ΔΗΜΟΣ
ΔΕΛΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ | ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ | ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ | ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΦΥΣΙΚΗ ΟΜΟΡΦΙΑ

DELTA
MUNICIPALITY

HISTORY | FOLK TRADITION | INDUSTRY | AGRICULTURAL PRODUCTION
NATURAL SCENERY

Δήμος Δέλτα

2019

ΔΗΜΟΣ

ΔΕΛΤΑ

DELTA

MUNICIPALITY

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Λάζαρος Βασιλειάδης
Ιστορικός

SCIENTIFIC EDITOR
Lazaros Vasiliadis
Historian

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
Ποθητός Βαρβαρήγος
Ιστορικός

AUTHORS' TEAM
Pothitos Varvarigos
Historian

Στυλιανή Γεωργιάδου
Αρχαιολόγος

Styliani Georgiadou
Archaeologist

Άννα Μουρουγκλού
Ιστορικός

Anna Mourouglou
Historian

Κώστας Μπαρούτας
Δημοσιογράφος - Ιστορικός

Kostas Baroutas
Journalist - Historian

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Δημήτρης Λούκας

CREATIVE MANAGEMENT - GENERAL EDITING
Dimitris Loukas

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
Γιάννης Κεσσόπουλος
Δημοσιογράφος - Ειδ. Σύμβουλος Δήμου Δέλτα

CONSULTING EDITOR
Giannis Kessopoulos
Journalist - Special Counselor / Municipality of Delta

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ - ΤΥΠΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Χρήστος Γιαμαρέλλος

LANGUAGE - EDITING MANAGEMENT
Christos Giamarellos

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ
Αλέξανδρος Τσουρής

ENGLISH RENDERING
Alexandros Tsouris

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
GK Photography, Αρχείο Δήμου Δέλτα,
Αγοραστός Παπατσάνης

PHOTOS
GK Photography, Archive of the Municipality of Delta,
Agorastos Papatsanis

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
Δημήτρης Πανάγος, Χρήστος Μαμμέλης,
Πέτρος Καρούτσος, Αργυρώ Αλεξοπούλου

DESKTOP PUBLISHING
Dimitris Panagos, Christos Mammelis,
Petros Karoutsos, Argiro Alexopoulou

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
PrintFair Ε.Π.Ε.,
Βιολέτας 3, Αχαρναί, τηλ.: 210-2469799

PRINTING
PrintFair Ltd.,
3, Violetas Str., Acharnai, 136 71 tel.: 210-2469799

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Βιβλιοδετική Αττικής - Ιωάννης Μάντης & Υιοί Ε.Ε.,
Βασ. Παύλου 220, Σπάτα, τηλ.: 210-6025275

BINDING
Attika Binding - Ioannis Mantis & Sons LLP
220 Vasileos Pavlou Street, Spata, tel.: +30 210-6025275

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ / PRODUCTION DESIGN

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ν.Κ. Συμβουλευτική Αλέξανδρος Ε.Π.Ε.
Πρωτοπαπαδάκη 28, Τ.Κ. 104 45, Αθήνα, τηλ.: 210 3634 330, fax: 210 3645 608

© 2019 ΔΗΜΟΣ ΔΕΛΤΑ

ISBN: 978-618-84288-0-5

TÜV InterCert SAAR
ISO: 9001:2008
Αρ. Πιστ.: 16-Q-0411018-TIC

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολο ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης - Παρισιού που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Τέλος απαγορεύεται η αναπαραγωγή της συνολικής αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου (στοιχειοθεσίας, εξωφύλλου κ.λπ.) με φωτοτυπίες ή άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993 • All rights reserved.

ΔΗΜΟΣ
ΔΕΛΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ | ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ | ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ | ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΦΥΣΙΚΗ ΟΜΟΡΦΙΑ

DELTA
MUNICIPALITY

HISTORY | FOLK TRADITION | INDUSTRY | AGRICULTURAL PRODUCTION
NATURAL SCENERY

Δήμος Δέλτα

2019

Mayor's greeting

Dear friends,

The book you are holding is the result of a long effort by the Administration of the Municipality of Delta for the promotion of our local history and the benefits of our place.

It is a place that finds itself in the heart of Macedonia, birthplace of Philip II the Macedon and Alexander the Great, a place that entails the advantage of having experienced all the adventurous aspects of the Greek civilization: antiquity, Byzantium, Ottoman rule, Macedonian Struggle, liberation, Nazi Occupation, modern Greece.

It is a blessed place, where the fertile plain coexists with the industrial development vision of modern Greece, and the folk tradition maintains a dialectic relation with modern creativity.

The Municipality of Delta consists of the former Municipalities of Axios, Echedoros, and Chalastra, which were united under "Kallikratis" reform in 2010.

- It is the largest Municipality, in terms of territory, of those surrounding Thessaloniki.
- It hosts in its territory the Alexandrian Technological Educational Institute.
- It hosts one of the largest Industrial Zones in the country.
- It hosts the famous Malgara tolls, one of the main entry points to Thessaloniki.
- It is the place where the National Road, which connects the North with the South, meets Egnatia Odos, which connects East and West in Greece.
- It is where one of the biggest paddy fields in Europe begins.
- It is the place where mussels that flood the international markets are cultivated.
- It contains the Axios Delta National Park with its rear beauty.

In some way, it is the "natural park" of the urban Thessaloniki, as the closest countryside to the city, since it is found at a distance of only 15 minutes away from Aristotelous Square. This book's goal is to get to know our place, to love it! It is also a gift to the friends of the Municipality of Delta! The Municipality of people, nature, and history!

The Mayor of the Municipality of Delta
Efthymios Th. Fotopoulos

Χαιρετισμός Δημάρχου

Αγαπητοί φίλοι,

Ο τόμος που κρατάτε στα χέρια σας είναι το αποτέλεσμα της μακράς προσπάθειας της διοίκησης του Δήμου Δέλτα για την ανάδειξη της τοπικής ιστορίας της περιοχής μας και των προτερημάτων του τόπου μας.

Ενός τόπου ο οποίος βρίσκεται στην καρδιά της Μακεδονίας του Φιλίππου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου και διαθέτει το προνόμιο να έχει βιώσει όλες τις φάσεις της περιπέτειας του Ελληνισμού: αρχαιότητα, Βυζάντιο, Οθωμανοκρατία, Μακεδονικός Αγώνας, απελευθέρωση, ναζιστική κατοχή, σύγχρονη Ελλάδα.

Ενός τόπου ευλογημένου, όπου ο εύφορος κάμπος συνυπάρχει με το βιομηχανικό αναπτυξιακό όραμα της νέας Ελλάδας και η λαϊκή παράδοση συνδιαλέγεται με τη σύγχρονη δημιουργικότητα.

Ο Δήμος Δέλτα απαρτίζεται από τους πρώην Δήμους Αξιού, Εχεδώρου και Χαλάστρας, οι οποίοι συνενώθηκαν με το σχέδιο «Καλλικράτης» το 2010, και διαθέτει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση δήμος πέριξ της Θεσσαλονίκης.
- Έχει στην επικράτειά του το Αλεξάνδρειο ΤΕΙ.
- Έχει μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανικές ζώνες της χώρας.
- Τα πασίγνωστα διόδια Μαλγάρων είναι μία από τις κύριες πύλες εισόδου στη Θεσσαλονίκη.
- Είναι το σημείο όπου η εθνική οδός, η οποία ενώνει τον Βορρά με τον Νότο, συναντά την Εγνατία Οδό, που ενώνει την Ανατολή με τη Δύση της Ελλάδας.
- Βρίσκεται εκεί απ' όπου ξεκινά ένας από τους μεγαλύτερους ορυζώνες της Ευρώπης.
- Στην επικράτειά της παράγονται τα μύδια, που κατακλύζουν τις διεθνείς αγορές.
- Διαθέτει το σπάνιας ομορφιάς Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού.

Κατά κάποιον τρόπο, ο Δήμος Δέλτα είναι το «φυσικό πάρκο» της αστικής Θεσσαλονίκης, ως η πιο κοντινή στην πόλη ύπαιθρος, καθώς απέχει μόλις 15 λεπτά από την πλατεία Αριστοτέλους.

Το λεύκωμα αυτό είναι ένα αντίδωρο συλλογικής αυτογνωσίας προς τους κατοίκους, και ιδίως προς τη νέα γενιά – για να γνωρίσουμε τον τόπο μας και να τον αγαπήσουμε!

Όμως, είναι ένα δώρο και προς τους φίλους του Δήμου Δέλτα! Του Δήμου Δέλτα των ανθρώπων, της φύσης και της ιστορίας!

Ευθύμιος Θ. Φωτόπουλος
Δήμαρχος Δέλτα

Greeting by the Municipal Council President

Our Municipality is a land with a rich history, in all of its communities, from antiquity to the modern period.
It has greatly contributed to the progress of this country: from antiquity when Kassandros established Thessaloniki with the inhabitants of our region, up to the historical crossing of Axios River that led to the liberation of Thessaloniki and Macedonia, as well as the agricultural and industrial production of today.

This volume collects for the first time the rich past and the advantages of our area, aiming to promote our Municipality and to make the Municipality's citizens acquainted with local history.

This historic volume is the terminal station of the effort we begun four years ago, concerning the research and promotion of the Municipality of Delta local history. For a place with no history and roots has no future…

The only way for our land to have a future, for we care and labor for it, is to learn about its roots and history.

Marianthi Dimopoulou
Municipal Council President
Municipality of Delta

Χαιρετισμός Προέδρου Δημοτικού Συμβουλίου

Ο δήμος μας είναι μια περιοχή με πλούσια ιστορία σε όλες τις κοινότητες, από την αρχαιότητα έως τα νεότερα χρόνια.
Η προσφορά της στην πρόοδο της πατρίδας μας υπήρξε τεράστια από την αρχαιότητα, όταν ο Κάσσανδρος δημιούργησε τη Θεσσαλονίκη με τους κατοίκους της περιοχής μας, μέχρι το ιστορικό πέρασμα του ποταμού Αξιού, το οποίο οδήγησε στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας, αλλά και με την αγροτική και τη βιομηχανική παραγωγή της σήμερα.

Η έκδοση αυτού του τόμου συγκεντρώνει για πρώτη φορά το πλούσιο παρελθόν και τα προτερήματα του τόπου μας, με στόχο αφενός την προβολή του δήμου μας, αφετέρου την παροχή γνώσης στους δημότες μας σχετικά με την τοπική ιστορία.

Το ιστορικό λεύκωμα που κρατάτε στα χέρια σας είναι ο τερματικός σταθμός της προσπάθειας που ξεκινήσαμε πριν από 4 χρόνια για την έρευνα και την προβολή της ιστορίας του Δήμου Δέλτα. Γιατί τόπος δίχως ιστορία και ρίζες δεν έχει μέλλον…

Και ο μόνος τρόπος για να έχει μέλλον ο τόπος μας –γιατί τον αγαπάμε και εργαζόμαστε γι' αυτόν– είναι να μάθουμε για τις ρίζες και την ιστορία του.

Μαριάνθη Δημοπούλου
Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου
Δήμου Δέλτα

Περιεχόμενα

Χαιρετισμός Δημάρχου 9
Χαιρετισμός Προέδρου Δημοτικού Συμβουλίου 11
Ευχαριστίες 15

Κεφάλαιο 1
Γνωριμία με τον Δήμο Δέλτα 17

Κεφάλαιο 2
Η αρχαία ιστορία της ευρύτερης περιοχής του Δέλτα του Αξιού ποταμού 27
Ο ποταμός Αξιός 32
Ο χρυσοφόρος Εχέδωρος 34
Η αρχαία Χαλάστρα 37
Η αρχαία Σίνδος 41
Ρωμαϊκή και Βυζαντινή Περίοδος 48
Η Επισκοπή της Καμπανίας 52
Παραπομπές 56
Βιβλιογραφία 57

Κεφάλαιο 3
Η περίοδος της Οθωμανοκρατίας 63
Οι οικισμοί του κάμπου της Θεσσαλονίκης την περίοδο της Οθωμανοκρατίας 68
Η σφαγή της Κουλακιάς (1822) 78
Οι Άγιοι νεομάρτυρες Αθανάσιος και Ιωάννης οι Κουλακιώτες 81
Ο Ι. Ν. Αγ. Δημητρίου στα Διαβατά 84
Παραπομπές 85
Βιβλιογραφία 86

Κεφάλαιο 4
Από την απελευθέρωση και την ενσωμάτωση μέχρι τον Μεσοπόλεμο 93
Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908) 96
Οι οικισμοί την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα 97
Ο Άγιος Δημήτριος στο Τσαλίκοβο 100
Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος (1912) και απελευθέρωση 101
Οι γέφυρες που απελευθέρωσαν τη Θεσσαλονίκη το 1912 104
Η Σίνδος ως τελευταία έδρα του ελληνικού στρατηγείου και ως τόπος παράδοσης της Θεσσαλονίκης το 1912 108
Από το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εθνικό Διχασμό 111
Η Μικρασιατική Καταστροφή και η ανταλλαγή πληθυσμών 113
Ο Επιτάφιος των Προσφύγων 114
Οι οικισμοί την περίοδο του Μεσοπολέμου 115
Οι συνθήκες διαβίωσης: Τα μεγάλα εγγειοβελτιωτικά έργα 123
Η θαλάσσια τραγωδία της Χαλάστρας 124
Λαογραφικό Μουσείο στο Καλοχώρι 127
Το Παλαιό Δημοτικό Σχολείο της Σίνδου 128
Παραπομπές 130
Βιβλιογραφία 131

Κεφάλαιο 5
Ελληνοϊταλικός Πόλεμος, Κατοχή και Αντίσταση (1940-1944) 137
Η γερμανική εισβολή 140
Όψεις της ζωής την περίοδο της Κατοχής και της Αντίστασης στο Δέλτα του κάμπου 149
Παραπομπές 157
Βιβλιογραφία 158

Κεφάλαιο 6
Τα μεταπολεμικά χρόνια (1950-1974) 161
Οι οικισμοί του Δήμου Δέλτα μετά τον πόλεμο 164
Ο ζωγράφος Σωτήρης Ζήσης 166
Το Γυμνάσιο του Χαράλαμπου Λυσαρίδη 168
Το Γυμνάσιο της Αιμιλίας Βακαλέρη 170
Τα μεγάλα έργα 171
Η καλλιέργεια του ρυζιού 173
Οι οστρακοκαλλιέργειες 176
Η βιομηχανική ανάπτυξη (Σίνδος - Βιομηχανική Περιοχή Θεσσαλονίκης) 178
Παραπομπές 180
Βιβλιογραφία 181

Κεφάλαιο 7
Η κοινωνική και η οικονομική ζωή κατά τη Μεταπολίτευση (1974-2010) 187
Οι κοινότητες μετεξελίσσονται σε δήμους 190
Δήμος Αξιού 192
Δήμος Εχεδώρου 193

Δήμος Χαλάστρας 197
Οι άτυπες βιομηχανικές συγκεντρώσεις Καλοχωρίου - Διαβατών 198
Η μεγάλη πυρκαγιά στην ΕΚΟ 201
Το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού 202
Η λιμνοθάλασσα του Καλοχωρίου 204
Οι καλύβες των ψαράδων στη Χαλάστρα και στα Κύμινα 204
Παραπομπές 207
Βιβλιογραφία 207

Κεφάλαιο 8

Από τον «Καποδίστρια» στον «Καλλικράτη» και τον «Κλεισθένη»: Ο Δήμος Δέλτα (2011-2019) 213
Ο σύγχρονος Δήμος Δέλτα 216
Παραγωγικές δραστηριότητες 218
Α΄ Αγροτικός Συνεταιρισμός Ορυζοπαραγωγών Χαλάστρας 220
Αγροτικός Συνεταιρισμός Χαλάστρας Β΄ 220
Ο δήμος του πολιτισμού και του αθλητισμού 221
Αθλητισμός 232
Γιορτές και εκδηλώσεις του Δήμου Δέλτα 236
Διεθνές Φεστιβάλ Νεανικών Ορχηστρών 242
Έθιμα των περιοχών του Δήμου Δέλτα 244
Το κοινωνικό πρόσωπο του Δήμου Δέλτα 246
Δομές κοινωνικού χαρακτήρα 247
Τα Νομικά Πρόσωπα του Δήμου Δέλτα 250
Έργα και πρωτοβουλίες 252
Πηγές 257
Βιογραφίες δημάρχων Δέλτα 258
Δημοτικό Συμβούλιο 2019 260
Κατάλογος Προέδρων Κοινοτήτων - Δημάρχων 260

Contents

Mayor's greeting 8
Greeting by the Municipal Council President 10
Acknowledgements 15

Chapter 1

Meet the Delta Municipality 25

Chapter 2

Ancient History of Delta Municipality 58
The Axios River and the golden Echedoros River 59
The ancient cities of Chalastra and Sindos 60
The ancient cemetery of Sindos 61
Roman and Byzantine Period 62

Chapter 3

The ottoman period in the Delta Municipality 87
The settlements of Thessaloniki's plain during the Ottoman period 88

Chapter 4

From liberation and integration till the Interwar Period 132
From the Balkan War till the refugee settlement of 1922 133

Chapter 5

The 1940s. War and resistance 159

Chapter 6

The post-war years (1950-1974) 183

Chapter 7

The social and financial life in the post-dictatorship period (1974-2010) 208
Communities develop into Municipalities 209
Significant projects 210

Chapter 8

The Municipality of Delta (2011-2019) 263
Production Activities 265
The Municipality of Culture and Sports 266
The Social Face of the Municipality of Delta 269
Social structures 270
Mayors of the Municipality of Delta (Curricula Vitarum) 271
The Legal Entities of the Municipality of Delta 273
Grand-scale projects 275

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε θερμά για τη συμβολή τους στην ολοκλήρωση της έκδοσης τους:

Ελένη Μαλιγκάνη, φιλόλογο

Κωνσταντίνο Βερβίτη, πρόεδρο του Αλιευτικού - Οστρακοκαλλιεργητικού Συλλόγου «Ποσειδών»

Ευάγγελο Κουτρούτσιο, πρόεδρο Αγροτικού - Αλιευτικού - Μυδοπαραγωγικού Συλλόγου Δήμου Δέλτα «Ο Αξιός»

Αιδεσιμολογιώτατο πρωτοπρεσβύτερο Ανδρέα Πολύχρο, εφημέριο Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Χαλάστρας

Αιδεσιμολογιώτατο πρωτοπρεσβύτερο Δημήτριο Καλόγηρο, εφημέριο Ιερού Ναού Αγίων Αθανασίου και Ιωάννη Κουλακιωτών Χαλάστρας

Αγοραστό Παπατσάνη, φωτογράφο

Χρήστο Τσομπάνη, φωτογράφο

Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού Δήμου Καλαμαριάς (ΙΑΠΕ)

Κώστα Τσιότσκα, ερευνητή - συγγραφέα

Μόσχο Μεσιάρη

Οικ. Ζήση Ζήση

Τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής των «Ελευθερίων»:

Γρηγόρη Χαντέ, π. δήμαρχο Χαλάστρας

Αλέξανδρο Αναγνωστόπουλο, καθηγητή Μ.Ε.

Νίκο Καψαχείλη, καθηγητή Μ.Ε.

Ρίτα Μαρκούδη, καθηγήτρια Μ.Ε.

Λεωνίδα Πλατανιώτη, καθηγητή Μ.Ε.

Κώστα Μπατσιόλα, καθηγητή Μ.Ε.

Θεόδωρο Γκλαβέρη, δικηγόρο - ερευνητή Ιστορίας

Βασίλη Νικόλτσιο, διευθυντή Φαρμακευτικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

Τους προέδρους και τα μέλη των Δ.Σ. των Πολιτιστικών και των Αθλητικών Συλλόγων του Δήμου Δέλτα

Acknowledgements

Many thanks for their contribution to the completion of this book to:

Eleni Maligani, philologist

Konstantinos Vervitis, president of the Fishing - Shellfish - Farming Association "Poseidon"

Evangelos Koutroutsios, president of the Agricultural - Fishing - Mussel - Farming Associations of the Municipality of Delta "Axios"

His Reverence Protopresbyter father Andreas Polychros, parish priest of the Church of Koimisis tis Theotokos (The Assumption of the Mother of God) in Chalastra

His Reverence Protopresbyter father Dimitrios Kalogiros, parish priest of the Church of Agios Athanasios and Agios Ioannis Koulakiotes in Chalastra

Agorastos Papatsanis, photographer

Christos Tsobanis, photographer

History Archive of the Refugee Hellenism of the Municipality of Kalamaria (ΙΑΠΕ)

Kostas Tsiotskas, researcher - author

Moshos Mesiaris

Zisis Zisis Family

The members of the Organizing Committee of "Eleftheria":

Grigoris Handes, former mayor of Chalastra

Alexandros Anagnostopoulos, teacher

Nikos Kapsachilis, teacher

Rita Markoudi, teacher

Leonidas Plataniotis, teacher

Kostas Batsiolas, teacher

Theodoros Glaveris, lawyer - History researcher

Vasilis Nikoltsios, director of the Greek Pharmaceutical Museum (Thessaloniki)

The presidents and the members of the Cultural and Sports Associations of the Municipality of Delta

Γνωριμία με τον Δήμο Δέλτα

της Άννας Μουρουγκλού

Κεφάλαιο 1

Αεροφωτογραφία της ευρύτερης περιοχής
του Δέλτα του ποταμού Αξιού

Κεφάλαιο 1

Γνωριμία με τον Δήμο Δέλτα

της Άννας Μουρουγκλού

Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΔΗΜΟΣ ΔΕΛΤΑ ΠΡΟΕΚΥΨΕ από τη συνένωση των τριών προϋπαρχόντων Δήμων Αξιού, Εχεδώρου και Χαλάστρας το 2011, με το πρόγραμμα «Καλλικράτης». Η περιοχή που καταλαμβάνει βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από την πόλη της Θεσσαλονίκης προς τα δυτικά, με έναν ζωογόνο κάμπο να την περιβάλλει. Έλαβε το όνομά του από το πανέμορφο Δέλτα των ποταμών Αξιού - Γαλλικού - Λουδία, που ανήκει στην επικράτειά του.[1] Περιλαμβάνει τις δημοτικές κοινότητες Κυμίνων (3.652 κάτοικοι) και Νέων Μαλγάρων (2.404 κάτοικοι), την τοπική κοινότητα της Βραχιάς (557 κάτοικοι), οι οποίες συναπαρτίζουν τη δημοτική ενότητα Αξιού, καθώς και τις δημοτικές κοινότητες Διαβατών (11.140 κάτοικοι), Καλοχωρίου (4.672 κάτοικοι), Νέας Μαγνησίας (4.266 κάτοικοι) και Σίνδου (9.289 κάτοικοι) από τη δημοτική ενότητα Εχεδώρου. Τέλος, η δημοτική ενότητα Χαλάστρας περιλαμβάνει την ομώνυμη δημοτική κοινότητα (7.270 κάτοικοι), καθώς και τη δημοτική κοινότητα Ανατολικού (2.589 κάτοικοι).[1]

Ο Δήμος Δέλτα υπάγεται στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και καταλαμβάνει μια έκταση 308,88 τ.χλμ. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ο μόνιμος πληθυσμός του ανέρχεται σε 45.839 κατοίκους. Ως έδρα του έχει οριστεί η Σίνδος, όπου βρίσκονται το δημαρχείο και οι κεντρικές διοικητικές υπηρεσίες του.[1]

Κατεξοχήν προσφυγικές, οι περιοχές του Δήμου Δέλτα βρίσκονται στην καρδιά του κάμπου της Θεσσαλονίκης. Ορισμένες εξ αυτών δημιουργήθηκαν κατά τους αρχαίους και τους βυζαντινούς χρόνους, ενώ πολλές φιλοξένησαν τους πρόσφυγες που κατέφτασαν εκεί μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή από τη Μικρά Ασία, τον Πόντο, την ανατολική και τη βόρεια Θράκη, γεγονός που τελικά οδήγησε στη μόνιμη εγκατάστασή τους στον τόπο. Σημαντική υπήρξε η συμβολή των κατοίκων της Χαλάστρας, οι οποίοι με την προσφορά τους κατά το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο των

Η θέση του Δήμου Δέλτα στον μυχό του Θερμαϊκού Κόλπου

Σπάνια είδη ορνιθοπανίδας ενδημούν στο Εθνικό Πάρκο Αξιού του Δήμου Δέλτα

Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913) βοήθησαν τον ελληνικό στρατό να διαβεί τα άγρια νερά του ποταμού Αξιού και να φτάσει στον στόχο του, που δεν ήταν άλλος από την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης.

Σημαντικό ρόλο στην οικιστική, στην πολιτισμική και την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής έχει διαδραματίσει το γεωφυσικό τοπίο. Το Δέλτα που σχηματίζει ο ποταμός Αξιός, η λιμνοθάλασσα του Καλοχωρίου και οι εκβολές του Γαλλικού ποταμού είναι προστατευόμενες περιοχές και αποτελούν κομμάτια του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερο οικοσύστημα, για ένα υγροτοπικό σύμπλεγμα με μεγάλη οικολογική σημασία, που προστατεύεται από τη Διεθνή Σύμβαση Ραμσάρ και έχει ενταχθεί στο δίκτυο οικολογικών περιοχών της Ευρώπης, «Natura 2000».[2] Είναι ένας ιδανικός βιότοπος, ο οποίος φιλοξενεί πολλά είδη άγριων ζώων και πουλιών[2], όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Ο εύφορος κάμπος της περιοχής, σε συνδυασμό με τον υδροφόρο ορίζοντά της, προσφέρει εργασία σε πολλούς κατοίκους της, καθώς αρκετοί είναι αυτοί που ασχολούνται με την αγροτική παραγωγή. Στα εδάφη του Δήμου Δέλτα φιλοξενούνται φημισμένοι ορυζώνες, όπου παράγεται το μοναδικό ρύζι Χαλάστρας και Αξιού, και ο κάμπος του

συγκαταλέγεται στις περιοχές με τη μεγαλύτερη παραγωγή ρυζιού στην Ευρώπη.[1] Η καλλιέργεια ρυζιού αποτελεί μία από τις βασικές ασχολίες των κατοίκων περίπου από το 1950 και εντεύθεν,[3] καλύπτοντας το 70%-80% της πανελλήνιας παραγωγής.[3] Αξιοσημείωτη είναι και η μυδοκαλλιέργεια κατά μήκος της παράκτιας ζώνης του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού - Λουδία - Αλιάκμονα, στον δυτικό Θερμαϊκό Κόλπο, όπου ουσιαστικά παράγεται το 80%-90% των ελληνικών μυδιών.[2] Η καλλιέργεια μυδιών είναι κεφαλαιώδους σημασίας όχι μόνο για την τοπική κοινωνία, αλλά σε εθνικό επίπεδο, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό τους προορίζεται για εξαγωγή σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες.[2]

Στον Δήμο Δέλτα λειτουργεί δίκτυο σταθμών για τον έλεγχο της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από το 1991, γεγονός που καταδεικνύει τη μεγάλη σημασία που δίνεται σε ζητήματα περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής.[1] Είναι μια προνομιούχος περιοχή εξαιτίας του φυσικού περιβάλλοντός της, το φυσικό «πάρκο» της αστικής Θεσσαλονίκης, καθώς προσφέρεται ως κοντινή απόδραση στην ύπαιθρο για τους κατοίκους της πόλης.[1]

Στα όρια του Δήμου Δέλτα εδρεύουν πολλές βιομηχανίες μεγάλης και μεσαίας κλίμακας, σε μια από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες βιομηχανικές ζώνες στην Ελλάδα, στη Βιομηχανική Περιοχή Θεσσαλονίκης, καθώς και στο Βιομηχανικό Πάρκο Καλοχωρίου. Εδώ απασχολείται πολυάριθμο εργατικό δυναμικό όχι μόνο της τοπικής κοινωνίας, αλλά και της ευρύτερης Θεσσαλονίκης. Η θεσμοθετημένη ΒΙΠΕΘ συνιστά έναν ουσιαστικό παράγοντα στην οικονομική ζωή της ευρύτερης περιοχής εδώ και τέσσερεις δεκαετίες.

Φυσικά, σύμμαχος στην εξέλιξη της περιοχής είναι και το Αλεξάνδρειο Τεχνικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, στην περιοχή της Σίνδου, ένα από τα μεγαλύτερα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας, με χιλιάδες φοιτητές να διαβαίνουν τις πύλες του κάθε χρόνο.[4]

Τέλος, κομβικό σημείο αποτελεί ο σταθμός διοδίων Μαλγάρων, ο πρώτος σταθμός διοδίων και βασική πύλη εισόδου στη Θεσσαλονίκη και για όσους έρχονται από τον νότο, πάντα διαμέσου του Δήμου Δέλτα.

1. Επίσημη ιστοσελίδα Δήμου Δέλτα (www.dimosdelta.gr).
2. Επίσημη ιστοσελίδα Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού (www.axiosdelta.gr).
3. Ιστοσελίδα www.agroekfrasi.gr.
4. Επίσημη ιστοσελίδα Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης (www.teithe.gr).

Ο χιονισμένος σιδηροδρομικός σταθμός στη Σίνδο. (Φωτό: GK Photography).

Φωτογραφία: Μάρκος Μαρκούδης

Φωτογραφία: GK Photography

Φωτογραφία: Αγοραστός Παπατσάνης

National Park of Axios River Delta. (Photo: GK Photography)

Chapter 1

Meet the Delta Municipality

by Anna Mourouglou

THE DELTA MUNICIPALITY WAR CREATED BY the merger of the pre-existing municipalities of Axios, Echedoro and Chalastra in 2011 with the Kallikratis Plan. The municipality's area lies close to the city of Thessaloniki (to its west) and is surrounded by a beautiful plain. It takes its name from the delta of the rivers Axios – Gallikos – Loudia.[1] It includes the communities of Kymina (3.652 inhabitants) and Nea Malgara (2.404 inhabitants) an the local community of Vrachia (557 inhabitants) which make up the Municipal Unity of Axios. It also includes the communities of Diavata (11.140 inhabitants), Kalochori (4.672 ihabitants), Nea Magnisia (4.266 inhabitants) and Sindos (9.289 inhabitants) from the Municipal Unity of Echedoros. Lastly, the Municipal Unity of Chalastra containing the community of Chalastra (7.270 inhabitants) and the Municipal Community of Anatoliko (2.589 inhabitants).[1] The Delta Municipality administratively belongs to the Prefecture of Central Macedonia and extends over an area of 308,88 sq.km. According to the census of 2011, the municipal population is 45.839 inhabitants. The municipal capital is Sindos, where the city hall and the administrative services of the municipality are located.[1]

The Delta municipality is in the heart of the plain of Thessaloniki. Some settlements were founded in Ancient times, while others during the Byzantine period. Many housed refugees that came from Asia Minor, Pontus, Eastern and Northern Thrace. The inhabitants played an important role and contributed greatly to the history of Greece. Especially the inhabitants of Chalastra who aided the Hellenic Army to cross the Axios River and liberate Thessaloniiki during the Balkan Wars (1912-1913).

Geography also played an important role in the political and economic growth of the area. The delta of the Axios River, the sea of Kalochori and the mouth of the river Gallikos

The location of the Municipality of Delta at the cove of the Thermaic Gulf

View of the Axios River

are protected areas and form part of the Axios National Park. It is an extraordinary ecosystem that holds a high ecological value and is protected by the Ramsar International Agreement and is incorporated into the European Natura 2000 ecological areas network.[2] Many species of wild animals and birds live in the region.[2]

The plain provides work to many inhabitants and indeed, many of them are farmers. In the lands of the Delta municipality, there are the famed rice fields, where the unique Chalastra rice is grown. The plain is amongst those that have the largest rice production in Europe.[1] Rice growing is one of the main occupations of the inhabitants since 1950.[3] It is one of the tastiest rice and makes up 70% - 80% of the Greek rice production.[3] The growing of mussel along the coastal zone of the National Park of Axios - Loudia - Aliakmnon is also very important. 80% - 90% of Greek mussels are produced there.[2] Mussel growing is an important economic activity, because the largest part of the mussels is exported to other European countries.[2]

A network of stations for Control of the Atmospheric Pollution also operates in the municipality since 1991, a fact that shows the importance that environmental issues have.[1] The municipality is the natural park of Thessaloniki and is one of the closest places that the inhabitants of Thessaloniki and of nearby areas go to.[1]

Many important industries are located there, in one of the largest Industrial Zones of Greece. In that industrial zone, many workers are employed, not only from the local communities, but from the city of Thessaloniki as well.

An ally to the growth of the area is the Technological Educational Institute of Thessaloniki, located in Sindos, one of the largest tertiary educational institutes in the country, with an enrollment of thousands of students.[4] The tolling station of Malgara is also very important as it inspects incoming vehicles that go to Thessaloniki and pass through the municipality.

1: Official website of the Delta Municipality (www.dimosdelta.gr).
2: Official website of the National Park of the Axios delta (www.axiosdelta.gr).
3: Website www.agroekfrasi.gr.
4: Official website of the Alexandrio Technological Educational Institute (TEI) of Thessaloniki (www.teithe.gr).

Η αρχαία ιστορία της ευρύτερης περιοχής του Δέλτα του Αξιού ποταμού

της Στυλιανής Γεωργιάδου

Κεφάλαιο 2

Λεπτομέρεια χρυσού περιδέραιου που καταλήγει σε κεφαλές φιδιών. Προέρχεται από γυναικείο τάφο του αρχαίου νεκροταφείου στη Σίνδο. (510-500 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

Κεφάλαιο 2

Η αρχαία ιστορία της ευρύτερης περιοχής του Δέλτα του Αξιού ποταμού

της Στυλιανής Γεωργιάδου

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΔΕΛΤΑ ΕΛΚΕΙ ΤΗΝ καταγωγή της από τους αρχαίους χρόνους, ενώ, όπως είναι φυσικό, βάση για τη δημιουργία της αποτέλεσαν οι γύρω περιοχές και τα ποτάμια που την περιβάλλουν, όπως ο Αξιός, ο Γαλλικός και ο Λουδίας. Οι περιοχές αυτές, στη δυτική πλευρά της πόλης της Θεσσαλονίκης, απαρτίζουν τον σημερινό Δήμο Δέλτα. Ανέκαθεν, οι οικισμοί του δήμου, από την αρχαιότητα ακόμα, αποτελούσαν κομμάτι της πόλης, με τον τροφοδότη κάμπο και τα ζωογόνα ποτάμια. Από τους προϊστορικούς χρόνους παρατηρήθηκαν ίχνη κατοίκησης, με τις προϊστορικές «τούμπες» (φυσικός χαμηλός γήλοφος) να εμφανίζονται στις πεδιάδες του Αξιού και του Γαλλικού, και με τα αρχαιολογικά δεδομένα να γίνονται εμφανέστερα κατά την Αρχαϊκή και την Κλασική Περίοδο. Φυσικά, η εν λόγω περιοχή ήκμασε ιδιαίτερα, καθότι τα ποτάμια και ο απέραντος κάμπος με τα χωράφια πάντοτε αποτελούσαν μέσο επιβίωσης και πηγή ζωής για τους κατοίκους.

Σύμφωνα με την παράδοση και τους μελετητές, οι περιοχές που συναπαρτίζουν τον

Αττική μικρογραφική ταινιωτή κύλικα από ανδρικό τάφο του αρχαίου νεκροταφείου της Σίνδου. Απεικονίζονται ζευγάρια αντιπάλων με πολεμιστές και αμαζόνες. (Περίπου 520 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

σημερινό Δήμο Δέλτα αποτελούσαν κομμάτι της ευρύτερης αρχαίας Μυγδονίας, της Μακεδονίας[1] που κατελάμβανε την περιοχή ανάμεσα στον Αξιό και τον Στρυμόνα.[1] Εκτεινόταν ανατολικά της αρχαίας Βοττιαίας και του Αξιού, μέχρι τον Εχέδωρο ποταμό, δηλαδή τον σημερινό Γαλλικό. Τα γεωγραφικά όριά της προσδιορίζει ο καθηγητής Ι. Βασματζίδης με τη φράση *«Έστι δε κυρίως Μυγδονία, η εντός του Θερμαϊκού Κόλπου χώρα, προς εσπέραν μεν από των εκβολών του Αξιού αρχομένη και ου πέραν των περί την Βόλβην λίμνην Βισαλτών»*.[1] Το τοπωνύμιο «Μυγδονία» αποτελεί συνδυασμό των λέξεων «μυ» και «γδων», με το «μυ» να είναι παράγωγο φοινικικής λέξης που σημαίνει «νερό» και το ελληνικό «γδων» να σημαίνει «έδαφος».[1] Στην ουσία, Μυγδονία είναι ο «νερότοπος» και φυσικά καταδεικνύει την αξία της περιοχής ως εύφορης και καρποφόρας γης.[1]

Η αρχαία Μυγδονία, σύμφωνα με μελέτες, κατοικούνταν τη Νεολιθική Περίοδο από πελασγικά φύλα, που υπήρξαν και οι πρώτοι κάτοικοί της.[2] Εξαιτίας των εύφορων πεδιάδων των ποταμών που την περιέβαλλαν κατάφερε να αριθμεί αρκετούς οικισμούς. Σημαντικές πόλεις της υπήρξαν η Θέρμη, η Στρέψα, η Σίνδος, η Χαλάστρα κ.ά. Γύρω στο 2500 π.Χ. έκαναν την εμφάνισή τους στην περιοχή οι Μύγδονες, οι οποίοι ήταν θρακικό φύλο και εικάζεται πως υπήρξαν οι ιδρυτές και κάτοικοι όλων των οικισμών στις τούμπες, μέσα και γύρω από τη σημερινή Θεσσαλονίκη. Οι τούμπες αυτές κατοικούνταν ήδη από το 3000 π.Χ. και αυτό συνεχίστηκε έως τους ελληνιστικούς χρόνους. Σύμφωνα με τη μυθολογική παράδοση, οι Μύγδονες ονομάστηκαν έτσι από τον Μύγδονα, γιο του θεού Άρη, της νύμφης Καλλιόπης και βασιλιά των Φρυγών. Στο έπος της *Ιλιάδας* αναφέρεται το όνομα «Μύγδων» – η πρώτη γραπτή μαρτυρία της ύπαρξής του.

Χάρτες που απεικονίζουν τον Θερμαϊκό Κόλπο και τις γύρω περιοχές. Ο πρώτος αναφέρεται στην περίοδο 600 π.Χ.-450 π.Χ., ενώ ο δεύτερος στο 356 π.Χ.

Οι αρχαιολόγοι και οι ιστορικοί ισχυρίζονται ότι οι οικισμοί αυτοί υφίσταντο τόσο κατά τη Χαλκολιθική Εποχή (111-2000-1580 π.Χ.) όσο και την Εποχή του Χαλκού (111-1580-1200 π.Χ.). Η πολιτιστική και η εμπορική ανάπτυξη και ακμή του πολιτισμού στην περιοχή του Αξιού ποταμού βασίστηκαν σε μεγάλο βαθμό στην εκμετάλλευση των χρυσοφόρων κοιτασμάτων του Εχεδώρου. Αυτό γίνεται εμφανές και από τα πολύτιμα κτερίσματα που βρέθηκαν στο αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου (560-450 π.Χ.). Το γεγονός ότι επρόκειτο για παραποτάμιους οικισμούς που είχαν κοντινή διέξοδο στη θάλασσα, σε συνδυασμό με το χρυσάφι της περιοχής, είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη της οικονομίας και του εμπορίου. Αυτό

είχε ως συνέπεια τη δημιουργία επαφών με τον πολιτισμό του νότιου ελλαδικού χώρου και, φυσικά, την αξιοποίηση των μεταξύ τους σχέσεων με τις ανταλλαγές προϊόντων.

Η περιοχή αυτή εύλογα παρουσιάζει μεγάλο αρχαιολογικό ενδιαφέρον, καθώς οι σχετικές έρευνες έφεραν στο φως το αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου, με το σπουδαίο ταφικό σύμπλεγμά του να χρονολογείται από το 560 έως το 450 π.Χ. Ο μεγάλος αριθμός χρυσών αντικειμένων που βρέθηκαν επιβεβαιώνει τις μαρτυρίες, οι οποίες ήθελαν την περιοχή να είναι πλούσια σε χρυσό κατά την αρχαιότητα.[3] Ωστόσο, μέσα στα όρια ορισμένων περιοχών του σημερινού δήμου δεν εντοπίζονται αρχαιότητες και συνεχόμενη κατοίκηση, καθότι κατά τους αρχαίους χρόνους τα εδάφη τους ήταν προσχωματικά και καλύπτονταν από τα νερά των ποταμών ή, σε κάποιες περιπτώσεις, από το νερό της θάλασσας.

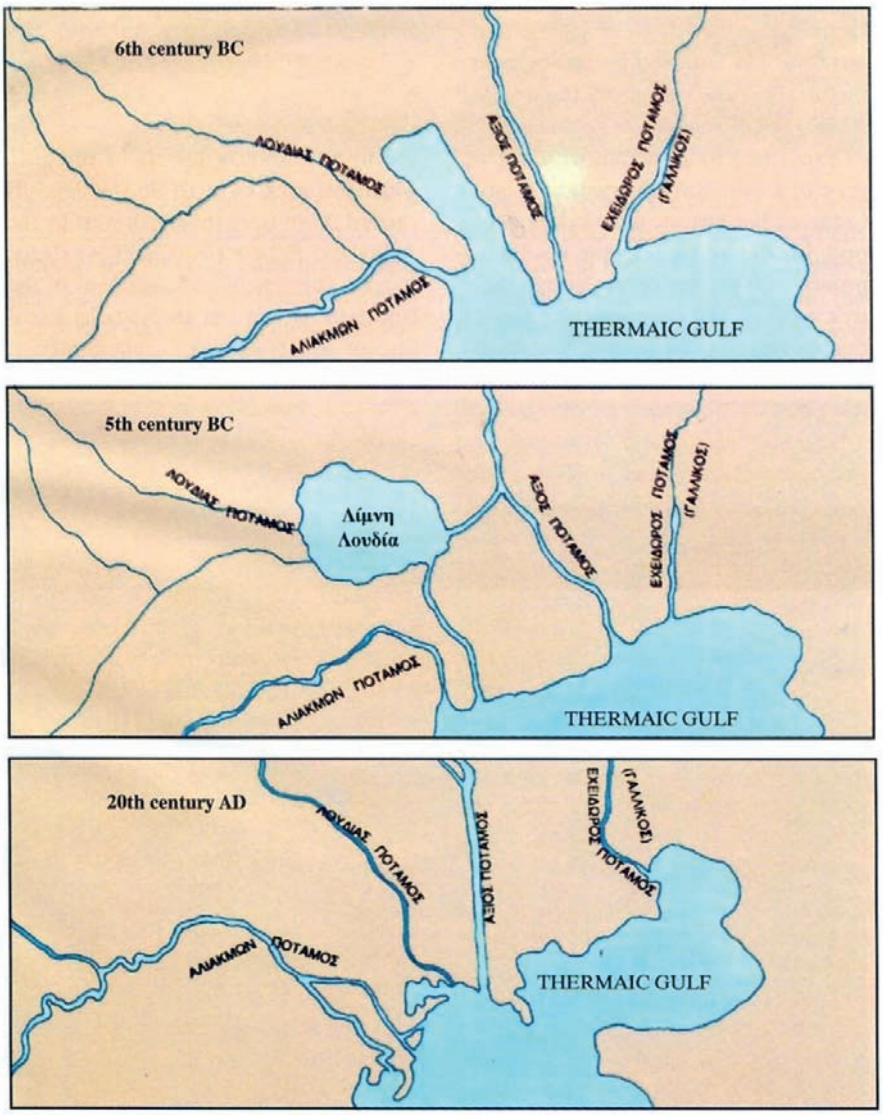

Χάρτες που απεικονίζουν την επέκταση της ξηράς σε βάρος της θάλασσας, εξαιτίας των συνεχών προσχώσεων Αξιού και Εχεδώρου κατά τον 5ο π.Χ. αι., τον 6ο π.Χ. αι. και τον 20ό αιώνα, αντίστοιχα

Ο ποταμός Αξιός

Ο ΠΟΤΑΜΟΣ ΑΞΙΟΣ, ΚΑΘΩΣ και τα ποτάμια που διατρέχουν την ευρύτερη περιοχή συνέβαλαν, σύμφωνα με πηγές και κατάλοιπα του παρελθόντος, στην οικονομική ανάπτυξή της. Ο μεγαλύτερος ποταμός της Μακεδονίας εκβάλλει στον Θερμαϊκό Κόλπο και η κοιλάδα του αποτελεί τη φυσική έξοδο της Βαλκανικής προς το Αιγαίο. Για τον λόγο αυτόν υπήρξε μία από τις κυριότερες διόδους για τις επιδρομές και τις μετακινήσεις διαφόρων φυλών και λαών. Στην ανάπτυξη και τη διατήρηση της ζωής σημαντική ήταν, επίσης, η συνεισφορά του Δέλτα του Αξιού, ενός από τους σπουδαιότερους υγροτόπους στην Ελλάδα.

Στην αρχαιότητα, ο Αξιός λεγόταν και Αξειός. Σε διάφορα βυζαντινά κείμενα συναντάται η μετονομασία του σε Βαρδάρ (ή Βαρδάρης και Βαρδάριος).[1] Το όνομα «Βαρδάρης» είναι μεσαιωνικό και μάλλον δημώδες, το οποίο προέκυψε ύστερα από την εγκατάσταση της φυλής των Βαρδάρων στις όχθες του. Η χρήση του συνεχίστηκε και στον Μεσαίωνα, ενώ χρησιμοποιείται σε ορισμένες περιπτώσεις έως σήμερα.

Ο ποταμός Αξιός

Ο Ηρόδοτος αναφέρει πολλά στοιχεία και λεπτομέρειες για τον ρόλο που διαδραμάτισε η περιοχή αυτή κατά τους Περσικούς Πολέμους. Το 480 π.Χ., στην τρίτη και τελευταία εκστρατεία των Περσών κατά των Ελλήνων, οι δυνάμεις τους στρατοπέδευσαν από τη Θέρμη μέχρι τον Αλιάκμονα. Τότε λέγεται ότι ξεράθηκε ο ποταμός Εχέδωρος, μη έχοντας πλέον τη δυνατότητα να ποτίζει τόσο μεγάλο πλήθος. Γράφει, λοιπόν, ο Ηρόδοτος ότι ο στρατός του Ξέρξη στρατοπέδευσε στη Θέρμη, στη Σίνδο, στη Χαλάστρα, πλησίον του Αξιού και του Εχεδώρου:

«...από δε Αινείης, ες την ετελεύτων καταλέγων τας πόλεις, από ταύτης ήδη ες αυτόν τε τον Θερμαίον Κόλπον εγίνετο τω ναυτικώ στρατώ ο πλόος και γην την Μυγδονίην, πλέων δε απίκετο ες τε την προειρημένην Θέρμην και Σίνδον τε πόλιν και Χαλέστρην επί τον Αξιόν ποταμόν, ος ουρίζει χώρην την Μυγδονίην τε και Βοττιαιίδα, της έχουσι το παρά θάλασσαν, στεινόν χωρίον, πόλιες Ίχναι τε και Πέλλα». [Και από την Αίνεια (που με αυτήν έκλεισα τον κατάλογο των πόλεων) ο στόλος αρμένιζε πια στον Θερμαϊκό Κόλπο και στη Μυγδονία, και αρμενίζοντας έφτασε στη Θέρμη, που προαναφέραμε, και στην πόλη Σίνδο και τη Χαλέστρη, στις όχθες του ποταμού Αξιού, που είναι το σύνορο ανάμεσα στη Μυγδονία και τη Βοττιαιίδα, τα παραθαλάσσια της οποίας, μια στενή λωρίδα γης, ανήκουν στις πόλεις Ίχνες και Πέλλα.][4]

«Ο μεν δη ναυτικός στρατός αυτού περί Αξιόν ποταμόν και πόλιν Θέρμην και τας μεταξύ πόλιας τούτων περιμένων βασιλέα εστρατοπεδεύετο, Ξέρξης δε και ο πεζός στρατός επορεύετο εκ της Ακάνθου την μεσόγαιαν τάμνων της οδού, βουλόμενος ες την Θέρμην απικέσθαι. Επορεύ-

ετο δε διά της Παιονικής και Κρηστωνικής επί ποταμόν Εχείδωρον, ος εκ Κρηστωναίων αρξάμενος ρέει διά Μυγδονίης χώρης και εξίει παρά το έλος το επ᾽ Αξίω ποταμώ». (Λοιπόν, ο στόλος του Ξέρξη στρατοπέδευε στην περιοχή του Αξιού ποταμού και της πόλης Θέρμης, και στις πόλεις που βρίσκονται ανάμεσά τους, περιμένοντας τον βασιλιά, ενώ ο Ξέρξης και το πεζικό πορεύονταν από την Άκανθο ακολουθώντας τον κοφτό δρόμο που περνά από τα μεσόγεια, θέλοντας να φτάσει στη Θέρμη. Και πορεύονταν διασχίζοντας την Παιονία και την Κρηστωνία προς τον ποταμό Εχέδωρο, που, ξεκινώντας από τη χώρα των Κρηστωναίων, κυλά διασχίζοντας τη Μυγδονία και χύνεται στη θάλασσα δίπλα από τους βάλτους οι οποίοι γειτονεύουν με τον ποταμό Αξιό.)[4, 5]

«...εστρατοπεδεύοντο μεν δη εν τούτοισι τοίσι χωρίοισι οι βάρβαροι, των δε καταλεχθέντων τούτων ποταμών εκ Κρηστωναίων ρέων Εχείδωρος μούνος ουκ αντέχρησε τη στρατιή πινόμενος αλλ᾽ επέλιπε». (Λοιπόν, οι βάρβαροι έστησαν στρατόπεδο σε αυτά τα μέρη· τώρα, από τα ποτάμια που απαρίθμησα παραπάνω, μονάχα του Εχεδώρου, που έχει τις πηγές του στη χώρα των Κρηστωναίων, τα νερά δεν στάθηκαν αρκετά για να ξεδιψάσουν τον στρατό, αλλά στέρεψαν.)[4]

Οι περιοχές γύρω από το Δέλτα του Αξιού μνημονεύονται και από τον μεγαλύτερο γεωγράφο της αρχαιότητας, τον Στράβωνα, στο Ζ΄ βιβλίο των *Γεωγραφικών* του. Συγκεκριμένα, γίνεται λόγος για την καταγωγή των κατοίκων των περιοχών γύρω από το Δέλτα του Αξιού, καθώς και για την αρχαία Χαλάστρα και τον ποταμό ο οποίος ήταν γνωστός κατά την αρχαιότητα ως Εχέδωρος, δηλαδή τον σημερινό Γαλλικό ποταμό: *«Παίονες δε [τα] περί τον Αξιόν ποταμὸν και την καλουμένην διά τούτο Αμφαξίτιν...»* [Οι Παίονες (κατείχαν) τους τόπους γύρω από τον Αξιό…)

Οι Παίονες ήταν ελληνοθρακικό φύλο, το οποίο κατοικούσε στη Μακεδονία και τη Θράκη, και αναφέρεται και από τον ίδιο τον Όμηρο. Με τον όρο «Αμφαξίτις» κατά την αρχαιότητα δηλωνόταν η περιοχή της αρχαίας Μακεδονίας που εκτεινόταν και στις δύο πλευρές του Αξιού, κατοικημένη αρχικά από τους Παίονες. Το όνομα «Αμφαξίτις», με συνθετικό την τοπική πρόθεση «αμφί», στη συγκεκριμένη περίπτωση σημαίνει «κοντά στον Αξιό».

Χάρτης με το βασίλειο των Μακεδόνων στα τέλη του 6ου π.Χ. αι. - αρχές 5ου π.Χ. αι.

Ο Αξιός αναφέρεται από τον Όμηρο με τη σημερινή ονομασία του, ενώ ο Θουκυδίδης τον αποκαλεί «Άξιο» και αργότερα οι Βυζαντινοί συγγραφείς «Βαρδάριον». Στην *Ιλιάδα*, στη ραψωδία Β και στους στίχους 848-850, ο Όμηρος αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Αυτὰρ Πυραίχμης άγε Παίονας αγκυλοτόξους τηλόθεν εξ Αμυδώνος απ᾽ Αξιού ευρύ ρέοντος, Αξιού ου κάλλιστον ύδωρ επικίδναται αίαν».* (Ο Πυραίχμης πάλι οδηγούσε τους Παίονες με τα κυρτά τόξα μακριά από την Αμυδώνα, από τον πλατύ Αξιό, τον Αξιό που τα νερά του είναι τα πιο όμορφα που τρέχουν και απλώνονται πάνω στη γη.)

Ακόμα μία φορά τονίζεται ο σημαντικός ρόλος του ποταμού Αξιού για τους κατοίκους της περιοχής, καθώς η πεδιάδα του είναι από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα από τις πλέον εύφορες στην Ελλάδα. Επιπλέον, αποτελούσε το όριο που χώριζε την ανατολική από τη δυτική Μακεδονία, δηλαδή ήταν το φυσικό όριο της Μυγδονίας με τη Βοττιαία και στα βόρειά τους υπήρχε η Αμφαξίτιδα.

Ο χρυσοφόρος Εχέδωρος

Ο ΠΟΤΑΜΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΑ την αρχαιότητα αναφέρεται ως Εχέδωρος, ο σημερινός Γαλλικός, πηγάζει από το όρος Δύσωρον (ή Κρούσσια) και εκβάλλει στον Θερμαϊκό Κόλπο, κοντά στο σημερινό Καλοχώρι.[6] Στους αρχαίους χρόνους τον θεωρούσαν χείμαρρο, κάτι που αναφέρει και ο Ηρόδοτος, και βρισκόταν κοντά στα αρχαία «πολίσματα» (κωμοπόλεις) της Χαλάστρας και της Σίνδου. Σύμφωνα με τη μυθολογική παράδοση, εκεί κατοικούσαν οι Εχεδωρίδες νύμφες.[6] Το όνομά του οφείλεται στην παρουσία ψηγμάτων προσχωματικού χρυσού στα νερά του.[6] Ήδη από τους αρχαίους χρόνους ήταν γνωστά τα μεταλλεία στα εδάφη της Μακεδονίας, σύμφωνα και με τη μαρτυρία του Ηροδότου, που ανέφερε ότι η οικονομική ισχύς του Αλεξάνδρου του Α΄ βασιζόταν στην εκμετάλλευση των μεταλλείων κοντά στο όρος Δύσωρο. Οι κάτοικοι της περιοχής φαίνεται ότι εκμεταλλεύονταν συστηματικά τον χρυσό του Εχεδώρου, γεγονός που αποδεικνύεται και από τις αναλύσεις χρυσών αντικειμένων τα οποία βρέθηκαν σε ανασκαφές. Στη Μακεδονία, με το έδαφός της πλούσιο σε ορυκτά, υπάρχει χρυσοφόρα άμμος σε πολλά ποτάμια της.[7]

Χρυσή μάσκα από γυναικείο τάφο του αρχαίου νεκροταφείου Σίνδου. (Περίπου 510 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

Η πρώτη ονομασία του ποταμού ήταν Ηδωνός. Το όνομα προέρχεται από τους Ήδωνες, ένα θρακικό έθνος που εγκαταστάθηκε στην ανατολική πλευρά της όχθης του ποταμού στις αρχές της δεύτερης χιλιετίας π.Χ. Ήδη δε από τους βυζαντινούς χρόνους χρησιμοποιούνταν το όνομα Γαλλικός. Ο Καντακουζηνός αναφέρει *«Ποταμόν τινά ου των αεννάων Γαλυκόν ονομασμένον ου μακράν Θεσ/νίκης ρέοντα»*[1] και *«Θεσσαλονίκη ου μακράν παρά τον Γαλυκόν ποταμόν»*. Εντούτοις, στην αρχαιότητα ήταν γνωστός με τις ονομασίες «Εχέδωρος», «Εχείδωρος» και «Χείδωρος».[1] Αυτές ουσιαστικά προέρχονταν από τις λέξεις «έχω» και «δώρο» – τα δώρα του ποταμού δεν ήταν άλλα από τα ψήγματα χρυσού που περιείχαν τα νερά του. Το *Etymologicon Magnum Lexikon*, ένα ελληνόγλωσσο αλφαβητικό λεξικό που γράφτηκε κατά τη Βυζαντινή Περίοδο, περίπου στις αρχές του 11ου αιώνα, καταγράφει την εκμετάλλευση του χρυσού από την κοίτη του ποταμού, εξηγεί την προέλευση της ονομασίας του και αναφέρει τα εξής για τον Εχέδωρο: *«Εχέδωρος: Ποταμός Μακεδονίας, ο πρότερον Ηδωνός καλούμενος. Ο έχων (φησί) δώρα. Χρυσού γαρ καταφέρων ψήγματα, οι εγχώριοι αρύονται, δέρματα αιγών κείραντες και καθιέντες εις το ύδωρ. Η από Δώρου τινός Αρκάδος, αρίστου τα πολεμικά. Ος συμμαχών Αλεξάνδρω τω Φιλαδέλφω, εμπεσών τω ποταμώ αίτιος γέγονε της ονομασίας»* (*Ετυμολογικόν Μέγα*, σ. 404).[1]

Χρυσά ευρήματα από το αρχαίο νεκροταφείο στη Σίνδο. (Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

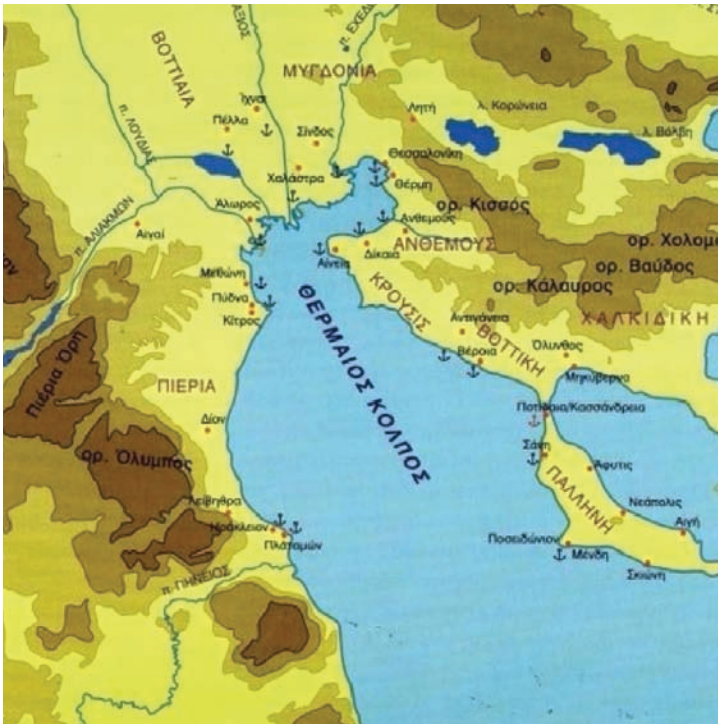

Γεωγραφικές θέσεις και περιοχές, οι οποίες κατά την αρχαιότητα περιέκλειαν τον Θερμαϊκό Κόλπο

Σύμφωνα με άλλους ιστορικούς και αρχαιολόγους, η μετονομασία του Εχεδώρου σε Γαλλικό οφειλόταν είτε στους Γαλάτες, οι οποίοι εποίκισαν. την περιοχή αυτή κατά τη Ρωμαιοκρατία, είτε στην προσπάθεια των κατοίκων να τους εξευμενίσουν, όταν οι Γαλάτες επέδραμαν στη Μακεδονία το 279 π.Χ. Με βάση τη μυθολογική παράδοση, στις όχθες του Εχεδώρου μονομάχησε ο Ηρακλής με τον Κύκνο, τον γιο του θεού Άρη και της Πυρήνης. Καθώς η μονομαχία δεν ανεδείκνυε νικητή, ο Δίας, πατέρας του Ηρακλή, επενέβη ρίχνοντας κεραυνό ανάμεσά τους. Η μονομαχία αυτή είναι ένα από τα επεισόδια που περιλαμβάνονται στον ενδέκατο άθλο του Ηρακλή (Τα μήλα των Εσπερίδων). Η αναμέτρηση Ηρακλή - Κύκνου αποτέλεσε ένα από τα πιο δημοφιλή θέματα της αρχαϊκής τέχνης. Επίσης, είναι γνωστό ότι στον θρόνο του Αμυκλαίου Απόλλωνα απεικονιζόταν η *«Ηρακλέους μονομαχία προς Κύκνον»*.

Κατά μήκος της κοίτης του ποταμού επισημάνθηκαν και επιφανειακώς ερευνήθηκαν προϊστορικοί συνοικισμοί˙ βρέθηκαν αντικείμενα της Πρώιμης, της Μέσης και της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, καθώς και μυκηναϊκά ευρήματα μέχρι την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου. Σύμφωνα με τον καθηγητή Μιχάλη Τιβέριο, η εκμετάλλευση του χρυσού του Εχεδώρου άρχισε πιθανότατα κατά τη Μέση Γεωμετρική Εποχή. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι τον 9ο π.Χ. αιώνα παρατηρήθηκαν για πρώτη φορά σημαντικές ποσότητες εισηγμένης γεωμετρικής κεραμικής από την Αττική και την Εύβοια. Η επείσακτη αυτή κεραμική εντοπίστηκε τόσο στη «διπλή τράπεζα» της Αγχιάλου όσο και σε ορισμένους τάφους του αρχαίου νεκροταφείου της Σίνδου. Αυτό σημαίνει ότι οι κάτοικοι του νότιου ελλαδικού χώρου αντήλλασσαν τα αγγεία τους με τον χρυσό του Εχεδώρου.

Τόσο αρχαίοι συγγραφείς όσο και έρευνες έχουν αποδείξει ότι, κατά την αρχαιότητα, ο χρυσός που συγκεντρωνόταν στην περιοχή του Εχεδώρου υπήρξε εκμεταλλεύσιμο προϊόν. Οι κάτοικοι κοσκίνιζαν τη λάσπη που κατέβαζε το ποτάμι και ξεχώριζαν τα χρυσά ψήγματα. Με αυτόν τον τρόπο και τη σωστή αξιοποίηση του χρυσού κατάφεραν να δημιουργήσουν εμπορικούς δεσμούς με τους νότιους Έλληνες, τις Μυκήνες, την Κόρινθο, την Αθήνα κ.ά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την άνοδο του εμπορίου, με συνέπεια την αλλαγή των οικονομικών δεδομένων και τη μεταβολή στις κοινωνικές δομές και τις πολιτικές σχέσεις. Επόμενο ήταν να καταστεί η περιοχή ισχυρή και γνωστή στον αρχαίο κόσμο.

Για τον λόγο αυτόν, ο ποταμός Εχέδωρος ήταν γνωστός στην αρχαιότητα ως «χρυσοφόρος» – αυτό σημαίνει και η ετυμολογία του ονόματός του, δηλαδή «αυτός που έχει δώρα». Το πολύτιμο «δώρο» του χρυσού, που προσέφερε ο ποταμός, διαμόρφωσε τα ήθη και τα έθιμα των ανθρώπων της εποχής.

Η αρχαία Χαλάστρα

Η ΟΜΩΝΥΜΗ ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΗ της Μακεδονίας υπήρξε μία από τις παλαιότερες και ενδοξότερες της δυτικής αρχαίας Μυγδονίας, με αναφορές στα αρχαία κείμενα μαζί με τη Θέρμη και τη Σίνδο. Χτισμένη στον κάτω ρου του Αξιού, θεωρείται ότι είναι μια θρακική πόλη η οποία πιθανότατα δημιουργήθηκε προ Ηροδότου (484 π.Χ.), καθώς ο ίδιος την αναφέρει ως «Χαλέστρην» και μάλλον την επισκέφθηκε κατά την περιοδεία του στη Μυγδονία. Ο καθηγητής Χάμοντ την τοποθετεί στην αριστερή όχθη του ποταμού Αξιού, περίπου από το 600 έως το 450 π.Χ.[1] Αποτελούσε ένα από τα 26 «πολίσματα», δηλαδή τις κωμοπόλεις που υπήρχαν γύρω από τον Θερμαϊκό Κόλπο. Το 315 π.Χ., ο βασιλιάς της Μακεδονίας Κάσσανδρος συνοίκισε αυτούς τους 26 διάσπαρτους παράλιους οικισμούς. Οι κάτοικοί τους μετοίκησαν στη νέα πόλη. Ο Κάσσανδρος της έδωσε το όνομα της συζύγου του και αδελφής του Μεγάλου Αλεξάνδρου – «Θεσσαλονίκη».[8]

Η Χαλάστρα μνημονεύεται από αρχαίους ιστορικούς και ως «Χαλέστρα» ή «Χαλαίστρα», με τον ιωνικό τύπο να είναι «Χαλέστρη».[8] Συγκεκριμένα, αναφέρεται ως «Χαλαίστρα» από τον Πλούταρχο, κατά την περιγραφή της συνωμοσίας του στρατηγού Φιλώτα εναντίον του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η οριοθεσία της αρχαίας Χαλάστρας είναι ένα πρόβλημα που έχει απασχολήσει την ιστορική και την αρχαιολογική έρευνα, καθώς δεν υπάρχουν σαφείς ιστορικές και αρχαιολογικές αποδείξεις που να προσδιορίζουν την ακριβή θέση της. Σύμφωνα με αρχαιολόγους και ερευνητές, η τοποθεσία της ίσως να συνδέεται με τη «μεγάλη τράπεζα του Τόπσιν - Τοψίν» (αλλιώς «Τούμπα Γέφυρας»), έναν μεγάλο τραπεζιόσχημο λόφο δυτικά της περιοχής του Αγίου Αθανασίου.[6] Οι πληροφορίες που έχουμε από τους αρχαίους συγγραφείς δεν ξεκαθαρίζουν το τοπίο σχετικά με την τοποθεσία όπου βρισκόταν η αρχαία πόλη, μια και την αναφέρουν σε σχέση με την κοίτη του Αξιού ποταμού, η οποία τότε αποτελούσε μια ευμετάβλητη ακτογραμμή.[6] Έτσι, ο Ηρόδοτος τοποθετεί την αρχαία Χαλάστρα *«επί τον Αξιόν»* και ο Στράβων στη δυτική όχθη του ποταμού.[1] Για τον λόγο αυτόν και σε συνδυασμό με τα προσχωματικά εδάφη της περιοχής, η οποία κατά την αρχαιότητα καλυπτόταν από τα νερά του ποταμού Αξιού, δεν έχουν βρεθεί αρχαιότητες στα σημερινά όρια της Χαλάστρας.[6]

Σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, η Χαλάστρα είχε έμφυτη κλίση στις συναλλαγές, η οποία ενισχυόταν από το εμπορικό πνεύμα των κατοίκων της. Πρόκειται για έναν οικισμό πολύ σημαντικό, που ασχολήθηκε με τη γεωργία και την κτηνοτρο-

Αττική μελανόμορφη λήκυθος από το αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου. (Ανδρικός τάφος, 530-520 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

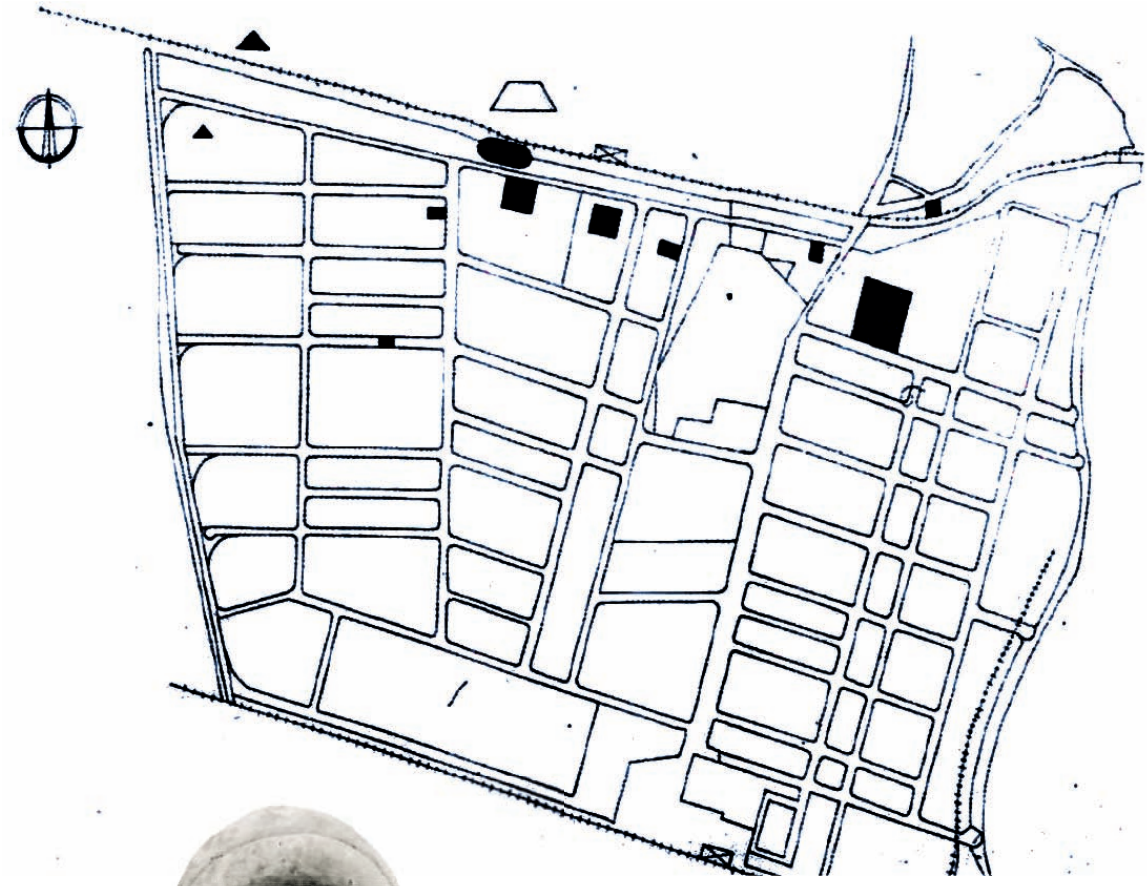

Άνω. Τοπογραφικό σχέδιο της Βιομηχανικής Περιοχής Θεσσαλονίκης με τις εντοπισμένες αρχαιολογικές θέσεις

Αριστερά. Πήλινη γυναικεία προτομή από το αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου. (Γυναικείος τάφος, 480-460 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

φία σε όλη τη διάρκεια της Εποχής του Χαλκού. Ήταν ένας λαός αγροτικός και ποιμενικός, ο οποίος γνώρισε άνθηση σε εμπορικό και καλλιτεχνικό επίπεδο. Εξ ου και η αρχαία Χαλάστρα πιθανότατα μπορεί να συνδεθεί με το αρχαίο νεκροταφείο που βρέθηκε στη σημερινή περιοχή της Σίνδου, το οποίο εικάζεται ότι ανήκε σε αυτήν.

Στην αρχαία γραπτή παράδοση, οι αναφορές στην πόλη της Χαλάστρας είναι αρκετές. Την πρώτη γραπτή μαρτυρία περί ύπαρξής της τη συναντάμε σε κείμενο του Ίωνα ιστοριογράφου και γεωγράφου Εκαταίου του Μιλήσιου, ο οποίος

αναφέρει ότι στον Θερμαϊκό Κόλπο υπήρχαν δύο πόλεις, η Θέρμη, με Έλληνες και Θράκες κατοίκους, και η Χαλάστρα, μόνο με Θράκες. Στο *Λεξικό* του Στέφανου του Βυζαντίου (απόσπασμα 116) αναφέρεται χαρακτηριστικά: *«ΧΑΛΑΣΤΡΑ, πόλις Θράκης επί τον Θερμαίον Κόλπον. Εκαταίος Ευρώπη. Εν δ' αυτώ Θέρμη πόλις Ελλήνων Θρηίκων, εν δε Χαλάστρη πόλις Θρηίκων. Στράβων δ' εν εβδόμη Μακεδονίας αυτήν καλεί. Ωνόμασται από Χαλάστρης. Έστι δε λιμήν τη πόλει ομώνυμος. Ο πολίτης Χαλαστραίος. Λυκόφρων, Θεσπρωτός άμφω και Χαλαστραίος λέων»*. [ΧΑΛΑΣΤΡΑ, πόλη της Θράκης στον Θερμαϊκό Κόλπο. Ο Εκαταίος (στο κεφάλαιο για την) Ευρώπη (γράφει) ότι σ' αυτόν (τον Θερμαϊκό Κόλπο βρίσκονται) η Θέρμη, πόλη Ελλήνων Θρακών, και η Χαλάστρη, πόλη Θρακών. Ο Στράβων στο έβδομο (βιβλίο του) την ονομάζει πόλη της Μακεδονίας. Πήρε το όνομά της από τη (νύμφη) Χαλάστρη. Υπάρχει δε κοντά στην πόλη ομώνυμη λίμνη. Ο πολίτης (ονομάζεται) Χαλαστραίος. Ο Λυκόφρων (γράφει τη φράση) "μαζί Θεσπρωτός και Χαλαστραίος λέοντας".)[1]

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η Χαλάστρα, η Σίνδος, η Θέρμη και γενικότερα η Μυγδονία, στα τέλη του 6ου και στις αρχές του 5ου π.Χ. αιώνα, κατοικούνταν από διάφορα θρακικά φύλα.

Λόγος για την αρχαία πόλη γίνεται και από τον γεωγράφο Στράβωνα στο περίφημο έργο του *Γεωγραφικά* (7a.1.21.5-17): *«[Ο Κάσσανδρος] Επονόμασε δε την πόλιν από της εαυτού γυναικός Θεσσαλονίκης, Φιλίππου δε του Αμύντου θυγατρός, καθελών τα εν τη Κρουσίδι πολίσματα και τα εν τω Θερμαίω Κόλπω περί εξ και είκοσι και συνοικίσας εις εν' η δε μητρόπολις της νυν Μακεδονίας εστί. Των δε συνοικισθεισών την Απολλωνία και Χαλάστρα και Θέρμα και Γαρησκός και Αίνεια και Κισσός […]»*. Δηλαδή, με διαταγή του Κασσάνδρου πραγματοποιήθηκε ο εποικισμός της πόλης της Θεσσαλονίκης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα επιμέρους πολίσματα (κωμοπόλεις) κατεδαφίστηκαν ή ερημώθηκαν. Ορισμένα από αυτά, όπως η Χαλάστρα, διατηρήθηκαν και ήκμασαν ως τον 2ο π.Χ. αιώνα.[8]

Η Χαλάστρα παρέμεινε σημαντική και μετά την ίδρυση της Θεσσαλονίκης, και φαίνεται ότι καταστράφηκε στις αρχές του 2ου π.Χ. αιώνα από τον τελευταίο βασιλιά της Μακεδονίας, Περσέα. Σύμφωνα με τον Διόδωρο Σικελιώτη, που έζησε τον 1ο π.Χ. αιώνα, ο Περσέας κατέστρεψε την πόλη Χάλεστρον και κατέσφαξε τους κατοίκους της, εκτός από περίπου 500 ένοπλους Χαλαστραίους, οι οποίοι οχυρώθηκαν σε ένα φρούριο· τους επέτρεψε να φύγουν, υπό τον όρο παράδοσης του οπλισμού τους.

Αττική μελανόμορφη λήκυθος από το αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου. Στο σώμα του αγγείου απεικονίζεται μια γυναικεία φτερωτή μορφή. (Ανδρικός τάφος, 530-520 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

Οπλίτες που φέρουν την τυπική μακεδονική ενδυμασία. Παραστέκονται εκατέρωθεν της εισόδου μνημειακού μακεδονικού τάφου του 4ου π.Χ. αι. στον Άγιο Αθανάσιο

Η αρχαία Σίνδος

ΧΤΙΣΜΕΝΗ ΣΤΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ όχθες του Γαλλικού ποταμού, του αρχαίου Εχεδώρου, η κωμόπολη της Σίνδου έχει χαρακτηριστεί σήμερα βιομηχανική περιοχή, καθώς στα σύνορά της ευδοκιμούν πολυάριθμες βιομηχανίες και βιοτεχνίες. Είναι ένα σύγχρονο βιομηχανικό κέντρο κοντά στην πόλη της Θεσσαλονίκης, που ωστόσο κρύβει μια πλούσια και μακραίωνη αρχαία ιστορία.

Για την ύπαρξη της αρχαίας Σίνδου υπάρχει η γραπτή μαρτυρία του Ηροδότου, ο οποίος αναφέρει ότι ο στόλος του Ξέρξη *«πλέων δέ απίκετο ες τε την προειρημένην Θέρμην και Σίνδον τε πόλιν και Χαλέστρην επί τον Αξιόν ποταμόν»* (7,123,17). Αναφέρει, δηλαδή, ότι ο περσικός στόλος κατά την κάθοδο του Ξέρξη στη νότια Ελλάδα (480 π.Χ.) εισήλθε στον Θερμαϊκό Κόλπο και ναυλόχησε στη Θέρμη, στην πόλη Σίνδο και τη Χαλάστρα. Από την περιγραφή αυτή γίνεται φανερό ότι η Σίνδος ήταν παράλια πόλη, προσβάσιμη από τον Θερμαϊκό Κόλπο, και βρισκόταν μεταξύ Θέρμης και Χαλάστρας, πιθανότατα κοντά στις εκβολές του Εχεδώρου.[1]

Ειδική μνεία πρέπει να γίνει στις αρχαίες τούμπες της περιοχής, από την τοποθεσία των οποίων καθίσταται σαφές ότι μπορούσαν να εκμεταλλεύονται το νερό και τους αρχαίους δρόμους. Ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα ήταν γνωστός ο «τραπεζιόσχημος λόφος» (ή «διπλή τράπεζα») της Νέας Αγχιάλου, θέση στην ευρύτερη περιοχή της οποίας πιθανολογείται από τους ερευνητές ότι βρισκόταν η αρχαία πόλη της Σίνδου.[9] Σύμφωνα με την αρχαιολόγο του νεκροταφείου Αικατερίνη Δεσποίνη, ο οικισμός της Σίνδου μάλλον σχετίζεται με την τούμπα της Νέας Αγχιάλου.[9] Με βάση δε τις εκτιμήσεις του καθηγητή Κλασικής Αρχαιολογίας Μιχάλη Τιβέριου, ο οποίος διεξήγαγε ανασκαφές στη «διπλή τράπεζα» της Αγχιάλου από το 1990, ο προϊστορικός οικισμός της μάλλον συνδέεται με την αρχαία Σίνδο.[1]

Χρυσή μάσκα και χάλκινο κράνος, που σώζεται ακέραιο, από το αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου. (Ανδρικός τάφος, περίπου 520 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

Η συγκεκριμένη περιοχή κατάφερε να εξελιχθεί σε σημαντικό κέντρο, με συνεχή παρουσία από τα ύστερα νεολιθικά έως τα βυζαντινά χρόνια. Είναι γνωστό ότι οι αρχαίοι Μύγδονες την κατοίκησαν κατά τη Γεωμετρική Εποχή. Όμως, κατάλοιπα του παρελθόντος, που ήρθαν στο φως με την ανασκαφή του νεκροταφείου, μαρτυρούν την παρουσία κατοίκων από τη Νεολιθική Εποχή και την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού. Ο οικισμός γνώρισε συνεχή ακμή και ουσιαστικά αποτέλεσε έναν από τους 26 που συνενώθηκαν από τον Κάσσανδρο κατά την ίδρυση της Θεσσαλονίκης. Η απουσία του ονόματος του σπουδαίου αυτού οικισμού από επόμενες ιστορικές πηγές οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Σίνδος έχασε την παλιά αίγλη της και άρχισε να εγκαταλείπεται μετά την ίδρυση της Θεσσαλονίκης και περί

τα τέλη του 4ου π.Χ. αιώνα. Το πιθανότερο, όμως, είναι ότι συνέχισε να υφίσταται στο περιθώριο της νεοϊδρυθείσας πόλης, παρόλο που είχε απολέσει σημαντικό μέρος του πληθυσμού της λόγω της μετεγκατάστασης στη Θεσσαλονίκη.

Στην αρχαιότητα, η Σίνδος ονομαζόταν και Σίνθος. Η ονομασία αυτή προκύπτει από την αντικατάσταση του συμφώνου «δ» με το «θ» και χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τον Βυζαντινό λεξικογράφο Στέφανο Βυζάντιο, ο οποίος στο λεξικό του *Περί πόλεων* έγραφε *«ΣΙΝΘΟΣ, πόλις παρά τω Θερμαίω Κόλπω. Ηρόδοτος εβδόμη. Το εθνικόν Σίνθιος»*, που μεταφράζεται ως εξής: *«ΣΙΝΘΟΣ, πόλη δίπλα στον Θερμαϊκό Κόλπο. Από τον Ηρόδοτο (αναφέρεται) στο έβδομο βιβλίο του. Ο κάτοικος (ονομάζεται) Σίνθιος»*.[1] Η ονομασία «Σίνδος» είναι προελληνική, καθώς τοπωνύμια με καταλήξεις «-νθος» και «-νδος», όπως Πίνδος, Σίνδος, Λίνδος, Όλυνθος κ.ά., αποδίδονται σε προελληνικά φύλα, όπως οι Πελασγοί.[1] Πιθανότατα, οι πρώτοι κάτοικοί της ήταν Πελασγοί. Στη συνέχεια φαίνεται ότι κατοικήθηκε και από άλλα φύλα, θρακικά και ελληνικά, και ο πληθυσμός της αποτελούσε μια μείξη από Πελασγούς, Μύγδονες και Ίωνες. Την άποψη αυτή ενισχύει η εύρεση χρυσού ανδρικού δαχτυλιδιού, που χρονολογείται γύρω στο 480 π.Χ., στο αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου, στο οποίο είναι χαραγμένη η λέξη «ΔΩΡΟΝ» σε ιωνικό αλφάβητο.[3]

Οι κάτοικοι της Σίνδου, λόγω της γεωγραφικής θέσης του οικισμού τους, που τους έδινε τη δυνατότητα πρόσβασης σε νερό και σε εύφορες πεδιάδες εξαιτίας των ποταμών, ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία και το εμπόριο. Φυσικά, μία από τις πλέον αξιόλογες και επικερδείς ασχολίες τους ήταν η εύρεση και συλλογή χρυσού από τα κοιτάσματα του Εχεδώρου, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τα πλούσια, περίτεχνα χρυσά αντικείμενα τα οποία βρέθηκαν στο αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου.

Παράσταση με φτερωτό άλογο από το εσωτερικό αττικής μικρογραφικής κύλικας. (Ανδρικός τάφος από το αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου, περίπου 540 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

Το αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου

Τα έργα υποδομής στη Βιομηχανική Περιοχή της Θεσσαλονίκης, στη Σίνδο, έφεραν στο φως τα λείψανα ενός αρχαίου πολιτισμού. Όπως γνωστοποιήθηκε αργότερα, προς ευχάριστη έκπληξη των αρχαιολόγων εξαιτίας του θησαυρού που έκρυβε, επρόκειτο για το αρχαϊκό νεκροταφείο της Σίνδου. Η τυχαία ανακάλυψη, εν μέσω εργασιών στην περιοχή το 1980, άνοιξε τον δρόμο για την εύρεση της έως τότε άγνωστης νεκρόπολης. Στα χρόνια που ακολούθησαν, έως το 1982, οπότε ολοκληρώθηκαν οι εργασίες, ανασκάφηκαν συνολικά 121 τάφοι και βρέθηκαν κτερίσματα και αντικείμενα ανεκτίμητης αξίας. Χρονικά τοποθετείται στα αρχαϊκά και τα πρώιμα κλασικά χρόνια, δηλαδή περίπου από το 560-550 π.Χ. Αυτό το εξαιρετικά σημαντικό νεκροταφείο και οι έρευνες που ακολούθησαν προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τα ταφικά έθιμα κατά την Αρχαϊκή και την Πρώιμη Κλασική Εποχή.

Ο πρώτος από τους τάφους αυτούς εντοπίστηκε τον Ιούνιο του 1980, όταν η ΕΤΒΑ (Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως) εκτελούσε έργα υποδομής στον χώρο της Β΄ Βιομηχανικής Ζώνης Θεσσαλονίκης, περίπου 20 χλμ. δυτικά της πόλης της Θεσσαλονίκης, κοντά στη σημερινή Σίνδο. Το νεκροταφείο εκτεινόταν πάνω σε έναν φυσικό χαμηλό λόφο (τούμπα), νότια και σε σχετικά κοντινή απόσταση από την τούμπα που είναι γνωστή ως «διπλή τράπεζα» της Νέας Αγχιάλου. Ο οικισμός όπου ανήκε το νεκροταφείο εικάζεται ότι σχετίζεται με την τούμπα της Νέας Αγχιάλου. Οι περισσότεροι από τους τάφους

Πανοραμική άποψη του αρχαίου νεκροταφείου της Σίνδου

χρονολογούνται από την Αρχαϊκή και την Πρώιμη Κλασική Εποχή, ωστόσο εντοπίστηκαν και ορισμένοι που φτάνουν ως το τελευταίο τέταρτο του 5ου π.Χ. αιώνα. Το νεκροταφείο εγκαταλείφθηκε ως χώρος ενταφιασμού τον 4ο π.Χ. αιώνα και στο νοτιοανατολικό μέρος του, όπως πιστοποιείται και από τα ευρήματα, εγκαταστάθηκαν κεραμικά εργαστήρια με τέσσερις κεραμικούς κλιβάνους.[9]

Οι 121 τάφοι ήταν, στην πλειονότητά τους, κιβωτιόσχημοι και λακκοειδείς, ενώ ανακαλύφθηκαν σαρκοφάγοι και δύο εγχυτρισμοί (συγκεκριμένος τρόπος ταφής μέσα σε αγγείο). Άπαντες βρέθηκαν κάτω από επιχώσεις άμμου, εξαιτίας των πλημμυρών του Εχεδώρου και του Αξιού. Το περιεχόμενο των τάφων ήταν πολύ πλούσιο, παρόλο που σχεδόν οι μισοί από αυτούς βρέθηκαν συληημένοι. Οι ασύλητοι τάφοι περιείχαν πλήθος πήλινων αγγείων, μεταλλικών σκευών, σιδερένιων αντικειμένων σε μικρογραφία, είδη οπλισμού και κοσμήματα.[9] Οι ανακαλύψεις αυτές έγιναν μέσα σε όλων των ειδών τις ταφές, δηλαδή σε ανδρικές, γυναικείες και παιδικές. Παρατηρήθηκε ότι οι άνδρες ήταν θαμμένοι με το κεφάλι να αντικρίζει τη Δύση και οι γυναίκες με το κεφάλι προς την Ανατολή[10], ενώ τον κανόνα αυτόν φαίνεται ότι ακολουθούσαν και οι βρεφικές ταφές.

Στις ανδρικές ταφές, ο νεκρός είχε ταφεί με την πολεμική εξάρτυσή του· αυτή περιελάμβανε σιδερένια ξίφη με διακόσμηση από χρυσό στη λαβή,

Παράσταση Σφίγγας από το εσωτερικό αττικής μικρογραφικής κύλικας. (Ανδρικός τάφος από το αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου, περίπου 540 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

Σιδερένιο ομοίωμα δίκυκλης αγροτικής άμαξας με δύο πήλινα ζώα. Το εύρημα προέρχεται από τάφο μικρού αγοριού στο αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου και χρονολογείται γύρω στο 530-520 π.Χ. (Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

αιχμές δοράτων, μαχαίρια, σε κάποιες περιπτώσεις χάλκινη ασπίδα και κράνη. Ένα τέτοιο χάλκινο κράνος με μια χρυσή μάσκα τοποθετημένη στο άνοιγμά του είναι ένα από τα ομορφότερα ευρήματα. Η μάσκα αυτή είναι έλασμα χρυσού, τα χαρακτηριστικά της οποίας ίσως να αποτυπώθηκαν με τη συμπίεση πάνω στο πρόσωπο του νεκρού. Επίσης, βρέθηκαν χρυσά ελάσματα που διακοσμούσαν τα ενδύματά τους, τριγωνικά και τραπεζιόσχημα, διακοσμημένα με ανθέμια, ρόδακες και άλλα φυτικά σχήματα.[9]

Στους γυναικείους τάφους βρέθηκαν πολύτιμα κοσμήματα από χρυσό, ασήμι, χαλκό και σίδερο: ασημένιες και χάλκινες τοξωτές πόρπες, που στερέωναν επιστήθια κοσμήματα, περόνες οι οποίες συγκρατούσαν τα ενδύματα στον ώμο, περιδέραια με χάντρες διαφόρων σχημάτων, ενώτια (σκουλαρίκια), αλυσίδες, χρυσά περίαπτα και χρυσά δαχτυλίδια.

Τα σημαντικότερα και πιο εντυπωσιακά από τα κτερίσματα αυτά είναι οι χρυσές νεκρικές μάσκες σε φυσικό μέγεθος, οι οποίες εντοπίστηκαν σε πέντε από αυτές τις ταφές – πρόκειται για το σπάνιο έθιμο να καλύπτεται το πρόσωπο του νεκρού με φύλλο χρυσού χτυπημένο σε μήτρα.[11] Ανάλογο έθιμο συναντάται σε τάφους των Μυκηνών, χίλια χρόνια νωρίτερα. Τα τρία από τα πέντε νεκρικά προσωπεία βρέθηκαν σε γυναικείους τάφους, ενώ τα δύο σε ανδρικούς. Ο τεχνίτης αποδίδει τα χαρακτηριστικά του προσώπου του νεκρού με συμβατικό τρόπο.[11] Συγκεκριμένα, μία από αυτές τις μάσκες είναι επίχρυση ασημένια και οι υπόλοιπες χρυσές.

Επιπλέον, μοναδικά είναι τα σιδερένια ευρήματα του νεκροταφείου. Μικρογραφικά αντικείμενα από έπιπλα, αντικείμενα καθημερινής χρήσης και ομοιώματα αμαξών συνόδευαν τον νεκρό στη μεταθανάτια ζωή. Δυστυχώς, όμως, τα περισσότερα από αυτά τα μετάλλινα αντικείμενα βρέθηκαν σε κακή κατάσταση, εξαιτίας της καθολικής οξείδωσής τους.[12] Ακόμα, πλήθος αγγείων, κυρίως πήλινων, σιδερένιων και γυάλινων, αποκαλύφθηκαν κατά τις ανασκαφές των τάφων. Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι κύλικες, οι σκύφοι, τα εξάλειπτρα, οι σιδερένιες φιάλες, καθώς και τα πήλινα ειδώλια. Αρκετά από τα αγγεία είχαν εισαχθεί από αττικά, κορινθιακά και ιωνικά εργαστήρια, γεγονός που καταδεικνύει τους εμπορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με τα μεγαλύτερα καλλιτεχνικά κέντρα της εποχής. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι η κατεργασία των πολύτιμων μεταλλικών αντικειμένων έγινε από ντόπιους τεχνίτες.[12]

Μεγάλο τμήμα των ευρημάτων απαρτίζεται από χρυσά αντικείμενα, τα οποία εκτίθενται σε ειδική έκθεση στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης. Ο αξιοθαύμαστος πλούτος του αρχαίου κόσμου ζωντανεύει μέσα από τις προθήκες του μουσείου. Έτσι, ο επισκέπτης φεύγει εντυπωσιασμένος, κατανοώντας το μεγαλείο του πολιτισμού με τις έντονες καλλιτεχνικές ευαισθησίες που είχαν αναπτύξει οι άνθρωποι της εποχής. Το σύνολο των αντικειμένων που βρέθηκαν υποδηλώνει τις εμπορικές σχέσεις των κατοίκων της περιοχής με τη νότια Ελλάδα και με κάποια νησιά του Αιγαίου.

Η νεκρόπολη της Σίνδου προσφέρει πληθώρα πληροφοριών αναφορικά με τα ταφικά έθιμα της εποχής και τις αντιλήψεις των ανθρώπων της σχε-

τικά με τον θάνατο και τη ζωή, επιβεβαιώνοντας έτσι τη σπουδαιότητα που απέδιδαν στη μεταθανάτια ζωή. Οι ταφές αποδεικνύουν ότι υπήρχε αναπτυγμένη πολιτιστική και καλλιτεχνική δραστηριότητα και πως αντιμετώπιζαν με σεβασμό τους νεκρούς, ιδιαίτερα των ισχυρών κοινωνικών τάξεων, λαμβάνοντας υπόψη τα ανεκτίμητης αξίας χρυσά κτερίσματα που τους προσέφεραν. Από τα πολύτιμα ευρήματα πιστοποιείται ότι οι άνθρωποι της εποχής είχαν αναπτύξει έναν σπουδαίο πολιτισμό, με έναν οικισμό και μια κοινωνία σε ευημερία, ο πλούτος των οποίων οφειλόταν στον χρυσό του Εχεδώρου.

Χρήζει ειδικής μνείας το γεγονός ότι τα χρυσά κτερίσματα που βρέθηκαν στο αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου είναι ο τρίτος πλουσιότερος αρχαιολογικός θησαυρός της Ελλάδας, ύστερα από αυτούς των Μυκηνών και της Βεργίνας. Αξιόλογα είναι και τα αρχαιολογικά ευρήματα τριών άλλων αρχαίων νεκροταφείων, που έχουν εντοπιστεί στην ευρύτερη περιοχή της Σίνδου.

Ακόμη ένα νεκροταφείο στη Βιομηχανική Περιοχή Σίνδου ήρθε στο φως σε μικρή απόσταση προς τα ανατολικά από το ανασκαμμένο, με αφορμή οικοδομικές εργασίες στο εργοστάσιο της Henninger. Έγιναν έρευνες και σε άλλους τάφους, οι οποίοι χρονολογούνται στο τελευταίο τέταρτο του 5ου και το πρώτο τέταρτο του 4ου π.Χ. αιώνα, που πιθανώς αποτελούν ακόμη ένα εκτεταμένο τμήμα του ίδιου νεκροταφείου. Οι περισσότεροι εξ αυτών ήταν κιβωτιόσχημοι-πλινθόκτιστοι και άλλοι λακκοειδείς. Τα κτερίσματα και σε αυτή την περίπτωση είναι αρκετά, με διαφορές ωστόσο στο είδος και στην ποιότητα των αντικειμένων˙ πολλά είναι τα πήλινα κτερίσματα, τα αγγεία και τα ειδώλια, οι γυναικείες προτομές, τα μεταλλικά αντικείμενα, τα κοσμήματα, υπάρχουν ελάχιστα νομίσματα, ενώ απουσιάζουν σχεδόν ολοκληρωτικά τα χρυσά αντικείμενα.[13]

Το 2002 ξεκίνησε έρευνα στη Βιομηχανική Περιοχή Σίνδου, κατά την οποία ανασκάφηκε οικόπεδο μεγάλης έκτασης. Ήρθαν στο φως 30 ταφές, ενώ ερευνήθηκαν άλλες 26, οι οποίες χρονολογούνται από τον 6ο αιώνα έως τον 4ο π.Χ. αιώνα. Είναι δε αξιοσημείωτο ότι εντοπίστηκαν και πέντε ταφές αλόγων. Τα κτερίσματα αποτελούνται από πήλινα αγγεία τοπικών εργαστηρίων, κοσμήματα, σιδερένια εγχειρίδια και σε δύο περιπτώσεις από χάλκινα νομίσματα. Ακόμα δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τις συγκεκριμένες ταφές, όμως τα δεδομένα συνηγορούν στο ότι ίσως πρόκειται για μια οικογενειακή συστάδα τάφων.[14]

Χάλκινα ομοιώματα δίκυκλης άμαξας και καθίσματος, αντίστοιχα. (Ανδρικός τάφος από το αρχαίο νεκροταφείο της Σίνδου, 510-500 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

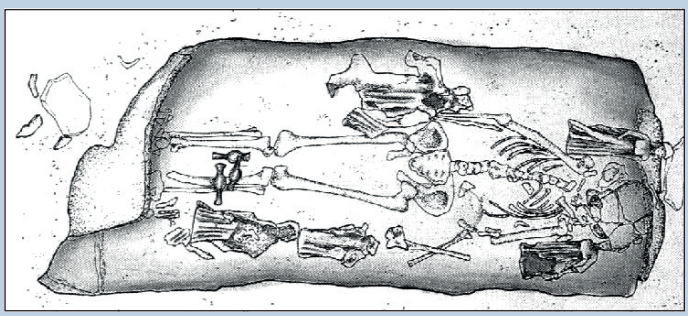

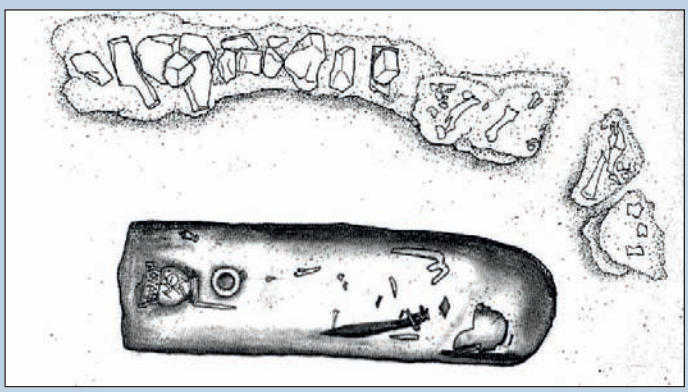

Τοπογραφικά σχέδια από τις ανασκαφικές εργασίες σε οικόπεδα στη ΒΙΠΕΘ το 2002 και κεραμοσκεπής τάφος από το υστερορωμαϊκό νεκροταφείο στη Σίνδο

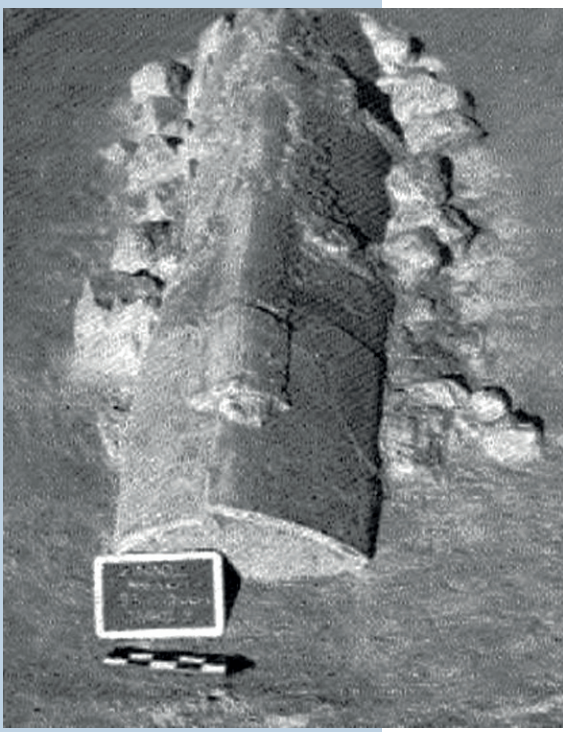

Ρωμαϊκή και Βυζαντινή Περίοδος

Το ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ των Αντιγονιδών καταλύθηκε από τους Ρωμαίους το 168 π.Χ. Η περιοχή της Θεσσαλονίκης (και γενικά η Μακεδονία), όπως είναι αναμενόμενο, έγινε επίσης ρωμαϊκή κτήση και γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη, καθώς μετατράπηκε σε σημαντικό εμπορικό σταυροδρόμι εξαιτίας της στρατηγικής θέσης της. Το γεγονός αυτό οφείλεται και στη δημιουργία της ρωμαϊκής Εγνατίας Οδού (Via Egnatia) το 120 π.Χ.˙ επρόκειτο για έναν δρόμο που, αφού διέσχιζε διάφορες περιοχές του ελλαδικού χώρου στη Μακεδονία και τη Θράκη, αποτελώντας προέκταση της Via Triana στη Ρώμη, ουσιαστικά συνέδεε την Ευρώπη με την Ασία. Η Εγνατία Οδός είχε μήκος 535 ρωμαϊκά μίλια, δηλαδή περίπου 800 χιλιόμετρα.[15] Σε κάθε μίλι ήταν τοποθετημένη μια πέτρινη στήλη, το επονομαζόμενο «μιλιάριο»,[15] που ουσιαστικά ήταν ο δείκτης μιλίων της Εγνατίας Οδού, με πληροφορίες στα λατινικά και τα ελληνικά σχετικά με τη συγκεκριμένη θέση της οδού. Τέτοιο μιλιάριο έχει βρεθεί και στην οδική γέφυρα του Γαλλικού ποταμού.[15] Την προνομιακή θέση της πόλης της Θεσσαλονίκης πιστοποιεί και το γεγονός ότι σε αυτήν κατέληγε η φυσική οδός που περνούσε από τις κοιλάδες του Μοράβα και του Αξιού, και συνέδεε τις περιοχές του Δούναβη με τα λιμάνια του Αιγαίου και της Ανατολής.[16]

Λίθινη αψίδα, που αποτελούσε κομμάτι γέφυρας στη λιμνοθάλασσα του Λουδία. Χρονολογείται προς το τέλος της Ρωμαϊκής Περιόδου

Κατά τη Ρωμαιοκρατία, η περιοχή της Μακεδονίας χωρίστηκε σε τέσσερις αυτοδιοικούμενες περιφέρειες, τις «μερίδες» (regiones), με τα όρια της περιοχής να μη συμπίπτουν φυσικά με τα διοικητικά όριά της.[17] Η διοικητική διαίρεση της κάτω Μακεδονίας έγινε κατά μήκος του ποταμού Αξιού, ώστε το ένα μέρος της να ανήκει στη δεύτερη και το άλλο στην τρίτη μερίδα.[17] Το δεύτερο τμήμα, με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη, περιελάμβανε τα εδάφη μεταξύ του Στρυμόνα στα ανατολικά και του Αξιού ποταμού στα δυτικά.[18]

Το 42 π.Χ., η Θεσσαλονίκη ανακηρύχθηκε «ελεύθερη πόλη» (civitas libera), κι έτσι οι κάτοικοί της απολάμβαναν ορισμένα προνόμια. Ακολούθησε μια ειρηνική περίοδος, με τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία να επεκτείνεται προς Βορράν και προς Ανατολάς, και τον κίνδυνο για επιθέσεις από βαρβαρικά φύλα να μειώνεται. Στα τέλη του 1ου π.Χ. αιώνα και στις αρχές του 1ου μ.Χ. αιώνα έγινε και η μνημειακή διαμόρφωση της δυτικής πύλης της Θεσσαλονίκης, της Πύλης του Αξιού (Βαρδαρίου), που στα βυζαντινά χρόνια ονομαζόταν Χρυσή Πύλη και αποτελούσε τη σημαντικότερη είσοδο στην πόλη από τα δυτικά.[16]

Τον 3ο αιώνα, εκτός από την Εγνατία Οδό, κατασκευάστηκε ακόμη ένας ρωμαϊκός δρόμος˙ ξεκινούσε από την Πιερία και, αφού διερχόταν τον Λουδία, κατέληγε στη Θεσσαλονίκη.[15] Η ύπαρξη αυτού του δρόμου έγινε γνωστή από τη λίθινη αψίδα, η οποία σώζεται μέχρι σήμερα δίπλα στην εθνική οδό Θεσσαλονίκης - Κατερίνης, σε μικρή απόσταση ανατολικά από το Κλειδί.[15] Αποτελεί μία από τις κεντρικές αψίδες μιας γέφυρας που εκτεινόταν παράλληλα προς την ακτή και εικάζεται ότι το μήκος της ήταν μεγαλύτερο από 200 μέτρα.[15]

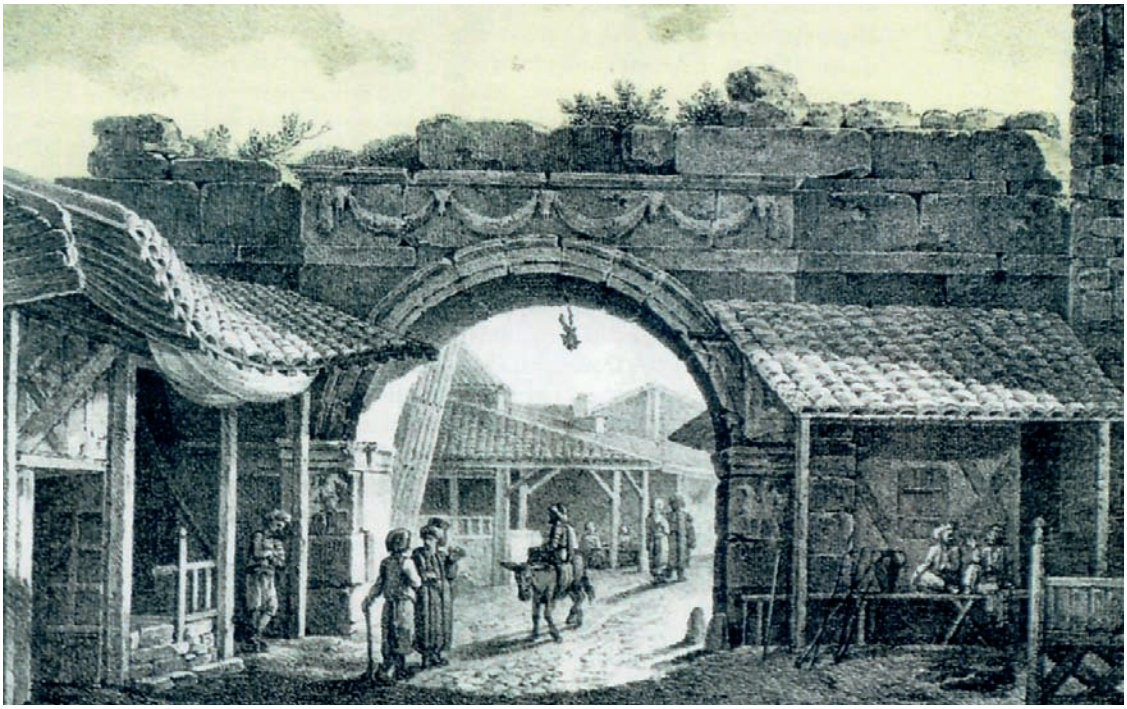

Χαλκογραφία των αρχών του 19ου αιώνα, που απεικονίζει την Πύλη Αξιού. (Δυτική είσοδος Θεσσαλονίκης)

Στα μέσα του 3ου αιώνα εμφανίστηκαν κίνδυνοι που απειλούσαν τη Μακεδονία και τη Θεσσαλονίκη, εξαιτίας της κινητικότητας στη Βαλκανική Χερσόνησο. Την περίοδο 254-269, η Θεσσαλονίκη δέχτηκε τρεις επιδρομές Γότθων, από τις οποίες βγήκε αλώβητη χάρη στην αντίσταση των κατοίκων της και στα ισχυρά τείχη που την περιέβαλλαν.

Τον 4ο αιώνα συντελέστηκαν μεγάλες αλλαγές στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, γεγονός που φυσικά επηρέασε τόσο την πόλη της Θεσσαλονίκης όσο και την περιοχή της Μακεδονίας. Οι διωγμοί των χριστιανών σταμάτησαν και ο χριστιανισμός ως θρησκεία ήταν αυτός που τελικά επικράτησε. Καθώς η πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη (330), η Θεσσαλονίκη έγινε συμβασιλεύουσα και μπήκε σε νέα τροχιά, αποτελώντας σημαντικό κέντρο του χριστιανισμού και των πολιτικών εξελίξεων.

Γενικότερα, από τον 6ο αιώνα, η πόλη δοκιμάστηκε από επιθέσεις βαρβαρικών φύλων, που λεηλατούσαν και απειλούσαν τόσο την πόλη καθαυτήν όσο και την ύπαιθρό της. Μετά την εξασθένιση αυτών των σλαβικών φύλων, ακολούθησε μια περίοδος ειρήνης για την περιοχή, με τις σχέσεις Ελλήνων και Σλάβων να αναπτύσσονται σε καλύτερες βάσεις. Η Θεσσαλονίκη ανθούσε πλέον οικονομικά, εμπορικά και πνευματικά, και φυσικά σε αυτό συνέβαλλαν η εύφορη ύπαιθρος που την περιέβαλλε και η Εγνατία Οδός.

Στις αρχές του 9ου αιώνα, δύο αδέρφια από τη Θεσσαλονίκη, ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος, ανέλαβαν να διαδώσουν τον χριστιανισμό και το πνεύμα του βυζαντινού πολιτισμού στους σλαβικούς λαούς της Βαλκανικής. Περίπου την ίδια περίοδο άρχισε να εφαρμόζεται ο θεσμός των «θεμάτων» στις ευρωπαϊκές επαρχίες του βυζαντινού κράτους.[19] Επρόκειτο για στρατιωτικές μονάδες που αργότερα εξελίχθηκαν σε γεωγραφικές και διοικητικές ενότητες, και έπαιρναν το όνομά τους από την περιοχή όπου έδρευαν. Το θέμα της Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε μεταξύ 820 και 830 και, με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη, αρχικά κατελάμβανε τις περιοχές ανάμεσα στον ποταμό

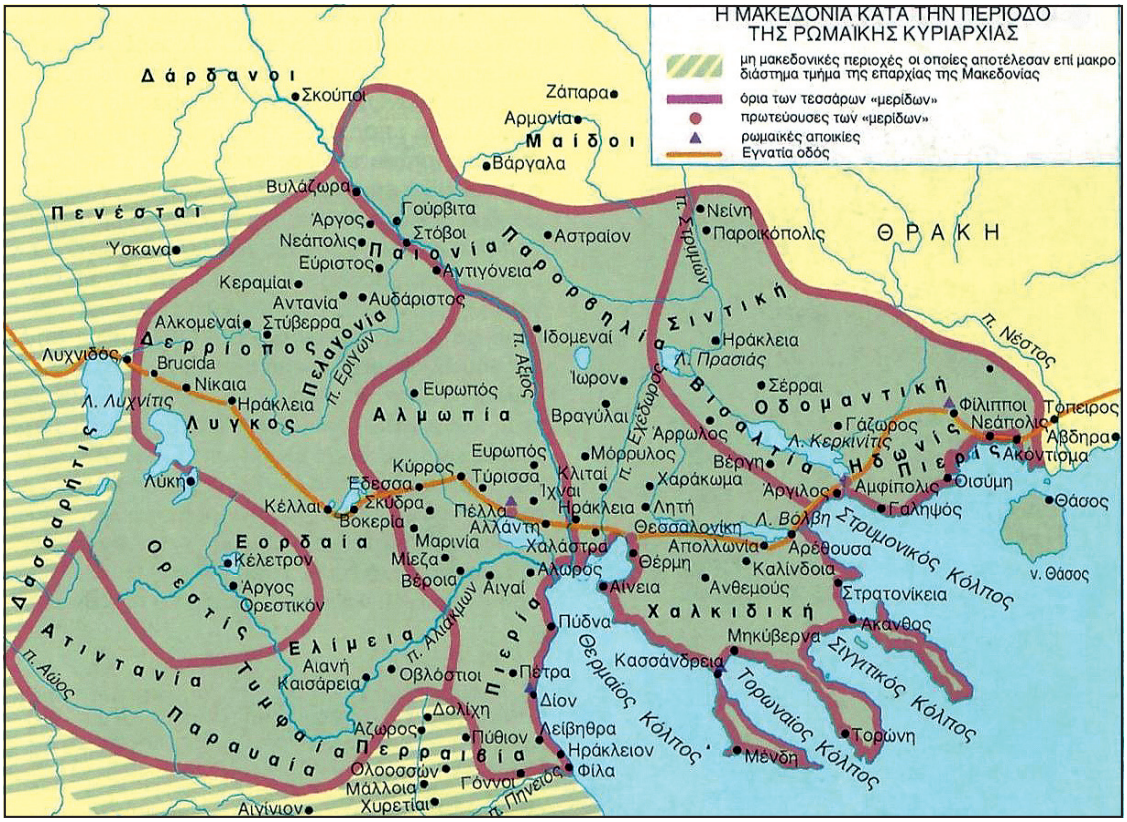

Χάρτης της Μακεδονίας της Ρωμαϊκής Περιόδου

Νέστο και στην οροσειρά της Πίνδου. Αργότερα, οι κοιλάδες του Νέστου και του Στρυμόνα αποτέλεσαν ξεχωριστό θέμα, και το θέμα της Θεσσαλονίκης περιορίστηκε στις περιοχές της σημερινής κεντρικής και δυτικής Μακεδονίας.[19] Την ίδια εποχή, η εμπορική κίνηση στην Εγνατία Οδό ανέκαμψε και, παράλληλα, άνοιξαν οι δρόμοι προς τη βόρεια Βαλκανική μέσω της κοιλάδας του Αξιού. Η περίοδος ειρήνης που ακολούθησε επέτρεψε την καλλιέργεια της γης στις περιοχές γύρω από τη Θεσσαλονίκη, με αποτέλεσμα τα αγροτικά προϊόντα να συγκεντρώνονται στην πόλη και να την τροφοδοτούν.[19]

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ιωάννης Καμινιάτης στο *Εις την άλωσιν της Θεσσαλονίκης*, ο οποίος έζησε στα τέλη του 9ου και στις αρχές του 10ου αιώνα, οι περιοχές γύρω από τη Θεσσαλονίκη μετά το τέλος των αβαροσλαβικών επιδρομών παρουσίαζαν ειδυλλιακή εικόνα. Η Θεσσαλονίκη ήταν εκείνον τον καιρό μια καλά οχυρωμένη πόλη με ένα θαυμάσιο λιμάνι.[19] Στα δυτικά της απλώνονταν μεγάλες πεδιάδες, που ήταν εύφορες λόγω της ύπαρξης ποταμών, και σε αυτές ευδοκιμούσαν διαφόρων ειδών καλλιέργειες, οι οποίες μαζί με τα ψάρια των ποταμών συμπλήρωναν τη διατροφή των κατοίκων της πόλης. Η βλάστηση γύρω από τον Αξιό ήταν άφθονη και οι πεδιάδες εύφορες, γεγονός που τις καθιστούσε κατάλληλους βοσκοτόπους, ενώ η παρουσία πολλών ζώων στα μέρη αυτά τις έκανε αξιόλογους κυνηγότοπους. Συγκεκριμένα, ο Καμινιάτης αναφέρει στο κείμενό του ότι δυτικά της πόλης της Θεσσαλονίκης υπήρχε μεγάλος κάμπος, που άρχιζε έξω από τα δυτικά τείχη της και συνόρευε με τη θάλασσα, ενώ μεγάλο μέρος του ήταν καλυμμένο από νερά.[19] Η εικόνα του εν λόγω κάμπου ήταν υπέροχη, ευφραίνοντας όποιον τον αντίκριζε, καθώς ήταν τόπος

ασύλληπτης ομορφιάς.[19] Επιπλέον, γράφει ότι σε μικρή απόσταση απλωνόταν ένας κάμπος κατάλληλος για αγροτικές καλλιέργειες, που περιβαλλόταν από μεγάλους ποταμούς. Ο συγγραφέας γνωστοποιεί ότι την ίδια περίοδο, στη συγκεκριμένη πεδιάδα δυτικά της Θεσσαλονίκης, υπήρχαν «αμφίμεικτα» χωριά,[19] οι λεγόμενες «Σκλαβηνίες», δηλαδή χωριά με μεικτό πληθυσμό από Έλληνες και Σλάβους, τους αποκαλούμενους «Δραγουβίτες» ή «Δρουγουβίτες» και τους Σαγουδάτες.[20] Επρόκειτο για σλαβικές φυλές, που άρχισαν να εγκαθίστανται στη Βαλκανική Χερσόνησο από το πρώτο τέταρτο του 7ου αιώνα, μετά τις σλαβικές επιδρομές στον ελλαδικό χώρο. Ειδικότερα, οι Σλάβοι εγκαταστάθηκαν τον 7ο αιώνα στη Μακεδονία, και συγκεκριμένα στις κοιλάδες του Βαρδάρη (Αξιός), του Στρυμόνα, καθώς και γύρω από τη Θεσσαλονίκη.[21] Αυτά τα χωριά διατηρούσαν καλές σχέσεις με τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης, ενώ μεταξύ τους υπήρχαν εμπορικές επαφές. Εξαιτίας της θέσης τους, ανάμεσα σε μεγάλα κέντρα της Μακεδονίας, όπως η Θεσσαλονίκη και η Βέροια, είναι φυσικό να δέχτηκαν την πολιτιστική και την οικονομική επιρροή τους.[20]

Το 904 ακολούθησε η άλωση της Θεσσαλονίκης από τους Σαρακηνούς, οι οποίοι, αφού κατέλαβαν την Κρήτη, λεηλατούσαν τα νησιά και τις πόλεις του Αιγαίου, και βρήκαν την ευκαιρία να κατευθυνθούν προς τη Μακεδονία. Την εισβολή τους ακολούθησαν μεγάλες λεηλασίες και καταστροφές. Παρ' όλα αυτά, η Θεσσαλονίκη κατάφερε να σταθεί ξανά στα πόδια της και να ακμάσει εκ νέου.

Ακολούθησαν οι βουλγαρικές επιδρομές στις περιοχές της Βαλκανικής, την περίοδο της μακεδονικής δυναστείας (867-1059), με τους Βούλγαρους ηγεμόνες Συμεών και Σαμουήλ να απειλούν τη Θεσσαλονίκη και την περιοχή της. Το 976, μετά τον θάνατο του Ιωάννη Τσιμισκή, οι Βούλγαροι, υπό την καθοδήγηση του Σαμουήλ, επέδραμαν και προσπάθησαν να καταλάβουν τη Θεσσαλονίκη, χωρίς όμως επιτυχία. Τότε, ο Βασίλειος Β΄, ο επονομαζόμενος «Βουλγαροκτόνος», ξεκίνησε εκστρατείες στη Βουλγαρία με σκοπό την αποδυνάμωση του Σαμουήλ. Ο μεγάλος αυτός αγώνας, και σε διάρκεια και σε αντοχές, περιελάμβανε αυτοκρατορικές νίκες σε διάφορα μέρη, συμπεριλαμβανομένου του Αξιού το 1004.[22]

Οι επιδρομές των Νορμανδών στις ανατολικές επαρχίες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας οδήγησαν στην κατάληψη της Θεσσαλονίκης, στις 24 Αυγούστου 1185, παρά τη γενναία αντίσταση των κατοίκων της. Ωστόσο, μετά την ήττα του στρατού των Νορμανδών κοντά στην Αμφίπολη, τελικά αποχώρησαν από τη Θεσσαλονίκη και τη Μακεδονία.

Κατά την Υστεροβυζαντινή Περίοδο (1204-1430), εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες οδήγησαν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, ύστερα από μια περίοδο όπου αυτή είχε αγγίξει τη μεγαλύτερη έκταση και ακμή της, σε κρίση και φθίνουσα πορεία τους επόμενους αιώνες. Φυσικά, αυτό είχε ιδιαίτερες επιπτώσεις και στον χώρο της Μακεδονίας.

Ο Βασίλειος Β΄ ο Βουλγαροκτόνος. Μικρογραφία χειρογράφου που απεικονίζει τον αυτοκράτορα αμέσως μετά τη νίκη του επί των Βουλγάρων. (Μαρκιανή Βιβλιοθήκη)

Η Επισκοπή της Καμπανίας

Με τον όρο «ΚΑΜΠΑΝΙΑ» είναι γνωστή η πεδιάδα μεταξύ των ποταμών Αλιάκμονα και Αξιού, ενώ αποτέλεσε, τουλάχιστον από τα τέλη της Μεσοβυζαντινής Περιόδου, έδρα του επισκόπου, ο οποίος υπαγόταν στην επισκοπική σύνοδο της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης και κατείχε ιεραρχικά την έκτη θέση μεταξύ των επισκόπων της Μητρόπολης.[29]

Από τα μέσα του 10ου αιώνα, η Καμπανία αποτελούσε την περιφέρεια της Επισκοπής Καμπανίας (ήτοι Καστρίου), της οποίας έδρα ήταν ο βυζαντινός οικισμός που προαναφέρθηκε, το Κάστριον, ενώ η έδρα της επισκοπής την περίοδο της Οθωμανοκρατίας μετονομάστηκε σε Κουλακιά. Το 1877, ο επίσκοπος Καμπανίας συνέταξε κατάλογο οικισμών της επισκοπής του, καταγράφοντας 47 χωριά και τσιφλίκια: 1) Αλάμπουρα, 2) Βαλμάδες, 3) Γήδας, 4) Γιουντζήδες, 5) Γκριτζάλοβον, 6) Διαβατόν, 7) Επισκοπή, 8) Καγιαλί, 9) Καψοχώρι, 10) Κουλακιά, 11) Κουλούρα, 12) Λιανοβέργι, 13) Λουτρόν, 14) Νεοχώρι, 15) Νησίον, 16) Νησέλι, 17) Παλαιοχώρα, 18) Πλατύ, 19) Ποζαρίτας, 20) Ραυσομανήκι, 21) Ρέσινα, 22) Σαυίζδη, 23) Σταυρός, 24) Σχινάς, 25) Τριχοβίστα, 26) Φούρνοι Μεγάλοι, 27) Κλειδί, 28) Κουλουπάντσα, 29) Τσαλίκοβον, 30) Μαχμούτοβον, 31) Λάμπρα, 32) Αηδονοχώρι, 33) Καρυά, 34) Τρίκαλα, 35) Τσινάφορον, 36) Μέγα Αλάβορον, 37) Μικρόν Αλάβορον, 38) Κορυφή, 39) Τζατάλι, 40) Λουτρός, 41) Ξεχασμένη, 42) Καβάσιλα, 43) Καταφύγιον, 44) Αλαβορούδι, 45) Νεοχωρόπουλον, 46) Κριζιάλον, 47) Παλαιοχώριον.

Αξίζει να αναφερθεί ότι το τσιφλίκι Αραπλί δεν υπαγόταν στην Καμπανία, αλλά απευθείας στη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Επίσης, σύμφωνα με πληροφορίες που αντλούμε από τον παραπάνω κατάλογο, η Κουλακιά είχε έναν ναό και τρεις ιερείς, η Βαλμάδα δύο ιερείς και έναν ναό, ενώ γνωρίζουμε ότι από το 1858 λειτουργούσε και ο Ναός του Αγίου Δημητρίου στο Τσαλίκοβο.[30]

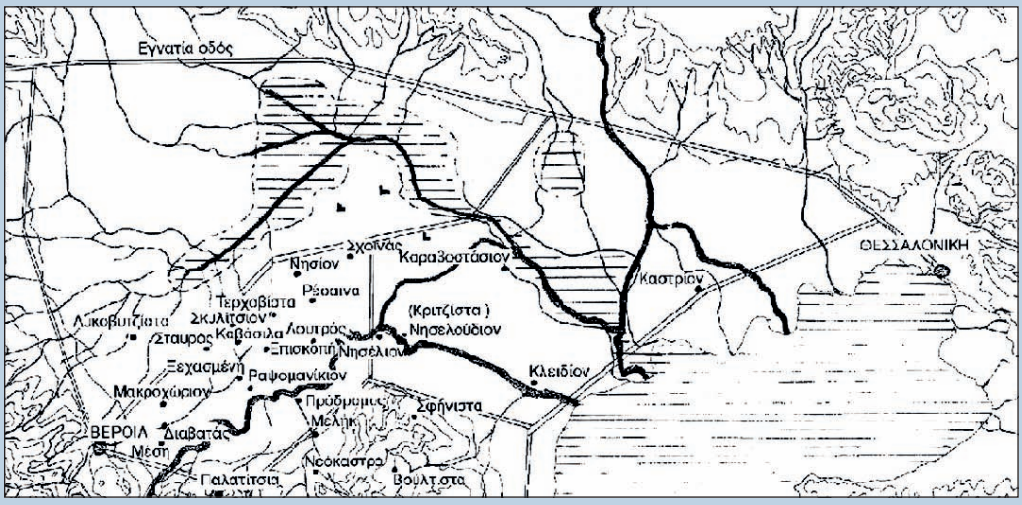

Τον 10ο αιώνα δημιουργήθηκε η Επισκοπή Καμπανίας. Στον χάρτη αναγράφεται η ονομασία «Κάστριον» (μετέπειτα Κουλακιά)

Στη Φραγκοκρατία και μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, το 1204, ήρθε η παράδοση της Θεσσαλονίκης, η οποία, μαζί με άλλες περιοχές της Μακεδονίας, παραχωρήθηκε στον Βονιφάτιο τον Μομφερατικό, που ίδρυσε το φραγκικό βασίλειο της Θεσσαλονίκης.

Το 1224, ο Θεόδωρος Κομνηνός Δούκας στέφθηκε βασιλιάς της Μακεδονίας, καταλαμβάνοντας πολλές περιοχές της και επεκτείνοντας το βασίλειό του από την Αδριατική και το Ιόνιο έως τον Έβρο, με σκοπό την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης. Ωστόσο, έπειτα από ήττα του αιχμαλωτίστηκε και πολλές περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης πέρασαν στα χέρια του Ασάν. Έτσι, το βασίλειο της Θεσσαλονίκης συρρικνώθηκε.

Η Λατινοκρατία τελείωσε με την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, το 1261, από τον Μιχαήλ Η΄, ο οποίος ασχολήθηκε με την ανασυγκρότηση του βυζαντινού κράτους, που ωστόσο παρέμενε περιορισμένο. Η Θεσσαλονίκη αντιμετώπισε για άλλη μια φορά εχθρικές επιδρομές. Οι Καταλανοί, όντες μισθοφόροι του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β΄, πολιόρκησαν την πόλη το 1308 και λεηλάτησαν περιοχές στη Μακεδονία και τη Θράκη. Τελικά, η πόλη σώθηκε με τη βοήθεια ενισχύσεων που ήρθαν από την Κωνσταντινούπολη.

Κατά τον 14ο αιώνα, παρά τη γενικότερη κατάσταση στα σύνορα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η οποία βίωνε την παρακμή, η Θεσσαλονίκη κατάφερνε να προοδεύει. Παρατηρήθηκε ανάπτυξη πνευματική και καλλιτεχνική, με νέες ιδέες και πεποιθήσεις να κάνουν την εμφάνισή τους. Επίσης, η Θεσσαλονίκη υπήρξε το κέντρο πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων, με αποκορύφωμα το κίνημα των Ζηλωτών, την περίοδο της εμφύλιας διαμάχης μεταξύ του Ιωάννη Ε΄ και του Ιωάννη Καντακουζηνού. Ταυτόχρονα αναδείχθηκαν οι μεγάλοι Θεσσαλονικείς φιλόσοφοι, καλλιτέχνες, φιλόλογοι, νομικοί, θεολόγοι και άλλοι εκφραστές του αρχαίου ελληνικού πνεύματος.

Το 1369, διοικητής της Θεσσαλονίκης ορίστηκε ο Μανουήλ Παλαιολόγος, μετέπειτα αυτοκράτορας του Βυζαντίου, γνωστός ως Μανουήλ Β΄, ο οποίος αντιλήφθηκε τον κίνδυνο των Τούρκων, που απειλούσε την αυτοκρατορία και την ίδια την πόλη. Πράγματι, οι Τούρκοι, αφού οδήγησαν σε ερήμωση την ύπαιθρο, το 1383 πολιόρκησαν επί τέσσερα χρόνια τη Θεσσαλονίκη. Τελικά, το 1387, η πόλη τούς παραδόθηκε υπό όρους. Ύστερα από μια δύσκολη περίοδο, ο Μανουήλ Β΄, αφού στέφθηκε αυτοκράτορας το 1391, κατάφερε να απελευθερώσει τη Θεσσαλονίκη το 1403, καθώς και πολλά εδάφη της Βαλκανικής. Πλέον, ο πληθυσμός της ζούσε σε συνθήκες εξαθλίωσης και η ζωτικότητα και η προηγούμενη άνθηση της πόλης είχαν εξαφανιστεί.

Έπειτα από μια περίοδο που η τουρκική απειλή επανεμφανίστηκε, η Θεσσαλονίκη παραχωρήθηκε στους Βενετούς, το 1423. Σύντομα, αυτοί άρχισαν να συμπεριφέρονται σαν κατακτητές, αναγκάζοντας

Μιλιάριο (δείκτης μιλίων της αρχαίας Εγνατίας Οδού) σε θέση κοντά στον Γαλλικό ποταμό

έτσι πολλούς κατοίκους της να αναχωρήσουν για την Κωνσταντινούπολη, την Ιταλία και άλλους, ασφαλέστερους προορισμούς στα ορεινά της Μακεδονίας.

Το 1430, ο Μουράτ Β΄ πολιόρκησε για άλλη μια φορά τη Θεσσαλονίκη και στις 29 Μαρτίου του ίδιου έτους την κατέλαβε. Ακολούθησαν δύσκολες στιγμές για την πόλη και την ύπαιθρό της, που ήταν κατάφυτη και γεμάτη μοναστήρια και άλλους ιερούς χώρους, τα οποία εν τέλει ερημώθηκαν. Με αυτά τα γεγονότα άρχισε για τη Θεσσαλονίκη και την περιοχή πέριξ αυτής η περίοδος της Τουρκοκρατίας, που διήρκεσε έως το 1912.

Ουσιαστικά, στην περιοχή που καταλαμβάνει ο σημερινός Δήμος Δέλτα δεν παρατηρούνται ίχνη συνεχούς κατοίκησης από τους αρχαίους χρόνους έως τους βυζαντινούς. Ελάχιστα είναι και τα ιστορικά στοιχεία και οι πηγές που αφορούν στους οικισμούς της συγκεκριμένης περιοχής κατά τη Βυζαντινορωμαϊκή Περίοδο.[23] Φαίνεται ότι κατοικούνταν κατά την αρχαιότητα, γεγονός που αποδεικνύεται από τα ευρήματα και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα. Στη Ρωμαϊκή και τη Βυζαντινή Περίοδο, τα ίχνη αυτά φθίνουν, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τη συστηματική κατοίκηση της περιοχής τους συγκεκριμένους χρόνους.

Η τελευταία γραπτή μαρτυρία για την ύπαρξη της αρχαίας Χαλάστρας έρχεται από τον Ρωμαίο συγγραφέα Πλίνιο τον Πρεσβύτερο, ο οποίος αναφέρει ότι, κατά τη Ρωμαιοκρατία, στη μακεδονική παραλία του Θερμαϊκού Κόλπου υπήρχε η αρχαία Χαλάστρα.[23] Περί τα μέσα του 10ου αιώνα ιδρύθηκε η Επισκοπή Καστρίου (ή Καμπανίας).[23] Εικάζεται ότι είχε την έδρα της στη βυζαντινή πόλη με το όνομα Καστρίον, που αποτελούσε την ιστορική συνέχεια της αρχαίας Χαλάστρας.[23] Πιθανότατα, στη Ρωμαϊκή και τη Βυζαντινή Περίοδο το Καστρίον αποτελούσε φυλάκιο της Θεσσαλονίκης, καθώς και σταθμό ελέγχου κατά τη διάβαση του Αξιού, από και προς τη Θεσσαλονίκη.[23] Η ταύτιση της αρχαίας Χαλάστρας με το βυζαντινό Καστρίο ενισχύεται από τις πληροφορίες που μας δίνει ο Διόδωρος Σικελιώτης, ο οποίος αναφέρει ότι οι κάτοικοι της αρχαίας Χαλάστρας, για να αποφύγουν τις καταστροφές που προκάλεσε ο Περσέας, κατέφυγαν *«εις τινα τόπον οχυρόν»*.[23] Αυτό, σε συνδυασμό με την πληροφορία του Πλίνιου του Πρεσβυτέρου ότι η αρχαία Χαλάστρα ήταν παραλιακή και οχυρωμένη πόλη, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μετά την καταστροφή οι κάτοικοι της περιοχής μετακινήθηκαν νοτιότερα, σε κάποιον οχυρωμένο οικισμό με το όνομα Καστρίον, κοντά στα παράλια του Θερμαϊκού.[23] Με την πάροδο των ετών και την περίοδο της Τουρκοκρατίας, η περιοχή αυτή μετονομάστηκε σε Κουλακιά.[23] Αναφορά και περιγραφή του κάμπου της Καμπανίας γίνονται και από τον Ιωάννη Καμινιάτη, ο οποίος ουσιαστικά κατελάμβανε την κεντρική πεδιάδα της Μακεδονίας στα δυτικά της Θεσσαλονίκης, που κατά την αρχαιότητα ήταν γνωστή ως Βοττιαία.

Στους οθωμανικούς χρόνους, έπειτα από μια περίοδο κάμψης, ορισμένοι οικισμοί άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους. Επίσης, στους νεότερους χρόνους, και μετά την άφιξη των προσφύγων στα χρόνια πριν και μετά το 1922, ξεκίνησαν να ιδρύονται νέοι συνοικισμοί στις περιοχές αυτές.

Το ότι δεν παρατηρείται συνεχόμενη κατοίκηση των οικισμών ίσως οφείλεται στην παρακμή της γενικότερης περιοχής, λόγω της ίδρυσης της Θεσσαλονίκης. Από την εποχή της δημιουργίας της, που συντελέστηκε με τον εποικισμό διαφόρων αρχαίων πολισμάτων, ανάμεσα στα οποία η Χαλάστρα και η Σίνδος, η ανθρώπινη παρουσία φαίνεται ότι ακολούθησε φθίνουσα πορεία. Αυτό ίσως συνέβη εξαιτίας της ανάδειξης της Θεσσαλονίκης σε σημαντικό εμπορικό, πολιτικό και θρησκευτικό κέντρο στους αιώνες που ακολούθησαν. Ακόμη ένας λόγος είναι ότι, στη διάρκεια της Ρωμαϊκής και της Βυζαντινής Περιόδου, ο κάμπος της Θεσσαλονίκης γνώρισε δύσκολες στιγμές, εξαιτίας των επιδρομών των εχθρικών φύλων. Έτσι, οι κάτοικοι των περιοχών αυτών, εξαιτίας των καταστροφών και των κινδύνων που έπρεπε να αντιμετωπίζουν, εγκατέλειψαν σταδιακά τα χωριά τους και επέλεξαν την ασφάλεια που προ-

σέφεραν τα τείχη της Θεσσαλονίκης, φροντίζοντας για τη μετεγκατάστασή τους.[23]

Όπως γνωστοποιούν οι γραπτές πηγές, στην περιοχή κατά τα βυζαντινά χρόνια σε ορισμένα σημεία υπήρχε ένας άδενδρος και ελώδης κάμπος,[23] ενώ αλλού εύφορες πεδιάδες, με τη βοήθεια του άφθονου νερού από τα ποτάμια, την κατέστησαν εξαιρετικό τόπο καλλιέργειας για τους αγρότες, κατάλληλο μέρος για βοσκή οικόσιτων ζώων, καθώς και ιδανικό τόπο κυνηγιού, εξαιτίας της χλωρίδας και της πανίδας της. Ουσιαστικά αποτελούσε τον τροφοδότη κάμπο για τους κατοίκους της πόλης της Θεσσαλονίκης, την οποία περιέβαλλε.

Οι ποταμοί Αξιός και Εχέδωρος

Γεωγραφικές πληροφορίες και περιγραφές των ποταμών Αξιού και Εχεδώρου υπάρχουν στο εγχειρίδιο γεωγραφίας του 360 ή 330 π.Χ., *Περίπλους*, του Ψευδοσκύλακα (ή, αλλιώς, ψευδο-*Περίπλους)*. Επίσης, αναφορά στα ποτάμια που περιβάλλουν τη Θεσσαλονίκη, και συγκεκριμένα στον μεγαλύτερο ποταμό της Μακεδονίας, καθώς και μια γλαφυρή περιγραφή των τόπων που τα περιβάλλουν γίνονται και από έναν Βυζαντινό ιστορικό, τον Θεσσαλονικιό Ιωάννη Καμινιάτη, στο κείμενό του *Εις την άλωσιν της Θεσσαλονίκης*.[19]

Στο σημαντικό έργο της βυζαντινής λογοτεχνίας *Τιμαρίων*, του β΄ μισού του 12ου αιώνα, ο συγγραφέας του (που είναι ανώνυμος) αφηγείται το ταξίδι του από την Κωνσταντινούπολη στη Θεσσαλονίκη, την επίσκεψή στο σημαντικότερο εμπορικό πανηγύρι της και την παρακολούθηση της γιορτής των «Δημητρίων». Στο κείμενο αυτό φυσικά γίνεται αναφορά στον Αξιό ποταμό και στην κοιλάδα που τον περιβάλλει. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, επί μία εβδομάδα, ολόκληρη πόλη στηνόταν στην πεδιάδα κοντά στη Θεσσαλονίκη, προς τη μεριά του Αξιού. Σκηνές και παραπήγματα στημένα κανονικά στέγαζαν εμπόρους και εμπορεύματα. Επίσης, γράφει ότι ο Τιμαρίων και ο φίλος του, λίγο πριν αρχίσουν τα «Δημήτρια», επισκέφθηκαν την κοιλάδα του Αξιού για να κυνηγήσουν. Ο συγγραφέας περιγράφει με εξαιρετικό τρόπο τον Αξιό και την περιοχή του:[24] *«Κατεβήκαμε, λοιπόν, στην ξακουστή Θεσσαλονίκη πριν αρχίσει η γιορτή του μάρτυρα Δημητρίου. […] και επειδή ο καιρός το επέτρεπε, πήγαμε στον Αξιό για κυνήγι. Αυτός είναι ο πιο μεγάλος ποταμός της Μακεδονίας· ξεκινά από τα βουλγαρικά βουνά σε μικρά ρυάκια, που απέχουν μεταξύ τους, και έπειτα, καθώς συγκεντρώνεται στις συμβολές του –ο Όμηρος θα έλεγε "πελώριος και μεγάλος"–, κατεβαίνει στην παλαιά Μακεδονία και την Πέλλα, και χύνεται ίσια στην κοντινή παραλία. Για τον τόπο αυτόν αξίζει να γίνει λόγος: στους γεωργούς αποδίδει και χαρίζει ποικίλους καρπούς, στους στρατιώτες προσφέρεται για ιππασία[…]· τόσο ομαλή είναι η περιοχή, χωρίς πέτρες και θάμνους. Αν μάλιστα έχεις διάθεση για κυνήγι, μπορείς να πεις ότι σ' αυτόν τον τόπο, και χωρίς να ήταν ερωτευμένη η Φαίδρα με τον Ιππόλυτο, θα ίππευε σωστά και φωνάζοντας τα σκυλιά της θα κυνηγούσε παρδαλά ελάφια[…]».*[19]

Η Χαλάστρα

Κατά τη Βυζαντινή Περίοδο αποδόθηκε στη Χαλάστρα και το όνομα «Καστρίον», ίσως λόγω κάποιου φρουρίου, πύργου ή φρυκτωρίας που πιθανότατα δέσποζε σε στρατηγικό σημείο στην περιοχή. Στην Τουρκοκρατία ήταν γνωστή και ως «Κουλακιά» ή «Πύργος», από την τουρκική λέξη «κουλέ», που σημαίνει «πύργος». Σύμφωνα με γλωσσολογικές μελέτες, η ονομασία της Χαλάστρας μπορεί να ανήκει και σε προελληνικά τοπωνύμια πελασγικής προέλευσης.

Κατά τον Στέφανο Βυζάντιο, που συνέγραψε το σημαντικό γεωγραφικό λεξικό με τίτλο *Εθνικά*, το όνομά της προέρχεται από μια ομώνυμη νύμφη, ηρωίδα προελληνικής προέλευσης του μυθολογικού κύκλου. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του, έλαβε το όνομά της *«εκ τινός νύμφης Χαλάστρας καλουμένης»*. Ακόμα, είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι το όνομά της συνδέθηκε με το *«χαλαστραίον νίτρο»*,[25] φυτική ουσία που χρησιμοποιούσαν για καθαρισμό.[25] Αυτό επιβεβαιώνεται και από την αναφορά ενός Βυζαντινού συγγραφέα. Συγκεκριμένα, στο βιβλίο *Σούδα* ή *Σουίδα*, ένα από τα σημαντικότερα ελληνικά λεξικά

ή εγκυκλοπαίδειες, που γράφτηκε τον 10ο αιώνα και πιθανολογείται ότι πήρε το όνομά του από τον συγγραφέα του, γίνεται αναφορά στο εκτεταμένο και υπερπόντιο εμπόριο του «*χαλαστραίου νίτρου, από Χαλάστρης τής εν Μακεδονία λίμνης*».[26]

Η τελευταία γραπτή μαρτυρία που σχετίζεται με την αρχαία Χαλάστρα ανήκει στον Ρωμαίο ιστορικό Πλίνιο τον Πρεσβύτερο˙ αναφέρει ότι στην εποχή του (1ος μ.Χ. αιώνας) η Χαλάστρα ήταν μια οχυρωμένη (oppidum) παραλιακή πόλη.[15] Αυτό σημαίνει ότι, αφού είχε καταστραφεί από τον Περσέα τον 2ο π.Χ. αιώνα, ανοικοδομήθηκε την περίοδο της Ρωμαιοκρατίας και εν μέρει επέστρεψε στις παλιές, ένδοξες ημέρες της.[1]

Το υστερορωμαϊκό νεκροταφείο στη Σίνδο

Οι πληροφορίες για την ύπαρξη ρωμαϊκού νεκροταφείου στην περιοχή επιβεβαιώθηκαν στη διάρκεια σωστικών ανασκαφών στο οικόπεδο του εργοστασίου της Goodyear στη Βιομηχανική Περιοχή της Σίνδου, το 1981. Η περαιτέρω διερεύνηση, το 1999 και το 2000, οδήγησε στην αποκάλυψη ενός υστερορωμαϊκού νεκροταφείου, το οποίο βρίσκεται ανατολικότερα των αρχαϊκών, ενώ η περιοχή δεν φαίνεται να παρουσιάζει ίχνη προγενέστερης δραστηριότητας. Οι ταφές που εντοπίστηκαν είναι 123 και αποτελούνται από κεραμοσκεπείς τάφους, κιβωτιόσχημους, απλούς λακκοειδείς και εγχυτρισμούς. Είναι χαρακτηριστικό ότι το μεγαλύτερο ποσοστό ταφών ανήκει σε βρέφη και σε νήπια, γεγονός που οδηγεί σε συμπεράσματα περί αυξημένης παιδικής θνησιμότητας την εποχή αυτή. Τα κτερίσματα που συνοδεύουν τις ταφές δεν είναι πολλά σε αριθμό και απαρτίζονται κυρίως από πήλινα και γυάλινα αγγεία, κοσμήματα, νομίσματα, χρονολογούμενα από τον 4ο μ.Χ. αιώνα.[27]

Πληροφορίες για μνημεία της περιοχής - Αρχαιολογικές θέσεις στη Νέα Ιωνία

Προστατευόμενοι αρχαιολογικοί χώροι κρίθηκαν, με απόφαση του υπουργείου Πολιτισμού, δύο τοποθεσίες που υπάγονται στον σημερινό Δήμο Δέλτα: είναι η θέση Λαχανόκηπος στη Νέα Ιωνία, μια «τούμπα», δηλαδή οικισμός της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, περίπου 500 μ. ανατολικά του Γαλλικού ποταμού˙ επίσης, η θέση Παναγία στη Νέα Ιωνία, μια «τράπεζα», ένας οικισμός των ιστορικών χρόνων, σε απόσταση περίπου 1 χλμ. από τον Γαλλικό ποταμό.[28]

Παραπομπές

1. Γκλαβέρης Αθ. Θεόδωρος, *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης - Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του* (1998), σ. 15-16, 21-22, 26-30, 35-44, 48-53.
2. Χριστιανόπουλος Ντίνος, «Η αρχαία Θέρμη και η ίδρυση της Θεσσαλονίκης (1000-315 π.Χ.), Μελέτη» (1991), σ. 15, 17-19, 21, 56.
3. Μάρτης Κ. Νικόλαος, *Η πλαστογράφηση της ιστορίας της Μακεδονίας* (1983), σ. 33.
4. Ηρόδοτος, *Ιστορίαι, Βιβλίο Ζ΄ («Πολύμνια»)*, 123-124-127.
5. Λαζαρίδης Σπύρος, «Από το Βαρδάρι ως το Δερβένι - Ιστορική καταγραφή μέχρι το 1920, Μελέτη» (1997), σ. 20-21.
6. Manakidou Eleni, *Archaia Chalastra*, Research Program, University of Western Macedonia (2010).
7. Hammond N.G.L., *Ιστορία της Μακεδονίας*, Τόμος Α΄, Α΄ Έκδοση (1995), σ. 26, 190.
8. Βακαλόπουλος Ε. Απόστολος, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης, 316 π.Χ. - 1983* (1997), σ. 21-22.
9. «ΣΙΝΔΟΣ, Κατάλογος της έκθεσης», Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (1985), σ. 11-13.
10. Μισαηλίδου - Δεσποτίδου Βασιλική, *Χάλκινα κοσμήματα αρχαϊκών χρόνων από τη Μακεδονία* (2011), σ. 24.
11. Στυλιάδης Ι. Χαράλαμπος, *Μακεδονική Ιστοριογραφία, Αρχαίας - Βυζαντινής - Νεωτέρων Χρόνων*, σ. 99-106.
12. *Η Μακεδονία - Από τον Φίλιππο Β΄ ως τη ρωμαϊκή κατάκτηση*, συλλογικό έργο (1993), σ. 33.
13. Μοσχονησιώτου Σοφία, «Θέρμη - Σίνδος, Ανασκαφικές παρατηρήσεις στα δύο νεκροταφεία της περιοχής Θεσσαλονίκης», *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη 2* (1988), σ. 283-306.
14. Κεραμάρης Αναστάσιος - Πρωτοψάλτη Σουλτάνα - Τσολάκης Στέφανος, «Η ανασκαφική έρευνα στη ΒΙΠΕΘ Σίνδου, 2002», *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη 16* (2002), σ. 233-240.
15. Γκλαβέρης Αθ. Θεόδωρος, *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης, Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του* (1998), σ. 59-68.
16. *Τοις αγαθοίς Βασιλεύουσα, Θεσσαλονίκη: Ιστορία και Πολιτισμός*, Α΄ Τόμος (1997), σ. 105, 114.
17. *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, Τόμος ΣΤ΄, «Ελληνισμός και Ρώμη» (1976), σ. 189-190.
18. *Queen of the worthy, Thessaloniki, History and Culture*, Volume I, Εκδόσεις Paratiritis, σ. 102, 120-122.

19. Νεράντζη - Βαρμάζη Β., *Εγκώμια της βυζαντινής Θεσσαλονίκης, Εισαγωγή - Κείμενα - Μετάφραση* (1999), σ. 33-52, 62-67, 79-80.
20. Βακαλόπουλος Ε. Απόστολος, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης, 316 π.Χ. - 1983* (1997), σ. 21-22, 93-97.
21. Diehl Charles, *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Τόμος Γ΄, σ. 366.
22. *Queen of the worthy, Thessaloniki, History and Culture*, Volume I, Εκδόσεις Paratiritis, σ. 102, 120-122.
14. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος Δεύτερο, Αριθμός φύλλου 61, 4 Φεβρουαρίου 1985 (ΦΕΚ 61/Β/4-2-1985).
23. *Γκλαβέρης Αθ. Θεόδωρος, Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης - Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του* (1998), σ. 59-68.
24. Ανώνυμος, «Τιμαρίων - Ένα ταξίδι από την Κωνσταντινούπολη στη Θεσσαλονίκη» (2004, κείμενο από την παρουσίαση της έκδοσης).
25. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, *Αρχαία Λιμάνια - Θερμαϊκός Κόλπος* (1998), σ. 27, 30, 38-39.
26. *Λεξικό/Εγκυκλοπαίδεια του Σούδα ή Σουίδα*, Τόμος 3ος, σ. 649.
27. Κεραμάρης Αναστάσιος - Παπαγιάννη Ελένη, «Υστερορωμαϊκό νεκροταφείο στη Βιομηχανική Περιοχή της Σίνδου», *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη 14* (2000), σ. 145-149.
28. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος Δεύτερο, Αριθμός φύλλου 1.382, 6 Ιουλίου 1999 (ΦΕΚ 1382/Β/6-7-1999).
29. Βουδούρης Αθανάσιος, *Η Επισκοπή Καμπανίας κατά την περίοδο της προσωρινής υπαγωγής της στη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης (1876-1883): Με βάση την επιστολογραφία του αρχιδιακόνου Μελετίου προς τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Καλλίνικο Φωτιάδη και άλλες πηγές*, 2010, σ. 91-92.
30. Λεμοντζής Θεόφιλος, *Μιμητές του πάθους του Θεού*, 2012, σ. 91-92.

Βιβλιογραφία

Αδαμαντίου Ι. Αδαμάντιος, *Η βυζαντινή Θεσσαλονίκη, Ιστορία - Κοινωνικός βίος - Τέχνη - Βυζαντινά μνημεία*, Εκδοτικός οίκος Δαμιανός.

Ανώνυμος, *Τιμαρίων - Ένα ταξίδι από την Κωνσταντινούπολη στη Θεσσαλονίκη*, Εκδόσεις Ζήτρος (2004)

Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, *Αρχαία Λιμάνια - Θερμαϊκός Κόλπος*, University Studio Press (Θεσσαλονίκη 1998).

Βακαλόπουλος Ε. Απόστολος, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης, 316 π.Χ.-1983*, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε. (Θεσσαλονίκη 1997).

Γκλαβέρης Αθ. Θεόδωρος, *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης* - Μια *αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του* (Θεσσαλονίκη 1998).

Διαρκής Κατάλογος των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος: - ΦΕΚ 61/Β/4-2-1985, - ΦΕΚ 1382/Β/6-7-1999, - ΦΕΚ 263/ΑΑΠ/1-7-2008.

Ελλάδα, Χάρτες - Λαογραφία - Οικονομία - Πολιτισμός, Νομός Θεσσαλονίκης 1, Τόμος 1ος, Εκδόσεις Δομή.

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, *Μακεδονία* (Αθήνα 1997).

Ζαφείρης Χρίστος, *Θεσσαλονίκης Τοπιογραφία*, Εκδόσεις Παρατηρητής (Θεσσαλονίκη 1990).

Η αρχαία Μακεδονία κατά τον Στράβωνα, Εκδόσεις Μαλλιάρης Παιδεία, Α΄ Έκδοση (Θεσσαλονίκη 1993).

Η Μακεδονία - Από τον Φίλιππο Β΄ ως τη ρωμαϊκή κατάκτηση, συλλογικό έργο, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. (Αθήνα 1993).

Θεσσαλονικέων Πόλις, Τεύχος 8, Τσιγαρίδα Μπετίνα, «Ο χρυσός στα νεκροταφεία των αρχαίων Μακεδόνων», University Studio Press (2002).

Ιστορία του ελληνικού έθνους, Τόμος ΣΤ΄, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. (Αθήνα 1976).

Ιστορικοί Ελληνικοί Χώροι, Μακεδονία, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. (Αθήνα 1992).

Κεραμάρης Αναστάσιος - Παπαγιάννη Ελένη, «Υστερορωμαϊκό νεκροταφείο στη Βιομηχανική Περιοχή της Σίνδου», *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη 14, 2000*, υπουργείο Πολιτισμού, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Θεσσαλονίκη 2002).

Κεραμάρης Αναστάσιος - Πρωτοψάλτη Σουλτάνα - Τσολάκης Στέφανος, «Η ανασκαφική έρευνα στη ΒΙΠΕΘ Σίνδου, 2002», *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη 16, 2002*, υπουργείο Πολιτισμού, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Θεσσαλονίκη 2004).

Λαζαρίδης Σπύρος, *Από το Βαρδάρι ως το Δερβένι, Ιστορική καταγραφή μέχρι το 1920* (μελέτη), Εκδόσεις Ζήτρος (Θεσσαλονίκη 1997).

Μάρτης Κ. Νικόλαος, *Η πλαστογράφηση της ιστορίας της Μακεδονίας*, Ευρωεκδοτική ΕΠΕ (Αθήνα 1983).

Μισαηλίδου - Δεσποτίδου Βασιλική, «Χάλκινα κοσμήματα αρχαϊκών χρόνων από τη Μακεδονία», υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών, *Δημοσιεύματα 10* (Θεσσαλονίκη 2011).

Μοσχονησιώτου Σοφία, «Θέρμη - Σίνδος, Ανασκαφικές παρατηρήσεις στα δύο νεκροταφεία της περιοχής Θεσσαλονίκης», *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη 2, 1988*, υπουργείο Μακεδονίας - Θράκης, υπουργείο Πολιτισμού, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Θεσσαλονίκη 1991).

Νεράντζη - Βαρμάζη Β., *Εγκώμια της βυζαντινής Θεσσαλονίκης - Εισαγωγή, Κείμενα, Μετάφραση*, Εκδόσεις Βάνιας (Θεσσαλονίκη 1999).

Παπαγεωργίου Βασ. Απόλλων, *Η αρχαία Μυγδονία, Ιστορία - Γεωγραφία - Πολιτισμός* (Θεσσαλονίκη 1988).

Ριτζούλη Κατερίνα, «Η εκπαίδευση στη Σαντορίνη των αρχών του 20ού αι. και τα σχολικά κτίρια τύπου "Καλλία": Παρελθόν, παρόν και προοπτικές».

«ΣΙΝΔΟΣ, Κατάλογος της έκθεσης», Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (1985).

Σουέρεφ Κώστας, «Ανατολική Παραθερμαϊκή Ζώνη, 6ος-2ος αι. π.Χ.», *Θεσσαλονικέων Πόλις*, Τεύχος 12, University Studio Press (2003).

Στυλιάδης Ι. Χαράλαμπος, *Μακεδονική Ιστοριογραφία, Αρχαίας - Βυζαντινής - Νεωτέρων Χρόνων*, Θεσσαλονίκη.

Τοις αγαθοίς Βασιλεύουσα - Θεσσαλονίκη: Ιστορία και Πολιτισμός, Α΄ Τόμος, Εκδόσεις Παρατηρητής (Θεσσαλονίκη 1997).

Χριστιανόπουλος Ντίνος, «Η αρχαία Θέρμη και η ίδρυση της Θεσσαλονίκης (1000-315 π.Χ.), (μελέτη), *Σκυτάλη*, αρ. 1, Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας ΤΕΙΘ (Θεσσαλονίκη 1991).ς

Diehl Charles, *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Τόμος Γ΄, Εκδόσεις Ηλιάδη.

Hammond N.G.L., *Ιστορία της Μακεδονίας*, Τόμος Α΄, Εκδόσεις Μαλλιάρης Παιδεία, Α΄ Έκδοση (Θεσσαλονίκη 1995).

Manakidou Eleni, «Archaia Chalastra», Research Program, University of Western Macedonia (2010).

Queen of the worthy, Thessaloniki, History and Culture, Volume I, Εκδόσεις Paratiritis (Thessaloniki 1997).

Chapter 2

Ancient History of Delta Municipality

by Styliani Georgiadou

THE HISTORY OF THE DELTA MUNICIPALITY dates back to the Ancient Times. These settlements formed a part of the town, along with the field and their rivers. This area has been inhabited since prehistoric times. Prehistoric low grovels existed in the field of the Axios and Gallikos rivers. During Antiquity, the geographical area of Macedonia was divided to Upper Macedonia, Lower Macedonia and Eastern Macedonia[1]. According to tradition and scholars, the areas that make up the modern Delta municipality, were part of the wider ancient Mygdonia, which extended over the area between the rivers Axios and Strymonas [1]. Because of the fertile fields of the rivers, the region contained many settlements. Amongst the important cities of the area were Therme, Strepsa, Sindos, Chalastra etc.

Archaeologists and historians claim that these settlements were inhabited since the Chalcolithic area (111-2000-1580 B.C.) and during the Bronze age (111-1580-1200 B.C.). The civilization in this area reached its height based in the gold deposits found in the Echedoros River. The fact that there were settlements by the river with the sea nearby and with wealth the gold provided led to a growth of the economy and trade. This combination resulted in the creation of trade contacts between the area and the Southern Greek civilization. The area is of great archaeological interest, because relevant studies brought to light the ancient cemetery of Sindos, along with its great burial complex, which dates back to 560-460 B.C. The great number of golden items that were discovered there confirm sources claiming that the area was rich in Antiquity [5]. However, within the limits of the modern day municipality, there are no archaeological ruins or continuous habitation, because during the Ancient times the lands were alluvial and were covered by the water of the rivers or in some cases, by seawater.

The Axios River and the golden Echedoros River

THE AXIOS RIVER, which is mentioned by many ancient and modern writers, was an important ally to the growth of the area and the preservation of life there. During ancient times, Axios was the boundary that divided Eastern and Western Macedonia and was called Axeios. In various Byzantine texts, the river is named Vardar or Vardaris and Vardarios [1]. Axios is mentioned by Homer with the name Axios, while Thucydides calls the river Axios and later, Byzantine writers called if Vardarion.

The Echedoros River

The river that during the Ancient times was referred to as Echedoros, is called nowadays Gallikos. It flows out of Mount Dysoron or Krousia and its mouths are in the Thermaic Gulf, close to modern day Kalochori [11]. The area's ancient inhabitants capitalized on Echedoros' gold. This view is supported by analysis on golden items found in archaeological excavations. For that reason, the Echedoros River was known during ancient times as the gold-bearer. The etymology of the river's name is "he who has gifts." The precious gift of gold, which the river provided, shaped the customs of the people of the time. Along the riverbed, prehistoric settlements were found and studied. In addition, items of the Early, Middle and Late Bronze Age were also found, along with Mycenaean finding and items of the Early Iron Age.

Illyric type copper helmet, framed by three gold plates. (Man tomb from the ancient burial grounds of Sindos, around 540 BC, Archaeological Museum of Thessaloniki).

The ancient cities of Chalastra and Sindos

THE ANCIENT CITY of Macedonia was one of the most ancient and glorious cities of the ancient western Mygdonia and is mentioned in ancient texts along with Therme and Sindos. Located downriver of Axios, it is thought to have been a Thracian city, which was built in an era before Herodotus (484 B.C.). It was part of one of the 26 "polismata", meaning towns, which were located around the Thermaic Gulf. In 315 B.C., the King of Macedonia, Cassander, settles these 26 scattered settlement and founds a new city, which he names Thessaloniki. The boundaries of ancient Chalastra are a problem that troubles historians and archaeologists, because there are no clear historical or archaeological evidence pinpointing its exact location. According to some archaeologists and researchers, maybe the location of ancient Chalastra is connected to the "great table of Topsin" (otherwise known are Toumpa Bridge), a big table-shaped hill in the area to the west of Agios Athanasios[11]. It is a very important settlement. Its economy was based on agriculture and stock-farming during the entire Bronze Age. In Ancient literary tradition, there are many references to the city of Chalastra.

Two silver clasps with a golden head from a female tomb. (Ancient burial grounds of Sindos, 510-500 BC, Archaeological Museum of Thessaloniki)

Ancient Sindos

This area managed to become an important center with a continuous presence from the Later Neolithic to the Byzantine era. Remnants of the past were revealed with the dig to the cemetery. They are proof that the area was inhabited from the Neolithic Era to the Early Bronze Era. The settlement grew and became one of the 26 settlements unified by Cassander during the founding of Thessaloniki. The fact that this great settlement is not mentioned in later historical sources leads to the conclusion that Sindos loses its old prestige and is overshadowed after the foundation of Thessaloniki in about 4th century B.C. Sindos, during Antiquity, was also called Sinthos. The first inhabitants of Sindos were probably Pelasgians. Afterwards, it was apparently inhabited by other tribes, Thracian and Greek and its population became a mix of Pelasgians, Mygdonians and Ionians. This theory is supported by a golden men's ring dating back to 480 B.C. found in the ancient cemetery of Sindos and that has the word "GIFT" engraved in the Ionian alphabet[5].

The ancient cemetery of Sindos

INFRASTRUCTURE WORKS IN the Thessaloniki Industrial Zone in Sindos revealed the relics of an ancient civilization. It was the archaic cemetery of Sindos. It dates back to Archaic and Early Classical times (560/50 B.C. approximately). The cemetery stretched over a natural low hill (toumpa), to the south and close to the toumpa, which is famous as "double table" of Nea Anchialos. It is believed that the settlement that the cemetery belonged to, is related to the toumpa of Nea Anchialos. The graves were of impressive wealth, despite the fact that almost half of them were looted. The intact graves contained a number of clay vases, metallic objects, iron objects, weapons and jewels[14]. These discoveries were made in all kinds of graves, of men, women and children. The most important and impressive findings are of course the real-size death masks, which were located in five of these burial sites. Thus, the rare custom of covering the deceased's face with a golden mask is proved[13]. A similar custom is observed in Mycenaean burial, which are 1000 years older. Three of the five masks were found in women's graves, while two belonged to men. The artisan depicts the facial characteristics of the deceased in a conventional way[13]. To be more precise, one of the masks is of gold and silver, while the rest are of gold.

The necropolis of Sindos offers us many information concerning burial customs of that time and the views of the people about death and life, confirming thus the importance that the afterlife had for them. These burial sites prove that there was developed cultural and artistic activity and that they treated their dead with respect, especially those of higher social classes, especially if we take into account the fact that they had objects of high value with them. We must also note the fact that the golden objects found in the ancient cemetery of Sindos make up the third richest archaeological treasure in Greece, after that of Mycenae and Vergina. Of note are also the archaeological findings off three other ancient cemeteries found in the wider Sindos area.

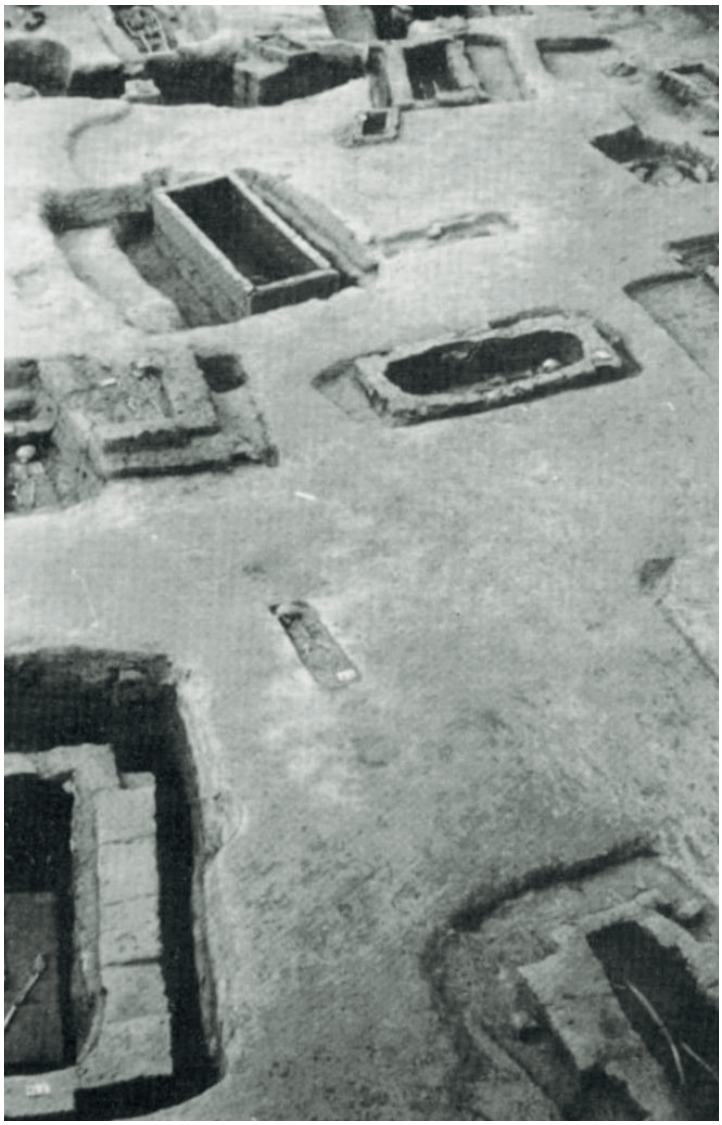

General view of the place during the excavation works at VIPETH, 2002

Roman and Byzantine Period

DURING THE ROMAN period, the area of Macedonia was divided into four self-governing regions called regions, with the boundaries of each region not being the same as its administrative limits[18]. Lower Macedonia was divided along the Axios River, so that a part of it belonged to the second and another to the third regiones[18]. That second part, with Thessaloniki as its capital, included all lands east of the Strymonas River and west of the Axios River [19].

During the 4th century AD, the Roman Empire went through great changes, changes that naturally affected the city of Thessaloniki and the region of Macedonia. From the 6th century onwards, the city of Thessaloniki is plagued by barbarian raids that pillage an threaten not only the city, but the entire countryside. During the 9th century AD, the "theme system" was implemented in the European provinces of the Byzantine state[21]. The Themes were military units that later evolved into geographical and administrative units and were named after their headquarters. The theme of Thessaloniki was founded between 820 and 830 AD with Thessaloniki as its capital. It initially included the areas between the Nestos River and the Pindus Mountain Range [21]. In the same period, trading along the Egnatia Odos was revived and at the same time, trading routes to the northern Balkan Peninsula through the Axios valley opened. During the late Byzantine period (1204-1430), internal and external factors will throw the Byzantine Empire, after a period during which it had reached its territorial height, into a crisis and it will eventually decline over the next few centuries. The result of all of these negative situations, political, military and social, will of course affect the region of Macedonia.

In the region that is the Delta municipality today, there are no evidence indicating continuous habitation from the ancient to the Byzantine times. In addition, historical evidence and sources regarding the settlements of this area during the Roman and Byzantine periods are few [25]. It would seem that the area was inhabited in antiquity, and archaeological evidence prove it. During the Roman and Byzantine periods, evidence off habitation are few, ergo, we cannot safely conclude that the area was systematically inhabited during that period. The fact that there is no observable continuous habitation might be a result of the wider decline of thee area, due to the founding of the city of Thessaloniki and its rise as an important trading, political and religion center in the centuries that followed. Another important factor is that during the Roman and Byzantine periods, the field of Thessaloniki experienced some difficult times, mainly because off raids by hostile tribes. Thus, because of the destruction and dangers the inhabitants of these areas had to face, they gradually abandoned their villages and chose the safety of the walls of Thessaloniki[25].

A miniature of the Chronicle by Ioannis Scylitzes, depicting Thessaloniki with the defenders against the Arab pirate fleet

Η περίοδος της Οθωμανοκρατίας

της Στυλιανής Γεωργιάδου

Κεφάλαιο 3

Μερική άποψη του κάμπου

Κεφάλαιο 3

Η περίοδος της Οθωμανοκρατίας

της Στυλιανής Γεωργιάδου

Το ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΟΥ 14ου ΑΙΩΝΑ ξεκίνησε η κατάκτηση της Μακεδονίας από τους Τούρκους και ολοκληρώθηκε το 1430, που σηματοδοτείται από την τελευταία άλωση της Θεσσαλονίκης, στις 29 Μαρτίου. Έως τα μέσα του 19ου αιώνα, το οθωμανικό κράτος διαιρούνταν σε μεγάλες διοικητικές περιφέρειες, που ονομάζονταν «εγιαλέτια» (eyalet). Το 1864, με τον νόμο «περί βιλαετίων», τα εγιαλέτια μετονομάστηκαν σε «βιλαέτια» (vilayet), δηλαδή περιφέρειες. Κάθε βιλαέτι διαιρούνταν σε σαντζάκια (sancak) –οι σημερινοί νομοί– και αυτά με τη σειρά τους σε καζάδες (kaza), ήτοι επαρχίες. Οι καζάδες χωρίζονταν σε ναχιγιέδες (nahiye), που ήταν η μικρότερη διοικητική μονάδα – κάτι ανάλογο των σημερινών δήμων. Στην έδρα κάθε καζά συγκεντρώνονταν και έδρευαν όλες οι διοικητικές εξουσίες, όπως η εκκλησιαστική, η αστυνομική και η δικαστική.[1]

Η Μακεδονία διαιρούνταν σε δύο βιλαέτια, αυτά των Βιτωλίων (Μοναστήρι) και της Θεσσαλονίκης. Το βιλαέτι της Θεσσαλονίκης περιελάμβανε τα σαντζάκια της Θεσσαλονίκης, των Σερρών και της Δράμας. Το σαντζάκι της Θεσσαλονίκης αποτελούνταν από τους αντίστοιχους καζάδες, ανάμεσά τους και αυτός της Θεσσαλονίκης, στον οποίο ανήκαν τα χωριά του σημερινού Δήμου Δέλτα.

Έτσι, το οθωμανικό κράτος, σύμφωνα με το διοικητικό σύστημα της εποχής, οργάνωσε και τη διοίκηση των νέων περιοχών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα χωριά του καζά της Θεσσαλονίκης διακρίθηκαν σε τρεις κατηγορίες: στα τιμαριωτικά, στα χωριά των Γιουρούκων (Yuruk) και τα χωριά που ανήκαν στο βακούφι του Γαζή Εβρενός Μπέη.[2]

Στον επονομαζόμενο «κάμπο» της Θεσσαλονίκης, στην πεδιάδα που απλώνεται δυτικά της πόλης και περικλείεται από τους ποταμούς Αξιό και Αλιάκμονα, κατά την

Ο Αξιός ποταμός

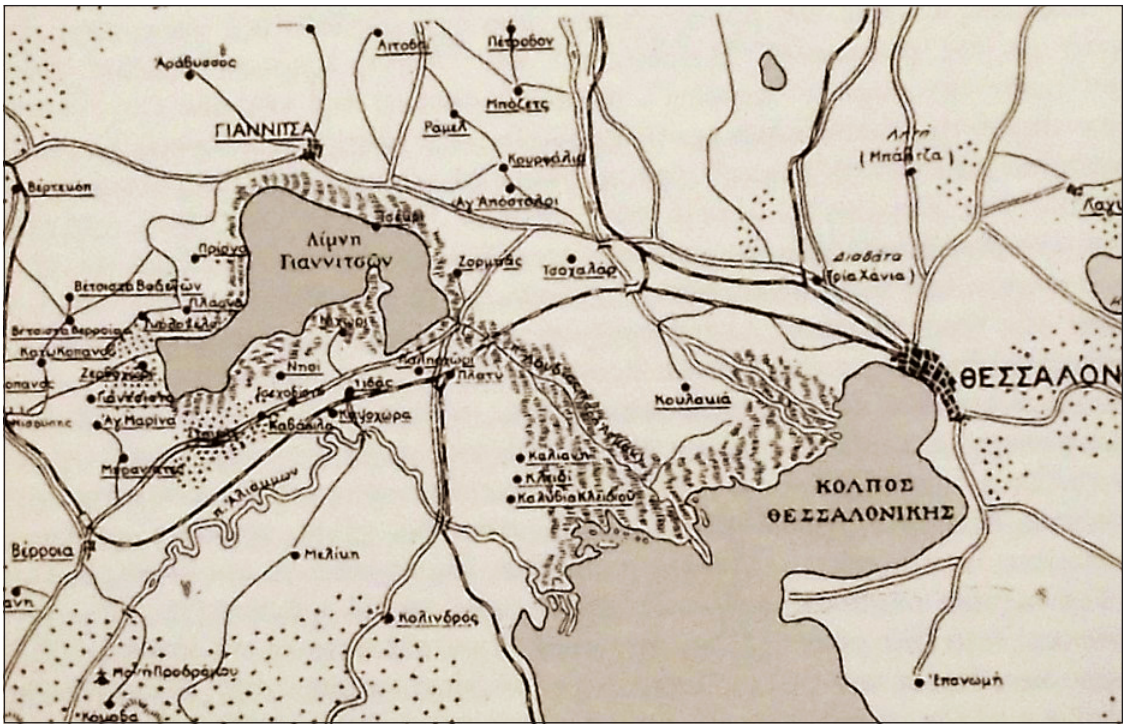

Χάρτης του κάμπου της Θεσσαλονίκης την περίοδο της Τουρκοκρατίας.
(Από το βιβλίο της Πηνελόπης Δέλτα, *Στα μυστικά του Βάλτου*)

Τουρκοκρατία απλωνόταν το βακούφι του Γαζή Εβρενός Μπέη. Τα χωριά του βακουφιού κατελάμβαναν μια τεράστια περιοχή, που εκτεινόταν από τα Γιαννιτσά έως τον Θερμαϊκό Κόλπο. Την εν λόγω περίοδο, τα χωριά ήταν αραιοκατοικημένα, απαρτιζόμενα από οικογένειες τόσο χριστιανών όσο και μουσουλμάνων.

Ωστόσο, από τον 18ο αιώνα, ο χριστιανικός πληθυσμός άρχισε να μειώνεται, περίπου έως τα μέσα του 19ου αιώνα. Σημαντικό ρόλο έπαιξε η μεγάλη θνησιμότητα εξαιτίας της επιδημίας πανούκλας και ελονοσίας. Επίσης, οι έκτακτοι φόροι που επιβάλλονταν στους κατοίκους της περιοχής ήδη από τα τέλη του 17ου αιώνα, για να μπορέσει το οθωμανικό κράτος να αντεπεξέλθει στους συνεχείς πολέμους, άρχισαν να αποτελούν δυσβάστακτο φορτίο για αυτούς. Επιπλέον, οι πλημμύρες του Αξιού και του Αλιάκμονα, που διέτρεχαν την περιοχή, κατέστρεφαν μεγάλες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης. Τέλος, η καταπίεση που υφίσταντο οι κάτοικοι από τα οθωμανικά στρατεύματα, καθώς και οι λεηλασίες χωριών και οι δολοφονίες από ληστρικά σώματα έκαναν συχνά τον βίο αβίωτο.[3] Για τον λόγο αυτόν αρκετοί κάτοικοι, προκειμένου να προστατευθούν, εγκατέλειπαν τα χωριά τους για να αναζητήσουν ασφαλές καταφύγιο.

Κατά την Τουρκοκρατία, οι συνθήκες διαβίωσης για τους κατοίκους των γεωργικών περιοχών θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν πρωτόγονες. Κύρια χαρακτηριστικά τους ήταν η κοινωνική καταπίεση, η εξαθλίωση και η πνευματική σκλαβιά, καθώς οι άνθρωποι αυτοί ήταν αναγκασμένοι να καταβάλλουν βαρύτατους φόρους.[4]

Χρωμολιθογραφία του 1918 που απεικονίζει τμήμα του οικιστικού ιστού εκτός των δυτικών τειχών στη μακεδονική πεδιάδα.
(Μουσείο Albert Kahn, Γαλλία)

Τυπική αγροτική οικία της τελευταίας περιόδου της οθωμανικής κατάκτησης.
(Μουσείο Albert Kahn, Γαλλία)

Οι οικισμοί του κάμπου της Θεσσαλονίκης την περίοδο της Οθωμανοκρατίας

Ανατολικό/Βαλμάδα (Γκιουντουλάρ)

Η σημερινή περιοχή του Ανατολικού παλαιότερα ήταν γνωστή και με το όνομα Βαλμάδα. Στην Τουρκοκρατία, ωστόσο, ονομαζόταν επίσης Γκιουντουλάρ (Gundular), από την τουρκική λέξη για την ανατολή του ηλίου. Σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση, η ονομασία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι οι Τούρκοι, που διατηρούσαν τις βάσεις τους στο σημερινό χωριό, επρόκειτο να επιτεθούν στη Θεσσαλονίκη κατά την ανατολή του ηλίου. Μια άλλη εκδοχή αναφέρει ότι «Γκιουντουλάρ» σημαίνει «δύση ηλίου» και προκύπτει από το ότι, τη στιγμή που εμφανίστηκαν οι Τούρκοι στο χωριό, έδυσε ο ήλιος. Επίσης, σε αρκετά ιεροδικαστικά έγγραφα εμφανίζεται και με την ονομασία «Yundoglani».

Η Βαλμάδα, ωστόσο, που κατοικούνταν από ανθρώπους οι οποίοι ασχολούνταν με τον αλωνισμό των σιτηρών, εξέτρεφε επίσης τα καλύτερα άλογα της περιοχής. Οι κάτοικοί της ήταν γνωστοί ως Βαλμάδες, δηλαδή «άνθρωποι που εκτρέφουν άλογα». Τα περίφημα βαλμαδικά άλογα, που είχαν εξαιρετική δύναμη και αντοχή, χρησιμοποιούνταν για τον αλωνισμό. Λέγεται επίσης ότι οι Τούρκοι αξιωματούχοι προτιμούσαν να αγοράζουν τα άλογά τους από εκεί – μια συναλλαγή που βοηθούσε τους κατοίκους να εξοικονομούν τα απαραίτητα για την επιβίωσή τους.

Υπαίθριος εορτασμός Κουλακιωτών στις αρχές του 20ού αιώνα

Οι κάτοικοι του οικισμού ασχολούνταν κυρίως με την κτηνοτροφία, λόγω της θέσης του χωριού, το οποίο περικλειόταν από εκτεταμένους βοσκοτόπους. Επίσης, καταπιάνονταν με τη γεωργία (παραγωγή σκληρού σιταριού, φασολιών και κουκιών) και με την αλιεία στον Αξιό. Συγκεκριμένα, η τοπική κοινότητα είχε δική της «περαταριά», γνωστή ως «σάλι». Επρόκειτο για μια σχεδία από τρεις ενωμένες και καλυμμένες με κάποιου είδους «πάτωμα» πλάβες, η οποία μετακινούνταν χειροκίνητα από ένα τεντωμένο καραβόσκοινο, το οποίο βρισκόταν μεταξύ των δύο οχθών του Αξιού. Μάλιστα, σε αυτήν χωρούσε μια βοϊδάμαξα μαζί με τα βόδια και το φορτίο της.[5]

Το 1886, ο Σχινάς ανέφερε για τη Βαλμάδα ότι ήταν ένα πεδινό κεφαλοχώρι με 100 οικογένειες χριστιανών, με ελληνικό δημοτικό σχολείο και εκκλησία, καθώς και ότι βρισκόταν πολύ κοντά στον Αξιό. Ο πρώτος ναός δημιουργήθηκε το 1804 και ήταν αφιερωμένος στον Άγιο Γεώργιο· χτίστηκε πάνω σε ύψωμα, για την προφύλαξή του από τα νερά του Αξιού, και σώζεται μέχρι σήμερα στον χώρο του σημερινού τοπικού νεκροταφείου. Το 1823 χτίστηκε ένας δεύτερος ναός, αφιερωμένος στον Άγιο Νικόλαο, ο οποίος κατεδαφίστηκε μεταπολεμικά για να ανεγερθεί άλλος.

Η μικρή απόσταση του οικισμού από τον ποταμό Αξιό έφερνε συχνά τους κατοίκους αντιμέτω-

Αυτοσχέδιο οπωροπωλείο των αρχών του 20ού αιώνα σε έγχρωμη λιθογραφία. (Μουσείο Albert Kahn, Γαλλία)

πους με πλημμύρες. Έτσι, με πρόχειρα αντιπλημμυρικά έργα προσπαθούσαν να προφυλαχθούν, αν και λόγω του υψομέτρου δεν αντιμετώπιζαν τα προβλήματα της Κουλακιάς, στην οποία συγκεντρώνονταν με μεγαλύτερη ευκολία τα νερά του Αξιού ύστερα από πλημμύρες.[6]

Το 1906, σύμφωνα με τον Δημήτριο Σάρρο, η Βαλμάδα ήταν κεφαλοχώρι με 629 κατοίκους και, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, τη διακατείχε «ελληνικότατο φρόνημα». Την περίοδο αυτή λειτουργούσαν ελληνικό σχολείο με 101 μαθητές και νηπιαγωγείο με 50.

Βραχιά (Καγιαλί)

Η τουρκική ονομασία του χωριού σημαίνει «βραχότοπος» και προέρχεται από την τουρκική λέξη «kayalik». Επρόκειτο για τουρκικό τσιφλίκι, που επίσης ανήκε στο βακούφι του Γαζή Εβρενός Μπέη.[7]

Ο οικισμός βρισκόταν στην καρδιά του λεγόμενου «κάμπου» της Θεσσαλονίκης, με τη γύρω περιοχή να είναι γεμάτη από έλη, λόγω των συχνών πλημμυρών του Αξιού, του οποίου οι δύο βραχίονες περνούσαν από τον οικισμό – ο ένας μέσα από αυτόν και ο άλλος στα δυτικά του. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι το χωριό περιβαλλόταν από ύδατα, το πόσιμο νερό συνιστούσε πολυτέλεια, εξ ου και οι κάτοικοι αναγκάζονταν να το προμηθεύονται από τον Αξιό, προσπαθώντας να το φιλτράρουν με αυτοσχέδια μέσα.[7]

Τον 17ο-18ο αιώνα υπήρχαν στην περιοχή περίπου 80 σπίτια. Το 1877 διέμεναν εκεί 75 χριστιανικές οικογένειες, οι οποίες το 1886 μειώθηκαν σε 60, ενώ το 1905 ο οικισμός αριθμούσε 222 ελληνικές οικογένειες σε 40 σπίτια. Περί τα τέλη του

19ου αιώνα, το χωριό ήταν στη δικαιοδοσία του Ταλάτ Μπέη.[7]

Οι κάτοικοι του Καγιαλί καταπιάνονταν κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Καλλιεργούσαν, ως επί το πλείστον, καλαμπόκι, βρώμη, σίκαλη, κριθάρι, σουσάμι και λαχανικά. Ασχολούνταν επίσης με την εκτροφή προβάτων, αγελάδων, αλόγων και βουβαλιών, ορισμένοι δε αλίευαν στον Αξιό.[7]

Το 1835 ανεγέρθηκε ο Ναός του Αγίου Δημητρίου, ο περίβολος του οποίου πλημμύριζε τους χειμερινούς μήνες, όταν ξεχείλιζε ο Αξιός.[7]

Κατά τον Σάρρο, στην απογραφή του 1906 αναφερόταν ότι το Καγιαλί ήταν τουρκικό κτήμα με 40 σπίτια και 45 οικογένειες, ενώ ο πληθυσμός του ανερχόταν σε 245 Έλληνες.

Σκηνή από την καθημερινότητα σε υπαίθρια κρήνη, το 1915-1918, στην Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης. (Μουσείο Albert Kahn, Γαλλία)

Διαβατά (Ντουντουλάρ)

Επρόκειτο για τουρκικό τσιφλίκι στα βόρεια του αμαξωτού δρόμου Θεσσαλονίκης - Γιαννιτσών. Η ονομασία του, σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση, προέρχεται από τον τουρκικό γυναικείο τίτλο «dudu» (όμορφη κυρά) – πιθανότατα αναφερόταν σε κάποια μουσουλμάνα κάτοικο.[8] Η μετέπειτα ονομασία του (Διαβατά) οφείλεται στη σημαντική θέση που κατείχε ο οικισμός, αφού από εκεί περνούσε ο οδικός άξονας που ένωνε τη Θεσσαλονίκη με τη δυτική και τη νότια Ελλάδα.

Ο οικισμός ανήκε στα χωριά των καρβουνιάρηδων, δηλαδή οι κάτοικοί του ήταν υποχρεωμένοι να παράγουν συγκεκριμένη ποσότητα ξυλοκάρβουνων για τις ανάγκες των Σιδηροκαυσίων (Μαντεμοχώρια Χαλκιδικής). Τα κάρβουνα αυτά χρησιμοποιούνταν για τον καθαρισμό των μεταλλευμάτων που εξάγονταν, όπως αναφέρει χαρα-

Αεροφωτογραφία των Διαβατών

κτηριστικά ο Δημητριάδης. Την παραγωγή αυτή έπρεπε να την παραδίδουν κάθε χρόνο στο τουρκικό δημόσιο. Επίσης, ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία.[8]

Το Ντουντουλάρ, τον 15ο και τον 16ο αιώνα, αριθμούσε 21 σπίτια, τα οποία έως τον 17ο-18ο αιώνα αυξήθηκαν σε 34. Το 1694, όλοι οι κάτοικοί του ήταν χριστιανοί. Ο οικισμός, το 1771, σύμφωνα με τον Δημητριάδη, ήταν τσιφλίκι και οι κάτοικοί του χριστιανοί, ενώ το 1862 ήταν τσιφλίκι με 34 χριστιανικά σπίτια.

Στο Ντουντουλάρ υπήρχε ο Ναός του Αγίου Δημητρίου, ο οποίος χτίστηκε το 1853 και βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του οικισμού των σημερινών Διαβατών, στον περίβολο του τοπικού νεκροταφείου. Το τέμπλο του είναι διακοσμημένο με περίτεχνες εικόνες από Κουλακιώτες αγιογράφους. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ναού είναι οι σλαβικές επιγραφές, γεγονός που δείχνει ότι για μια περίοδο οι κάτοικοι της περιοχής είχαν προσχωρήσει στη σχισματική Εκκλησία της Βουλγαρίας. Σήμερα, ο ναός αποτελεί διατηρητέο μνημείο.[8]

Το σχολικό έτος 1894-1895, στο Ντουντουλάρ λειτουργούσε ελληνικό γραμματοδιδασκαλείο όπου φοιτούσαν 14 μαθητές, ενώ τη διδασκαλία είχε αναλάβει ένας δάσκαλος. Το 1906, το σχολείο του οικισμού ήταν βουλγαρικό και φοιτούσαν εκεί 20 μαθητές.[8] Στις αρχές του 20ού αιώνα, πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους, το Ντουντουλάρ ήταν τσιφλίκι του Σκεντέρ Πασά, ενώ, σύμφωνα με τον Σάρρο, επρόκειτο για βουλγαρικό τσιφλίκι με 26 σλαβόφωνες οικογένειες.

Καλοχώρι (Κασκάρκα)

Το Καλοχώρι υπήρξε κατά βάση προσφυγικός οικισμός, που δημιουργήθηκε στην έως τότε ακατοίκητη περιοχή της Κασκάρκας από εποίκους, τους οποίους η ελληνική διοίκηση έστειλε εκεί· προέρχονταν κυρίως από την Ανατολική Θράκη και τη Μικρά Ασία, ενώ κάποιοι κατάγονταν από την Ανατολική Ρωμυλία. Πιθανολογείται ότι επρόκειτο για τουρκικό οικισμό που ερημώθηκε το 1913.

Η πρώτη ονομασία του οικισμού ήταν Κασκάρκα, δηλαδή «κεφάλι σε σχήμα τόξου», και έλκει την προέλευσή της από τη χήνα, το κεφάλι της οποίας έχει σχήμα τόξου. Η συγκεκριμένη ονομασία οφείλεται στις πολλές αγριόχηνες που υπήρχαν εκεί, όπως και στην ευρύτερη ελώδη περιοχή κοντά στις εκβολές του Γαλλικού και του Αξιού ποταμού.[9]

Κύμινα (Γιουντζίδα)

Η Γιουντζίδα, η οποία σε διάφορα κείμενα αναφέρεται και ως «Γιοντζίδα» και «Γεντσίδα», δηλαδή τα σημερινά Κύμινα, ανήκε στο βακούφι του Γαζή Εβρενός Μπέη και στον μουκατά των φυλάκων λιβαδιών και εκτροφής φοράδων, άγριων αλόγων και καμηλών.[10] Οι πρώτοι κάτοικοί της ήταν χριστιανοί σκηνίτες, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν εκεί στα μέσα του 15ου αιώνα με εντολή του σουλτάνου, για να εκτρέφουν άλογα εκλεκτής ράτσας για τις ανάγκες του ιππικού. Γι' αυτό, αρχικά το χωριό ονομάστηκε Τσαντίρκιοϊ (χωριό των σκηνών). Βασική τροφή των αλόγων ήταν το τριφύλλι, που στα τουρκικά λέγεται «yonca» (γιόντζα). Έτσι, το νέο χωριό ονομάστηκε Γιοντζίδα ή Γιοτζιλάρ (χωριό του τριφυλλιού).[10]

Ο πρώτος οικισμός βρισκόταν ΒΑ της σημερινής θέσης των Κυμίνων. Όμως, περίπου στις αρχές του 19ου αιώνα, οι κάτοικοι, για να προστατευθούν από τις πλημμύρες του Αξιού, μετέφεραν το χωριό στη νέα θέση του, δυτικά της Κουλακιάς και νοτιοδυτικά της Βαλμάδας. Το 1818 έχτισαν τον Ναό των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, του οποίου τα ερείπια σώζονται μέχρι σήμερα.[10]

Τον 17ο-18ο αιώνα, η Γιουντζίδα είχε 110 σπίτια. Το 1877 αριθμούσε 118 οικογένειες, οι οποίες το 1886 αυξήθηκαν σε 150.[10] Σύμφωνα με τον Σχινά, περί το 1886 ήταν κεφαλοχώρι με 150 χριστιανικές οικογένειες και στα νότια, επί του ποταμού Λουδία, υπήρχε δημόσια «περαταριά» (καράβι). Κατά τον Σάρρο, το 1906, το κεφαλοχώρι αυτό είχε 130 οικίες και 650 Έλληνες κατοίκους. Με 68 μαθητές, διέθετε τετραθέσιο μεικτό δημοτικό σχολείο, καθώς και νηπιαγωγείο.

Έως το 1915, οι κάτοικοι της περιοχής στερούνταν το πόσιμο νερό· αναγκάζονταν να το προμηθεύονται από τον Αξιό, αφού πρώτα το φιλτράριζαν με αυτοσχέδια μέσα για να αφαιρούν τους μικροοργανισμούς. Τότε ήταν που έγινε και η πρώτη γεώτρηση, σε βάθος περίπου 50 μέτρων, στη θέση όπου σήμερα βρίσκεται ο πύργος του υδραγωγείου. Έτσι, είχαν πλέον τη δυνατότητα να εφοδιάζονται νυχθημερόν με άφθονο τρεχούμενο, καθαρό νερό.[10]

Οι κάτοικοι της Γιουντζίδας ασχολούνταν κυρίως με την κτηνοτροφία και τη γεωργία. Η βασική εκτροφή ζώων αφορούσε φυσικά στα άλογα, για τις ανάγκες του τουρκικού δημοσίου και του ιππικού. Ακόμη εξέτρεφαν αγελάδες, βουβάλια, πρόβατα, κότες και πολλές πάπιες και χήνες. Καλλιεργούσαν σκληρό σιτάρι, τριφύλλι, κριθάρι, σουσάμι, φασόλια, φακές, ρεβίθια κ.ά. Επίσης, στην περιοχή υπήρχαν αρκετοί ερασιτέχνες ψαράδες, οι οποίοι αλίευαν στον Αξιό. Οι κάτοικοι αγαπούσαν πολύ και το κυνήγι, το οποίο λάμβανε χώρα στις κατάφυτες περιοχές που κάλυπταν τις όχθες και τις εκβολές του Αξιού.[10]

Νέα Μαγνησία (Αραπλί)

Ο οικισμός βρισκόταν κοντά στην ανατολική κοίτη του Γαλλικού ποταμού και νότια του αμαξωτού δρόμου Θεσσαλονίκης - Γιαννιτσών. Η ονομασία του προέρχεται από τη λέξη «arap» σε συνδυασμό με την τοπική κατάληξη της τουρκικής γλώσσας «li», που σημαίνει «αράπης», κάτι που ίσως οφείλεται στη σκουρόχρωμη επιδερμίδα των κατοίκων.[11]

Το χωριό ανήκε στον μουκατά των φυλάκων λιβαδιών και οι κάτοικοί του ασχολούνταν με την

Κάτοικοι του Τεκελί στις αρχές του 20ού αιώνα, σε στιγμιότυπο από την καθημερινή ζωή τους σε επιστολικό δελτάριο

εκτροφή αλόγων και καμηλών για λογαριασμό του τουρκικού δημοσίου. Επίσης, στο Αραπλί, σύμφωνα με μαρτυρίες της εποχής, υπήρχαν επτά μαρμάρινα αγάλματα προς τιμήν των επτά πασάδων οι οποίοι σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Θεσσαλονίκης.[11]

Οι κάτοικοι του οικισμού από το 1870 προσχώρησαν στη βουλγαρική εξαρχία μετά το εκκλησιαστικό σχίσμα.[11] Σύμφωνα με στοιχεία που μας παραθέτει ο Δημήτριος Σάρρος, το 1906 το Αραπλί ήταν τουρκικό τσιφλίκι και ζούσαν σε αυτό 15 οικογένειες σλαβοφώνων. Αργότερα ο οικισμός μετονομάστηκε σε «Λαχανόκηποι» και, τέλος, σε «Νέα Μαγνησία».

Σίνδος (Τεκελί)

Στην Τουρκοκρατία, η περιοχή ονομάστηκε από τους Τούρκους «Τεκελί». Σχετικά με το όνομά της υπάρχουν δύο εκδοχές: η μία αναφέρει ότι πιθανότατα οφείλεται στη σύνθεση της λέξης «teke» (μοναστήρι μουσουλμάνων δερβίσηδων) με την τοπική κατάληξη της τουρκικής γλώσσας «li»˙ η άλλη υποστηρίζει πως η ονομασία μάλλον προέρχεται από την τουρκική λέξη «tecelli», που σημαίνει «τύχη/πεπρωμένο».[13]

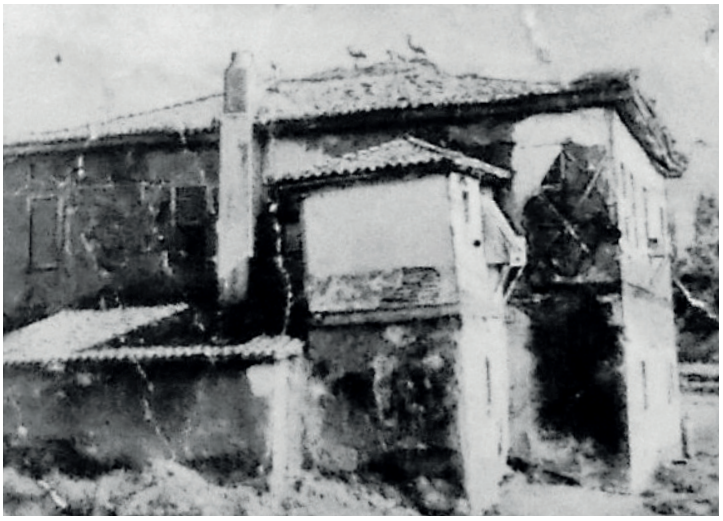

Το χάνι του Τεκελί σε καρτ ποστάλ των αρχών του 20ού αιώνα

Τεκελί, 1926: Μαθητές του τοπικού δημοτικού σχολείου μπροστά στο κονάκι του Χαμντή Μπέη, το οποίο τότε χρησιμοποιούνταν ως σχολικό κτίριο. (Αρχείο Αλ. Αποστόλου)

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας, το Τεκελί ανήκε στο βακούφι του Γαζή Εβρενός Μπέη και στον μουκατά των φυλάκων λιβαδιών (koruciyan). Γύρω του αναπτύχθηκαν οικισμοί, όπως η Κουλουπάντσα, το Τσαλίκοβο, η Λάπρα κ.ά. Το 1918, όταν το Τεκελί έγινε αυτόνομη κοινότητα, αυτοί θεωρήθηκαν συνοικισμοί της ευρύτερης περιοχής, οι οποίοι όμως σήμερα δεν υπάρχουν.[13]

Τον 17ο-18ο αιώνα, το Τεκελί ήταν μεικτός οικισμός – εν μέρει τσιφλίκι και εν μέρει χωριό. Την περίοδο εκείνη κατοικούνταν από 22 χριστιανικές και από τρεις μουσουλμανικές οικογένειες. Το 1886, ο οικισμός είχε γύρω στα 60 σπίτια, ενώ, σύμφωνα με την έκθεση του Σάρρου, το 1906 καταγράφηκαν 57 σπίτια με 280 ορθόδοξους ελληνόφρονες κατοίκους και τρία σπίτια με 18 σχισματικούς βουλγαρόφρονες. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά, επικρατούσα γλώσσα ήταν η σλαβομακεδονική, με μόνο πέντε οικογένειες να είναι ελληνόφωνες. Ειδική μνεία γίνεται στον διδάσκαλο του χωριού Δημήτριο Παπαγεωργίου, ο οποίος, με τον ζήλο που τον διακατείχε, προσπαθούσε να διδάξει την ελληνική γλώσσα στο τετρατάξιο σχολείο του οικισμού.[14]

Οι κάτοικοι του Τεκελί ασχολούνταν με την καλλιέργεια των αγροτικών εκτάσεων του τσιφλικιού. Το σύστημα που ακολουθούσαν ήταν αυτό της επίμορτης αγροληψίας, δηλαδή έπρεπε να αποδίδουν μέρος της παραγωγής στον γαιοκτήμονα. Το τσιφλίκι, οργανωμένο σε ευρωπαϊκά πρότυπα, θεωρούνταν από τα καλύτερα της Μακεδονίας. Επιπλέον, ασχολούνταν με τη συντήρηση των λιβαδιών και την εκτροφή καμηλών και αλόγων για το τουρκικό δημόσιο. Επίσης, αρκετοί ήταν αυτοί που εργάζονταν στους στάβλους του τσιφλικιού, όπου εξέτρεφαν αγελάδες, άλογα, βουβάλια και βόδια.[13]

Ο οικισμός, παρότι δεν βρισκόταν κοντά στις κοίτες του Αξιού και δεν είχε ιδιαίτερο πρόβλημα με τις πλημμύρες του, ορισμένες φορές αιφνιδιαζόταν από την υπερχείλιση του Γαλλικού, που ενίοτε

Δάσκαλοι και μαθητές στο Παλαιό Δημοτικό Σχολείο Σίνδου

κατέστρεφε σπίτια, σοδειές και έπνιγε ζώα.[13]

Σημαντικό ρόλο στη ζωή των κατοίκων διαδραμάτισε η βλάστηση της περιοχής. Η παρουσία άγριων ζώων ευνοούσε το κυνήγι και βοηθούσε να ξεχειμωνιάζουν εκεί μαζί με τα κοπάδια τους πολλές νομαδικές οικογένειες Βλάχων.

Το Τεκελί αναφέρεται και από πολλούς περιηγητές της εποχής. Ο William Martin Leake το περιέγραφε ως ένα μικρό χωριό, στο οποίο αυτός και οι συνοδοιπόροι του, αφού σταμάτησαν για να αλλάξουν άλογα, πέρασαν από μια γέφυρα που διασχίζει τον Αξιό. Ακόμα μία χαρακτηριστική περιγραφή της περιοχής μάς δίνει ο περιηγητής Francois Pouqueville˙ αναφέρει ότι το Τεκελί απείχε δυόμισι λεύγες από τη Θεσσαλονίκη, αποτελώντας σταθμό ανεφοδιασμού, και μας ενημερώνει πως έφτασε στην περιοχή αφού πέρασε τον ποταμό Εχέδωρο. Επίσης, μιλά για τους κατοίκους του, οι οποίοι *«έτρεφαν μεγάλο θαυμασμό για τα ερείπια κάποιου τζαμιού, προσαρτημένου σ' έναν τεκέ ή μοναστήρι των δερβίσηδων, από το οποίο πήρε και το όνομά του το χωριό»*. Τέλος, αναφερόμενος στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής, που προσφερόταν για κυνήγι κάθε είδους, λέει ότι ο οικισμός πλέον αποτελούσε στέκι Τούρκων και Φράγκων κυνηγών από τη Θεσσαλονίκη.

Το 1839, ο Γερμανός βοτανολόγος Heinrich Grisenbach, ο οποίος επισκέφτηκε το Τεκελί, έγραψε ότι εκεί υπήρχαν ταχυδρομικός σταθμός, χώρος ανάπαυσης για τους ταχυδρόμους της εποχής και τους πάσης φύσεως ταξιδιώτες.[13] Στα μέσα του 19ου αιώνα, ο Άγγλος περιηγητής Edward Clarke, περνώντας από το Τεκελί, ανέφερε ότι σε αυτό υπήρχαν πολλές ελληνικές αρχαιότητες.[13]

Ο Κουλακιώτης ποιητής Γεώργιος Χ. Παπουλιάς, με το ομώνυμο ποίημά του στα τέλη του 19ου αιώνα, μας δίνει μια χαρακτηριστική περιγραφή του τόπου. Συγκεκριμένα, μας πληροφορεί ότι το Τεκελί απείχε δύο ώρες παρά ένα τέταρτο από τη Θεσσαλονίκη, ενώ είχε 60 σπίτια, ανάμεσα στα οποία

ξεχώριζε φυσικά το τριώροφο κονάκι του Χαμντή Μπέη. Ο Χαμντή Μπέης υπήρξε ο τελευταίος ιδιοκτήτης του τσιφλικιού πριν από την απελευθέρωση˙ κατοικούσε στο κονάκι, ένα επιβλητικό τριώροφο κτίριο, το οποίο ως το 1930 χρησιμοποιήθηκε ως διδακτήριο της Σίνδου.

Νέα Μάλγαρα

Πρόκειται για αμιγώς προσφυγικό οικισμό – κανείς από τους κατοίκους του δεν καταγόταν από εκεί. Το όνομα επικράτησε, επειδή οι δύο πρώτες οικογένειές του προέρχονταν από τα Μάλγαρα της Ανατολικής Θράκης˙ εγκαταστάθηκαν εκεί στις απαρχές του οικισμού, το 1914, αλλά στη συνέχεια εγκατέλειψαν το χωριό.[12]

Στην περιοχή, έως το 1912 υπήρχε ο μουσουλμανικός οικισμός Κοκμούς, όπου είχαν εγκατασταθεί ήδη από το 1910 μουσουλμάνοι πρόσφυγες, οι οποίοι είχαν εκδιωχθεί από τη Βοσνία. Μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και εξαιτίας των διωγμών των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης από τους Τούρκους, στην περιοχή κατέφυγαν Έλληνες πρόσφυγες το 1913. Τα Νέα Μάλγαρα αναγνωρίστηκαν ως αυτόνομη κοινότητα το 1918 και στην απογραφή του 1920 αριθμούσαν 484 κατοίκους.[12]

Αεροφωτογραφία των περιοχών Κυμίνων και Νέων Μαλγάρων

Χαλάστρα (Κουλακιά)

Η ονομασία αποτελεί σύνθεση των τουρκικών λέξεων «kule» (πύργος) και «köy» (χωριό). Προέρχεται από την ελεύθερη μετάφραση της λέξης «Καστρίον», της βυζαντινής πόλης και έδρας της Επισκοπής Καστρίου, και του Έλληνα επισκόπου Καμπανίας.[15] Η ονομασία «Καστρίον» ίσως να προέρχεται από το οχυρό, στο οποίο κατέφυγαν οι 500 κάτοικοι της αρχαίας Χαλάστρας για να γλιτώσουν τη σφαγή που διέταξε ο βασιλιάς Περσέας. Πιθανότατα κατά τη Βυζαντινή Περίοδο αποτελούσε φυλάκιο για την προστασία της Θεσσαλονίκης στον δρόμο από και προς την Πιερία.[15]

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της Κουλακιάς, ειδικά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ήταν η υπερχείλιση του Αξιού˙ πλημμυρίζοντας σπίτια και καταστρέφοντας ολοκληρωτικά τις καλλιέργειες, ανάγκαζε τους κατοίκους να αλλάζουν συνεχώς τόπο διαμονής. Για τον λόγο αυτόν, επινοούσαν τρόπους, ώστε να προσαρμόζονται στις άσχημες κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής, κάνοντας πιο εύκολη τη διαβίωσή τους. Έκαναν, λοιπόν, τα σπίτια τους δίπατα με πέτρες και ξύλινους πασσάλους, και έφτιαχναν μικρά και γερά τα βορινά παράθυρα, ώστε να αντέχουν στον δυνατό αέρα.[15]

Επιπλέον, οι συνεχείς πλημμύρες δημιουργούσαν έλη, τα οποία ήταν γεμάτα κουνούπια, αποτελώντας εστίες μόλυνσης από ελονοσία. Αν και οι Κουλακιώτες έκαναν προσπάθειες αποξήρανσης των ελών, αυτές δεν ευοδώθηκαν. Ακόμα ένα σημαντικό πρόβλημα των κατοίκων της περιοχής ήταν η έλλειψη πηγαδιών για την άντληση πόσιμου νερού. Αναγκάζονταν λοιπόν να χρησιμοποιούν το νερό του Αξιού, το οποίο ωστόσο μάλλον περιείχε μικροοργανισμούς.[15]

Καθοριστικής σημασίας για την Κουλακιά υπήρξε η πλημμύρα του 1880, που προξένησε μεγάλες ζημιές τόσο στον οικισμό όσο και στη Βαλμάδα – καταστράφηκαν σπίτια και καλλιέργειες, ενώ πνίγηκαν πολλά ζώα. Αναπόφευκτα, μη αντέχοντας το βάρος

Έρανος υπέρ ανέγερσης του Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Χαλάστρα, 15/08/1944). Στη φωτογραφία φαίνεται ο ναός, όπου έλαβε χώρα η σφαγή των κατοίκων από τον οθωμανικό στρατό το 1822

ακόμα μίας καταστροφής, πολλοί Κουλακιώτες αποφάσισαν να αποχωρήσουν από τον τόπο τους.[15]

Το 1886, ο Σχινάς χαρακτηρίζει την Κουλακιά «πεδινό κεφαλοχώρι» και «πρωτεύουσα της Καμπανίας», με 300 οικογένειες χριστιανών, δύο σχολεία και εκκλησία.

Σύμφωνα με τον Δημήτριο Σάρρο και την απογραφή του 1906, το χωριό αριθμούσε τότε 2.674 Έλληνες κατοίκους και μόλις 35 οικογένειες σλαβοφώνων. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι οι ξενόφωνοι εξελληνίζονταν και πως το σχολείο της περιοχής διέθετε 280 μαθητές και τέσσερις δασκάλους. Επίσης, μας πληροφορεί για την προέλευση της ονομασίας της Κουλακιάς· αποκαλύπτει ότι το χωριό ονομάστηκε έτσι εξαιτίας ενός ψηλού πύργου, που σωζόταν στην περιοχή προ εκατονταετίας, όπου είχε μαρτυρήσει ο Άγιος Αθανάσιος. Ακόμα γράφει ότι η Κουλακιά βρίσκεται κοντά στην αρχαία Χαλάστρα.

Ο περιηγητής William Martin Leake, ο οποίος βρέθηκε στην περιοχή, μας δίνει μια ενδιαφέρουσα περιγραφή της: *«Πιο κάτω από τη γέφυρα, περίπου στο μισό της απόστασης από το Δέλτα του ποταμού, το ρεύμα μάς οδηγεί στην Κουλακιά, ένα μεγάλο ελληνικό χωριό, όχι σε μεγάλη απόσταση από την αριστερή όχθη. Το ποτάμι πλαταίνει τόσο πολύ πριν συναντήσει τη θάλασσα, ώστε το πλάτος του αγγίζει τα δύο μίλια. Η Κουλακιά, η οποία είναι στον δρόμο από τη Θεσσαλονίκη για την Κατερίνη, όπως και για τη Βέροια, είναι ο τόπος κατοικίας του επισκόπου της Καμπανίας, υφισταμένου του δεσπότη της Θεσσαλονίκης»*.

Η σφαγή της Κουλακιάς (1822)

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΥΠΗΡΞΕ η αιτία σύστασης του ελληνικού βασιλείου, του πρώτου ανεξάρτητου κράτους στον ευρύτερο χώρο της Βαλκανικής Χερσονήσου. Φυσικά, τα σύνορα του βασιλείου αυτού ήταν πολύ περιορισμένα και αρκετές ελληνικές περιοχές, οι οποίες έλαβαν μέρος σε επαναστατικές δράσεις εναντίον των Τούρκων, παρέμειναν υποδουλωμένες. Ανάμεσα σε αυτές ήταν και η Μακεδονία γενικότερα και οι κάτοικοι των διαφόρων περιοχών της Χαλκιδικής, που θα έπρεπε να περιμένουν περίπου έναν αιώνα ακόμα για να ελευθερωθούν.[18]

Στον χώρο της Μακεδονίας, οι εξεγέρσεις της Χαλκιδικής, του Βερμίου και του Ολύμπου δημιούργησαν προβλήματα στις τουρκικές δυνάμεις κι έτσι αποτέλεσαν τον κατάλληλο αντιπερισπασμό για την εδραίωση της Επανάστασης στη νότια Ελλάδα. Η εξέγερση, που τελικά ξέσπασε τον Μάιο του 1821 στο Άγιον Όρος, «έσβησε» μέσα σε σφαγές και λεηλασίες το ίδιο φθινόπωρο, ενώ σκληρά αντίποινα ακολούθησαν στα αστικά κέντρα και κυρίως στη Θεσσαλονίκη. Παρόμοια τύχη είχε, τον επόμενο χρόνο (άνοιξη του 1822), η εξέγερση στον Όλυμπο και στο Βέρμιο, παρά τη συστράτευση αρκετών έμπειρων κλεφταρματολών και τοπικών προυχόντων. Αν και επιφανείς αρματολοί και κληρικοί της Μακεδονίας (Γεωργάκης Ολύμπιος, Ιωάννης Φαρμάκης, μητροπολίτης Σερρών Χρύσανθος) μυήθηκαν πριν από το 1820 στις δραστηριότητες της Φιλικής Εταιρείας, ωστόσο η επαναστατική προετοιμασία υπήρξε ατελής, ιδιαίτερα στη δυτική Μακεδονία.

Η τακτική διέλευση τουρκικού στρατού, λόγω της πολιορκίας του Αλή Πασά στην Ήπειρο, και η απουσία από την περιοχή των περισσότερων τοπικών ηγετών (βρίσκονταν με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες) την άνοιξη του 1821 περιόριζαν τις πιθανότητες επιτυχίας. Το βάρος του κινήματος έπεσε στον Σερραίο μεγαλέμπορο Εμμανουήλ Παπά, θερμό πατριώτη, αλλά άπειρο στρατιωτικό. Η αρνητική έκβαση της Επανάστασης του 1821 στον χώρο της Μακεδονίας είχε ως αποτέλεσμα την εισβολή των Τούρκων στα χωριά, τις λεηλασίες των σπιτιών και των περιουσιών των κατοίκων.[19]

Η Κουλακιά πλήρωσε και αυτή, με τη σειρά της, βαρύ φόρο αίματος κατά την Επανάσταση του 1821 στη Μακεδονία. Ο ιστορικός Ιωάννης Βασδραβέλλης στο βιβλίο του *Οι Μακεδόνες κατά την Επανάστασιν του 1821* μεταφέρει πληροφορίες σχετικά με τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Κουλακιά, σύμφωνα με τις οποίες «*εις την Κουλακιά, χωριόν παρά τας εκβολάς του Αξιού ποταμού, κατά την εβδομάδα των Παθών και καθ' ην ώραν οι κάτοικοι εκκλησιάζοντο, διεδόθη αιφνιδίως ότι εντός αυτής είχον καταφύγει καταδιωκόμενοι Έλληνες κλέφτες. Εν τη προσπαθεία όπως σωθή το τρομοκρατηθέν πλήρωμα της εκκλησίας διά των θυρών και των παραθύρων εδημιουργήθη τούτος πανικός, ώστε να εύρουν οικτρόν θάνατον περίπου 50 γυναίκες, παιδιά και γέροντες, μεταξύ των οποίων λειτουργών ιερεύς, αποθανών εξ ασφυξίας προ του ιερού βήματος*».[20] Σύμφωνα με την παραπάνω πληροφορία, ο πανικός και η ταραχή των κατοίκων ήταν οι κύριες αιτίες θανάτου τους.

Παρ' όλα αυτά και σύμφωνα με μελέτες για το ζήτημα, η αλήθεια είναι εντελώς διαφορετική. Το σίγουρο είναι ότι οι κάτοικοι της Κουλακιάς δεν ποδοπατήθηκαν, αλλά υπήρξαν θύματα των Οθωμανών, οι οποίοι προσπαθούσαν να εκδικηθούν με κάθε τρόπο για την επαναστατική δράση στον χώρο της

Οι νεομάρτυρες της Κουλακιάς. Στην εικόνα φαίνονται οι Αθανάσιος και Ιωάννης, αλλά και οι σφαγιασθέντες κάτοικοι της Κουλακιάς

Μακεδονίας. Ο ομότιμος καθηγητής Αθανάσιος Καραθανάσης, ύστερα από έρευνα στα γαλλικά αρχεία, βρήκε και κατέγραψε τη μαρτυρία του Γάλλου διπλωμάτη Bottu, η οποία δίνει πολλές πληροφορίες για τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Μακεδονία το 1822. Αναφορικά με το συμβάν της Κουλακιάς γράφει ότι, τη Μεγάλη Παρασκευή 31 Μαρτίου 1822, Τούρκοι ιππείς του Λουμπούτ Πασά εισέβαλαν στην εκκλησία την ώρα του Επιταφίου, θανατώνοντας πάνω από 50 πιστούς και πνίγοντας τον ιερέα στην Αγία Τράπεζα.[21]

Ο ιστορικός ερευνητής Εμμανουήλ Βαλσαμίδης, με καταγωγή από τη Νάουσα, αναφέρει ότι υπάρχει διαφωνία και ως προς την αιτία του μακελειού, καθώς, ενώ η παράδοση κάνει λόγο για αδιάκριτη σφαγή 50 ατόμων και δύο ιερέων, ένα άλλο κομμάτι της παράδοσης προσπαθεί να συνδέσει το γεγονός με τη συμμετοχή της Κουλακιάς σε μεταφορά σπαθιών: όσοι σφαγιάστηκαν ήταν μαθητές του σχολείου, οι οποίοι βοηθούσαν στην αποθήκευση όπλων στην κρύπτη του Αγίου Αθανασίου. Αυτό αποδεικνύεται και από τα ονόματα των σφαγιασθέντων, καθώς δεν μπορεί να είναι τυχαίο ότι στον κατάλογο που είχε τοιχογραφηθεί στον παλαιό ναό όλα ήταν ανδρικά. Είναι ευρέως γνωστό ότι στην Κουλακιά ο Θεόφιλος Καμπανίας οργάνωσε σχολεία – το ένα ήταν αρρένων, ενώ υπήρχε και ένα θηλέων. Το γεγονός ότι η Κουλακιά κατείχε επίκαιρη θέση, κοντά στη Θεσσαλονίκη, δείχνει ότι ήταν ενήμερη και ασφαλώς είχε σχέση με τον σχεδιασμό των επαναστατικών κινήσεων της Μακεδονίας. Όλα αυτά αποδεικνύουν ότι οι Τούρκοι ιππείς εκτελούσαν ειδική αποστολή, κατόπιν διαταγών για την εξολόθρευση των «επικίνδυνων» επαναστατικών ομάδων.[22]

Αξίζει να αναφερθεί ότι το Μητροπολιτικό Συμβούλιο με τον σεβασμιότατο Παντελεήμονα Καλπακίδη ανακήρυξε τους σφαγιασθέντες «νεομάρτυρες», καθώς κρίθηκε ότι μαρτύρησαν για το Γένος και αποτέλεσαν αναίτια θύματα της οργής και του φανατισμού των Οθωμανών.

Κατάλογος σφαγιασθέντων νεομαρτύρων (31 Μαρτίου 1822)

Πρεσβύτερος Παπαγιάννης Ιωάννης	Καμανάς Νικόλαος	Πέτσος Δημήτριος
Πρεσβύτερος Παπαντράγκας Θωμάς αρχηγός (ή Ντανταί Ντανής)	Καραγιάννης Κωνσταντίνος	Πολύχρος Αγαμέμνων
Παρλαπάνης Δημήτριος	Κελπέκης Σταύρος	Πολύχρος Βασίλειος
Γκαγκαμάνης Αστέριος	Κιτσούκης Γρηγόριος	Πολύχρος Εμμανουήλ
Γκαλίνης Βασίλειος	Κιτσούκης Δημήτριος	Ροΐδης Ευάγγελος
Γκαλίνης Θωμάς	Κιτσούκης Νικόλαος	Ροΐδης Παύλος
Γκατζάρας Αλέξανδρος	Κούφαλης Δημήτριος	Σαλιάρας Αθανάσιος
Γκατζάρας Απόστολος	Λαγκώνας Θεοχάρης	Σαράντης Επαμεινώνδας
Γούσιος Αθανάσιος	Μούτρης Απόστολος	Σαρμπίνης Γεώργιος
Γούσιος Ευριπίδης	Μπαϊμάκης Θωμάς	Σαρμπίνης Πέτρος
Δημότσης Κωνσταντίνος	Μπαρούτας Χρήστος	Σαρμπίνης Πέτσιος
Ζαβάντος Γεώργιος	Μπαχτσεβάνος Γρηγόριος	Σλέπκος Δημήτριος
Ζαβάντος Μιχαήλ	Μπαχτσεβάνος Λεωνίδας	Σούρβας Κωνσταντίνος
Ζάπρης Εμμανουήλ	Μυγδαλιάς Ευάγγελος	Τσιώντσης Αργύριος
Ζάπρης Φώτιος	Παπουλιάς Βασίλειος	Τσιώντσης Σωτήριος
Καμανάς Δημήτριος	Παπουλιάς Χρήστος	Φαλέγκος Γεώργιος
	Περπερής Στυλιανός	Φαλέγκος Μιχαήλ
	Πέτσος Αργύριος	Χαντές Δημήτριος

Ο κατάλογος των ονομάτων προέρχεται από το αρχείο του πατέρα Ανδρέα (Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου)

Οι Άγιοι νεομάρτυρες Αθανάσιος και Ιωάννης οι Κουλακιώτες

Οι νεομάρτυρες ως μιμητές του Χριστού

Ο όρος «νεομάρτυρας» αποτελεί ορισμό που άρχισε να χρησιμοποιείται στο Βυζάντιο ύστερα από το τέλος της Εικονομαχίας, για να περιγράψει την ομάδα των χριστιανών που υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο λόγω της πίστης τους στις εικόνες και της προσκύνησής τους σε αυτές, τις οποίες ήθελαν να καταστρέψουν οι εικονομάχοι.[23] Οι νεομάρτυρες αποτέλεσαν συνέχεια των αρχαίων μαρτυρίων των πρώτων χριστιανικών αιώνων και πολεμήθηκαν για την πίστη τους στον Χριστό και στην ομολογία του Θεού, τις οποίες υπερασπίστηκαν σθεναρά ακόμη και με την ίδια τη ζωή τους.[24]

Τα αίτια δίωξης των χριστιανών στην Οθωμανοκρατία ήταν ο θρησκευτικός φανατισμός και η μισαλλοδοξία των μουσουλμάνων, οι οποίοι σε κάθε ευκαιρία ανάγκαζαν τους χριστιανούς να απαρνηθούν τα «πιστεύω» τους.[25] Στους νεομάρτυρες συμπεριλαμβάνονται άνθρωποι διαφορετικού φύλου, μορφωτικού επιπέδου, κοινωνικής τάξης και επαγγέλματος. Ο ακριβής αριθμός τους παραμένει άγνωστος, καθώς συχνά γίνονταν μαζικές σφαγές χριστιανών, γεγονός που δυσχεραίνει την καταγραφή τους.[26]

Σε πολλά συναξάρια νεομαρτύρων αναφέρεται ότι οδηγήθηκαν στο μαρτύριο και στον θάνατο εξαιτίας κάποιας –συνήθως ψευδούς– κατηγορίας που προερχόταν από μουσουλμάνο.[27] Σύμφωνα με τις πηγές και τις πληροφορίες, οι περιπτώσεις των νεομαρτύρων Αθανασίου και Ιωάννη των Κουλακιωτών αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα ψευδών κατηγοριών, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα να χάσουν άδικα και αναίτια τη ζωή τους. Στη Χαλάστρα έχει ανεγερθεί βυζαντινός ιερός ναός για να τιμηθούν η μνήμη και το μαρτύριο των άγιων και ένδοξων νεομαρτύρων. Ο εν λόγω προσκυνηματικός ναός αποτελεί τη δεύτερη ενορία της Χαλάστρας.[28]

*Ο βίος του νεομάρτυρα Αθανασίου**

Ο Αθανάσιος καταγόταν από επιφανή οικογένεια, που κατείχε κοσμικά αξιώματα. Ήταν γιος του προεστού της Κουλακιάς, Πολύχρου, και της Λουλουδίας, η οποία ήταν γόνος σπουδαίας οικογένειας. Τη στοιχειώδη μόρφωση την έλαβε στην περιοχή της Κουλακιάς και συνέχισε τις σπουδές του στη Θεσσαλονίκη, στην περιώνυμη Σχολή του Αγίου Αθανασίου του Παρίου, και κατόπιν στο Άγιον Όρος και στην Αθωνιάδα Σχολή, η οποία την περίοδο εκείνη βρισκόταν στο Βατοπαίδι. Εκεί, διδάσκαλός του ήταν ο Παναγιώτης Παλαμάς.[29] Τελείωσε τα «γραμματικά»

Φορητή εικόνα που απεικονίζει το Άγιον Μανδύλιον (19ος αιώνας, Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου)

με καλή επίδοση κι ύστερα διδάχτηκε τη Λογική του Ευγενίου από τον δάσκαλο Νικόλαο τον Τζαρτζούλιο από το Μέτσοβο, ο οποίος είχε σταλεί στη σχολή από το Πατριαρχείο για να αναπληρώσει τον μεγάλο διδάσκαλο Ευγένιο, ο οποίος είχε αποχωρήσει.

Μόλις έφυγε από τη σχολή ο δάσκαλός του Νικόλαος, αναχώρησε και ο Αθανάσιος για να μεταβεί στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί γνώρισε τον Πατριάρχη Αντιοχείας, Φιλήμονα, και, έπειτα από διετή παραμονή κοντά του, επέστρεψε στο Άγιον Όρος και κατόπιν στην πατρίδα του, την Κουλακιά.[30] Σε αυτήν υπήρχε ένα ιπποστάσιο (ή, αλλιώς, ο βασιλικός μελτζιχανάς, τόπος θρησκευτικών συγκεντρώσεων και σταθμός ταξιδιωτών), όπου συνήθιζε να πηγαίνει ο Αθανάσιος για να συνομιλεί με κόσμο και να μαθαίνει ειδήσεις, όταν τύχαινε να βρίσκονται εκεί άνθρωποι από διάφορα μέρη του κόσμου. Ήταν πάντα εκεί ένας Τούρκος, ως επιστάτης του σταθμού, και έτυχε να βρεθεί μια μέρα κι ένας Τούρκος εμίρης. Συνομιλώντας μαζί του για την πίστη, καθώς γνώριζε καλά την τουρκική και την αραβική γλώσσα, ο Αθανάσιος είπε με θάρρος και απλότητα στον εμίρη ότι «η δική σας πίστη στέκεται σε αυτά τα λόγια», τα οποία πρόφερε, δίχως να πονηρευτεί. Ο εμίρης το θεώρησε αυτό τέλεια ομολογία και του είπε: «Ω! Σαλαβάτι (σ.σ.: ομολογία) έκανες, τούρκεψες». «Μη γένοιτο!» απάντησε ο Αθανάσιος «ούτε σαλαβάτι έκανα ούτε τούρκεψα, αλλά μόνο είπα ότι η πίστη η δικιά σας περικλείεται σε αυτά τα λόγια». Ο εμίρης δεν έχασε καιρό, στράφηκε στον Τούρκο επιστάτη και του είπε: «Ιδού, αυτόν τον άνθρωπο τον παραδίνω στα χέρια σου. Να τον φυλάγεις να μη φύγει». Κατόπιν ήρθε στη Θεσσαλονίκη και, αφού παρουσιάστηκε στον μουλά, συκοφάντησε τον Αθανάσιο λέγοντας ότι προέβη σε ομολογία πίστης και πως έπειτα άλλαξε γνώμη και «αρνείται και περιπαίζει την πίστη μας».[31]

Στις 8 Σεπτεμβρίου 1774 μαρτύρησε ο Άγιος Αθανάσιος

Αφού ο μουλάς έστειλε ανθρώπους, έφερε τον κατηγορούμενο στη Θεσσαλονίκη και τον έβαλε απέναντί του, ακούγοντας ξανά από την αρχή την κατηγορία από τον εμίρη. Έπειτα ο δικαστής ρώτησε τον κατηγορούμενο και απάντησε ο μάρτυρας όσα είχε πει στον εμίρη νωρίτερα. Τότε, ο δικαστής έκρινε σωστά ότι δεν μπορούσε να γίνει Τούρκος με το να πει κάποιος ότι γνωρίζει τα λόγια της πίστης του. «Και συ» είπε στον εμίρη «αν ήξερες τα λόγια της πίστης αυτού, θα μπορούσες να του πεις ότι η δική σου πίστη στηρίζεται σε αυτά τα λόγια, όμως με αυτό δεν θα γινόσουν χριστιανός, δηλαδή με το

να προφέρεις μόνο τα λόγια της πίστης του». Όμως, οι παρόντες αγάδες εξεμάνησαν, λέγοντας ότι δεν πρέπει να περιπαίζεται η πίστη. Ο δικαστής, λοιπόν, άλλαξε γνώμη και άρχισε να λέει ότι με το θέλημα του Θεού έκανε την ομολογία της πίστης.

Ο μάρτυρας όμως, σταθερός στη δική του αληθινή ομολογία, εναντιώθηκε στα λόγια του δικαστή λέγοντας ότι ήταν καλά στερεωμένος και βεβαιωμένος στην αληθινή πίστη του Χριστού, και πως άλλη πίστη έξω από αυτήν δεν γνώριζε αληθινή και σωτήρια. Αφού τα άκουσε αυτά ο δικαστής διέταξε να τον φυλακίσουν, μήπως αλλάξει γνώμη και ακολουθήσει τις προσταγές του. Έμεινε κλεισμένος εκεί για αρκετές ημέρες ο Αθανάσιος, χωρίς να δείξει κανείς ενδιαφέρον, διότι προέκυψε και μια φήμη ότι έκανε ομολογία και ύστερα μεταμέλησε. Γι' αυτό και ο πατέρας του φοβήθηκε να κινηθεί για να τον ελευθερώσει, παρόλο που μπορούσε με αρκετά χρήματα να τον γλιτώσει, με τη μεσιτεία ενός μεγάλου δυνάστη, του Ισούφ Μπέη, ο οποίος ήταν αγάς της περιοχής.

Ύστερα από μερικές ημέρες, ο δικαστής τον έβγαλε από τη φυλακή και τον καταδίκασε σε θάνατο. Αφού τον πήραν οι δήμιοι, τον κρέμασαν έξω από την πόλη, όπου τον έθαψαν οι χριστιανοί, στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής. Έτσι, μαρτύρησε την 8η Σεπτεμβρίου 1774, περίπου 25 χρόνων, όταν έδωσε τη ζωή του για χάρη της πίστης του.

Στην περιοχή όπου μαρτύρησε ο Άγιος Αθανάσιος σήμερα βρίσκεται το νεκροταφείο Αγίας Παρασκευής Νεαπόλεως. Στο εκεί αγίασμα υπάρχει ιερό παρεκκλήσι του αγίου.[32]

Ο βίος του νεοφανούς νεομάρτυρα Ιωάννη

Ο Ιωάννης ήταν διδάσκαλος στο Άγιον Όρος, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν πληροφορίες ότι ήταν μοναχός. Τον 18ο αιώνα υπήρχε σχολή όπου δίδασκαν όχι μοναχοί, αλλά λαϊκοί. Τόπος καταγωγής του ήταν η Κουλακιά. Από το γεγονός ότι ήταν διδάσκαλος μπορούμε να συμπεράνουμε πως δεν ήταν νέος, αλλά σε ώριμη ηλικία.

Τη νύχτα που μαρτύρησε, ο Ιωάννης βρισκόταν σε ένα συμπόσιο μαζί με Τούρκους. Παρά τη φιλική σχέση που θεωρείται ότι είχε με τους ομοτράπεζούς του, κάποια στιγμή οι Οθωμανοί εκνευρίστηκαν και ισχυρίστηκαν ότι δήθεν είχε εκφράσει την επιθυμία να γίνει μουσουλμάνος. Εκείνος ανέφερε ότι ποτέ δεν έκανε κάτι τέτοιο, παρά το γεγονός ότι οι συνομιλητές του επέμεναν. Αυτό εξόργισε τους μουσουλμάνους, που, ενοχλημένοι από τη στάση του, οδήγησαν τον Ιωάννη στην αγορά και, αφού τον κρέμασαν, έριξαν το πτώμα του στη θάλασσα. Η τύχη του λειψάνου του παραμένει άγνωστη, καθώς κανείς δεν γνωρίζει αν το περισυνέλεξαν ευλαβείς χριστιανοί, όπως συνέβη με αυτό του Αθανασίου.[33]

Σύμφωνα με πληροφορίες, το περιστατικό έλαβε χώρα την Τρίτη 15 Φεβρουαρίου 1776. Ακολουθία προς τιμήν του νεομάρτυρα συνέθεσαν ο μοναχός Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης και ο αρχιμανδρίτης Ιωήλ Φραγκάκος, νυν μητροπολίτης Εδέσσης.[34]

Ο Άγιος Ιωάννης, που μαρτύρησε το 1776

Αγιογραφική Σχολή της Κουλακιάς

Κατά την Οθωμανοκρατία, αξιοσημείωτη ήταν η δραστηριότητα των Κουλακιωτών αγιογράφων, οι οποίοι διακόσμησαν δεκάδες ιερούς ναούς των περιοχών Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, Πιερίας και Χαλκιδικής,[37] και δραστηριοποιήθηκαν στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας από τα τέλη του 18ου αιώνα. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Αθηνά Τσιγκαροπούλου, δρα Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, η δράση της συντεχνίας των ζωγράφων ξεκίνησε το 1784, τέσσερα χρόνια πριν από την εμφάνιση του γαλατσιανικού εργαστηρίου και 32 χρόνια πριν από αυτό του Λιτοχώρου. Ενώ αρχικά η σύνθεση εικόνων γινόταν κυρίως σε οικογενειακή και τοπική βάση, αργότερα οργανώθηκε μαζικά και έλαβε τη μορφή βιοτεχνίας, διακοσμώντας πολλούς ιερούς χώρους και αφήνοντας το χαρακτηριστικό στίγμα της. Η παραγωγή των Κουλακιωτών ζωγράφων συνεχίστηκε έως τις αρχές του 20ού αιώνα, μέχρι το 1906. Η εξέλιξη και η προώθηση της θρησκευτικής ζωγραφικής αποτέλεσαν χαρακτηριστικά στοιχεία των ζωγράφων της περιοχής αυτής.[38]

Η παλαιότερη οικογένεια που ασχολήθηκε με την αγιογραφία είναι οι Λάμπου˙ τρία αδέλφια, ο Μαργαρίτης, ο Δημήτριος και ο Κωνσταντίνος, αγιογράφησαν ναούς στον Χορτιάτη, στη Θεσσαλονίκη, στο Κιλκίς, στην Επανομή, στον Κολινδρό και στα Βασιλικά. Τρεις εικόνες του Ναού του Αγίου Γεωργίου της Λιγκοβάνης (Ξυλούπολη) φέρουν την υπογραφή του Μαργαρίτη Λάμπρου. Αργότερα, συναντάμε σε αγιογραφικά έργα τις υπογραφές πιθανότατα των παιδιών του Μαργαρίτη Λάμπου, του Αθανασίου Μαργαρίτη και του Σταυράκη Μαργαρίτη. Ο γιος του Κωνσταντίνου Λάμπου, Νικόλαος Κωνσταντίνου, φιλοτέχνησε οκτώ εικόνες στον Άγιο Γεώργιο Επανομής, ενώ ο Ντάλας Κωνσταντίνου και ο Μαργαρίτης Κωνσταντίνου υποστηρίζεται ότι ήταν επίσης γιοι του Κωνσταντίνου Λάμπου. Οι γιοι του Δημητρίου Λάμπου δεν εντοπίζονται πουθενά.

Άλλη μία οικογένεια Κουλακιωτών αγιογράφων είναι οι Χατζησταμάτηδες, η οποία απαρτιζόταν επίσης από τρία αδέλφια, τον Δημήτριο, τον Μητάκο και τον Ντάκο˙ αγιογράφησαν στον Κολινδρό, στο Αιγίνιο, στη Λητή, στη Χαλκιδική, στη Θεσσαλονίκη και τη Θέρμη. Τέλος, υπήρχε η οικογένεια του παπα-Κωνσταντίνου, η οποία αποτελούνταν από δύο

Ο Ι. Ν. Αγ. Δημητρίου στα Διαβατά

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ στα Διαβατά του σημερινού Δήμου Δέλτα κυρώθηκε ως κτίσμα που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας με ειδική απόφαση. Πρόκειται για έναν ναό χαρακτηριστικό δείγμα μεταβυζαντινής βασιλικής, του 1853, σύμφωνα με επιγραφή που βρίσκεται στο τέμπλο. Διαθέτει γυναικωνίτη πάνω από τον νάρθηκα, αξιόλογο δεσποτικό θρόνο και άμβωνα, ξύλινους κίονες, τοιχογραφίες στην κόγχη, καθώς και ένα όμορφα διακοσμημένο τέμπλο με εικόνες του Κουλακιώτη ζωγράφου Δημητρίου Χατζησταμάτη. Ο εν λόγω ναός θεωρείται ότι αποτελεί μάρτυρα του ιστορικού παρελθόντος των Διαβατών.[14]

αδέλφια. Ο Ζήσης αγιογράφησε τους ναούς του Βαφειοχωρίου Κιλκίς και της Κουλακιάς, ενώ ο Μιχαήλ παπα-Κωνσταντίνου αγιογράφησε ναούς στον Κολινδρό και στη Χαλκιδική.[39] Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περιοχή της Χαλάστρας εντοπίζεται το έργο των αγιογράφων Δημητρίου Λάμπου και Σταυράκη Μαργαρίτη από την πρώτη οικογένεια, του Δημητρίου και του Μητάκου Χατζησταμάτη από τη δεύτερη, και από την τρίτη οικογένεια το έργο του Ζήση παπα-Κωνσταντίνου.

Από το σύνολο των 79 έργων που έχουν βρεθεί, οι ερευνητές και οι επισκέπτες αντλούν πολλά στοιχεία για την τεχνοτροπία και την προσωπική δημιουργία κάθε καλλιτέχνη. Οι περισσότερες εικόνες (74) εντοπίστηκαν στον Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου, ενώ τέσσερις βρέθηκαν στον παλαιοημερολογιτικό Ναό του Αγίου Δημητρίου. Προκαλεί, δε, εντύπωση το γεγονός ότι εικόνες εντοπίστηκαν και σε σπίτια ιδιωτών, κάτι που μαρτυρά τη βιοτεχνική βάση της αγιογραφίας των Κουλακιωτών.

Από την πρώτη οικογένεια των Κουλακιωτών, ο αγιογράφος Δημήτριος Λάμπος ήταν ο πλέον δραστήριος, ωστόσο υπέγραψε μόνο δύο εικόνες, αυτές που εντοπίστηκαν στον γυναικωνίτη του Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου, στον Άγιο Σεραφείμ και τον Άγιο Παντελεήμονα. Τα έργα του Σταυράκη Μαργαρίτη βρίσκονται στην ίδια εκκλησία, αλλά και σε αυτήν του Αγίου Δημητρίου, ενώ στον Δημήτριο Χατζησταμάτη αποδίδονται 30 έργα – τέσσερα από αυτά στο Επισκοπικό, ένα στον πρόναο του Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου, 18 στον γυναικωνίτη και τέσσερα στο ιερό βήμα του ίδιου ναού. Τέλος, ο Ζήσης παπα-Κωνσταντίνου φιλοτέχνησε έξι έργα, τα οποία βρίσκονται στον Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου.[40]

Η Δέσποινα Ευγενίδου από την Εφορεία Αρχαιοτήτων αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Δεν γνωρίζουμε αν όλοι αυτοί οι ζωγράφοι ανήκουν σε συντεχνία και ποιοι είναι οι νόμοι της. Φαίνεται, πάντως, το επάγγελμα να μένει στην οικογένεια: ο πατέρας διδάσκει τον γιο, ο μεγαλύτερος αδελφός τον μικρότερο. Οι ζωγράφοι δουλεύουν μεμονωμένα – όταν υπάρχει περισσότερη δουλειά, δουλεύουν δύο αδέλφια μαζί. Μόνο στην περίπτωση του Κολινδρού έχουμε την οικογένεια Χατζησταμάτη και τα ξαδέρφια Σταυράκη Μαργαρίτη και Νικόλα Κωνσταντίνου να δουλεύουν συγχρόνως την ίδια εποχή. Ανάλογη είναι η οργάνωση των Χιονιαδιτών ζωγράφων της Ηπείρου σε φάρες-οικογένειες. Η εντοπισμένη δράση τους περιορίζεται στην κεντρική Μακεδονία, στην περιοχή γύρω από τη Θεσσαλονίκη (Χορτιάτης, Λητή, Βασιλικά, Μελισσουργός), στην περιοχή γύρω από το Κιλκίς (Βαφειοχώρι, Γουμένισσα, Γρίβα) και την περιοχή του Κολινδρού. Για τη δράση τους στη Χαλκιδική δεν έχουμε πολλές πληροφορίες*».[41]

Παραπομπές

1. Γκλαβέρης Θεόδωρος, *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης - Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του* (1998), σ. 74.
2. Δημητριάδης Βασίλης, *Φορολογικές κατηγορίες των χωριών της Θεσσαλονίκης κατά την Τουρκοκρατία* (1980), σ. 376.
3. Δημητριάδης (1980), σ. 411-412.
4. Γκλαβέρης (1998), σ. 72.
5. Γκλαβέρης (1998), σ. 131.
6. Γκλαβέρης (1998), σ. 132.
7. Γκλαβέρης (1998), σ. 117.
8. Γκλαβέρης (1998), σ. 103-104.
9. Γκλαβέρης (1998), σ. 276.
10. Γκλαβέρης (1998), σ. 132-133.
11. Γκλαβέρης (1998), σ. 104-105.
12. Γκλαβέρης (1998), σ. 293.
13. Γκλαβέρης (1998), σ. 126-130.
14. Παπαδόπουλος Ι. Στ., *Η κατάσταση της Παιδείας το 1906 στην ύπαιθρο του καζά Θεσσαλονίκης* (1975), σ. 121-122.
15. Γκλαβέρης (1998), σ. 134-137.
16. Βουδούρης Αθανάσιος, *Η Επισκοπή Καμπανίας κατά την περίοδο της προσωρινής υπαγωγής της στη Μητρόπολη Θεσσαλονί-*

κης (1876-1883): Με βάση την επιστολογραφία του αρχιδιακόνου Μελετίου προς τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Καλλίνικο Φωτιάδη και άλλες πηγές* (2010), σ. 437.

17. Λεμοντζής Θεόφιλος, *Μιμητές του πάθους του Θεού* (2012), σ. 91-92.
18. Παπαοικονόμου Νίκος, «Η έρευνα για τους Αγωνιστές του 1821 από τη Χαλκιδική και τη Θεσσαλονίκη», *Χρονικά της Χαλκιδικής*, Τεύχος 54-55.
19. http://www.imma.edu.gr/macher/hm/hm_main.php?el/A3.2.1.html.
20. Βασδραβέλλης Ιωάννης, *Οι Μακεδόνες κατά την Επανάστασιν του 1821* (1967), σ. 195.
21. Καραθανάσης Αθανάσιος, *Θεσσαλονίκη και Μακεδονία 1800-1825: Μια εικοσιπενταετία εν μέσω θυέλλης* (1996), σ. 36.
22. Έρευνα του ιστορικού Βαλσαμίδη Εμμανουήλ, «Η ιστορική έρευνα: Τα γεγονότα - Η σημασία του τόπου στον οποίο διαδραματίστηκαν».
23. Παπαδόπουλος Στυλιανός, *Οι Νεομάρτυρες και το δούλον γένος* (1991), σ. 24.
24. Λεμοντζής (2012), σ. 32.
25. Λεμοντζής (2012), σ. 32-33.
26. Λεμοντζής, ο.π. [25], σ. 33.
27. Παπαγεωργίου Βασιλική, «Τοπικές λατρείες αγίων στην περιοχή της Θεσσαλονίκης: Η περίπτωση των νεομαρτύρων. Εθνογραφική-ανθρωπολογική προσέγγιση», μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία (2014), σ. 34.
28. Λεμοντζής (2012), σ. 52.
29. Λεμοντζής (2012), σ. 49-52.
30. Καραθανάσης Αθανάσιος, «Ιστορικά της Κουλακιάς - Χαλάστρας και ο νεομάρτυς Άγιος Αθανάσιος ο Κουλακιώτης» (επίσημη εισήγηση).
31. Νικόδημος Αγιορείτης, *Νέον μαρτυρολόγιον* (Αθήνα 1961), σ. 196-197.
32. Λεμοντζής (2012), σ. 49-52, Αθανάσιος Καραθανάσης, «Ιστορικά της Κουλακιάς - Χαλάστρας και ο νεομάρτυς Άγιος Αθανάσιος ο Κουλακιώτης» (επίσημη εισήγηση).
33. Λεμοντζής (2012), σ. 40-46.
34. https://www.impantokratoros.gr/neomarths-ioannis-koulakioths.el.aspx.
35. Mazon Andre, *L' evangeliaire de Kulakia un parler slave du Bas-Vardar* (Paris 1938).
36. Παπαστάθης Χ., «Τα πρώτα ελληνικά τυπογραφεία της Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικά*, 8(1) (1968), σ. 239-256, doi: http://dx.doi.org/10.12681/makedonika.307, σ. 247-248.
37. Λεμοντζής (2012), σ. 82.
38. Τσιγκαροπούλου Αθηνά, *Η καλλιτεχνική ταυτότητα της συντεχνίας των Κουλακιωτών αγιογράφων με αφορμή τη δράση τους στη γενέτειρά τους* (2017), σ. 216-217.
39. Τσιγκαροπούλου (2017), σ. 204-206, Λεμοντζής (2012), σ. 83-84.
40. Τσιγκαροπούλου (2017), σ. 206-207, 210.
41. Ευγενίδου Δέσποινα, *Μια συντεχνία αγιογράφων του 19ου αιώνα από την Κολακιά* (1982), σ. 182.

Βιβλιογραφία

1. Αρχιμανδρίτου Θεοφίλου Λεμοντζή Δρος, Θ΄ Αρχιερατικού Επιτρόπου Καμπανίας, *Μιμητές του πάθους του Θεού - Οι Άγιοι Νεομάρτυρες Αθανάσιος και Ιωάννης οι Κουλακιώτες*, Εκδόσεις Μυγδονία (Θεσσαλονίκη 2012).
2. Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού - Μακεδονία*, Αφοί Κυριακίδη (1990).
3. Βαλσαμίδης Εμμανουήλ, *Η ιστορική έρευνα: Τα γεγονότα - Η σημασία του τόπου στον οποίο διαδραματίστηκαν.*
4. Βασδραβέλλης Ιωάννης, *Οι Μακεδόνες κατά την Επανάστασιν του 1821*, Γ΄ έκδοση, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών (Θεσσαλονίκη 1967).
5. Βουδούρης Αθανάσιος, «Η Επισκοπή Καμπανίας κατά την περίοδο της προσωρινής υπαγωγής της στη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης (1876-1883): Με βάση την επιστολογραφία του αρχιδιακόνου Μελετίου προς τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Καλλίνικο Φωτιάδη και άλλες πηγές», *Μελετήματα Ημαθίας*, Έτος Α΄, Τόμος 1 (Βέροια 2010).
6. Γκλαβέρης Αθ. Θεόδωρος, *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης - Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του*, Κοινότητα Καλοχωρίου (Θεσσαλονίκη 1998).
7. Δημητριάδης Βασίλης, «Φορολογικές κατηγορίες των χωριών της Θεσσαλονίκης κατά την Τουρκοκρατία», περιοδικό *ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ*, Τόμος 20ός, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών (Θεσσαλονίκη 1980).
8. Ευγενίδου Δέσποινα, «Μια συντεχνία αγιογράφων του 19ου αιώνα από την Κολακιά», *ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ* (διαδικτυακά), 22.1 (1982): 180-204. Web. 26 Νοέ. 2018.
9. Καραθανάσης Αθανάσιος, *Θεσσαλονίκη και Μακεδονία 1800-1825: Μια εικοσιπενταετία εν μέσω θυέλλης*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών (Θεσσαλονίκη 1996).
10. Καραθανάσης Αθανάσιος, *Ιστορικά της Κουλακιάς - Χαλάστρας και ο νεομάρτυς Άγιος Αθανάσιος ο Κουλακιώτης*, (επίσημη εισήγηση).
11. Κουκουρίκης Κώστας - Ευαγγέλου Πηνελόπη, *Ένα μακεδονικό σπίτι 105 ετών*, έκδοση του 1ου Γυμνασίου Χαλάστρας (2007-2008).
12. Λάμπρου Νικολάου - Βασίλης, *Βαλμάδα, Τούκασι*, Εκτύπωση BlueFrog Print, Β΄ Έκδοση (Νοέμβριος 2013).
13. Mazon Andre, *L' evangeliaire de Kulakia un parler slave du Bas-Vardar* (Paris 1938).
14. Νικόδημος Αγιορείτης, *Νέον μαρτυρολόγιο* (Αθήνα 1961).
15. Παπαγεωργίου Βασιλική, «Τοπικές λατρείες αγίων στην περιοχή της Θεσσαλονίκης: Η περίπτωση των νεομαρτύρων. Εθνογραφική - ανθρωπολογική προσέγγιση», μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία (Θεσσαλονίκη 2014).
16. Παπαδόπουλος Στυλιανός, *Οι Νεομάρτυρες και το δούλον γένος*, Εκκλησιαστικαί Εκδόσεις Εθνικής Εκατονπεντηκονταετηρίδος (Αθήνα 1991).
17. Παπαδόπουλος Ι. Στ., «Η κατάσταση της Παιδείας το 1906 στην ύπαιθρο του καζά Θεσσαλονίκης» (μια ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου), περιοδικό *ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ*, Τόμος 15ος, ΙΕ΄, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών (Θεσσαλονίκη 1975).
18. Παπαοικονόμου Νίκος, «Η έρευνα για τους αγωνιστές του 1821 από τη Χαλκιδική και τη Θεσσαλονίκη», *Χρονικά της Χαλκιδικής*, Τεύχος 54-55, Greek Revolutionmore.
19. Παπαστάθης Χ., «Τα πρώτα ελληνικά τυπογραφεία της Θεσσαλονίκης», *ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ*, 8(1) (1968), σ. 239-256, http://dx.doi.org/10.12681/makedonika.307.
20. Σχινάς Θ. Νικόλαος, «Οδοιπορικαί Σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου και νέας οροθετικής γραμμής και Θεσσαλίας», *Οδοιπορικά Μακεδονίας,* Τεύχος Β΄, Messager D' Athenes (Αθήνα 1886).
21. Τσιγκαροπούλου Αθηνά, «Η καλλιτεχνική ταυτότητα της συντεχνίας των Κολακιωτών αγιογράφων με αφορμή τη δράση τους στη γενέτειρά τους», στο *Χαλάστρα και η ευρύτερη περιοχή: Ιστορικό και οικιστικό απόθεμα* (επιμ. Γαβρά Ε.), Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη 2017).
22. http://www.imma.edu.gr/macher/hm/hm_main.php?el/A3.2.1.html.
23. https://www.impantokratoros.gr/neomarths-ioannis-koulakioths.el.aspx.

Chapter 3

The ottoman period in the Delta Municipality

by Styliani Georgiadou

WITH THE OCCUPATION OF MACEDON BY the Turks, a new harsh period begins for the Greeks. Many, not being able to withstand the harsh conditions of the occupation and slavery, of the seizure of property and of the forced movements, succumbed to the oppressors and converted in order to save themselves.

Many, especially nobles and landowners, converted voluntarily, for the many moral and material gains that conversion to Islam would bring. For example, they could keep their property and their position in power. The fanatic dervishes, which acted as missionaries and terrorized the subject populations about all the negative aspects their non-conversion played an important role. Conversions played a key role for the Ottoman state because they solidified its power.

The settlements of Thessaloniki's plain during the Ottoman period

LIFE UNDER THE OPPRESSOR WAS a daily struggle for survival for the inhabitants of the region. The area also has two Martyrs. Saint Ioannis and Saint Athanasios.

A form of indirect opposition to the oppressor was the failure to pay taxes. Bad living conditions and the brutal treatment led many subjects to avoid paying taxes. The plain of Thessaloniki, during this period, spread from the western walls of the city up to the Loudias River. During the Ottoman period, these two rivers, Axios and Loudias, run through the plain and had shallow riverbeds. The result were many floods. Due to these conditions, the riverbeds of these two rivers often changed course and flooded the fields, cut communications and drowned people. Appropriate infrastructure works to combat the flood didn't exist and in addition the inhabitants of the area had to face malaria, tuberculosis, rheumatism, pneumonia and plague each year, due to weather conditions and poor social/economic conditions.

Members of the Cultural Association of Anatoliko Thessalonikis «Valmada»

During the Ottoman period, people moved in wooden-wheeled carriages that were drawn by oxen and were called arampades. They were primarily used to transport merchandise. In the summer months, the carriages travelled by night and the cooler hours of the day, because the oxen couldn't handle the intense heat. During the winter, they traveled only by day, while during the night, the owners covered the oxen with thick linen to protect them from the cold and the snow.

Camels, horses, mules and donkeys were also used for transportation. The roads were in bad shape. When it rained, they became muddy and often impassable due to flooding. When the roads flooded, small keel-less boats, the plaves were used. The fact that to cover the distance between Thessaloniki and Giannitsa one needed eight hours with a horse-drawn carriage demonstrates the extent of the problem concerning communication.

The passage of the wooden Axios Bridge, with a length of 600 meters and a width of 6, supported by 150 wooden palisades was also problematic. Sources of the time state, "when the weather rained a lot, the water rose and the bridge between Thessaloniki and Pelli on the river is destroyed, thus, making the passage dangerous. People are forces to abandon the road and turn north, where the river is narrow in order to cross it without danger."

There were three main roads connecting the field to Thessaloniki. The Monastiri avenue, which started off at the Gate of Vardaris and continued towards Charmankioi (Euosmos) – Ntountoular

Chromolithography of 1918 depicting part of the residential network outside of the western walls in the Macedonian plain

(Diavata) – Arapli (S. Magnisia) and ended up in the Gallikos river. It passed through the following settlements: Tria Chania (Strofi Neochoroudas) – Samli – Vardar – Kavakli (Agios Athanasios) and reached Topsin (Gefyra), in the Axios bridge. Then, the road continued towards Menteseli (Elli) - Gialatzik. There, the road split in three heading to Koufalia, Veroia and Giannitsa.

The second main road started at Charmankioi (Euosmos) – Ntountoular (Diavata) and moved west, passed over the Gallikos River and continued towards Tekeli (Sindos) – Koulakia. After Koulakia, the road headed towards Giountzida (Kymina) – Kleidion where it split in two and headed towards Aikaterini and Veroia, respectively. Between the Tekeli – Koulakia road, in the property of Kato Kavakli, the road branched as follows: Valmada (Anatoliko) – Kagiali (Vrachia) – Kirtzilar (Adendro) – Tsochalar (Parthenio) - Gialantzik.

The third road, also known as the "Lower road", started in the Vardarios Gate and through the Millet Bagcesi street (today 26th of October), passed over the Gallikos river and headed towards Tsalikobo – Lampra - Koulakia.

There were also side roads like the one heading to Samli – Sari – Omer (Salamourovo) – Mpogiariovo (S. Mesimvria). A second side road headed to Tria Chania – Neochorouda and a third one connected Ntaout – Mpali with the Serres – Thessaloniki road.

The inhabitants of the plain were into livestock, cows, oxen, horses, sheep and buffalos as well as agriculture. The ground's productivity was limited and the soil was salty due to the frequent floods,

Macedonian children being photographed in front of a house oven (from the publication of Th. Panagos, "The land of Alexander")

thus, production and farmable land were also limited. The inhabitants grew barley, grain, rye, millet, oat, sesame, corn, beans, fava beans, lentil, chickpeas and rice.

In addition, the inhabitants of the coastal areas and riverside settlements were into fishing, but also they made straws by ragazi, which they collected in July and August.

Poor farmers lived in stone-built rooms, covered in mud and straws. The roofs were made of reed and ragazi twined in wood and above them they were roof tiles. The floor was made of pressed mud, mixed with red earth, also known as myli. During the early years of the Turkish occupation, because of the bandit gangs, they houses had no windows and light entered from a skylight on the roof. As time passed, walled glasses were added. Within the house, there was a fireplace and the sofras, a low-height wooden table.

On the other hand, small farmers lived in stone houses, sometimes with two stores. In the semi-highland settlements of the plain, these houses were linked with an inner door. Between the rooms of each house, there was a semi-outdoor supporter, the "chagiati." In the backyard, there was the achouri, where the animals were stabled, the hen house, the barn where they stored the animal food and the house oven.

Living conditions of the plain's inhabitants were very hard, even inhumane. Besides the lack of food, the inhabitants also had to cope with the lack of drinkable water, because the wells had semi-salted water most of the times and they had to get their water from the Axios River, or by its concaves, by wells near the river banks. Water was collected in jugs or wooden barrels and was transported to homes. N. Schinas says: "The inhabitants of these villages are hard-working, but live with little food, and don't drink wine or eat meat."

They also daily faced professional uncertainty and oppression. The farmers of the large properties were always watched by an overseer called "soumpasi", which had the right to punish them by flogging, and even to imprison them in a special room in the owner's house. In addition, farmers, besides their regular farming duties, had other duties they had to fulfill for the landowner, like the coating of buildings, transport of building materials, cooking dinners for the landowner etc.

Farmers were divided in two categories. The Zeugites and the Parakentedes. The Zeugites were farmers that worked to cultivate the land and got their names from the oxen they used to cultivate the fields. They lived close to the field and often on the field. The estates were divided into 40-acre pieces. The family of each Zeugitis lived there as tenant farmers, after concluding some kind of agreement with the landowner in the day of Saint Demetrius. Per the agreement, the tenant farmer had to pay half the taxes and half the costs of the reaping by the feast of Saint Demetrius. If he did so, he would take half of the crop, otherwise, a third of the crop.

The Parakentedes were workers or craftsmen, blacksmiths, saddlers, farriers, rural constables, which, technically, had a certain degree of autonomy and could leave an estate to go and work at another estate. This was however very rare, because they were often in debt to the landowner.

There were of course small-time farmers, which were free and worked small fields along with their entire family. However, because they were often unable to pay taxes and to support themselves, they sold their fields and left for Thessaloniki to avoid prosecution by the tax collectors. Many villages became estates in that way.

Until the middle of the 19th century, the Ottoman state was administratively divided into eyalets, large administrative regions governed by a beilerbey. In 1831, the Ottoman state had 29 eyalets.

In 1864, the law concerning vilayets was enforced. According to this law, the eyalets were renamed to vilayets. Each vilayet was governed by a Vali and was further divided into sanjaks. Each sanjak was governed by a sanjakbey and further divided into kadiluks. Each kadiluk was governed by a Kadi and divided into nabiye. Each nabiye was governed by a mudire, and was the smallest administrative subdivision.

The vilayet of Thessaloniki was divided into the sanjaks of Thessaloniki, Drama and Serres. The sanjak of Thessaloniki was further subdivided into the kaduluks of Thessaloniki, Kassandra, Veroia, Aikaterini, Yenitze Vardar, Vodena, Lagkada, Avret-Hishar, Doirane, Stromnitsa, Tikves and Athos.

The kadiluk of Thessaloniki included the following nabiyes: Lagadas, Bogdan (north of lake Volvi), Pazargia (eastern Chalkidike), Kalamaria (western Chalkidike), greater Vardar (the villages of the plain close to the city of Thessaloniki), lesser Vardar (the rest of the villages of the plain). During the middle of the 19th century, the nabiyes of the greater and lesser Vardar were unified in one nabiye., The settlements of the plain of Thessaloniki during the Ottoman period were the following:

Lempet, Harmankoy - Euosmos, Arapli – S. Magnesia, Davut - Bali - Oraiokastro, Akbunar - Asprovrisi, Genikoi - Neochorouda, Savri – Tepe.

Gradempor - Pentalofos, Samli – Strofi Sindou, Tsalikovo, Lampra, Mahmutovo, Kouloupantsa, Kato Kavakli, Wardar Kavakli – Agios Athanasios, Iglis Tsiflik - Anchialos, Bogariovo – S. Mesimvria, Sari – omer - Salamourovo, Topsin – Kato Gefyra, Kadikoy - Vathylakos, Zatforo.

Dermitsa, Kayalu - Vrachia, Mustafca – Nea Vasilika, Culhalar - Parthenio, Yaylaci - Chalkidina, Sarica - Valtochori, Davudca - Eleousa, Menteselu - Elli, Zorba – Mikro Monastiri, Yonjida - Kymina, Nea Malgara, Diavata - Ntountoular, Kalochori - Kaskarka, Sindos - Tekeli, Anatoliko – Valmada - Giouldular, Chalastra - Koulakia.

Από την απελευθέρωση και την ενσωμάτωση μέχρι τον Μεσοπόλεμο

του Λάζαρου Βασιλειάδη

Κεφάλαιο 4

Η διάβαση του Αξιού από τη γέφυρα. (Ελαιογραφία Κ. Καραμπουκούκη, Στρατιωτικό Μουσείο Βαλκανικών Πολέμων)

Κεφάλαιο 4

Από την απελευθέρωση και την ενσωμάτωση μέχρι τον Μεσοπόλεμο

του Λάζαρου Βασιλειάδη

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ στα τέλη του 19ου αιώνα, λόγω της στρατηγικής θέσης της, αποτελούσε περιοχή τεράστιας σημασίας και, όπως είναι λογικό, πολλά κράτη επιζητούσαν τον έλεγχο ή ακόμη και την προσάρτησή της για να εκμεταλλευτούν τα στρατηγικά πλεονεκτήματά της. Οι Μεγάλες Δυνάμεις γνώριζαν ότι, στον αιώνα της σιδηροδρομικής ανάπτυξης, η Μακεδονία θα έδινε νέες ευκαιρίες και προοπτικές. Εξαιτίας των μεταξύ τους αντιζηλιών, καμία δεν ήταν σε θέση να προσαρτήσει άμεσα την περιοχή, παρά μόνο να διατηρήσουν την επιρροή τους στην έως τότε κάτοχό της Τουρκία και να περιμένουν. Αξίζει να σημειωθεί ότι όλες οι βαλκανικές χώρες, μετά τη Συνθήκη του Βερολίνου, διεκδικούσαν τη Μακεδονία και ισχυρίζονταν πως οι Μακεδόνες ήταν συγγενείς και αδέρφια που είχαν χαθεί από καιρό. Οι Σέρβοι και οι Βούλγαροι δήλωναν ότι είχαν φυλετικούς και άλλους δεσμούς με τους Σλάβους της Μακεδονίας, ενώ η Ελλάδα προέβαλλε ζητήματα ιστορίας, αλλά και το γεγονός ότι πολυάριθμα χωριά ήταν ελληνικά. Φυσικά, η ελληνικότητα της ευρύτερης περιοχής φαίνεται ξεκάθαρα και από το γεγονός ότι, παρά την εξάπλωση της βουλγαρικής εξαρχίας, η Ελλαδική Εκκλησία εξακολουθούσε να κυριαρχεί, «αγκαλιάζοντας» τα ελληνικά σχολεία της περιοχής.[1]

Ο μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραβαγγέλης με τον πρωτοσύγκελο Πλάτωνα στον τάφο του Παύλου Μελά, το 1904. [Συλλογή ΙΜΜΑ (Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα)]

Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908)

ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ που στη βουλγαρική εξαρχία την εξουσία είχε ο Στέφαν Σταμπόλοφ, η πολιτική των Βουλγάρων στόχευε στη συνεργασία με τους Τούρκους, που ήταν πολέμιοι του Ελληνισμού, με βλέψεις να ισχυροποιηθούν στην περιοχή μέσω των νέων Μητροπόλεων οι οποίες μπορούσαν να αποκτηθούν. Όμως, την εποχή των διαδόχων του Σταμπόλοφ η πολιτική της Βουλγαρίας άλλαξε ριζικά, καθώς στόχος πλέον ήταν η αυτονόμηση της Μακεδονίας. Πίστευαν ότι, εφόσον η Μακεδονία θα περιερχόταν σε καθεστώς αυτονομίας, θα μπορούσε να προσαρτηθεί πιο εύκολα, όπως συνέβη στην περίπτωση της Ανατολικής Ρωμυλίας. Έτσι, το 1893 εμφανίστηκε η επαναστατική οργάνωση που ίδρυσαν ο Γκρούεφ και ο Τατάρτσεφ, Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΕΟ). Στόχος της ήταν η αυτονομία της Μακεδονίας και σύνθημά της «Η Μακεδονία στους Μακεδόνες». Παράλληλα, το 1895 ιδρύθηκε στη Σόφια ένα ανώτατο μακεδονικό κομιτάτο με ανθελληνικό και αντιτουρκικό χαρακτήρα, και στόχο την ενίσχυση, ίσως και την αντικατάσταση της αντίστοιχης οργάνωσης στη Μακεδονία. Από το 1899, τα βουλγαρικά ένοπλα σώματα, τα οποία δρούσαν στη Μακεδονία, στράφηκαν κυρίως εναντίον των Τούρκων χωροφυλάκων, αλλά και Αλβανών αξιωματούχων, οι οποίοι εκπροσωπούσαν τη διοίκηση της Μακεδονίας, με στόχο την αυτονόμηση της περιοχής.

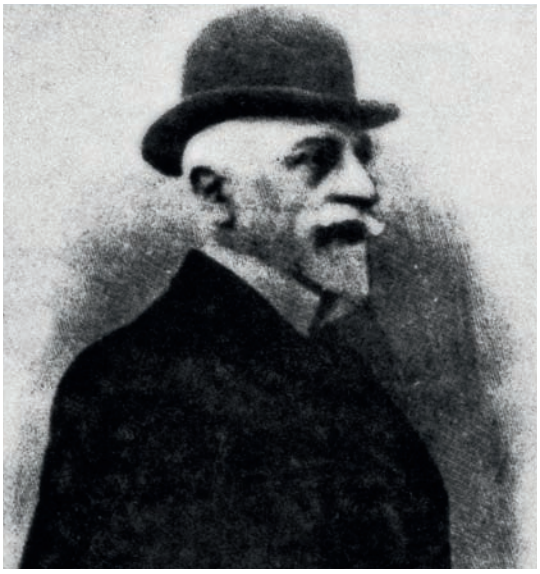

Ο γενικός πρόξενος της Ελλάδας στη Θεσσαλονίκη Λάμπρος Κορομηλάς. (Συλλογή ΙΜΜΑ).

Το επίσημο ελληνικό κράτος, μετά την ήττα του 1897 και υπό τον φόβο νέων λανθασμένων κινήσεων, αδράνησε, παρά τις συνεχείς εκθέσεις του Έλληνα προξένου, ο οποίος προσπαθούσε να ενημερώσει για την επικίνδυνη κατάσταση και την αυξανόμενη προπαγάνδα των Βουλγάρων. Ο μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραβαγγέλης και ο γραμματέας του ελληνικού προξενείου του Μοναστηρίου Ίων Δραγούμης, λόγω θέσης, αντιλήφθηκαν την κρισιμότητα της κατάστασης και ανέλαβαν την οργάνωση των Ελλήνων της Μακεδονίας.[2] Έτσι σχηματίστηκαν τα πρώτα ελληνικά επαναστατικά σώματα από ντόπιους. Στο μεταξύ, είχε δημιουργηθεί στην Αθήνα το μακεδονικό κομιτάτο, με πρόεδρο τον Δημήτριο Καλαποθάκη, ιδιοκτήτη της εφημερίδας *Εμπρός*. Ο πρωθυπουργός Θεοτόκης ανέχτηκε τις δραστηριότητες του κομιτάτου, ενώ η ελληνική κυβέρνηση έστειλε ως γενικό πρόξενο τον Λάμπρο Κορομηλά, ο οποίος ζήτησε να αποσπαστούν αξιωματικοί του στρατού στο προξενείο ως κατάσκοποι.

Οι συνεχείς καταστροφές από τα βουλγαρικά σώματα και οι λεηλασίες ελληνικών χωριών ανάγκασαν την ελληνική κυβέρνηση να στείλει και εκείνη ομάδες ατάκτων με επικεφαλής αξιωματικούς και να οργανώσει νέα σώματα από ντόπιους, με στόχο την υπεράσπιση των ελληνικών πληθυσμών της Μακεδονίας. Ο Παύλος Μελάς, αρχηγός των ελληνικών δυνάμεων της δυτικής Μακεδονίας, ήταν ο αρχηγός και της πρώτης ένοπλης ομάδας που πέρασε τα τότε σύνορα του ελληνικού βασιλείου με στόχο

την προστασία των υπόδουλων Ελλήνων. Έτσι άρχισε ο λεγόμενος Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908), όμως η προσπάθεια των Ελλήνων του χώρου της Μακεδονίας να διαφυλάξουν την ιστορία τους και τη ζωή τους είχε ξεκινήσει νωρίτερα.[3]

Ως Μακεδονικός Αγώνας ορίζεται η ένοπλη φάση του αγώνα των Ελλήνων εναντίον των Βούλγαρων ανταρτών για την επικράτηση στον χώρο της Μακεδονίας. Τυπικά, ο αγώνας εντοπίζεται στα έτη 1904-1908, αλλά είχε αρχίσει πολύ νωρίτερα. Οι αντίπαλοι λειτουργούσαν υπό την καθοδήγηση δύο οργανώσεων: της βουλγαρικής Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης και του Ελληνικού Μακεδονικού Κομιτάτου. Οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές είχαν αντιληφθεί ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν σε κατάσταση παρακμής και πίστευαν ότι ήταν η κατάλληλη στιγμή για να ελέγξουν την ευρύτερη περιοχή.[4]

Ο Παύλος Μελάς. [Επιστολικό δελτάριο που κυκλοφόρησε λίγο μετά τον θάνατό του (Συλλογή ΙΜΜΑ)].

Οι οικισμοί την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα

ΕΝΑ ΑΠΟ τα στρατηγικά σημεία του Μακεδονικού Αγώνα υπήρξε η λίμνη των Γιαννιτσών. Λόγω της ελώδους υφής της και της μορφολογίας της ευρύτερης περιοχής, αποτελούσε ιδανικό χώρο δράσης των κομιτατζήδων, που στόχο είχαν την τρομοκράτηση και τη λεηλασία των γύρω χωριών. Οι πρώτοι Έλληνες αντάρτες έφτασαν στην περιοχή το 1903 και πολέμησαν σώμα με σώμα, ενώ πολλές φορές τα αντίπαλα στρατόπεδα ενεπλάκησαν σε πλαβομαχίες. Οι Κουλακιώτες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο την περίοδο αυτή, καθώς με τις πλάβες τους μετέφεραν πολεμοφόδια, ρουχισμό και τρόφιμα για χάρη των Ελλήνων ανταρτών. Επίσης, ο κουλακιώτικος στόλος μετέφερε και ένοπλα ανταρτικά σώματα από το ελληνικό κράτος στα πεδία των μαχών.[5]

Η μεταφορά στρατιωτικού υλικού ξεκίνησε εντατικά το 1904, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι η διακίνηση πυρομαχικών και οπλισμού στη Μακεδονία δεν γινόταν νωρίτερα. Φυσικά, για να ενισχυθεί η προσπάθεια των ελληνικών δυνάμεων έπρεπε να δημιουργηθεί ένα αξιόλογο, αξιόπιστο δίκτυο ανεφοδιασμού. Τα όπλα και τα πυρομαχικά συγκεντρώνονταν στο Τσάγεζι και από εκεί μεταφέρονταν με καΐκια από τους ποταμούς Αξιό και Αλιάκμονα. Οι πιο γνωστοί μεταφορείς από την Κουλακιά ήταν ο Γρηγόρης Πάσιος και ο Στέργιος Τσόγκας, οι οποίοι έφερναν με τις πλάβες τους πυρομαχικά στη διάρκεια της νύχτας.[6]

Εκτός από τη μεταφορά υλικών και ανταρτικών σωμάτων, πολλοί κάτοικοι των οικισμών της περιοχής είχαν ενεργό ρόλο την περίοδο του Μα-

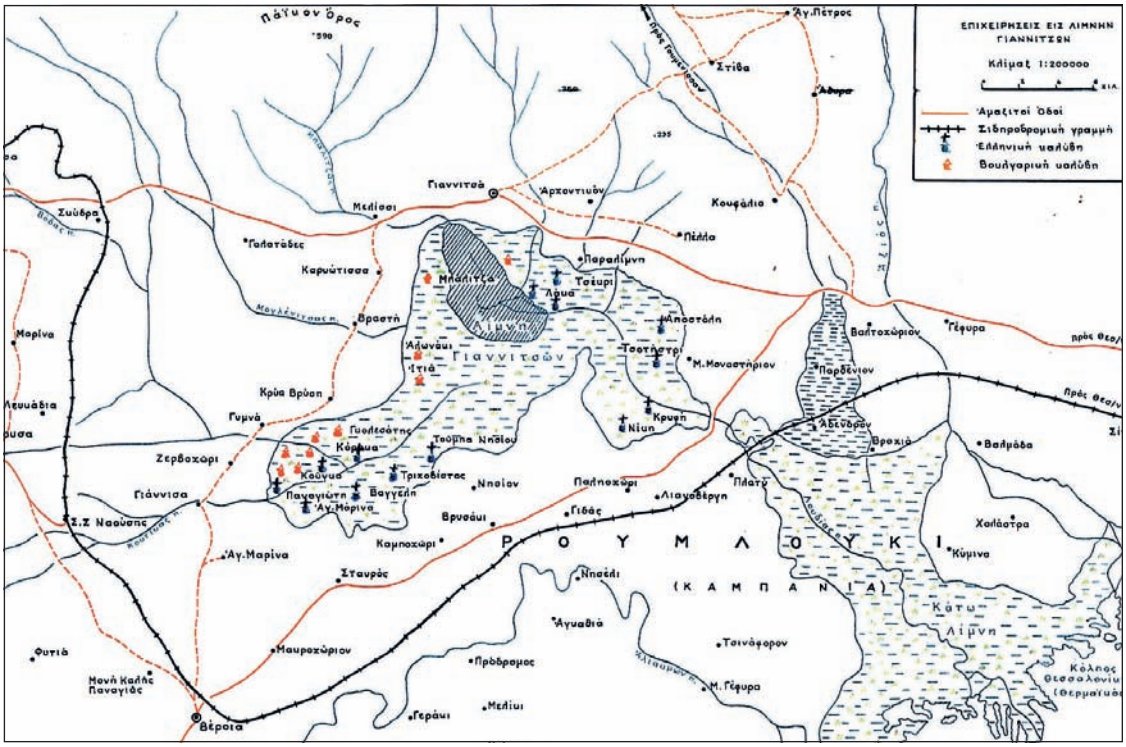

Χάρτης της περιοχής του Βάλτου των Γιαννιτσών, όπου διεξήχθησαν καθοριστικές για την εξέλιξη του Μακεδονικού Αγώνα επιχειρήσεις (1905-1908). (Πηγή: http://thehistoryofgreece.blogspot.com/2013/06/1.html)

κεδονικού Αγώνα και ένδοξοι Μακεδονομάχοι με καταγωγή από τους οικισμούς έδωσαν μάχες, συμβάλλοντας τα μέγιστα στην προσπάθεια των Ελλήνων. Από την Κουλακιά κατάγονταν ορισμένοι από τους πιο γνωστούς αγωνιστές. Ένας εξ αυτών ήταν ο Αλέξανδρος Αναγνωστόπουλος, που υπηρέτησε μαζί με τον οπλαρχηγό Χρήστο Καψάλη στην περιοχή της λίμνης των Γιαννιτσών και ο οποίος από το 1906 έως το 1907 πολέμησε στο πλευρό του Ιωάννη Δεμέστιχα (καπετάν Νικηφόρος). Ακόμη ένας γνωστός Μακεδονομάχος με καταγωγή από την Κουλακιά ήταν ο Φώτης Τερζής, ο οποίος πολέμησε στο πλευρό του καπετάν Άγρα και σκοτώθηκε στις 14 Νοεμβρίου 1906 από κομιτατζήδες. Ο επίσης Κουλακιώτης Κυριάκος Χαντές υπηρέτησε ως οπλαρχηγός υπό τον Γκόνο Γιώτα και σκοτώθηκε το 1906 σε μάχη στον Βάλτο. Ο Θωμάς Ζιαμπόνης ήταν οπλίτης στα ανταρτικά σώματα της λίμνης των Γιαννιτσών· εξαιρετικός σκοπευτής, είχε λάβει το παρατσούκλι «Ιάπωνας» λόγω του μικρού αναστήματός του. Από τον οικισμό της Βαλμάδας ήταν ο αγωνιστής Πέτρος Σίσκος, που υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του καπετάν Γεωργάκη. Το 1906 συνελήφθη από τις οθωμανικές Αρχές στο χωριό Πέτροβο του Κιλκίς.

Οι Αριστοτέλης Σπυριδόπουλος και Ιάκωβος Μιχαηλίδης, στο *Χαλάστρα στη Νεότερη και Σύγχρονη Περίοδο*, συγκέντρωσαν και παρουσίασαν αναλυτικά τα ονόματα των αγωνιστών από την Κουλακιά και τη Βαλμάδα, σύμφωνα με το *Μεγάλο Συναξάρι* που επιμελήθηκε η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. Στην εν λόγω μελέτη υπάρχουν και τα εξής ονόματα: Αναγνωστόπουλος Αθανάσιος, Αναγνωστόπουλος Αλέξιος, Βαφείδης Λεωνίδας, Γούσιος Αθανάσιος, Γραμματίκης Λεωνίδας, Γραμμένος Νικόλαος, Δούμπλας Κωνσταντίνος, Ζήσης Ζήσης, Ζωγραφόπουλος Δ., Ηλιόπουλος Διονύσιος, Καραμπαμπιτάσης

Φώτιος, Καρράς Φώτιος, Κουσιτζιόλας Αντώνιος, Κάφας Αθανάσιος, Πρώιτσιος (Κωστόπουλος Αθανάσιος), Μαργαριτόπουλος Κωνσταντίνος, Μαρκούδης Στέργιος, Μερκούρης Ευάγγελος, Μουρτζιόπουλος ή Μούρτζιος Κώτσιος, Μπάρτσιος Θεόδωρος, Μπασιόλας Γεώργιος, Μπιτσόλας Δημήτριος, Μπιτσόλας Κωνσταντίνος, Μυγδαλιάς Βασίλειος, Νταλικάρης Γεώργιος, Παράσχος Αντώνιος, Πάσιος Γρηγόριος, Περήφανος Θεόδωρος, Περπερής Σταύρος, Τρούπκος Δημήτριος, Τσαούσης Νικόλαος, Τσίτσης Αθανάσιος, Τσόκας Στέργιος, Φάβας Γεώργιος Κουκουσίνας Σταύρος.

Είναι χαρακτηριστικό ότι κανείς οικισμός της περιοχής δεν έμεινε αμέτοχος στην προσπάθεια του Μακεδονικού Αγώνα. Στη Γιουτζίδα έδρασε ένας γνωστός Μακεδονομάχος με καταγωγή από την Κουλακιά, ο Αργύρης Λαγκόνας. Από εκεί καταγόταν και ο Δημήτριος Δάμιαλης, ο οποίος υπηρέτησε από το 1906 στην περιοχή των Γιαννιτσών υπό τις διαταγές του καπετάν Κάλα. Πολλοί κάτοικοι από το Τεκελί μυήθηκαν στον αγώνα από τους γηγενείς οπλαρχηγούς της περιοχής, τον καπετάν Δράκο και τον καπετάν Αποστόλη, ενώ έλαβαν μέρος και στη μάχη εναντίον των κομιτατζήδων. Δύο από τους πλέον γνωστούς ήταν ο Αστέριος Μερτζάνης και ο Γρηγόρης Ραγκάτσης, που υπήρξαν πρωτοπαλίκαρα του καπετάν Νικηφόρου. Από την περιοχή της Ν. Μαγνησίας προερχόταν ο Μακεδονομάχος Αστέρης Ντάρος, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για τον εντοπισμό κομιτατζήδων στην Κασκάρκα – ανακάλυψε το ορμητήριό τους και ενημέρωσε την ελληνική πρεσβεία. Ο Ντάρος τιμάται στη Ν. Μαγνησία, όπου υπάρχει οδός με το όνομά του. Πολλές περιπτώσεις συγκρούσεων αναφέρονται στην ευρύτερη περιοχή – μία εξ αυτών έλαβε χώρα έξω από το Ντουντουλάρ στις 15 Μαρτίου 1905 και μια άλλη στην Κασκάρκα το 1908.[7]

Τελικώς, ο Μακεδονικός Αγώνας ολοκληρώθηκε με την επανάσταση των Νεοτούρκων, που έδωσε ελπίδες σε όλους τους λαούς οι οποίοι βρίσκονταν υπό τον τουρκικό ζυγό για ισονομία και ισοπολιτεία. Παρ' όλα αυτά, οι ελπίδες αυτές γρήγορα έμελλε να αποδειχθούν μάταιες...

Ο Κουλακιώτης Μακεδονομάχος Φώτης Τερζής. Σκοτώθηκε πολεμώντας τους κομιτατζήδες στο πλευρό του καπετάν Άγρα. [Γκλαβέρης Θεόδωρος Α., *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης: Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του,* Δήμος Καλοχωρίου (Θεσσαλονίκη 1998)]

Ο Άγιος Δημήτριος στο Τσαλίκοβο

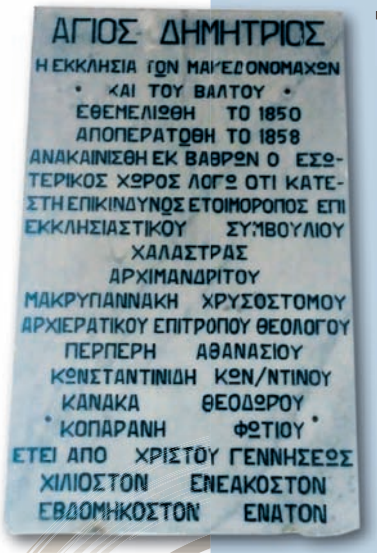

Το CALI (ή Τσαλίκι ή Τσαλκατίκου) την περίοδο της Οθωμανοκρατίας ήταν τσιφλίκι και πιθανότατα σήμαινε «θαμνότοπος», καθώς η ευρύτερη περιοχή ήταν γεμάτη από βάτα και θάμνους. Τον 17ο και τον 18ο αιώνα, στο Τσαλίκοβο υπήρχαν 30 σπίτια και το 1877 47 οικογένειες, ενώ το 1886 μειώθηκαν σε 32. Ο Γκλαβέρης αναφέρει ότι το Τσαλίκοβο διέθετε και γραμματοδιδασκαλείο, που το 1894-1895 αριθμούσε 45 μαθητές και στο οποίο δίδασκε ένας δάσκαλος. Το 1905, στην περιοχή κατοικούσαν 68 Έλληνες που, όπως φαίνεται, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το Τσαλίκοβο ύστερα από μεγάλη πλημμύρα, η οποία προκάλεσε εκτεταμένες καταστροφές, το 1906.[8]

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Δημητρίου στο Τσαλίκοβο θεμελιώθηκε το 1850 και αποπερατώθηκε το 1858. Σε αυτόν εκκλησιάζονταν και οι κάτοικοι των κοντινών οικισμών Λάπρα και Μαχμούτογλου. Στην αρχική μορφή του είχε στοιχεία μιας τυπικής τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής, όμως αναδιαμορφώθηκε και αλλοιώθηκε ο χαρακτήρας του ύστερα από επισκευές που έγιναν το 1979. Το 1983 κηρύχθηκε διατηρητέο μνημείο, αλλά μάλλον αυτό άργησε να συμβεί, καθώς, αν η απόφαση είχε ληφθεί νωρίτερα, ίσως η «αλλοίωση» να είχε αποφευχθεί.[9]

Την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα, ο Ιερός Ναός του Αγίου Δημητρίου λειτούργησε και ως κρύπτη πολεμοφοδίων και οπλισμού. Οι πλάβες κατέφταναν στο Τσαλίκοβο και ο οπλισμός τοποθετούνταν στο πατάρι του ναού. Οι γυναίκες, ύστερα από τον εκκλησιασμό, μετέφεραν το απαραίτητο υλικό κρυμμένο στα ρούχα τους, το οποίο πήγαινε στην Κουλακιά και από εκεί διοχετεύόταν στους αγωνιστές για τις ανάγκες του αγώνα. Έτσι, ο Άγιος Δημήτριος του Τσαλίκοβο αποτέλεσε σημαντικό τμήμα του δικτύου εφοδιασμού των Ελλήνων εναντίον των κομιτατζήδων. Οι ικανότητες των εμπλεκόμενων κατοίκων στην οργάνωση της αποστολής αυτής, αλλά και η αποφασιστικότητά τους υπήρξαν καθοριστικές για τις επιτυχίες των Ελλήνων ανταρτών.[10]

Άγιος Δημήτριος, η εκκλησία των Μακεδονομάχων. (Φωτογραφία: GK Photography)

Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος (1912) και απελευθέρωση

Ο διάδοχος Κωνσταντίνος με το επιτελείο του μπαίνει θριαμβευτής στη Θεσσαλονίκη κατά την απελευθέρωση της πόλης, στις 26 Οκτωβρίου 1912. (Πίνακας του Κενάν Μεσαρέ, γιου του Τούρκου αρχιστρατήγου που παρέδωσε την πόλη στους Έλληνες)

Η ΝΕΟΤΟΥΡΚΙΚΗ επανάσταση του 1908 παρουσιάστηκε σε όλες τις εθνότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως κοσμοϊστορικό γεγονός και οδήγησε στην προσωρινή διακοπή των εχθροπραξιών.[11] Το σύνθημα «Ένωση και Πρόοδος», που χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκειά της, δημιούργησε θετικές εντυπώσεις όχι μόνο στον ελληνικό πληθυσμό, αλλά και στους υπόλοιπους, καθώς άρχισαν να πιστεύουν σε ένα μέλλον που θα χαρακτηριζόταν από αυτοτέλεια, ισότητα και ελευθερία. Η εν λόγω επαναστατική κίνηση φάνταζε ως λίκνο προοδευτισμού σε σχέση με το συντηρητικό παρελθόν και την είδε με συμπάθεια και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, πιστεύοντας ότι θα δημιουργούσε εύφορο έδαφος για τη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων.[12]

Όμως, τελικά κάτι τέτοιο ήταν ανεδαφικό για πολλούς λόγους. Κύριος στόχος των Νεοτούρκων, όπως φάνηκε στην πορεία, δεν ήταν η συνύπαρξη των διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων, αλλά ο εκτουρκισμός τους. Έτσι, όταν απέτυχε το αρχικό πλάνο τους, εφήρμοσαν την πολιτική των διωγμών και της εξόντωσης των λαών. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιένης Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, *«ήταν μια νόθος κατάσταση, καθώς οι Τούρκοι διακρίνονταν από κρυφή λαχτάρα για να ξοφληθούν με τους Έλληνες οι παλιοί λογαριασμοί»*. Ο τουρκικός εθνικισμός έμελλε να χαράξει ανεξίτηλα τις σχέσεις μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων.[13]

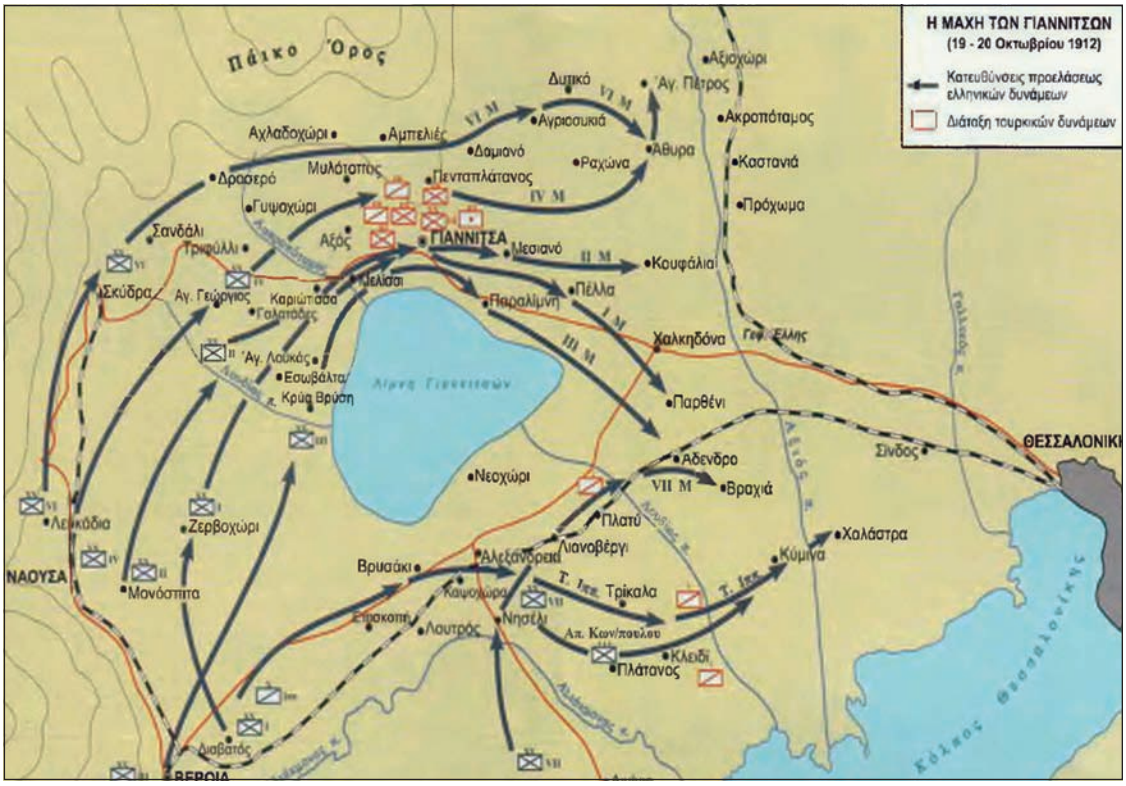

Η μάχη των Γιαννιτσών. (Χάρτης του ΓΕΣ/ΔΙΣ)

Η μεταστροφή των Νεοτούρκων και οι εθνικιστικές τάσεις τους προκάλεσαν αντιδράσεις και, όπως πολύ εύστοχα ανέφερε ο ιστορικός Βακαλόπουλος, *«η θύελλα φαίνεται έτοιμη να ξεσπάσει στα Βαλκάνια»*. Η Βουλγαρία, η Ελλάδα, η Σερβία και το Μαυροβούνιο έδρασαν αποφασιστικά και, στις αρχές του 1912, ενώθηκαν εναντίον του κοινού εχθρού κηρύττοντάς του τον πόλεμο.

Σημαντική για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης και της ευρύτερης περιοχής υπήρξε η μάχη των Γιαννιτσών, που διήρκεσε από το απόγευμα της 19ης Οκτωβρίου 1912 έως το μεσημέρι της επόμενης ημέρας. Οι ελληνικές δυνάμεις πέτυχαν αποφασιστική νίκη επί των αντιπάλων τους.[14] Παρ' όλα αυτά, το εγχείρημα του ελληνικού στρατού κάθε άλλο παρά εύκολο ήταν, καθώς έπρεπε να αντιμετωπίσει τις ακραίες καιρικές συνθήκες και να διέλθει τον Αξιό, που, λόγω της βροχής, έμοιαζε απροσπέλαστος. Όπως αναφέρει ο Π. Παναγάκος, η προέλαση των μεραρχιών ήταν μαρτυρική: οι δρόμοι ήταν σε άθλια κατάσταση και, λόγω της λάσπης, οι άνδρες βυθίζονταν μέχρι το γόνατο, υπομένοντας και το ψύχος.[15] Επιπλέον, οι Τούρκοι είχαν πυρπολήσει τη γέφυρα του ποταμού και η έλλειψη ξυλείας στην περιοχή δυσχέραινε το έργο του ελληνικού στρατού. Η αναφορά του Κ. Βαφείδη είναι χαρακτηριστική: *«Οι ανιχνευταί τους ανακοίνωσαν ότι οι Τούρκοι κατέστρεψαν υποχωρώντας τα πορθμεία από τους βραχίονες του Αξιού και δεν υπήρχε άλλη διάβαση»*.[16] Ο στρατός ήταν εγκλωβισμένος, όμως οι Μακεδονομάχοι κατάφεραν να φτάσουν στα Κύμινα μαζί με την Ταξιαρχία Ιππικού και την Ανεξάρτητη Ταξιαρχία Ευζώνων στις 20 Οκτωβρίου 1912.[17] Η λύση στο πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι στρατιώτες δόθηκε από τους κατοίκους της Χαλάστρας (Κουλακιά).

Ο ελληνικός στρατός κατέφτασε στην περιοχή την 21η Οκτωβρίου 1912. Οι κάτοικοι της Χαλάστρας υποδέχτηκαν τους Έλληνες στρατιώτες με ενθουσι-

Ο Χασάν Ταχσίν Πασάς υπογράφει την παράδοση της Θεσσαλονίκης στους Έλληνες επιτελείς Ιωάννη Μεταξά και Βίκτωρα Δούσμανη. (Πίνακας του γιου του, Κενάν Μεσαρέ)

ασμό, κάνοντας το καλύτερο δυνατό για την περιποίηση και τη διαμονή τους. Οι ψαράδες γνώριζαν καλά τα νερά των ποταμών και η συνεισφορά τους έμελλε να είναι καθοριστική: συγκεντρώνοντας όλες τις βάρκες τους στο ποτάμι, προσπάθησαν να δημιουργήσουν το κατάλληλο πέρασμα που θα ένωνε τη μια πλευρά με την άλλη.[18]

Οι συνεχείς επιτυχίες του ελληνικού στρατού ανάγκασαν τους Τούρκους να προβούν στην άνευ όρων παράδοση της πόλης της Θεσσαλονίκης. Αυτό συνέβη στη γιορτή του πολιούχου της Αγίου Δημητρίου (26 Οκτωβρίου) και επισημοποιήθηκε με το άρθρο 3 του πρωτοκόλλου που συνέταξαν και υπέγραψαν από κοινού οι αξιωματικοί του Γενικού Στρατηγείου Β. Δούσμανης, Ι. Μεταξάς και ο Χασάν Ταχσίν Πασάς.[19]

Λαϊκή λιθογραφία που απεικονίζει τη βαλκανική συμμαχία κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. (Βιβλιοθήκη της Βουλής)

Οι γέφυρες που απελευθέρωσαν τη Θεσσαλονίκη το 1912

Το ΑΠΟΓΕΥΜΑ της 19ης Οκτωβρίου 1912 άρχισε η φονική μάχη των Γιαννιτσών, που τελείωσε το μεσημέρι της επομένης με την περιφανή νίκη των ελληνικών δυνάμεων. Από εκείνη τη στιγμή ξεκίνησε η τελική φάση προέλασης του ελληνικού στρατού προς τη Θεσσαλονίκη. Ακολούθησαν έξι συγκλονιστικές ημέρες, με θέατρο του πολέμου την ευρύτερη περιοχή του σημερινού Δήμου Δέλτα.

Ο συνταγματάρχης Βίκτωρ Δούσμανης γράφει στα απομνημονεύματά του:

«Μετά την μάχην των Γιαννιτσών, το μόνον εμπόδιον προς είσοδον εις την Θεσσαλονίκην ήτο η διάβασις του ποταμού Αξιού, όστις, ένεκα των εκτάκτων βροχών των ημερών εκείνων, είχεν υπερχειλίσει. Αι γέφυραι, η μεν ξύλινη είχε καταστραφεί, η δε σιδηροδρομική εφυλάσσετο παρά των Τούρκων».

Η διέλευση του Αξιού φάνταζε ανυπέρβλητο εμπόδιο, αφού οι απαραίτητες γεφυροσκευές βρίσκονταν ακόμη στην Κοζάνη, ενώ από την άλλη μεριά δεν υπήρχε ξυλεία κατάλληλη για τη ζεύξη των βραχιόνων του, ούτε στα Γιαννιτσά ούτε στη Βέροια.

Ο ελληνικός στρατός άρχισε να εισέρχεται στη Χαλάστρα την Κυριακή 21 Οκτωβρίου 1912, το απόγευμα. Νωρίτερα, τα χαράματα της ίδιας ημέρας είχε φτάσει η ομάδα Αναγνωστόπουλου, που λειτουργούσε ως εμπροσθοφυλακή. Μία ημέρα μετά, στις 22 Οκτωβρίου 1912, στο Κίρτζιλαρ, στο σπίτι του Χρ. Φώτη, εγκαταστάθηκε ο διάδοχος Κωνσταντίνος με το επιτελείο του. Σε αυτό το σπίτι έγιναν αλλεπάλληλες συσκέψεις των επιτελών αξιωματικών, σε αναζήτηση λύσης του οξύτατου προβλήματος διέλευσης του Αξιού. Όμως, όλες απέβησαν άκαρπες.

Η είσοδος των Ελλήνων στρατιωτών στην Κουλακιά προκάλεσε συγκίνηση και ενθουσιασμό στους κατοίκους του χωριού. Γράφει σχετικά ο Αλ. Ζάννας:

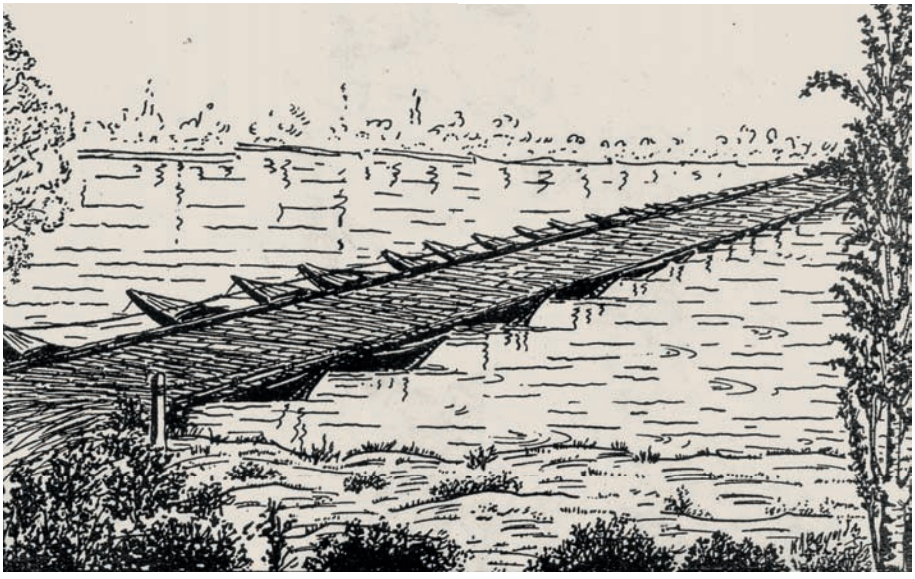

Σκίτσο του Κώστα Βαφείδη (1962), που απεικονίζει την κατασκευή της γέφυρας στον Αξιό (dimosdelta.gr)

Η κατεστραμμένη γέφυρα της Χαλάστρας σε επιστολικό δελτάριο της εποχής

«Στην Κουλακιά, στο μεγάλο καθαρώς ελληνικό αυτό χωριό, είχαμε πολλούς γνωστούς και φίλους από τον Μακεδονικό Αγώνα. Μας δέχθηκαν με αφάνταστο ενθουσιασμό και μας περιποιήθηκαν όσο μπορούσαν καλύτερα».

Τις στιγμές της απερίγραπτης χαράς και της ενθουσιώδους υποδοχής των Ελλήνων στρατιωτών στην Κουλακιά περιγράφει η Χαλαστρινή Βιργινία Τζαλαμάνη, που τότε ήταν μόλις 5 χρόνων:

«Αποβραδίς ήρθε ένα μαντάτο. Έρχεται το ελληνικό. Όλοι ήταν όρθιοι. Δεν κοιμήθηκαν καθόλου εκείνη τη νύχτα. Άνδρες, γυναίκες, παιδιά. Όλοι περίμεναν να 'ρθει το ελληνικό. Είχαν μεγάλη λαχτάρα. Μόλις ξημέρωσε, βλέπουμε από τη Γιαντσίδα που ερχόταν το ελληνικό. Όλος ο κόσμος βγήκε να υποδεχθεί τους στρατιώτες μας. Παπάδες, δάσκαλοι, μαθητές, όλο το χωριό ήταν στην υποδοχή και δεν ήξεραν τι να κάνουν από τη χαρά τους. Μετά πήγαν όλοι στην αγορά, όπου δόθηκε το σύνθημα να περιποιηθούμε τους φαντάρους μας. Τότε, όλα τα σπίτια είχανε φούρνους. Οι γυναίκες και τα κορίτσια άρχισαν να ζυμώνουν και να φτιάχνουν ψωμί και πίτες, ενώ άλλοι έσφαζαν αγελάδες, πρόβατα, κατσίκια, κότες και γουρούνια. Οι φαντάροι έφαγαν, αλλά πού να κοιμηθούν τόσοι νοματαίοι; Τους μαζέψαμε στα σπίτια – άλλοι πήραν δύο, άλλοι τρεις, άλλοι δέκα. Μόνο που δεν τους έβαζαν να κοιμηθούν στις αποθήκες, αλλά στα σπίτια μέσα. Τέτοια λαχτάρα τούς είχαν!»

Την υποδοχή του ελληνικού στρατού στη Χαλάστρα περιγράφει με γλαφυρό τρόπο, βασισμένος σε προφορικές μαρτυρίες, ο Χαλαστρινός λογοτέχνης Κώστας Βαφείδης:

«Ο μικρόσωμος δάσκαλος του χωριού, ανεβασμένος στο μπαλκόνι του σταθμού, φώναζε "ΠΑΤΡΙΩΤΕΣ… ΕΛΛΗΝΕΣ, ΑΚΟΥΣΤΕ…" και το αχαμνό, κυρτωμένο ως τότε κορμί του δασκάλου γιγαντώθηκε. Η φλόγα, που κρυφά τον κατέκαιγε τόσα χρόνια, ξεπηδούσε απ' όλο του το Είναι, από τα μάτια, τη φωνή, έμοιαζε σαν άγγελος:

»"Η σημερινή ημέρα ας χαραχθή βαθιά μέσα στις ψυχές μας. Δεν είμαστε πια σκλάβοι… είμαστε ελεύθεροι Έλληνες… ΓΟΝΑΤΙΣΤΕ στην ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ

Έλληνες στρατιώτες έχουν στρατοπεδεύσει στον Αξιό, πιθανότατα πριν από τη διέλευσή του, περιμένοντας την κατασκευή της γέφυρας στη Χαλάστρα. (Πηγή: «Χαλάστρα 1912 - Η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης», @facebook)

και θυμηθείτε τα πόσα βάσανά μας, θυμηθείτε τους αγωνιστές που χάθηκαν, τον Φώτη Τερζή, τον μοναχογιό της Στεργιανής της Φουρνιτζήδενας, το παλληκάρι της Κουλακιάς που πρώτο έπεσε στον Μακεδονικό Αγώνα πλάι στον καπετάν Άγρα, θυμηθείτε και τους άλλους αγωνιστάς και θύματα. Αυτοί πρώτοι άνοιξαν τον δρόμο για την ελευθερία… Όλοι γονάτισαν… Από τα μάτια τους έτρεχαν δάκρυα. Δάκρυα για όλους τους αγωνιστάς της ελευθερίας, δάκρυα για την πολυπόθητη ελληνική σημαία και αθέλητα ήρθαν στα χείλη τους –στην αρχή ψιθυριστά, έπειτα βροντερά– τα λόγια του Εθνικού Ύμνου "και σαν πρώτα ανδρειωμένη, Χαίρε, ω Χαίρε, Ελευθεριά"…

»"Χριστός Ανέστη, πατριώτες!" φώναξε πάλι ο δάσκαλος. "ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ" φώναξαν όρθιοι όλοι και σώπασαν πάλι».

Ενώ όμως οι Κουλακιώτες πανηγύριζαν την ελευθερία τους, οι στρατιωτικοί ηγέτες προβληματίζονταν για τον τρόπο διέλευσης των δύο βραχιόνων του «φουσκωμένου» Αξιού. Στις ανυπέρβλητες δυσκολίες που αντιμετώπιζε η 7η Μεραρχία στη διάβασή του έδωσε λύση ένας κοντός και λεπτοκαμωμένος Κουλακιώτης καροποιός, ο μπαρμπα-Γιώργης Νταληγκάρης, ο οποίος, σύμφωνα με τον Κ. Βαφείδη, ζήτησε από τον μέραρχο να τον κάνει για μια μέρα «βασιλιά». Ο μέραρχος Κλεομένης παραχώρησε (με επιφύλαξη) τις αρμοδιότητες που ζήτησε ο Νταληγκάρης, ο οποίος κινητοποίησε αμέσως τους συγχωριανούς του.

Γράφει σχετικά ο Κ. Βαφείδης:

«Την άλλη μέρα το πρωί, στα μάτια όλου του στρατοπέδου παρουσιάστηκε ένα αξιοθαύμαστο θέαμα. Όλοι, με ανοιχτό το στόμα, συγκινημένοι με δακρυσμένα μάτια… έβλεπαν:

»Στον Αξιό ποταμό παρατεταγμένος όλος ο στόλος της Κουλακιάς. Πλήθος από πλάβες και σε κάθε πλάβα από δύο λεβέντες μέσα, όρθιοι με τα πλατσίδια (είδος μακριού κουπιού) στα χέρια, ακίνητοι χαιρετούσαν. (…) Δεν βάσταξε ο μέραρχος, με χαρούμενη δυνατή φωνή φώναξε "Με τέτοιον κόσμο ΘΑ ΝΙΚΗΣΟΥΜΕ, ΠΑΙΔΙΑ"».

Σε λίγο, όλοι οι Κουλακιώτες, υπό την καθοδήγηση του μπαρμπα-Γιώργη, άρχισαν να εργάζονται πυρετωδώς.

Η σημασία της συμβολής των Κουλακιωτών στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι η αγωνία στην ελληνική πλευρά κορυφώθηκε, όταν ο διάδοχος Κωνσταντίνος έλαβε δύο απαισιόδοξα μηνύματα από την 1η Μεραρχία του Μανουσογιαννάκη και τη 2η Μεραρχία του Καλλάρη ότι αδυνατούσαν να προχωρήσουν. Το εγχείρημα της Κουλακιάς έπρεπε να πετύχει για να προλάβει ο ελληνικός στρατός να εισέλθει πρώτος, πριν από τον βουλγαρικό, στη Θεσσαλονίκη.

Μετά την ολοκλήρωση της ζεύξης του δυτικού βραχίονα, ξεκίνησαν οι εργασίες για τη ζεύξη του ανατολικού βραχίονα του Αξιού. Όμως, εκεί τα πράγματα ήταν δυσκολότερα, αφού δεν επαρκούσαν οι πλάβες. Τότε, ο μπαρμπα-Γιώργης Νταληγκάρης έδωσε εντολή να συγκεντρωθούν όλα τα ξύλινα βαρέλια, καθώς και όλα τα ξύλα που υπήρχαν σε ανεγειρόμενες οικοδομές του χωριού. Παράλληλα, μαζεύτηκαν όλα τα σχοινιά που χρησιμοποιούνταν για το άπλωμα της μπουγάδας και για το κρέμασμα των κουβάδων στα πηγάδια, τα βαρέλια που υπήρχαν στα παντοπωλεία, τα μεγάλα βαρέλια των σπιτιών που ήταν τοποθετημένα σε δίτροχα (φτσιά) και χρησίμευαν για μεταφορά νερού, η ξυλεία από την αποθήκη του ξυλέμπορα Γράμπα και τους αχυρώνες, καθώς και καρφιά.

Την επόμενη ημέρα, 23 Οκτωβρίου, κατά το «*βασίλεμα ηλίου, οι δύο πλωτές γέφυρες, στέρεες, όμορφες, έτοιμες, περίμεναν να δεχθούν τον στρατό, τα μεταγωγικά, τα κανόνια… Ο προσωρινός βασιλιάς, περήφανος, με το σκεπάρνι περασμένο στον σβέρκο του, βολτάριζε επιθεωρώντας το μέγα έργο. Κοντά του βάδιζαν οι αξιωματικοί, περήφανοι κι αυτοί για τους τεχνίτες στρατιώτες και πολίτες, περήφανοι για τον λαό της Κουλακιάς. Το θαύμα έγινε, και έγινε στην ώρα του*». Το ίδιο απόγευμα ολοκληρώθηκε η ζεύξη και του δεύτερου βραχίονα του Αξιού και το πρωί της 24ης Οκτωβρίου ο ελληνικός στρατός ξεκίνησε να περνά τον ποταμό, κάτι που πριν από τις αγόγγυστες προσπάθειες των κατοίκων φάνταζε αδύνατο.

Ο καθηγητής και πρώην δήμαρχος Χαλάστρας (1990-1998) Γρ. Χαντές επεσήμανε «*την ανιδιοτέλεια, τη φιλοπατρία και την ευφυΐα του κατασκευαστή. Την ομόθυμη έκρηξη προσφοράς των συμπατριωτών του. Άλλοι διέθεσαν τις πλάβες, το μόνο ίσως περιουσιακό τους στοιχείο, άλλοι τα βαρέλια τους, άλλοι τα σχοινιά τους, ό,τι ξύλινο υπήρχε στα σπίτια τους, κι άλλοι ολόκληρη την πραμάτεια τους, όπως ο Γράμπας κι ο Μαρκούδης. Δεν ήξεραν την ακριβή σημασία του έργου τους, δεν ήταν στη θέση των στρατιωτικών, που ήξεραν πόση σημασία είχε η έγκαιρη διάβαση του ποταμού. Εκείνη την ώρα τούς καλούσε η ανύπαρκτη ακόμη πατρίδα στο καθήκον. Κι αυτοί το έπραξαν. Δεν ζήτησαν ανταλλάγματα για την προσφορά τους. Ούτε από δημόσια αξιώματα γνώριζαν ούτε από φοροαπαλλαγές. Φτωχοί κι αγράμματοι στη συντριπτική τους πλειονότητα, πεντακόσια σχεδόν χρόνια στον τουρκικό ζυγό, δίχως συνειδητή γνώση της πανάρχαιας ιστορίας που κουβαλούσε ο τόπος τους, έπραξαν ό,τι τους προέταξε η καρδιά τους. Κι αυτή έλεγε "Ελλάδα"*».

Η απελευθέρωση της Χαλάστρας, στις 22 Οκτωβρίου 1912, και το πέρασμα του πλημμυρισμένου από τις βροχές Αξιού δεν θα ήταν δυνατόν να υλοποιηθούν δίχως τη βοήθεια των κατοίκων της Κουλακιάς, που έδωσαν την ψυχή και τα υπάρχοντά τους για να κατασκευαστούν γέφυρες ώστε να περάσει ο ελληνικός στρατός το εμπόδιο του ποταμού και να εισέλθει πρώτος, ως απελευθερωτής, στη Θεσσαλονίκη. Ήταν μια λεπτομέρεια που αναδεικνύει την ανιδιοτελή και συνάμα συγκινητική προσφορά στην πατρίδα, και παράλληλα υπήρξε καθοριστική για την έκβαση της προσπάθειας του ελληνικού στρατού να απελευθερώσει τη Θεσσαλονίκη.

Μετά τη μάχη των Γιαννιτσών, οι Βούλγαροι κινήθηκαν και αυτοί προς την πρωτεύουσα της Μακεδονίας, και πλέον το ζητούμενο ήταν ποιος θα προλάβει να εισέλθει πρώτος. Κάθε καθυστέρηση μπορούσε να αποβεί μοιραία.[20]

Η Σίνδος ως τελευταία έδρα του ελληνικού στρατηγείου και ως τόπος παράδοσης της Θεσσαλονίκης το 1912

Το ΠΡΩΙ της 24ης Οκτωβρίου άρχισε η διάβαση του Αξιού και η 7η Μεραρχία διήλθε πρώτη τον ποταμό. Στο μεταξύ, το πρωί της 24ης Οκτωβρίου έφτασαν στο Τεκελί, στη Σίνδο, το Σώμα Προσκόπων και η Ευζωνική Ταξιαρχία, ενώ η Ταξιαρχία Ιππικού κατευθύνθηκε στον Βαθύλακκο διαμέσου του Τεκελί, του Ἰγγλις (Αγχίαλος) και του Μπογιαρίοβου (Ν. Μεσημβρία).

Ο Σπύρος Μελάς περιγράφει ανθρώπινες στιγμές από το απόγευμα της 25ης Οκτωβρίου, κατά την είσοδο του ελληνικού στρατού στο Τεκελί:

«Οι προφυλακές της 7ης Μεραρχίας, που στάθμευε στο Τεκελί, βρέθηκαν σε απόσταση εκατό μέτρων από τους Τούρκους διπλοσκοπούς. Ούτε οι νιζάμηδες, όμως, ούτε οι δικοί μας σκέφθηκαν να πυροβολήσουν. Στέκονταν εκεί, αντιμέτωποι, με το όπλο παρά πόδα. Η κόπωση και η στέρηση είχαν αδερφώσει τους αντιπάλους…»

Η 3η Μεραρχία παρέμεινε στις θέσεις της μεταξύ Αξιού και Σίνδου. Οι αναγνωρίσεις που είχαν προαποσταλεί εξακρίβωσαν ότι τα χωριά Διαβατά και Ν. Μαγνησία τα κατελάμβαναν οι τουρκικές δυνάμεις.

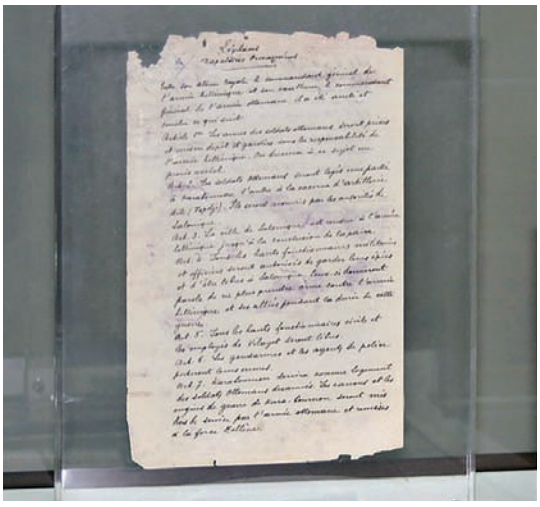

Το πρωτόκολλο παράδοσης της Θεσσαλονίκης. (Πολεμικό Μουσείο - Παράρτημα Θεσσαλονίκης)

Το απόγευμα της 25ης Οκτωβρίου, οι πρόξενοι των Μεγάλων Δυνάμεων, συνοδευόμενοι από τον φρούραρχο της πόλης Σεφήκ Πασά, συναντήθηκαν με τον διάδοχο Κωνσταντίνο, ο οποίος ζήτησε την άνευ όρων παράδοση της Θεσσαλονίκης. Για αυτή την πρώτη συνάντηση των δύο αντιπροσωπιών, ο εν Τεκελί αξιωματικός της 7ης Μεραρχίας Κ. Ζωρογιαννίδης έγραψε στο ημερολόγιό του:

«25η Οκτωβρίου. Απραξία, βροχή θυελλώδης. Περί την 7.30 μ.μ. ώραν ηκούσθη συριγμός τραίνου παρά το χωρίον Τεκελή, οπόθεν διήρχετο η σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης. Όταν το πρώτο τραίνο αφίκετο εις τον σιδηροδρομικόν σταθμόν Τεκελί, εσταμάτησεν, ο δε παρατυχών εκεί αξιωματικός των προφυλακών μας εδέχθη τον επιτελάρχην του τουρκικού στρατού μετά των προξένων των Δυνάμεων, ζητούντων τον διάδοχον, ίνα διαπραγματευθώσι περί της παραδόσεως της πόλεως. Οι επίσημοι ούτοι παρέμειναν εις τον σταθμόν, το δε τραίνον ανεχώρησε προς μετάβασιν και συνάντησιν του διαδόχου προς τον ως είρηται σκοπόν. Και, πράγματι, μετά την συνάντησίν του, επιβάς ούτος του τραίνου, μετά μίαν ώραν αφίκετο μετά του επιτελείου του εις Τεκελί, ένθα συναντήθη μετά του Τούρκου επιτελάρχου και των προξένων, και ήρξαντο οι διαπραγματεύσεις. Όμως, ως εγνώσθη, εις ουδέν αποτέλεσμα κατέληξαν αύται, διότι οι μεν Τούρκοι επρότειναν να παραδώσωσι την πόλιν μεν, αλλά ο στρατός ν' αφεθή ελεύθερος ν' αναχωρήση εκείθεν, ο δε διάδοχος επρότεινε να παραδοθή η πόλις μετά του στρατού, άνευ όρων».

Μετά την αποτυχία της πρώτης συνάντησης, ο Σεφήκ Πασάς επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη, ο δε

Το ιστορικό κτίριο του παλαιού σιδηροδρομικού σταθμού της Σίνδου (Φωτογραφία: GK Photography)

διάδοχος στο Τόψιν. Έπειτα από λίγες ώρες, οι Τούρκοι επανήλθαν στο Τόψιν, όπου συνάντησαν τον συνταγματάρχη Β. Δούσμανη, στον οποίο ο διάδοχος είχε αναθέσει τις διαπραγματεύσεις με τη ρητή εντολή για άνευ όρων παράδοση. Οι απεσταλμένοι, όμως, δεν συμφώνησαν και αποχώρησαν.

Το μεσημέρι της 26ης Οκτωβρίου, ο Κωνσταντίνος εγκατέλειψε το Τόψιν και κατευθύνθηκε προς το Τεκελί. Καθ' οδόν, σε ένα ύψωμα κοντά στο Ίγγλις, πληροφορήθηκε από αξιωματικό της Ταξιαρχίας Ιππικού ότι η εμπροσθοφυλακή της 7ης Μεραρχίας του βουλγαρικού στρατού βρισκόταν στο χωριό Αποστολάρ (Άγιοι Απόστολοι) και κατευθυνόταν προς τη Θεσσαλονίκη. Τελικώς, την ίδια ημέρα έφτασε ειδοποίηση στο ελληνικό στρατηγείο ότι οι Τούρκοι δέχονταν την παράδοση της πόλης χωρίς όρους.

Το περιεχόμενο της επιστολής του Ταχσίν Πασά, που επιδόθηκε στον Κωνσταντίνο, έχει ως εξής:

«Α.Υ. Διάδοχον Κωνσταντίνον,
Αρχηγόν Ελληνικού Στρατού
Έχω την τιμήν να πληροφορήσω την Υμετέραν Υψηλότητα ότι αποδέχομαι τους όρους της Υμετέρας Υψηλότητας της χθες.

Θεσσαλονίκη, 26-10-1912,
Χασάν Ταχσίν Πασάς,
υποστράτηγος, διοικητής του 8ου Σώματος Στρατού».

Για το ιστορικό αυτό γεγονός γράφει στα απομνημονεύματά του ο λοχαγός Αλέξανδρος Μαζαράκης,[22] ενώ το περιγράφουν ακόμα τέσσερις αυτόπτες μάρτυρες: ο πολιτικός σύμβουλος του διαδόχου και μετέπειτα νομάρχης Θεσσαλονίκης Περικλής Αργυρόπουλος, ο διπλωμάτης Ίων Δραγούμης και οι Άγγλοι δημοσιογράφοι Στίβενς και Γούντλεϊ, απεσταλμένοι της *Daily Telegraph* και του αγγλικού τηλεγραφικού πρακτορείου Central News, αντίστοιχα.

Χαρακτηριστικότερη όλων είναι η συνοπτική έκθεση που έστειλε ο Ίων Δραγούμης στον εκπρόσωπο της ελληνικής κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη Κ. Ρακτιβάν, στις 16 Νοεμβρίου 1912, όπου ανέφερε τα εξής:

«Την αυτήν ημέραν, περί τας 4 μ.μ., ενεφανίσθη προ των ελληνικών στρατευμάτων, επί της οδού Γιαννιτσών - Θεσσαλονίκης, εις τον Γαλλικόν ποταμόν, απόστολος του Χασάν Ταχσίν, δηλών ότι ο αρχιστράτηγος δέχεται όλους τους όρους του Έλληνος αρχιστρατήγου. Η είδησις αύτη, περί την 5 μ.μ., μετεδόθη των διαδόχω, ευρισκομένω εις τον σταθμόν Τεκελί».

Ο Κωνσταντίνος έστειλε αμέσως στη Θεσσαλονίκη, για να συναντήσουν τον Ταχσίν Πασά, τον επιτελάρχη του, Β. Δούσμανη, και τον λοχαγό Ι. Μεταξά, προκειμένου να συνταχθεί και να υπογραφεί το πρωτόκολλο παράδοσης της πόλης. Εν συνεχεία τηλε-

γράφησε στον βασιλιά Γεώργιο, ο οποίος βρισκόταν στον Γιδά (Αλεξάνδρεια), και τον πρωθυπουργό Ε. Βενιζέλο.

Ενώ όμως ο Κωνσταντίνος έστειλε στη Θεσσαλονίκη τούς Δούσμανη και Μεταξά, παράλληλα αναζητούσε τρόπο αναχαίτισης της φρενήρους πορείας των Βουλγάρων. Ανήσυχος ο αρχιστράτηγος, το απόγευμα της ίδιας ημέρας έστειλε από το Γενικό Στρατηγείο Τεκελί προς τον Θεοδωρώφ δεύτερη επιστολή.

Η συμβολή της ευρύτερης περιοχής του σημερινού Δήμου Δέλτα στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης φαίνεται και από το περίφημο τηλεγράφημα του Βενιζέλου προς τον διάδοχο Κωνσταντίνο, τις πρώτες πρωινές ώρες της 27ης Οκτωβρίου, με το εξής λακωνικό και ταυτόχρονα οργίλο μήνυμα:

«Αρχηγόν στρατού. Παραγγέλεσθε ν' αποδεχθείτε την προσφερομένην υμίν παράδοσιν της Θεσσαλονίκης και εισέλθητε εις αυτήν άνευ τινός αναβολής. Καθιστώ υμάς υπεύθυνον διά πάσαν αναβολήν έστω και στιγμής.

Αθήναι, 27-10-1912, ώρα 2.30 μ.μ.

Πρωθυπουργός Βενιζέλος».

Σχετικά με την ιστορική συνάντηση στο Διοικητήριο για την παράδοση της Θεσσαλονίκης γράφει ο επιτελάρχης Β. Δούσμανης:

«Η σύνταξις της συμβάσεως και η υπογραφή αυτής επεραιώθη περί την 01.30 μετά μεσονύκτιον, εσυμφωνήσαμεν όμως να θέσωμεν ως ημερομηνίας της την 26ην Οκτωβρίου, διότι εξ υπαιτιότητος των Τούρκων εβραδύναμεν να συναντηθώμεν και ν' αρχίσωμεν την συζήτησιν και την σύνταξιν αυτής. (…) Μετά ταύτα, αποχαιρέτισα τον πασάν και τους αξιωματικούς του, και οδηγούμενος παρά Τούρκων αξιωματικών μετέβην εις τον σιδηροδρομικόν σταθμόν Μοναστηρίου. (…) Όταν μετ' ολίγου ητοιμάσθη ο συρμός, διέταξα να μεταφερθώ εις Τεκελί, όπου την προηγουμένην εσπέραν είχον αφήσει τον διάδοχον».

Στο Τεκελί, ο Δούσμανης συνάντησε τον Κωνσταντίνο, ο οποίος τον πληροφόρησε για την υπογραφή του πρωτοκόλλου παράδοσης της Θεσσαλονίκης και την επικείμενη νέα συνάντηση με τον Ταχσίν Πασά την 9η πρωινή της 27ης Οκτωβρίου, προκειμένου να συνταχθεί συμπληρωματική συμφωνία που θα ρύθμιζε διάφορες λεπτομέρειες.

Στο μεταξύ, είχαν ήδη αρχίσει οι πανηγυρισμοί των Θεσσαλονικέων, όπως προκύπτει από τις σημειώσεις του απεσταλμένου του αθηναϊκού περιοδικού *Ελλάς*, Ιωάννη Γούναρη:

«Από της 8ης πρωινής της 27ης, από τον σταθμόν των ανατολικών σιδηροδρόμων μέχρι Τεκελή έδαφος υπήρξε προσκύνημα των Θεσσαλονικέων. Κύματα κόσμου, γέροντες, νέοι, άνδρες και γυναίκες μετέβαινον, όπως θαυμάσωσι και χαιρετήσωσι τους ελευθερωτάς των».

Στις 11.00, ο αρχιστράτηγος με το επιτελείο του, ως επικεφαλής της 1ης Μεραρχίας, εισήλθε θριαμβευτικά στην πόλη και υπό από τις ζητωκραυγές των κατοίκων κατευθύνθηκε στον Ναό του Αγίου Μηνά, όπου στις 12.00 εψάλη δοξολογία για τη νικηφόρα προέλαση του ελληνικού στρατού.

Ο πρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός Στρατιωτικών Ελευθέριος Βενιζέλος έστειλε συγχαρητήριο τηλεγράφημα για την είσοδο του ελληνικού στρατού στη Θεσσαλονίκη:

«Αρχηγόν Στρατού Θεσσαλονίκην

Βεβαιούμενος από το εκ Θεσσαλονίκης σταλέν μοι την εσπέραν ταύτη τηλεγράφημα της Υμετέρας Βασιλικής Υψηλότητας την είσοδον αυτής, και συνεπώς του ημετέρου στρατού, εις την πρωτεύουσαν της Μακεδονίας, σπεύδω να διαβιβάσω αυτή και τω γενναίω στρατώ τα θερμά συγχαρητήρια της κυβερνήσεως.

Αθήναι, 28-10-1912 μεσονύκτιον

Βενιζέλος».

Τα παραπάνω γεγονότα δείχνουν ότι οι τελικές διαπραγματεύσεις για την παράδοση της πόλης μεταξύ του τότε αρχιστρατήγου του ελληνικού στρατού, διαδόχου Κωνσταντίνου, και του Τούρκου διοικητή της Θεσσαλονίκης Χασάν Ταχσίν Πασά διεξήχθησαν στην περιοχή της Σίνδου. Μάλιστα, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Ίωνα Δραγούμη, η μεγάλη είδηση της παράδοσης της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους βρήκε τον Κωνσταντίνο στο κτίριο του παλαιού σιδηροδρομικού σταθμού της Σίνδου, το οποίο σώζεται έως σήμερα.[23]

Από το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εθνικό Διχασμό

ΦΥΣΙΚΑ, ΟΙ εχθροπραξίες δεν έλαβαν τέλος, καθώς, με την ένταξη της Θεσσαλονίκης στο ελληνικό κράτος, η Βουλγαρία ένιωσε ενοχλημένη. Ο όρος που έθετε ήταν ξεκάθαρος: «Τη Θεσσαλονίκη ή πόλεμος». Ο νέος κύκλος εχθροπραξιών οδήγησε σε νέα αντίπαλα στρατόπεδα, καθώς η Ελλάδα ήρθε σε συνεννοήσεις με τη Σερβία, που επίσης ήταν δυσαρεστημένη από τη γενικότερη στάση της Βουλγαρίας. Έτσι, δημιουργήθηκε κοινό μέτωπο εναντίον της πρώην συμμάχου. Οι ένοπλες συγκρούσεις που ακολούθησαν είχαν νικητές τη Σερβία και την Ελλάδα, με το ελληνικό κράτος να προσαρτά συνολικά από τους πολέμους τη Θεσσαλονίκη, τη Χαλκιδική, το λιμάνι της Καβάλας και σχεδόν ολόκληρη την ενδοχώρα, καθώς και τη νότια Ήπειρο. Η Συνθήκη του Λονδίνου (30 Μαΐου 1913) τερμάτισε τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο και επικύρωσε όσα είχαν επιβληθεί στα μέτωπα του πολέμου.[23]

Ωστόσο, αυτό δεν συνεπαγόταν και την παύση των ένοπλων αναμετρήσεων στην περιοχή. Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν προ των πυλών και η Ελλάδα έπρεπε να αποφασίσει για το μέλλον της, παίρνοντας το μέρος μίας από τις δύο αντικρουόμενες παρατάξεις. Αυτό το ζήτημα οδήγησε στην οξεία αντιπαράθεση μεταξύ του πρωθυπουργού Βενιζέλου και του Κωνσταντίνου. Ο βασιλιάς επιθυμούσε την είσοδο της χώρας στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, ενώ ο Βενιζέλος πίστευε ότι η αναμέτρηση θα έληγε υπέρ των δυνάμεων της Αντάντ. Η αντιπαράθεση οδήγησε στη ρήξη. Ο Βενιζέλος μετέβη στη Θεσσαλονίκη και, αφού συνεννοήθηκε με τον ναύαρχο Παύλο Κουντουριώτη και τον στρατηγό Παναγιώτη Δαγκλή, σχημάτισε προσωρινή κυβέρνηση, η οποία θα αποτελούσε το αντίπαλον δέος της φιλοβασιλικής κυβέρνησης της Αθήνας.[24]

Τα πολεμικά γεγονότα διαδέχονταν το ένα το άλλο και η κοινή γνώμη παρακολουθούσε με αμείωτο ενδιαφέρον. Με τη Συνθήκη του Νεϊγί (27 Νοεμβρίου 1919) επισημοποιούνταν και διπλωματικά η ήττα της Βουλγαρίας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και παραχωρούνταν η δυτική Θράκη στις δυνάμεις της Αντάντ. Με ειδική συνθήκη, που υπεγράφη την ίδια ημέρα με τη Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920), η δυτική Θράκη παραχωρήθηκε στην Ελλάδα. Όπως αναφέρει ο Ι. Μιχαηλίδης, *«πολύ σύντομα, σε διάστημα μόνο μίας εικοσαετίας, η Μακεδονία και η δυτική Θράκη απελευθερώθηκαν από τον ελληνικό στρατό και εντάχθηκαν στον κορμό του ελληνικού κράτους»*.[25]

Ο χώρος των Βαλκανίων μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους. [«Carnegie Endowment for International Peace, Report of the International Commission To Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars» (Υπόμνημα της Διεθνούς Επιτροπής Ερευνών για τα Αίτια και τον Τρόπο Διεξαγωγής των Βαλκανικών Πολέμων), Ουάσινγκτον 1914]

Πρόσφυγες στο πλοίο για την Ελλάδα. (Φωτοϊστορικό Αρχείο Δήμου Νέας Σμύρνης, Συλλογή Μανώλη Μεγαλοκονόμου)

Η Μικρασιατική Καταστροφή και η ανταλλαγή πληθυσμών

Η ΗΤΤΑ του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία το καλοκαίρι του 1922 σήμανε την απόλυτη καταστροφή 3.000 χρόνων ελληνικού πολιτισμού στη Μικρά Ασία. Χιλιάδες χριστιανοί σφαγιάστηκαν και άλλοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες τους. Οι Τούρκοι έπαιρναν την εκδίκησή τους για τα τρία χρόνια ταπείνωσης από τους Έλληνες.[29]

Ως γενική άποψη για τη Μικρασιατική Καταστροφή ο Ντάγκλας Ντέικιν αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Σε γενικές γραμμές πρέπει να αποδώσουμε την καταστροφή στην αποτυχία της ηγεσίας και όχι στο γεγονός ότι οι Έλληνες στρατιώτες υστερούσαν σε πολεμική αρετή. Οι Έλληνες προκάλεσαν πραγματικά βαρύτατες απώλειες στους Τούρκους, που ήταν εξουθενωμένοι και δεν άντεχαν να υποστούν άλλη ταλαιπωρία*».[30]

Στις αρχές Οκτωβρίου, ο Βενιζέλος έστειλε τηλεγράφημα, ζητώντας να ξεκινήσουν αμέσως οι διαπραγματεύσεις με την τουρκική κυβέρνηση, προκειμένου να οργανωθεί η ανταλλαγή των ελληνικών και των τουρκικών πληθυσμών στη Μακεδονία, στη Θράκη και τη Μικρά Ασία, πριν από την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης. Στις 21 Νοεμβρίου 1922, οι συμμαχικές δυνάμεις και η Τουρκία συναντήθηκαν στη Λοζάνη για να εκπονηθεί συνθήκη ειρήνης. Ο Βενιζέλος διορίστηκε από την ελληνική κυβέρνηση για να διαπραγματευτεί τους όρους της συμφωνίας. Η κυβέρνηση της Άγκυρας εκπροσωπούνταν από τον Ισμέτ Πασά.

Η σημαντικότερη πτυχή αυτών των διαπραγματεύσεων στην ιστορική εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ήταν η υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ των δύο χωρών. Έτσι, στις 30 Ιανουαρίου 1923 υπεγράφη η σύμβαση, βάσει της οποίας η προσφυγιά των Ελλήνων έπαιρνε επίσημη μορφή. Βέβαια, πολλοί Έλληνες είχαν ήδη εγκαταλείψει τις εστίες τους πριν από τη συμφωνία (βλ. παραπάνω) και η σύμβαση αυτή απλώς επικύρωνε τη νέα κατάσταση.

Έλληνες από τη Μικρά Ασία περιμένουν στα παράλια της Σμύρνης προκειμένου να επιβιβαστούν σε οποιοδήποτε πλοίο, που θα τους πάρει μακριά από τη λαίλαπα του πολέμου

Αξίζει να σημειωθεί ότι από τη σύμβαση εξαιρούνταν μόνο οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης και οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της δυτικής Θράκης. Όλοι οι υπόλοιποι ήταν αναγκασμένοι να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες τους, να εγκατασταθούν σε ξένα για αυτούς εδάφη και να ξεκινήσουν καινούργια ζωή.[31]

Ο Επιτάφιος των Προσφύγων

Στον Ιερο Ναο Κοιμήσεως της Θεοτόκου Σίνδου εκτίθεται ένα ιδιαίτερης συναισθηματικής και θρησκευτικής αξίας κειμήλιο. Πρόκειται για τον Επιτάφιο που διασώθηκε από τους πρόσφυγες μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, ο οποίος αποτελεί σημαντικό μνημείο της ξυλόγλυπτης ορθόδοξης τέχνης. Φιλοτεχνήθηκε από εξειδικευμένους τεχνίτες στα Ιεροσόλυμα, ύστερα από ειδική παραγγελία της Πολυξένης Σουκιούρογλου, η οποία τον μετέφερε με προσωπική μέριμνα από την Ιερουσαλήμ και τον παρέδωσε στην ορθόδοξη εκκλησία της ελληνικής παροικίας στα Άδανα της Κιλικίας.

Ο πρόεδρος της δημογεροντίας της ελληνικής παροικίας των Αδάνων, σύζυγος της Πολυξένης Σουκιούρογλου, Λεόντιος (Χατζή Ασλάν) Σουκιούρογλου, το 1924, σε εφαρμογή της ανταλλαγής πληθυσμών, μερίμνησε για την ομαλή μετανάστευση των Ελλήνων προσφύγων στην Ελλάδα και παρέδωσε τα ακίνητα στις τοπικές τουρκικές Αρχές. Ο πρόεδρος της εκκλησιαστικής επιτροπής του Ιερού Ναού των Αδάνων Ιωάννης Λεόντιος Σουκιούρογλου, γιος της Πολυξένης, φρόντισε ώστε όλα τα ιερά σκεύη –και ο Επιτάφιος– να συσκευαστούν και να σταλούν στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών το 1924. Μετά την εγκατάσταση προσφύγων από τα Άδανα στη Σίνδο Θεσσαλονίκης, ο Ιωάννης Λ. Σουκιούρογλου, με ενέργειες και επαφές του με την Αρχιεπισκοπή, κατάφερε να σταλεί ο Επιτάφιος στον Ιερό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου της Σίνδου, όπου φυλάσσεται μέχρι σήμερα, εκπληρώνοντας την επιθυμία της δωρήτριας μητέρας του Πολυξένης.[32]

«Ο Επιτάφιος των Προσφύγων». (Φωτογραφία: Χρήστος Τσομπάνης)

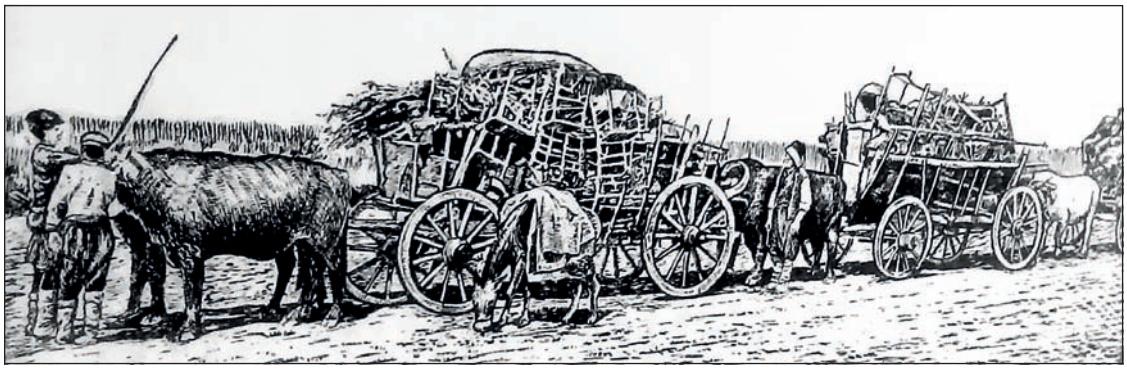

Πρόσφυγες από το Αλεπλή σε πορεία. [Μαραβελάκης Μ. & Βακαλόπουλος Α., *Αι προσφυγικαί εγκαταστάσεις εν τη περιοχή Θεσσαλονίκης* (1955)]

Οι οικισμοί την περίοδο του Μεσοπολέμου

Η ΜΑΖΙΚΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ προσφυγικών πληθυσμών στην περιοχή του κάμπου της Θεσσαλονίκης ανέτρεψε τα διοικητικά δεδομένα και έφερε μεγάλες ανακατατάξεις. Οι συνοικισμοί Αραπλή και Ντουντουλάρ αποσπάστηκαν το 1926 από την κοινότητα της Νεοχωρούδας και οργανώθηκαν σε νέα κοινότητα με το όνομα Αραπλή. Το 1924, ο οικισμός Κασκάρκα έφυγε από την κοινότητα Τεκελί και οργανώθηκε αυτόνομα, καθώς μετονομάστηκε σε Καλοχώρι. Είναι χαρακτηριστικό ότι την περίοδο αυτή άλλαξαν όνομα σχεδόν όλοι οι οικισμοί: το 1926, το Τεκελί μετονομάστηκε σε Σίνδο, η Κουλακιά σε Χαλάστρα και η Γιουντζήδα σε Κύμινα, ενώ το 1928 το Καγιαλί μετονομάστηκε σε Βραχιά.[33]

Το 1928 διεξήχθη απογραφή, τα αποτελέσματα της οποίας ήταν πολύ ενδιαφέροντα:[34]

ΕΠΑΡΧΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 1928	
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	**ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ**
Βαλμάδας	1.423
Καλοχωρίου	952
Κυμίνων	1.506
Λαχανόκηπου	2.199
Νέων Μαλγάρων	1.366
Σίνδου	1.652
Χαλάστρας	3.301

Τεκελί (Σίνδος)

Μεγάλο ποσοστό προσφύγων είχε καταγωγή από την τουρκοκρατούμενη Θράκη και τη δυτική Μικρά Ασία, ενώ κάποιες οικογένειες προέρχονταν από τη βουλγαροκρατούμενη Θράκη. Το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων σήμανε και την αναχώρηση πολλών οικογενειών της Βιζύης, οι οποίες, θέλοντας να προστατευτούν από τις τρομοκρατικές πρακτικές των τουρκικών Αρχών, εγκατέλειψαν την πατρίδα τους ομαδικά και την άνοιξη του 1914 κατέφτασαν στη Θεσσαλονίκη. Ορισμένοι παρέμειναν εκεί, όπως η Χαριτωμένη Ζαγανίδου, η οποία καταγόταν από τη Δογάντζα της ανατολικής Θράκης. Αρχικά είχε εγκατασταθεί με την οικογένειά της στη Σίνδο για δύο χρόνια, απ' όπου έφυγαν λόγω ελονοσίας και μετέβησαν στο Καλοχώρι. Για τη Σίνδο αναφέρει ότι, την εποχή που μετοίκησε εκεί, ήταν ένα μικρό χωριό με περίπου 20 σπίτια.

Άλλοι πρόσφυγες διασκορπίστηκαν σε χωριά και πόλεις. Όλοι αυτοί, όταν πληροφορήθηκαν την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Θράκη το 1920, πιστεύοντας ότι θα μπορούσαν να εγκατασταθούν ειρηνικά στη Βιζύη, επανήλθαν στις πατρίδες τους. Όμως, η ήττα του ελληνικού στρατού και η Μικρασιατική Καταστροφή τούς οδήγησαν σε νέα προσφυγιά, καθώς εγκατέλειψαν οριστικά τα

Το λεωφορείο της γραμμής Ν. Μάλγαρα - Κύμινα - Θεσσαλονίκη. [Γκλαβέρης Θεόδωρος Α., *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης: Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του*, Δήμος Καλοχωρίου (Θεσσαλονίκη 1998)]

σπίτια τους. Μετά την ανταλλαγή πληθυσμών εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο Τεκελί (Σίνδος) το 1924.[35]

Χαρακτηριστικό παράδειγμα «διπλού» πρόσφυγα υπήρξε ο Αρχοντής Αρχοντής. Ήταν κάτοικος της Βιζύης, ο οποίος αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την πατρίδα του μετά τη λήξη των Βαλκανικών Πολέμων. Γεννήθηκε στη Βιζύη της ανατολικής Θράκης το 1906 και, σύμφωνα με τον ίδιο, η κωμόπολη αριθμούσε περίπου 5.000 κατοίκους, εκ των οποίων οι 250 ήταν Τούρκοι. Ήταν μια περιοχή χωρισμένη σε τέσσερις συνοικίες, με τη γεωργία και το εμπόριο να αποτελούν τις βασικές οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων. Όταν έφυγαν από τη Βιζύη εγκαταστάθηκαν στη Σίνδο και κατόπιν επέστρεψαν στην πατρίδα τους για ένα χρονικό διάστημα, μέχρι που αναγκάστηκαν να ξαναγυρίσουν στην Ελλάδα.[36] Ο ίδιος αναφέρει: *«Κοίταξε, είχαν πει τότε ότι στη Σίνδο… –δε λεγόταν Σίνδος, δεν υπήρχε το όνομα αυτό, λεγόταν Τεκελί–... είχαν πει ότι στο Τεκελί θα 'ρθουν χίλιες οικογένειες Βιζυηνών και θα γίνει η νέα Βιζύη.* (…) *Εφτά χρόνια, οι Τούρκοι ούτε ένα τζάμι δε σπάσανε απ' τα σπίτια μας. Μπράβο τους, και μάλιστα όταν πήγαμε εκεί πέρα, μας λέει ένας Τούρκος πως το ρολόι μας το κρεμαστό, που είχαμε στο σπίτι μας, το είχε πάρει ο τάδε Τούρκος στο σπίτι του για να πάμε να το πάρουμε…»* Όταν επέστρεψαν στα σπίτια τους οι κάτοικοι θεώρησαν ότι δεν θα χρειαζόταν να ξαναφύγουν από τον τόπο τους, όμως αυτό αποδείχθηκε ουτοπικό: *«Όλος ο κόσμος μπορεί να νόμιζε ότι δεν θα ξαναφύγουμε, όμως ο πατέρας μου, καθώς ήταν διανοούμενος, πίστευε το αντίθετο και μας παρότρυνε να μην ξανοιγόμαστε, γιατί πολύ γρήγορα θα ξαναφεύγαμε… όπως και εγένετο. Δεν μπορούσαμε να κρατήσουμε ολόκληρη τη Μικρά Ασία…»*[37]

Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες της Σίνδου προέρχονταν από διάφορες περιοχές της δυτικής Μικράς Ασίας – από το Χαμζά-Μπεϊλί Μαγνησίας, το Κεμπίρ Σουσουρλούκ της Προύσας και από διάφορα άλλα χωριά της περιοχής της Σμύρνης. Σύμφωνα με τις πηγές, στο Χαμζά-Μπεϊλί Μαγνησίας ζούσαν 75 ελληνικές και ελληνόφωνες οικογένειες. Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, οι περισσότερες

εγκαταστάθηκαν στη Σίνδο, ενώ οι υπόλοιπες διασκορπίστηκαν ανά την Ελλάδα. Στη Σίνδο μεταφέρθηκαν και πρόσφυγες από εδάφη που ήταν υπό βουλγαρική κατοχή, και συγκεκριμένα από το χωριό Σιναπλή της επαρχίας Καβακλή του Νομού Πύργου. Οι περισσότερες οικογένειες από το χωριό αυτό εγκαταστάθηκαν στο Κιλκίς, ενώ 16 έμειναν μόνιμα στη Σίνδο.[38]

Οι κάτοικοι της Σίνδου ήταν σε εμφανώς καλύτερη κατάσταση από όσους διέμεναν σε άλλους οικισμούς. Η μετακίνησή τους γινόταν με σχετική ευκολία, καθώς από τον οικισμό περνούσαν αρκετές αμαξοστοιχίες. Ο οικισμός της Σίνδου ήταν από τους λίγους που δεν αντιμετώπιζαν πρόβλημα με την ύδρευση, καθώς διέθετε πάντοτε αρκετό νερό για να καλύπτει τις ανάγκες των κατοίκων. Αξίζει να αναφερθεί ότι, κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, η Σίνδος απέκτησε και ηλεκτροδότηση για ένα χρονικό διάστημα. Αυτού του είδους η πολυτέλεια ήταν αποτέλεσμα της συνεργασίας των δραστήριων αδελφών Παντελεμίδη με την τοπική κοινότητα. Όμως, η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος δεν κράτησε για πολύ, καθώς μια ισχυρή καταιγίδα κατέστρεψε όλες τις καλωδιώσεις, αποκλείοντας τη Σίνδο από το πολύτιμο αγαθό του ηλεκτρισμού.[39]

Κασκάρκα (Καλοχώρι)

Πολλές προσφυγικές οικογένειες που εγκαταστάθηκαν στο Καλοχώρι προέρχονταν από το χωριό Γιουβαλί της Θράκης. Πρόσφυγες ήρθαν επίσης από τη δυτική Μικρά Ασία, από άλλες περιοχές της Θράκης, όπως η Βιζύη και η Αδριανούπολη, αλλά και από τον Καύκασο. Η λήξη των Βαλκανικών Πολέμων σήμανε την απαρχή της πίεσης που βίωναν οι Γιουβαλιώτες από τους Τούρκους – αναγκάστηκαν, λοιπόν, να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους το 1914, συγκεντρώθηκαν στη Θεσσαλονίκη και κατόπιν διασκορπίστηκαν. Οι περισσότεροι Γιουβαλιώτες επέστρεψαν στο χωριό τους το 1919, αλλά ούτε εκείνοι κατάφεραν να μείνουν μόνιμα εκεί – μετά τη συμφωνία ανταλλαγής των πληθυσμών επέστρεψαν στην Ελλάδα.

Οι κάτοικοι των Κυμίνων φωτογραφίζονται στο μοναδικό φορτηγό του χωριού. [Αρχείο Πνευματικού Κέντρου Κυμίνων / Γκλαβέρης Θεόδωρος Α., *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης: Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του*, Δήμος Καλοχωρίου (Θεσσαλονίκη 1998)]

Το Μεγάλο Ζαλούφι αποτελεί ακόμη ένα παράδειγμα πληθυσμιακής μετακίνησης. Το χωριό και οι κάτοικοί του υπέστησαν τις τρομοκρατικές πρακτικές των Τούρκων στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να έρθουν στην Ελλάδα. Μετά το 1913, οι κάτοικοι αναχωρούσαν κατά ομάδες από το χωριό και τον Οκτώβριο του 1922 έφυγαν και οι τελευταίοι˙ εγκαταστάθηκαν διάσπαρτα σε πολλές περιοχές στον ελλαδικό χώρο και μερικές οικογένειες ήρθαν στο Καλοχώρι Θεσσαλονίκης.[40] Η μαρτυρία της Χαριτωμένης Ζαγανίδου για την περιοχή του Καλοχωρίου το 1914 είναι χαρακτηριστική: *«Δεν είχε χωριό, παιδί μου, εδώ ήτανε κάμπος όταν ήρθαμε εμείς το '14. Ύστερα αρχίσανε να μαζεύονται. Κάμπος και θάλασσα, τα χώματα ήταν γεμάτα με νερό, δεν μπορούσες να βγεις έξω από λύκους, από τσακάλια, από αλεπούδες, ήτανε ερείπιο… Εμείς, όταν ήρθαμε εδώ, ήμασταν επτά οικογένειες…»*

Οι οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων του Καλοχωρίου περιορίζονταν στην αγροτική καλλιέργεια. Αρκετά χρόνια αργότερα, το 1930, οι πρόσφυγες από τη Θράκη, αλλά και όσοι έφτασαν μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή πήραν από το κράτος χωράφια, ένα άλογο, αλέτρι και σπόρους.[41]

Οι δυσκολίες της καθημερινότητας φαίνονται και στα λόγια της Ροδίας Καρατσόρη, με καταγωγή

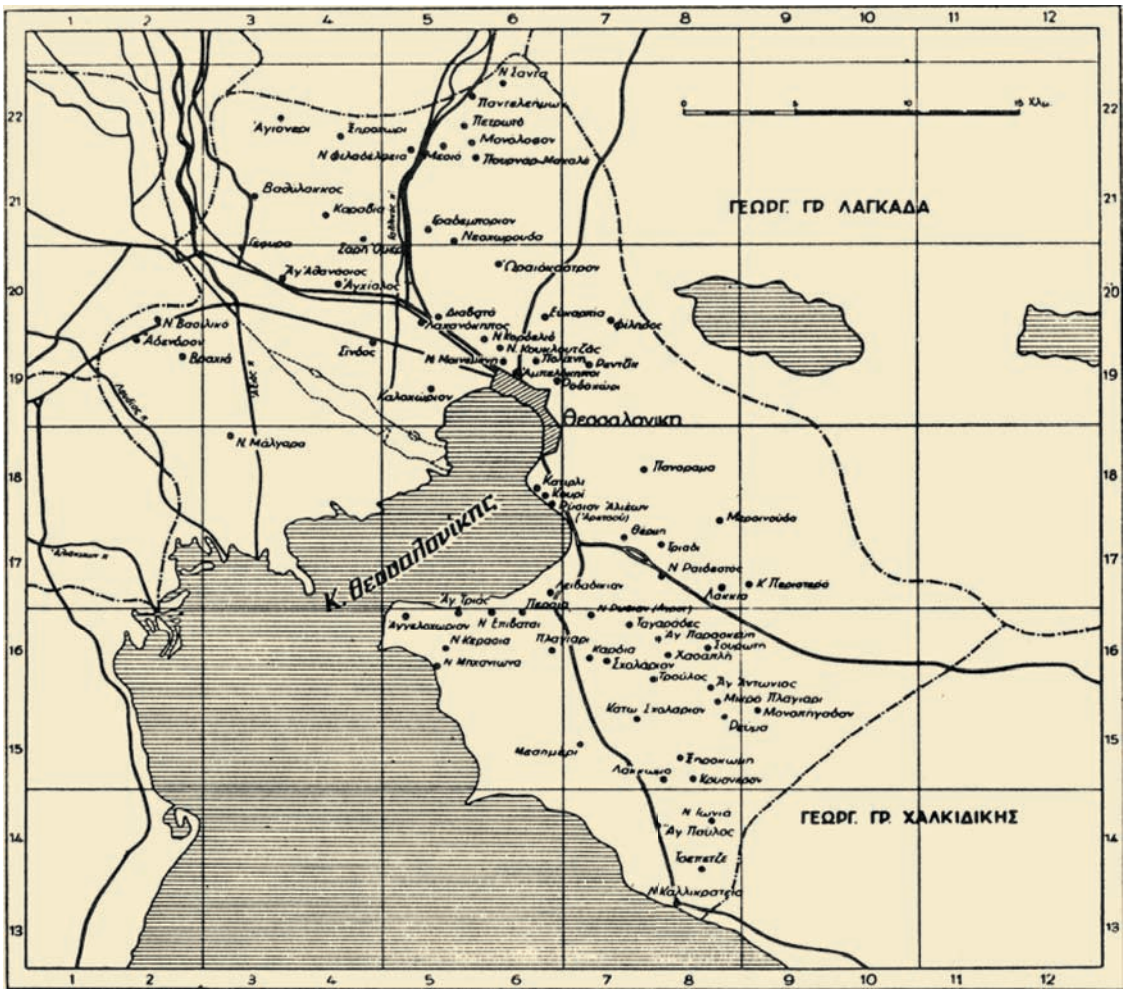

Προσφυγικοί συνοικισμοί στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, το 1926. [Μαραβελάκη, Βακαλόπουλου (1993), σ. 10]

από το Σχολάρι της ανατολικής Θράκης. Αναφέρει για τη διαμονή της στο Καλοχώρι: *«Ήρθε ένας θείος μου και λέει: "Ήύρα ένα μέρος, να πάμε να ανοίξουμε χωράφια". Και πήγαμε στο Καλοχώρι… Πέντε οικογένειες και κάναμε καλύβες και καθίσαμε έναν χρόνο, ενάμιση, καθίσαμε σ' αυτές τις καλύβες και μετά μας δώσανε οικόπεδα πιο κοντά στη Θεσσαλονίκη…»*[42]

Έτσι, με αρκετές δυσκολίες, στην περιοχή της Κασκάρκας δημιουργήθηκε ο προσφυγικός οικισμός του Καλοχωρίου. Έως το 1931 και την κατασκευή αντιπλημμυρικών έργων, οι κάτοικοί του αντιμετώπιζαν πολλά προβλήματα από τα ορμητικά νερά του Γαλλικού ποταμού. Αρχικά, τα σπίτια του προσφυγικού πληθυσμού ήταν αυτοσχέδιες καλύβες. Το 1924, η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων παρέδωσε τις πρώτες οικίες. Η μετακίνηση προς τη Θεσσαλονίκη γινόταν δύσκολα, μέσω ενός χωματόδρομου, ο οποίος δυσχέραινε την επικοινωνία του οικισμού με την πόλη.[43]

Νέα Μάλγαρα

Οι κάτοικοι του οικισμού προέρχονταν από διάφορες περιοχές της Θράκης, ενώ οι περισσότεροι μετακινήθηκαν από το χωριό Αλεπλή. Η ονομασία του προέκυψε από τη σύντομη διαμονή προσφυγικών οικογενειών των Μαλγάρων, οι οποίες ήταν οι πρώτες που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή το 1913. Ύστερα από λίγο έφυγαν, όμως ο οικισμός διατήρησε το όνομά του.

Στα σημερινά Νέα Μάλγαρα υπήρχαν καλύβια όπου κατοικούσαν Βόσνιοι. Λέγεται ότι την εποχή της εγκατάστασης των Ελλήνων στην περιοχή μετέβη στα Κύμινα ο δεσπότης Βεροίας, Καμπανίας και Ναούσης για να επισκεφθεί τους πρόσφυγες. Όταν λοιπόν τους ρώτησε για την ονομασία του χωριού, δεν έλαβε ξεκάθαρη απάντηση. Τότε, μια ηλικιωμένη ανέφερε ότι η καταγωγή της ήταν από τα Μάλγαρα της Θράκης, κι έτσι ο επίσκοπος ονόμασε το χωριό Νέα Μάλγαρα. Το 1918 μετατράπηκε σε κοινότητα και, σύμφωνα με την πρώτη απογραφή του 1920, αριθμούσε 484 κατοίκους, ενώ το 1928, 1.348.

Το χωριό Αλεπλή, πατρίδα των περισσότερων προσφυγικών οικογενειών, αποτελούσε τμήμα του βιλαετιού Αδριανουπόλεως. Οι κάτοικοι εγκατέλειψαν το χωριό δύο φορές –την πρώτη, το 1914–, ενώ πολλές οικογένειες προσφύγων επέστρεψαν το 1920, για να αναχωρήσουν ξανά, οριστικά, για την Ελλάδα με την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου, στα τέλη Σεπτεμβρίου του 1922.

Στα Νέα Μάλγαρα δεν εγκαταστάθηκαν πολλές οικογένειες από τη Μικρά Ασία. Σύμφωνα με πηγές, από τις τέσσερις μικρασιατικές οικογένειες, οι δύο προέρχονταν από το χωριό Τέπεζικ, το οποίο διοικητικά υπαγόταν στο καϊμακαμλίκι της Προύσας. Το χωριό κατοικούνταν από 300 τουρκόφωνες ελληνικές οικογένειες, οι οποίες το 1922 εγκατέλειψαν τις εστίες τους. Επίσης, λίγοι πρόσφυγες κατέφτασαν στα Νέα Μάλγαρα και από το χωριό Καρυές, το οποίο κατοικούνταν από 800 ελληνικές οικογένειες. Και αυτοί χρειάστηκε να εγκαταλείψουν δύο φορές το χωριό τους και τον Οκτώβριο του 1922 εγκαταστάθηκαν οριστικά στα Νέα Μάλγαρα.

Η διαβίωση εκεί ήταν δύσκολη, καθώς, όπως σε άλλους οικισμούς της περιοχής, οι ελώδεις εκτάσεις αποτελούσαν πρόβλημα και, κατά τη διάρκεια έντονης βροχής, ο τόπος έμοιαζε με βάλτο. Ο πληθυσμός ασχολούνταν κυρίως με την παραγωγή και το εμπόριο γεωργικών και γαλακτοκομικών προϊόντων.[44]

Βαλμάδα (Ανατολικό)

Η Βαλμάδα ήταν ένα χωριό που απαρτιζόταν από γηγενείς κατοίκους, χωρίς να επηρεαστεί ιδιαίτερα από το προσφυγικό ζήτημα που είχε προκύψει – κάτι το οποίο είχε συμβεί σε πολλές περιοχές πλησίον της από το 1913, με την εγκατάσταση Θρακών κατοίκων της Ανατολικής Ρωμυλίας, αλλά και μετά την ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Έτσι, σε αντίθεση με περιοχές όπως η Σίνδος, το Άδενδρο και η Γέφυρα, όπου οι ντόπιοι συνυπήρχαν

Δίκτυο οικισμών το 1928. [Μπαλάσης Ευγένιος, «Οι οικισμοί του κάμπου της Θεσσαλονίκης την περίοδο 1900-1940», μεταπτυχιακή εργασία (Θεσσαλονίκη 2009)]

με τους πρόσφυγες, αλλά και με περιοχές όπως τα Μάλγαρα και η Ιωνία, όπου δημιουργήθηκαν αυτόνομες προσφυγικές κοινότητες, η Βαλμάδα έμεινε ανεπηρέαστη από την προσφυγική εγκατάσταση.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η Βραχιά και η Βαλμάδα ήταν ενωμένες διοικητικά έως το 1935 και την αλλαγή του ποταμού, που έφερε τη Βραχιά στην κοινότητα Αδένδρου. Σύμφωνα με τα στοιχεία, το 1920 διέμεναν στη Βραχιά και τη Βαλμάδα περίπου 1.050 άνθρωποι. Οι κάτοικοί τους ασχολήθηκαν εξ ολοκλήρου με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ από το 1925 έως το 1935 πολλοί δούλεψαν στα αποξηραντικά έργα στην περιοχή. Τα έργα αυτά ήταν ζωτικής σημασίας για τους κατοίκους της Βαλμάδας, καθώς οι συνεχείς πλημμύρες ταλαιπωρούσαν τον οικισμό και δημιουργούσαν πολλά προβλήματα στη γεωργική παραγωγή. Ο οικισμός συνδεόταν με τη Θεσσαλονίκη με σιδηροδρομικό δίκτυο, καθώς λίγα χιλιόμετρα έξω από τη Βαλμάδα υπήρχε σταθμός.[45]

Κουλακιά (Χαλάστρα)

Η Χαλάστρα ήταν από τους οικισμούς που δεν απαρτίζονταν από πρόσφυγες. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων της στα χρόνια του Μεσοπολέμου ήταν ντόπιοι, ενώ υπήρχαν και κάποιοι οι οποίοι ήρθαν στην περιοχή από τις Βόρειες Σποράδες και την Ήπειρο.

Όπως προαναφέρθηκε, το 1926 η Κουλακιά μετονομάστηκε σε Χαλάστρα. Οι κάτοικοι δυσαρεστήθηκαν από τη νέα ονομασία, καθώς υποστήριζαν ότι ο οικισμός αυτός δεν είχε καμιά ομοιότητα με αυτόν της αρχαίας Χαλάστρας. Έτσι, πήρε το όνομα «Πύργος», που διατηρήθηκε έως το 1979.

Η Χαλάστρα αντιμετώπιζε επίσης πολλά προβλήματα από τις υπερχειλίσεις του Αξιού. Έτσι, μετά τα εγγειοβελτιωτικά έργα στην ευρύτερη περιοχή, ο οικισμός προσέφερε νέες καλλιεργήσιμες εκτάσεις στους κατοίκους του. Ειδικά μετά τον έλεγχο των ορμητικών νερών του ποταμού και την αποξήρανση των ελών, οι συνθήκες για την αγροτική παραγωγή βελτιώθηκαν. Το βασικό πρόβλημα της περιόδου ήταν η έλλειψη πόσιμου νερού, το οποίο τελικά επιλύθηκε το 1935, ύστερα από έργα και γεωτρήσεις, αλλά και μετά την κατασκευή υδατοδεξαμενής στον οικισμό.

Χρήζει αναφοράς το γεγονός ότι οι κάτοικοι της Χαλάστρας ήταν εξαιρετικοί αλιείς. Μεγάλο ποσοστό Κουλακιωτών εργαζόταν στον τομέα της αλιείας και ο οικισμός θεωρούνταν σημαντικό αλιευτικό κέντρο της εποχής.[46]

Καγιαλί (Βραχιά)

11 οικογένειες από τη Μικρά Ασία	
5 οικογένειες	Ανταβάλ Νίγδης
3 οικογένειες	Οργκιούπ Προκοπίου
2 οικογένειες	Στράντζα Ανατολικής Θράκης
1 οικογένεια	Γέννα Ανατολικής Θράκης

Από τον πίνακα φαίνεται ότι στον οικισμό Βραχιάς δεν εγκαταστάθηκαν πολλές οικογένειες προσφύγων. Μελετώντας το χωριό από το οποίο προέρχονταν οι περισσότερες εξ αυτών, το Ανταβάλ, προκύπτουν τα εξής: οι κάτοικοι πούλησαν τα ζώα τους στους Τούρκους και αναχώρησαν στις 15 Ιουνίου 1924 μόνο με τον ρουχισμό τους. Έπειτα από πολλές στάσεις και κουραστικό ταξίδι, εγκαταστάθηκαν στη Βραχιά.[47]

Κατά συνέπεια, η Βραχιά δεν υποδέχθηκε μεγάλο προσφυγικό ρεύμα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Πήρε το όνομά της το 1928, ενώ έως τότε ονομαζόταν Καγιαλί. Αρχικά, υπαγόταν διοικητικά στην κοινότητα της Βαλμάδας, ενώ το 1935 η περιοχή έγινε κομμάτι της κοινότητας Αδένδρου. Ο οικισμός θα έπρεπε να περιμένει έως το 1952 για να αποτελέσει αυτόνομη κοινότητα.

Τα βασικά προβλήματα της περιοχής σχετίζονταν με την έλλειψη συγκοινωνίας, λόγω των κακής ποιότητας δρόμων και της απουσίας σιδηροδρομικού σταθμού. Επίσης, καίριο ζήτημα ήταν η έλλειψη πόσιμου νερού. Μετά τα αντιπλημμυρικά έργα, οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις πολλαπλασιάστηκαν, δίνοντας τη δυνατότητα στους κατοίκους να βελτιώσουν την παραγωγή τους.[48]

Ντουντουλάρ (Διαβατά)

Συνολικά 185 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στον οικισμό των Διαβατών, από τις οποίες οι 98 ήρθαν από τον Πόντο και οι 87 από τη δυτική Μικρά Ασία. Οι πρόσφυγες προέρχονταν από το χωριό Χομούζ, στις όχθες του Ευφράτη ποταμού· αριθμούσε 110 οικογένειες Ελλήνων, οι οποίοι ήταν χριστιανοί ορθόδοξοι, υπαγόμενοι στην εκκλησιαστική επαρχία Θεοδοσιούπολης (Ερζερούμ), και ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Χαρακτηριστικό δείγμα συγκρότησης του οικιστικού ιστού στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης, στις αρχές του 20ού αιώνα

Οι πληροφορίες για το εν λόγω χωριό είναι σχετικά περιορισμένες, το σίγουρο όμως είναι ότι τον Οκτώβριο του 1916 οι κάτοικοί του το εγκατέλειψαν και, περνώντας το Κουρδιστάν, μετέβησαν στην Ερζιγία, που ήταν υπό ρωσική κατοχή. Τον Ιανουάριο του 1918 έφτασαν στον Καύκασο και στη νότια Ρωσία, αντιμετωπίζοντας πολλές κακουχίες, ασθένειες και το αφόρητο κρύο. Το 1920, περίπου 30 οικογένειες, ελπίζοντας στην οριστική επίλυση του ζητήματος της ανεξαρτησίας του Πόντου, πήραν τη μεγάλη απόφαση να επιστρέψουν στο χωριό τους. Όμως, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και την ανταλλαγή πληθυσμών, πολλές οικογένειες, μαζί με αυτές που επέστρεψαν στο Χομούζ, συγκεντρώθηκαν στην Ελλάδα. Οι υπόλοιπες διαμοιράστηκαν στη Ρωσία, στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία.

Οι οικογένειες που ήρθαν από τη Μικρά Ασία προέρχονταν από το χωριό Μουραδιέ, το οποίο διοικητικά ανήκε στο καϊμακαμλίκι Μαγνησίας του βιλαετιού Αϊδινίου. Εκεί ζούσαν περίπου 1.000 τουρκόφωνες ελληνικές οικογένειες. Οι κάτοικοι ήταν χριστιανοί ορθόδοξοι και υπάγονταν στη Μητρόπολη Εφέσου. Επρόκειτο κυρίως για αγροτικές οικογένειες, που καλλιεργούσαν ελιές, καπνό, δημητριακά και βαμβάκι. Υπολογίζεται ότι, πριν από την ανταλλαγή πληθυσμών, ο Χαμηντιές-Μουραδιέ αριθμούσε περίπου 3.000 Έλληνες και 400 Τούρκους. Το 1922 αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το χωριό τους και να καταφύγουν στη Σμύρνη και στο Τσεσμέ. Από εκεί έφτασαν στην Ελλάδα και διαμοιράστηκαν σε περιοχές (Διαβατά, Λαχανόκηποι - Νέα Μαγνησία).[49]

Στα χρόνια του Μεσοπολέμου, οι κάτοικοι των Διαβατών ασχολούνταν κυρίως με αγροτικές δραστηριότητες. Η αμπελουργία ήταν η κύρια απασχόλησή τους και το σιτάρι, το κριθάρι και το καλαμπόκι μερικά από τα γεωργικά προϊόντα που παρήγαγαν. Πολλοί ασχολήθηκαν και με την κτηνοτροφία, καθώς εξέτρεφαν πρόβατα, βουβάλια αγελάδες και άλογα. Ο οικισμός διέθετε τετρατάξιο δημοτικό σχολείο και οι κάτοικοι των Διαβατών εκκλησιάζονταν στον Άγιο Δημήτριο.[50]

Αραπλή (Νέα Μαγνησία)

Ο μεγαλύτερος αριθμός προσφύγων προερχόταν από το χωριό Μουραδιέ Μαγνησίας και οι υπόλοιποι από τα γύρω χωριά, ενώ άλλοι ήρθαν από το Κεμπίρ-Σουσουρλούκ Αϊδινίου˙ ήταν χριστιανοί ορθόδοξοι και υπάγονταν στη Μητρόπολη Προύσας. Η περιοχή όπου ζούσαν ήταν αρκετά γόνιμη και τους επέτρεπε να παράγουν πληθώρα γεωργικών προϊόντων, όπως λαχανικά και βαμβάκι. Επίσης, η σηροτροφία ήταν ένα διαδεδομένο επάγγελμα, που τους προσπόριζε σημαντικά έσοδα – έτρεφαν μεταξοσκώληκες πάνω σε μουριές.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, αναχώρησαν τον Αύγουστο του 1922 και έφτασαν στην Προύσα. Εκεί χωρίστηκαν σε δύο μεγάλες ομάδες και πήραν διαφορετικούς δρόμους. Η πρώτη ομάδα μετακινήθηκε προς την Κίο, όπου οι Τούρκοι αιχμαλώτισαν αρκετούς και άλλους τους εκτέλεσαν, ενώ όσοι κατάφεραν να ξεφύγουν περισυνελέγησαν από γαλλικό πολεμικό πλοίο. Η δεύτερη ομάδα έφτασε στη Ραιδεστό και από εκεί διασπάστηκε και τα μέλη της διασκορπίστηκαν. Αρκετές οικογένειες έφτασαν στη Θεσσαλονίκη, στην περιοχή της Νέας Μαγνησίας και των Διαβατών.

Οι κάτοικοι της Ν. Μαγνησίας ασχολούνταν με την αμπελουργία. Επίσης, παρήγαν είδη κηπευτικών φυτών, τα οποία πωλούσαν στη Θεσσαλονίκη και αλλού. Ο οικισμός διέθετε σιδηροδρομικό σταθμό που συνέδεε την περιοχή με τη Θεσσαλονίκη, ενώ από εκεί περνούσαν και λεωφορεία της γραμμής που οδηγούσαν στην πόλη. Επίσης, διατηρούσε εξατάξιο μεικτό δημοτικό σχολείο και οι κάτοικοι την περίοδο του Μεσοπολέμου εκκλησιάζονταν στον Ναό του Αγίου Αθανασίου.[51]

Γιουτζήδα (Κύμινα)

Η Γιουτζήδα έγινε αυτόνομη κοινότητα το 1918 και το 1920 αριθμούσε 1.441 κατοίκους. Το 1926 ονομάστηκε Κύμινα, ενώ υπήρχε πρόταση από

πολλούς κατοίκους να της δοθεί το όνομα «Τριφύλλι», καθώς το «Γιουτζήδα» ή «Γιουτζηλάρ» σημαίνει «χωριό του τριφυλλιού». Την ονομασία «Κύμινα» πρότεινε ο δάσκαλος και γραμματέας της κοινότητας Γεώργιος Συμβουλίδης, που κατάγόταν από την περιοχή της Βιθυνίας, κοντά στον Εύξεινο Πόντο. Το όνομα προερχόταν από το όρος Κυμινάς, θεωρώντας, χωρίς να υπάρχει απτή απόδειξη, ότι οι πρώτοι κάτοικοι της Γιουτζήδας κατάγονταν από εκεί.

Οι κάτοικοι αντιμετώπιζαν προβλήματα από την έλλειψη πόσιμου νερού. Έτσι, έως το 1915 προμηθεύονταν νερό από τα παρακλάδια του Αξιού ποταμού – το σούρωναν καλά για να αφαιρεθούν το χώμα και τα φύλλα, και στη συνέχεια το έπιναν. Το 1915 έλαβε χώρα η πρώτη γεώτρηση, στη θέση όπου βρίσκεται ο πύργος του υδραγωγείου, κι έτσι διευθέτησαν το πρόβλημα.

Οι Κυμινιώτες ασχολούνταν κυρίως με την κτηνοτροφία και τη γεωργία. Η εκτροφή αλόγων, αγελάδων, βουβαλιών, προβάτων, γουρουνιών, η καλλιέργεια τριφυλλιού, κριθαριού, σουσαμιού, κουκιών, φασολιών, ρεβιθιών, καλαμποκιού, αλλά και τα μποστάνια, οι φακές, το σιτάρι αποτελούσαν τα χαρακτηριστικά της παραγωγής του χωριού. Με την αλιεία ασχολούνταν λίγοι κάτοικοι και ορισμένοι ερασιτέχνες ψαράδες. Τον Απρίλιο του 1919 ίδρυσαν το «εν Γιουτζήδαις» αλληλοβοηθητικό Σωματείο Αλιέων Καρά Ασμάκ και Κουρού Κιοπρού «Άγιος Νικόλαος».[52]

Οι συνθήκες διαβίωσης: Τα μεγάλα εγγειοβελτιωτικά έργα

ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ υπόψη όλα τα παραπάνω, καταλήγουμε σε ορισμένα συμπεράσματα για τους οικισμούς του Δήμου Δέλτα στη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Την περίοδο εκείνη, οι κάτοικοί τους είχαν να αντιμετωπίσουν ανυπέρβλητα εμπόδια και δύσκολες καταστάσεις, που υποβάθμιζαν την ποιότητα ζωής τους. Η έλλειψη πόσιμου νερού και το ελλιπές οδικό δίκτυο απομόνωναν τους οικισμούς και όξυναν τα προβλήματα επικοινωνίας. Το σιδηροδρομικό δίκτυο, πλην ελάχιστων εξαιρέσεων, αδυνατούσε να καλύψει τις ανάγκες μεταφοράς ανθρώπων και προϊόντων, με αποτέλεσμα η μετακίνηση σε πολλές περιπτώσεις να γίνεται αποκλειστικά με κάρα. Οι πλημμύρες και οι ελώδεις εκτάσεις κατέστρεφαν τις προσπάθειες των αγροτών και των κτηνοτρόφων, καθώς τα ορμητικά νερά των ποταμών μπορούσαν να παρασύρουν τα πάντα στο διάβα τους.

Η γενικότερη κατάσταση δυσχέραινε τις συνθήκες διαβίωσης. Οι λασπωμένοι δρόμοι, οι δυ-

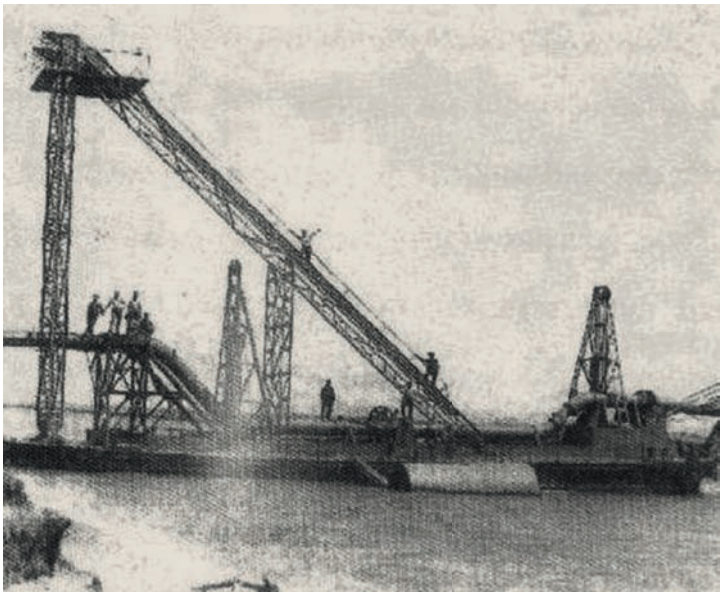

Καθαρισμός παραποτάμων και διάνοιξη της διώρυγας της νέας κοίτης του Αξιού το 1930. (Λάμπρου Β. Ν., *Βαλμάδα, Τούκασι*, 2013)

Η θαλάσσια τραγωδία της Χαλάστρας

Ο Άγιος Νικόλαος στη Χαλάστρα (Φωτογραφία: GK Photography)

ΣΤΙΣ 11 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1936, ο οικισμός της Χαλάστρας βίωσε μια θαλάσσια τραγωδία, ως αποτέλεσμα σφοδρής θύελλας η οποία ξέσπασε στην περιοχή της Θεσσαλονίκης. Το πρωινό της ημέρας εκείνης σκοτείνιασε αιφνίδια, η θερμοκρασία έπεσε και θυελλώδεις άνεμοι άρχισαν να ξηλώνουν στέγες σπιτιών, να ξεριζώνουν δέντρα και να σηκώνουν πελώρια κύματα. Ο λογοτέχνης Γεώργιος Ιωάννου, στο βιβλίο του *Το δικό μας αίμα*, αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Παγώσανε σαν καταρράκτης οι χωματόδρομοι, να τους βλέπεις να γλιστράει ο νους σου, παγώσανε οι εξώπορτες, δεν μπορούσαν να ανοίξουνε, ρίχναμε τους τεντζερέδες ζεματιστά νερά, παγώσανε, έγιναν σαν τα καβούρια μας την κουζίνα τα ραδίκια, είχαμε ανάψει πανταχού φωτιές με ό,τι βρήκαμε για να ζεστάνει ο τόπος»*.

Είκοσι τέσσερις Χαλαστρινοί ψαράδες εγκλωβίστηκαν στα μανιασμένα κύματα, ως αποτέλεσμα μιας θύελλας που κράτησε έξι ώρες. Με το που κόπασε κάπως η θεομηνία, ξεκίνησαν οι προσπάθειες αναζήτησής τους. Οκτώ πνίγηκαν, 12 σώθηκαν, ενώ τέσσερις, τα αδέλφια Ματσκά και Χαλαπάνα, βρέθηκαν νεκροί στην ακτή του Αγγελοχωρίου. Τα ονόματα των αδικοχαμένων είναι τα εξής: Βαμβακάς Δημήτριος, Γκόντας Δημήτριος, Ζωγραφόπουλος Ιωάννης, Καβαλίκας Νικόλαος, Κολέντης Νικόλαος, Μέρκος Αντώνιος, Ματσκάς Θεοχάρης, Ματσκάς Αθανάσιος, Παστρουμάς Νικόλαος, Σούρβας Αστέριος, Χαλαπάνας Γρηγόριος, Χαλαπάνας Κώτας.

Η Επιτροπή Πολιτισμού του τότε Δήμου Χαλάστρας, επί δημαρχίας Νικολάου Κράββα, αποφάσισε να στηθεί αναθηματική στήλη στη μνήμη των θυμάτων του τραγικού συμβάντος της 11ης Φεβρουαρίου 1936 στη χαλαστρινή αλιευτική ακτή, κάτι που τελικά έγινε στις 6 Δεκεμβρίου 1999, ανήμερα του Αγίου Νικολάου.[61]

σκολίες υδροδότησης, ο ανεπαρκής φωτισμός και η απουσία απαραίτητων συγκοινωνιακών μέσων αποτέλεσαν κομμάτι της ζωής των προσφύγων για αρκετά χρόνια. Όταν έβρεχε, οι περιοχές θύμιζαν πραγματικό λασποχώρι και η μετακίνηση γινόταν με δυσκολία λόγω της λάσπης. Η έλλειψη υποδομών και παροχών εμπόδιζε την ομαλή διαβίωση τόσο των προσφύγων όσο και των ντόπιων κατοίκων.

Σημαντικές ήταν οι ελλείψεις υποδομών που αφορούσαν στη δημόσια υγεία, όπως η ύδρευση και η αποχέτευση. Αυτή η κατάσταση δημιουργούσε γόνιμο έδαφος για την εμφάνιση και την εξάπλωση λοιμωδών ασθενειών. Στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, πολλά χωριά, προσφυγικά και μη, δεν υδρεύονταν. Όμως, και στην περίπτωση που λειτουργούσαν δίκτυα ύδρευσης, τα προβλήματα ήταν τέτοια, ώστε συχνά μετατρέπονταν σε εστίες μόλυνσης.[53]

Ακόμα και πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή, οι κάτοικοι της χώρας έπρεπε να αντιμετωπίζουν πληθώρα νοσημάτων, όπως η ελονοσία, ο τύφος και η φυματίωση. Τα λοιμώδη νοσήματα δεν ήταν αποτέλεσμα μόνο της έλλειψης βασικών υποδομών, αλλά και απόρροια της γενικότερης κοινωνικοοικονομικής κατάστασης στον ελληνικό χώρο.

Χάρτης υδραυλικών έργων της πεδιάδας Θεσσαλονίκης, το 1937, της Foundation Co. [Μπαλάσης Ευγένιος, «Οι οικισμοί του κάμπου της Θεσσαλονίκης την περίοδο 1900-1940», μεταπτυχιακή εργασία (Θεσσαλονίκη 2009)]

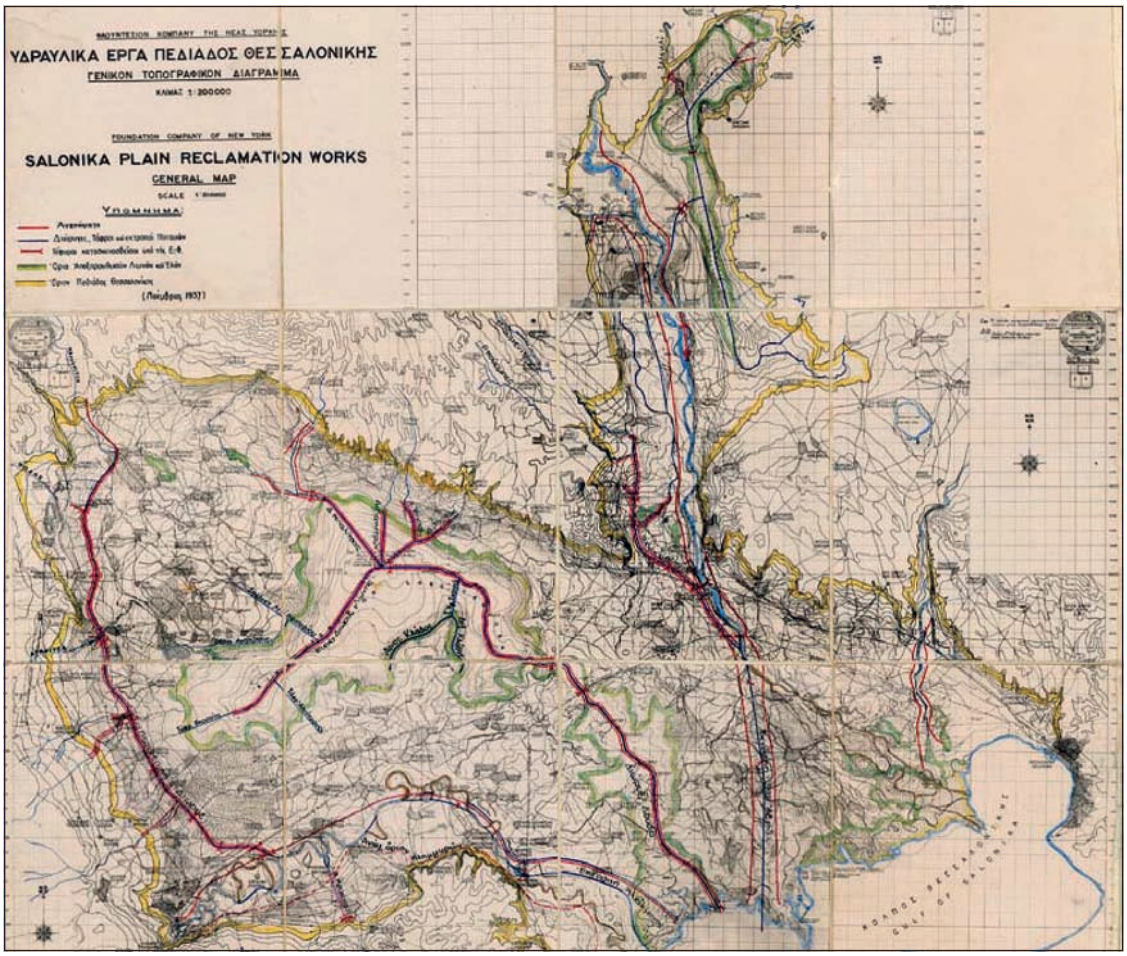

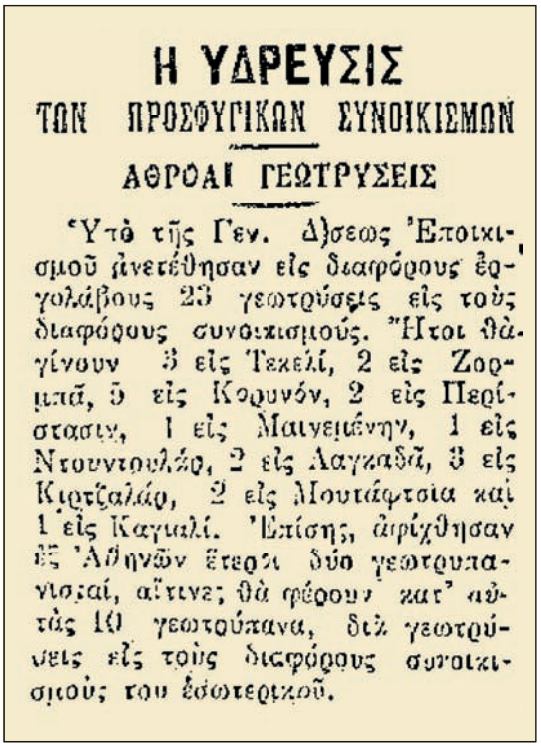

Η ΥΔΡΕΥΣΙΣ
ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ
ΑΘΡΟΑΙ ΓΕΩΤΡΥΣΕΙΣ

Ὑπὸ τῆς Γεν. Δ)σεως Ἐποικισμοῦ μετέθησαν εἰς διαφόρους ἐργολάβους 23 γεωτρύσεις εἰς τοὺς διαφόρους συνοικισμούς. Ἤτοι θὰ γίνουν 3 εἰς Τεκελί, 2 εἰς Ζορμπᾶ, 5 εἰς Κορυνόν, 2 εἰς Περίστασιν, 1 εἰς Μαινεμένην, 1 εἰς Ντουντουλάρ, 2 εἰς Λαγκαδᾶ, 3 εἰς Κιρτζαλάρ, 2 εἰς Μουτάφτσια καὶ 1 εἰς Καγκλί. Ἐπίσης, ἀφίχθησαν ἐξ Ἀθηνῶν ἕτεροι δύο γεωτρυπανισταί, οἵτινες θὰ φέρουν κατ' αὐτὰς 10 γεωτρύπανα, διὰ γεωτρύνεις εἰς τοὺς διαφόρους συνοικισμοὺς τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Απόκομμα εφημερίδας με τα καθημερινά προβλήματα των οικισμών

Τα ίδια νοσήματα έπληξαν και τους πρόσφυγες με το που εγκαταστάθηκαν στον ελλαδικό χώρο. Επομένως, όσοι εξ αυτών κατάφεραν να επιζήσουν από τις ασθένειες που ενδημούσαν στα παράλια της Μικράς Ασίας και από τις άθλιες συνθήκες που επικρατούσαν στα καράβια τα οποία τους μετέφεραν βρέθηκαν αντιμέτωποι και με το νοσολογικό φάσμα στην Ελλάδα.[54]

Επιπλέον, τα εδάφη του κάμπου της Θεσσαλονίκης ήταν γεμάτα βαλτοτόπια και συχνά τα ορμητικά νερά του Αξιού παρέσερναν τα πάντα στο πέρασμά τους. Οι πλημμύρες του Αξιού ταλαιπωρούσαν τους οικισμούς και υποβάθμιζαν την ποιότητα ζωής, δυσχεραίνοντας την επικοινωνία μεταξύ τους. Τα πρόχειρα αντιπλημμυρικά έργα, που είχαν υλοποιηθεί από τους ίδιους τους κατοίκους, προφανώς δεν ήταν αρκετά όχι μόνο για να σταματήσουν, αλλά και για να περιορίσουν τις πλημμύρες.[55]

Για όλους τους παραπάνω λόγους, τα αντιπλημμυρικά έργα κρίνονταν απαραίτητα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Το δύσκολο εγχείρημα ανατέθηκε στην αμερικανική εταιρία «The Near East Foundation Company». Αυτή ανέλαβε τα εγγειοβελτιωτικά και τα αποξηραντικά έργα στην ευρύτερη περιοχή.[56] Οι εργασίες ξεκίνησαν με σύμβαση που υπεγράφη το 1925 και ολοκληρώθηκαν το 1936. Με τις αλλαγές στην κοίτη του Αξιού και του Αλιάκμονα προστέθηκαν στον κάμπο της Θεσσαλονίκης 1.180.000 στρέμματα, ενώ με παράλληλες εργασίες αποξήρανσης των ελών, η ύπαρξη των οποίων οφειλόταν στους αμέτρητους παραποτάμους και στις πλημμύρες που προκαλούσαν, προστέθηκαν επιπλέον 400.000 στρέμματα καλλιεργήσιμης έκτασης.

Οι εργασίες αυτές είχαν ως αποτέλεσμα τον σημερινό κάμπο της Θεσσαλονίκης και έδωσαν οικονομική ανάσα στους κατοίκους των περιοχών της. Η γη, που ακόμα ήταν δύσκολο να καλλιεργηθεί, μοιράστηκε στους προσφυγικούς πληθυσμούς, αλλά και στους ντόπιους. Οι πρόσφυγες έλαβαν το μεγαλύτερο κομμάτι των καλλιεργήσιμων εδαφών, όμως ήταν αναγκαία η ολοκλήρωση των έργων, με λίπανση των εδαφών και αρδευτικό δίκτυο, για να αποδώσουν καρπούς. Η αλλαγή της γεωργικής πολιτικής και τα επιπλέον έργα διαμόρφωσαν τον χώρο του κάμπου τη δεκαετία του 1950-1960, για να λάβει αργότερα τη σημερινή μορφή του.[57]

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι προσφυγικοί πληθυσμοί αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα στη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης και την αύξηση της αγροτικής παραγωγής. Πέραν του ότι απαρτίζονταν από μορφωμένους ανθρώπους, διέθεταν γνώση των νέων μεθόδων καλλιέργειας των χωραφιών, αλλά και ιδέες για την καλύτερη λειτουργία της κτηνοτροφίας. Επιπλέον, βοήθησαν με την εμπειρία τους στον τομέα του εμπορίου και, βέβαια, υπήρξαν το εργατικό δυναμικό για τα αναγκαία βελτιωτικά έργα στην περιοχή.[58]

Λαογραφικό Μουσείο στο Καλοχώρι

Χαρακτηριστική γωνιά στο Λαογραφικό Μουσείο Καλοχωρίου. (Φωτογραφίες: GK Photography)

Το ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ Μουσείο στεγάζεται στο Πολιτιστικό Κέντρο Καλοχωρίου, που βρίσκεται στην πλατεία του χωριού, στο κτίριο του παλιού δημοτικού σχολείου, όπου σήμερα στεγάζονται η Δημοτική Βιβλιοθήκη, καθώς και πολιτιστικά και αθλητικά τμήματα των συλλόγων που δραστηριοποιούνται στο Καλοχώρι.

Το μουσείο είναι χωρισμένο σε τμήματα και περιλαμβάνει εκθέματα από την καθημερινή οικιακή και αγροτική ζωή στο χωριό από τις αρχές του 19ου αιώνα –οπότε στην ουσία δημιουργήθηκε ο οικισμός από τους πληθυσμούς που προέρχονταν κυρίως από την Ανατολική Ρωμυλία και τη Θράκη, και εγκαταστάθηκαν εδώ με την ανταλλαγή των πληθυσμών, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή– έως τη δεκαετία του ΄70. Στο μουσείο θα δει κανείς αγροτικά εργαλεία, εργαλεία της αυλής, οικιακά σκεύη, έπιπλα, υφαντά, ενδύματα, αντικείμενα του νοικοκυριού, καθώς και ιδιαίτερα αντικείμενα που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη εποχή, όπως αργαλειός, προικοσύμφωνο της εποχής, χαρτονομίσματα κ.λπ. Σημαντική είναι η έκθεση φωτογραφίας που λειτουργεί στον χώρο του μουσείου, αλλά και στους διαδρόμους του Πολιτιστικού Κέντρου με την ίδια θεματολογία.

Το μουσείο βρίσκεται σε χώρο με ελεύθερη πρόσβαση για το κοινό και είναι ανοιχτό τις καθημερινές.[62]

Το Παλαιό Δημοτικό Σχολείο της Σίνδου

Ως ΜΝΗΜΕΙΟ έχει χαρακτηριστεί το κέλυφος του Παλαιού Δημοτικού Σχολείου Σίνδου, το οποίο βρίσκεται στη συμβολή των οδών Μεγάλου Αλεξάνδρου και Αλέξανδρου Παπάγου, και περιβάλλεται από πεζοδρόμους. Πρόκειται για χαρακτηριστικό δείγμα σχολικού κτιρίου της Μακεδονίας της δεκαετίας του 1930. Αποτελεί κομμάτι της ιστορικής μνήμης των κατοίκων του οικισμού και είναι σημαντικό για τη μελέτη της ιστορίας της τοπικής αρχιτεκτονικής.[59]

Το διατηρητέο σήμερα Δημοτικό Σχολείο χτίστηκε το 1932 και εγκαινιάστηκε επί κυβερνήσεως Ελευθερίου Βενιζέλου. Θεμελιώθηκε στη θέση του τριώροφου κονακιού του Χαμντή Μπέη, αποπερατώθηκε επί προεδρίας Δημοσθένη Παπαδόπουλου και οι πρώτοι μαθητές φοίτησαν εκεί το σχολικό έτος 1934-1935. Έως το 1994 λειτουργούσε ως δημοτικό σχολείο, και μάλιστα τα τελευταία χρόνια με διπλή βάρδια. Εν συνεχεία εγκαταστάθηκε εκεί ο Λαογραφικός - Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Ρόδακας», όπου λειτουργούσε μέχρι πρόσφατα.

Στον αυλόγυρο του Παλαιού Σχολείου διεξάγονται οι πολιτιστικές εκδηλώσεις του Αυγούστου «Σίνδια», αλλά και το Διεθνές Φεστιβάλ Νεανικών Ορχηστρών. Είναι το μοναδικό παλιό κτίριο στο κέντρο της Σίνδου και ο αύλειος χώρος του είναι ο μόνος ελεύθερος. Δίπλα του βρίσκεται και νεότερο ισόγειο κτίριο, με την αίθουσα των δημοτικών συμβουλίων, το οποίο λειτουργεί ως Πνευματικό Κέντρο. Πρόκειται για ένα από τα τελευταία δείγματα σχολικών κτιρίων «τύπου Καλλία», καθώς από το 1930 και μετά η αρχιτεκτονική τους άλλαξε, ακολουθώντας τις σύγχρονες τάσεις. Έως το 1929, με βάση το βασιλικό διάταγμα του 1894 «περί του τρόπου κατασκευής των σχολείων», η ανέγερση σχολικών κτιρίων γινόταν βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών, ήτοι σύμφωνα με μια σχεδιαστική τυπολογία βασισμένη σε έργα του νομομηχανικού Δημητρίου Καλλία. Κύριο χαρακτηριστικό της είναι ο ισχυρός άξονας συμμετρίας. Μεγάλη έμφαση δίνεται στην κύρια όψη του κτιρίου, δηλαδή σε αυτήν που αντικρίζει

Η πρόταση για την κύρια όψη του κτιρίου. (Πανέτσος Πάνος, «Αποκατάσταση και μετατροπή του Δημοτικού Σχολείου της Σίνδου σε νέο Δημαρχείο», Αρχείο Δήμου Δέλτα)

τον δρόμο, ενώ παραμορφώσεις και αλλαγές γίνονται προς τη μεριά της αυλής. Γι' αυτό χρησιμοποιούνται διακοσμητικά νεοκλασικά στοιχεία, τα οποία προσδίδουν στα κτίρια μια επιβλητικότητα, το κύρος ενός φορέα Παιδείας και μνημειακό χαρακτήρα.

Ο Δήμος Δέλτα αποφάσισε να διασώσει και να αξιοποιήσει το Παλαιό Δημοτικό Σχολείο της Σίνδου με στόχο τη μετατροπή του κτιρίου σε Δημαρχείο. Τη μελέτη του έργου «Ανακατασκευή - Αναπαλαίωση παραδοσιακού Δημοτικού Σχολείου Σίνδου και μετατροπή του σε νέο Δημαρχιακό Μέγαρο Δήμου Δέλτα» ενέκρινε το δημοτικό συμβούλιο στη συνεδρίαση της 11ης Οκτωβρίου 2017, παρουσία πολλών δημοτών οι οποίοι φοίτησαν στο συγκεκριμένο σχολείο. Το έργο έχει προϋπολογισμό 1.750.000 ευρώ και παρουσιάστηκε στα μέλη του δημοτικού συμβουλίου από τον αρχιτέκτονα και μελετητή Πάνο Πανέτσο.[61]

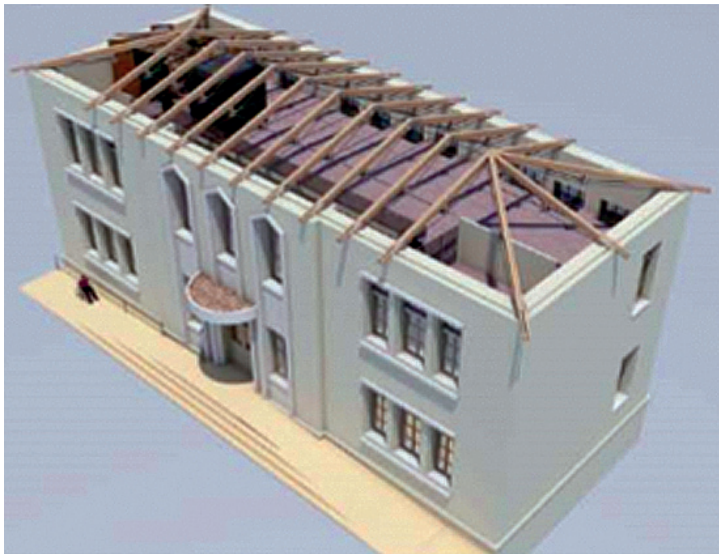

Φωτορεαλιστική απεικόνιση του κτιρίου με ορατά τα ζευκτά της στέγης. (Πανέτσος Πάνος, «Αποκατάσταση και μετατροπή του Δημοτικού Σχολείου της Σίνδου σε νέο Δημαρχείο», Αρχείο Δήμου Δέλτα)

Το Παλαιό Δημοτικό Σχολείο της Σίνδου, όπως είναι σήμερα. (Αρχείο Δήμου Δέλτα)

Παραπομπές

1. Dakin Douglas, 2009, *Η ενοποίηση της Ελλάδας 1770-1923*, σ. 242-243.
2. Dakin, 2009, σ. 245-248.
3. Βακαλόπουλος Απόστολος, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985* (1996), σ. 330.
4. Καραμήτσος Δημήτριος, «Ο Μακεδονικός Αγώνας», http://blogs.auth.gr/dtkaram/files/2018/03.
5. Γκλαβέρης Θεόδωρος Α., *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης: Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του* (1998), σ. 184. / Πλατανιώτης Λεωνίδας, «Η πλάβα του Αξιού: Η ιστορία ανά τους αιώνες», στο: http://axiosdelta.gr.
6. Βλασίδης Βλάσης, «Η Κουλακιά στον Μακεδονικό Αγώνα ή η σημασία της επιμελητείας» (2017), σ. 78-81.
7. Σπυριδόπουλος Αριστοτέλης & Μιχαηλίδης Ιάκωβος, *Η Χαλάστρα στη νεότερη και τη σύγχρονη περίοδο* (2017), σ. 48-53 / Γκλαβέρης, 1998, σ. 186-189.
8. Γκλαβέρης, 1998, σ. 110-111.
9. Γαβρά Ελένη, «Διερεύνηση, ανάδειξη και προβολή του ιστορικού πολιτιστικού και οικιστικού αποθέματος του Δήμου Χαλάστρας» (τελική έκθεση, 2010), σ. 142.
10. Γκλαβέρης, 1998, σ. 185 / Βλασίδης, 2017, σ. 83.
11. Μιχαηλίδης Ιάκωβος Δ., *Σλαβόφωνοι μετανάστες και πρόσφυγες από τη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη (1912-1930)*, 1996, σελ. 8.
12. Φωτιάδης Κωνσταντίνος, *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου* (2004), σ. 79.
13. Ενεπεκίδης Πολυχρόνης Κ., *Οι διωγμοί των Ελλήνων του Πόντου 1908-1918: Βάσει των ανέκδοτων εγγράφων των κρατικών αρχείων της Αυστροουγγαρίας* (1962), σ. 8.
14. Βακαλόπουλος, 1996, σ. 346-348.
15. Παναγάκος Π., *Συμβολή εις την Ιστορίαν της Δεκαετίας 1912-1922* (1961), σ. 59.
16. Γκλαβέρης, 1998, σ. 199-200.
17. Βαφείδης, «Η Γέφυρα της Κουλακιάς», *Μακεδονική Ζωή* (1967).
18. Γκλαβέρης, 1998, σ. 203-205 / Σχινάς Νικόλαος Θ., *Οδοιπορικαί σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, Νέας οροθετικής γραμμής και Θεσσαλίας: Συνταχθείσαι υπό Νικολάου Θ. Σχινά, ταγματάρχου του Μηχανικού παρά τω Επιτελείω του Τρίτου Αρχηγείου* (1886), σ. 208.
19. Παναγάκος, 1961, σ. 63-64.
20. Πηγή: Δήμος Δέλτα.
21. Μαζαράκης Αινιάν Αλέξανδρος, *Απομνημονεύματα* (1948), σ. 124.
22. Πηγή: Δήμος Δέλτα.
23. Βακαλόπουλος, 1996, σ. 348-350 / Μιχαηλίδης, 1996, σ. 9.
24. Βακαλόπουλος, 1996, σ. 351-359.
25. Μιχαηλίδης, 1996, σ. 9-10.
26. Γκλαβέρης, 1998, σ. 227.
27. Γκλαβέρης, 1998, σ. 229.
28. Γκλαβέρης, 1998, σ. 230.
29. Βακαλόπουλος, 1996, σ. 365-369 / Dakin, 2009, σ. 343-347.
30. Dakin, 2009, σ. 357.
31. Dakin, 2009, σ. 362-365.
32. Πηγή: Δήμος Δέλτα, Κείμενο: Κεσσόπουλος Γιάννης, «Ο επιτάφιος των προσφύγων».
33. Γκλαβέρης, 1998, σ. 235.
34. Ο πληθυσμός της Ελλάδας κατά την απογραφή της 15ης-16ης Μαΐου 1928.
35. Μαραβελάκης Μ. & Βακαλόπουλος Α., *Αι προσφυγικαί εγκαταστάσεις εν τη περιοχή Θεσσαλονίκης* (1955), σ. 167-171.
36. Αρχοντής Αρχοντής, «Προσωπική Μαρτυρία», ΙΑΠΕ.
37. Αρχοντής Αρχοντής, «Προσωπική Μαρτυρία», ΙΑΠΕ.
38. Μαραβελάκης & Βακαλόπουλος, *Σίνδος* (1955), σ. 167-171.
39. Γκλαβέρης, 1998, σ. 279-282.
40. Μαραβελάκης & Βακαλόπουλος, *Καλοχώριον* (1955), σ. 171-176.
41. Ζαγανίδου Χαριτωμένη, «Προσωπική Μαρτυρία», ΙΑΠΕ.
42. Καρατσόρη Ροδιά, «Προσωπική Μαρτυρία», ΙΑΠΕ.
43. Γκλαβέρης, 1998, σ. 275-278.
44. Μαθητικές κοινότητες ΣΤ' 1 και ΣΤ' 2 Τάξης Δημοτικού Σχολείου Νέων Μαλγάρων Θεσσαλονίκης, *Ιστορική και Λαογραφική Μελέτη των κατοίκων των Νέων Μαλγάρων Θεσσαλονίκης* (1984), σ. 39-40 / Γκλαβέρης, 1998, σ. 293-294.
45. Λάμπρου Βασίλης Νικολάου, *Βαλμάδα: Τούκασι;* (2013), σ. 54-57 / Γκλαβέρης, 1998, σ. 290-291.
46. Γκλαβέρης, 1998, σ. 283-288.
47. Μαραβελάκης & Βακαλόπουλος, 1955, σ. 219-222.
48. Γκλαβέρης, 1998, σ. 307-308.
49. Μαραβελάκης & Βακαλόπουλος, 1955, σ. 109-115.
50. Γκλαβέρης, 1998, σ. 272-273.
51. Κολοκοτρώνης Τάσος, *Ιωνία: Η Ιστορία της Νέας Μαγνησίας* (2005), σ. 5 / Νίγδελης Κωνσταντίνος, *Ελληνοχώρι, Γιαούρκιοϊ, Χαμιντιέ, Μουραντιέ: Μια κοινότητα μια ιστορία* (2011), σ. 104 / Μαραβελάκης & Βακαλόπουλος, 1955, σ. 115-122 / Γκλαβέρης, 1998, σ. 273-275.
52. Κουκουρίκης Κωνσταντίνος και Ευαγγέλου Πηνελόπη, *Ένα μακεδονικό σπίτι 105 ετών στα Κύμινα* (2008), σ. 27-29 / Γκλαβέρης, 1998, σ. 291-293.
53. Κατσάπης Κωνσταντίνος, «Δημόσια Υγεία και Πρόσφυγες στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο» (2003), σ. 3-4.
54. Ανωγιάτης - Αθανασοπούλου - Τσιάμης, «Δημογραφική προσέγγιση της νοσολογίας των προσφύγων της Μ. Ασίας», σ. 6.
55. Γκλαβέρης, 1998, σ. 238 / Ζαγανίδου Χαριτωμένη, «Προσωπική Μαρτυρία», ΙΑΠΕ.
56. Γκλαβέρης, 1998, σ. 252.
57. Λάμπρου, 2013, σ. 52.
58. Αρτέμη Ειρήνη, «Η περίοδος του Μεσοπολέμου και οι κρίσεις στην ελληνική κοινωνία», σ. 2.
59. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων και Πολεοδομικών Θεμάτων, Αριθμός φύλλου 263, 1 Ιουλίου 2008 (ΦΕΚ 263/ΑΑΠ/1-7-2008).
60. Πηγή: Δήμος Δέλτα.
61. Για το κείμενο «Η μεγάλη θαλάσσια τραγωδία της Χαλάστρας»: Τσιότσκας Κώστας, *Αλησμόνητες Στιγμές: 100 χρόνια Χαλάστρας 1912-2012* (Χαλάστρα 2012) / Λεμοντζής, 2016, σ. 113-115 / Κεσσόπουλος Γιάννης, «Η θαλασσινή τραγωδία του 1936 που συντάραξε τη Θεσσαλονίκη» (2018), στο: https://www.thinkfree.gr/i-thalassini-tragodia-toy-1936-poy-syntaraxe-ti-chalastra/.
62. Πηγή: Δήμος Δέλτα.

Βιβλιογραφία

Ανωγιάτης Δ. - Αθανασοπούλου Ι. - Τσιάμης Κ., «Δημογραφική προσέγγιση του νοσολογικού φάσματος των Ελλήνων προσφύγων της Μ. Ασίας», URL:<history.ionio.gr>download>.

Αρτέμη Ειρήνη, «Η περίοδος του Μεσοπολέμου και οι κρίσεις στην ελληνική κοινωνία», *Ελληνικές Κρίσεις Μεσοπολέμου*, URL:<24grammata.com>.

Αρχοντής Αρχοντής, «Προσωπική Μαρτυρία», ΙΑΠΕ.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985*, Εκδόσεις Βάνιας (Θεσσαλονίκη 1996).

Βαφείδης Κ., «Η Γέφυρα της Κουλακιάς», *Μακεδονική Ζωή* (1967).

Βλασίδης Βλάσης, «Η Κουλακιά στον Μακεδονικό Αγώνα ή η σημασία της επιμελητείας», στο *Χαλάστρα και η ευρύτερη περιοχή: Ιστορικό και οικιστικό απόθεμα* (επιμ. Γαβρά Ε.), Εκδόσεις Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη 2017).

Γαβρά Ελένη, «Διερεύνηση, ανάδειξη και προβολή του ιστορικού, πολιτιστικού και οικιστικού αποθέματος του Δήμου Χαλάστρας» (τελική έκθεση, 2010).

Γκλαβέρης Θεόδωρος, επίσημη εισήγηση για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το 1912.

Γκλαβέρης Θεόδωρος Α., *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης: Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του*, Δήμος Καλοχωρίου (Θεσσαλονίκη 1998).

«Διατηρητέο σχολείο του 1932, που εγκαινιάστηκε από τον Ελ. Βενιζέλο, θα μετατραπεί σε δημαρχιακό μέγαρο» (2017), στο: http://www.kathimerini.gr.

Ενεπεκίδης Πολυχρόνης Κ., *Οι διωγμοί των Ελλήνων του Πόντου 1908-1918: Βάσει των ανέκδοτων εγγράφων των κρατικών αρχείων της Αυστροουγγαρίας*, Σύλλογος Ποντίων Αργοναυτών Κομνηνών (Αθήνα 1962).

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων και Πολεοδομικών Θεμάτων, Αριθμός φύλλου 263, 1 Ιουλίου 2008 (ΦΕΚ 263/ΑΑΠ/1-7-2008).

Ζαγανίδου Χαριτωμένη, «Προσωπική Μαρτυρία», ΙΑΠΕ.

Καραμήτσος Δημήτριος, «Ο Μακεδονικός Αγώνας», http://blogs.auth.gr/dtkaram/files/2018/03.

Κατσάπης Κωνσταντίνος, «Δημόσια Υγεία και Πρόσφυγες στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο», *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού - Μ. Ασία* (2003), URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=4082>.

Κεσσόπουλος Γιάννης, «Η θαλασσινή τραγωδία του 1936 που συντάραξε τη Θεσσαλονίκη» (2018), στο: https://www.thinkfree.gr/i-thalassini-tragodia-toy-1936-poy-syntaraxe-ti-chalastra/.

Κεσσόπουλος Γιάννης, «Ο Επιτάφιος των Προσφύγων», στο: http://www.dimosdelta.gr.

Κεσσόπουλος Γιάννης, «Οι γέφυρες που απελευθέρωσαν τη Θεσσαλονίκη το 1912» (2016), στο: https://www.thinkfree.gr/daligaris-sindos halastra/.

Κολοκοτρώνης Τάσος, *Ιωνία: Η Ιστορία της Νέας Μαγνησίας* (Νέα Μαγνησία 2005).

Κουκουρίκης Κωνσταντίνος και Ευαγγέλου Πηνελόπη, *Ένα μακεδονικό σπίτι 105 ετών στα Κύμινα* (Χαλάστρα 2008), επιμέλεια έκδοσης: 1ο Γυμνάσιο Χαλάστρας.

Λάμπρου Νικολάου Βασίλης, *Βαλμάδα, Τούκασι;*, Εκτύπωση BlueFrog Print, Β΄ Έκδοση, Νοέμβριος 2013.

Λεμοντζή Αρχιμανδρίτου Θεοφίλου Δρ., Θ΄ αρχιερατικού επιτρόπου Καμπανίας, *Μιμητές του πάθους του Θεού - Οι Άγιοι Νεομάρτυρες Αθανάσιος και Ιωάννης οι Κουλακιώτες*, Εκδόσεις Μυγδονία (Θεσσαλονίκη 2012).

Μαζαράκης - Αινιάν Αλέξανδρος, *Απομνημονεύματα*, Εκδόσεις Ίκαρος (Αθήνα 1948).

Μαθητικές κοινότητες ΣΤ΄ 1 και ΣΤ΄ 2 Τάξης Δημοτικού Σχολείου Νέων Μαλγάρων Θεσσαλονίκης, *Ιστορική και Λαογραφική Μελέτη των κατοίκων των Νέων Μαλγάρων Θεσσαλονίκης*, Έκδοση Συλλόγου Γονέων Δημοτικού Σχολείου Ν. Μαλγάρων (Θεσσαλονίκη 1984).

Μαραβελάκης Μ. & Βακαλόπουλος Α., *Αι προσφυγικαί εγκαταστάσεις εν τη περιοχή Θεσσαλονίκης*, ΕΜΣ - ΙΜΧΑ (Θεσσαλονίκη 1955).

Μιχαηλίδης Ιάκωβος Δ., «Σλαβόφωνοι μετανάστες και πρόσφυγες από τη Μακεδονία και τη δυτική Θράκη (1912-1930)», διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας - Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας, εισηγητής Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος (Θεσσαλονίκη 1996).

Μυλωνίδης Κωνσταντίνος, «Προσωπική Μαρτυρία», ΙΑΠΕ.

Νίγδελης Κωνσταντίνος, *Ελληνοχώρι, Γιαούρκιοϊ, Χαμιντιέ, Μουραντιέ: Μια κοινότητα, μια ιστορία*, Εκδόσεις «Μνήμες» Διασπορικές (Θεσσαλονίκη 2011).

Παναγάκος Π., *Συμβολήν εις την Ιστορίαν της Δεκαετίας 1912-1922*, Άγνωστος εκδότης (Αθήνα 1961).

Πλατανιώτης Λεωνίδας, «Η πλάβα του Αξιού: Η ιστορία ανά τους αιώνες», στο: http://axiosdelta.gr.

Σπυριδόπουλος Αριστοτέλης & Μιχαηλίδης Ιάκωβος, «Η Χαλάστρα στη νεότερη και τη σύγχρονη περίοδο», στο *Χαλάστρα και η ευρύτερη περιοχή: Ιστορικό και οικιστικό απόθεμα* (επιμ. Γαβρά Ε.), Εκδόσεις Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη 2017).

Σχινάς Νικόλαος Θ., «Οδοιπορικαί σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, νέας οροθετικής γραμμής και Θεσσαλίας: Συνταχθείσαι υπό Νικολάου Θ. Σχινά, ταγματάρχου του Μηχανικού παρά τω Επιτελείω του Τρίτου Αρχηγείου» (Εν Αθήναις 1886), Τύποις *Le Messager d' Athenes*, *Δεύτερο Τεύχος: Μακεδονία*.

Τσιότσκας Κώστας, *Αλησμόνητες Στιγμές: 100 χρόνια Χαλάστρας 1912-2012* (Χαλάστρα 2012).

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας - Γενική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (1929), «Ο πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφή της 15-16 Μαΐου 1928», Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Υπουργείον Στρατιωτικών, *Γενικόν Επιτελείον Στρατού κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913*, Τόμος Α΄ (1940).

Φωτιάδης Κ., *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία (Αθήνα 2004).

Dakin D., *Η ενοποίηση της Ελλάδας 1770-1923*, ΜΙΕΤ (Αθήνα 2009).

Chapter 4

From liberation and integration till the Interwar Period

by Lazaros Vasiliadis

THE 20TH CENTURY WAS A CENTURY OF TURMOIL. It was a period of political changes and military operations. It would change the administrative rule of the city of Thessaloniki as well as its population. The entry of Greece into the Balkan War again the Ottoman Empire was a key event for the liberation of Thessaloniki and its surrounding settlements. The battle of Giannitsa was decisive.

«Discipline, Justice, Order. Long live the Constitution.» Propaganda postcard printed in Paris in favor of the Young Turks (Antonis Maillis Collection).

From the Balkan War till the refugee settlement of 1922

THE HELLENIC ARMY didn't have an easy task ahead of it, because it had to face extreme weather conditions and the crossing of the Axios River that, due to the rain, seemed impassable. Without the help of the inhabitants of Chalastra (Koulakia), the army wouldn't succeed. The fishermen gathered all their boats and bridged the river. At the same time, using their carriages, the inhabitants transported the lumber necessary to build the bridge on the river, in order for the army to cross. The successes of the Hellenic Army forced the Turks to surrender the city unconditionally. Bulgaria felt cheated by the fact that Thessaloniki was granted to the Greek state, thus a new round of hostilities began. All participating countries had expansionist policies and sought to redistribute the newly conquered lands. The war began anew in July 1913 and ended with the Treaty of Bucharest in August of the same year with Serbia and Greece being the victors of the conflict.

After the official ending of the Balkan Wars and the ratification of the new borders, there was an ethnic redistribution and the Greek state had to tackle the immigration problem created by the war. The new land liberated from the Turks and from Bulgaria faced movements of populations from the territories of the Ottoman Empire and Bulgaria.

The Greek state settled Greek refugees from Bulgaria and Western Thrace in the newly acquired territories. Western Thrace was still in Bulgarian hands and due to persecutions by the Ottoman government; many refugees fled Eastern Thrace and Asia Minor seeking protection. Accounts of refugees, who were forced to leave their homes, are shocking. There were also people who had voluntarily left their homes to find a better life.

The law concerning «the formation and administration of municipalities and communities in the New Lands" was passed in 1917. Along with the royal decree concerning "the recognition of communities in the administrative region of Thessaloniki" several communities were formed: Arapli, Ntountoular, Tria Chania, Ntaout-Mpali and Charmankioi were incorporated into the Community of Neochorouda that had its capital at Neochorouda. Tekeli was the capital of the Community of Tekeli, which include the settlements of Tsalikovo, Mahmut, Lapra, Kouloupantsa and Kato Kavakli. The Community of Koulakia had Koulakia as its only settlement and the Community of Valmada also had Valmada as its only settlement. Finally, the Community of N. Malgara also had a single settlement, which was also its capital.

A large number of refugees from Turkish-occupied Thrace and Western Asia Minor arrived at the settle-

Monument that was set at the location where king Georgios the First was assassinated. (Albert Kahn Museum, France)

Chromolithography depicting the Balkan Wars (History of the Hellenic Nation Collection, no. 4951/14, at "Balkan Wars 1912-1913").

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

Η ΠΡΟΕΛΑΣΙΣ

ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ

Μέχρι τῶν πρωϊνῶν ὡρῶν σήμερον οὐδεμία νεωτέρα εἴδησις ἀνεκοινώθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως σχετικῶς μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ στρατοῦ μας. Διαψεύδονται ὅμως αἱ χθὲς κυκλοφορήσασαι ἀνησυχαστικαὶ διαδόσεις, αἵτινες μόνον φαντασιώδεις καὶ ἀστεῖαι δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν.

Περὶ τοῦ τμήματος, ὅπερ προήλασε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης δύναται ἴσως νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ προέλασις χθὲς ἐξηκολούθησε κανονικὴ καὶ συνεχὴς διὰ τῶν ἐπισκευασθέντων γεφυρῶν τοῦ Ἀξιοῦ καὶ ὅτι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Ἐχεδώρου μέχρι Θεσσαλονίκης πέντε μόνον χιλιομέτρων ὑπὸ διηνυθῇ ἀσφαλῶς τὸ ἀπόγευμα εἴτε ἡ γέφυρα αὕτη εἶχε καταστραφῇ, εἴτε μή.

Ἐὰν κατὰ τὸ μεσολαβοῦν μέχρι Θεσσαλονίκης διάστημα θὰ ὑπάρξῃ ἀντίστασις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ δὲν εἶνε βεβαίως γνωστόν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐὰν συμβῇ, ἡ τύχη τῆς Θεσσαλονίκης δύναται κ θεωρηθῇ κριθεῖσα, ὡς καὶ ἡ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τοῦ ὁποίου συνθέσεις πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι παρουσιάζει μωσαϊκὸν ἀπὸ διάφορα περιμαζεύματα πανικοβλήτων φυγάδων, ὡς καὶ τὸν ἀρχικῶς εὑρισκόμενον ἐκεῖ στρατόν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐλπίζεται ὅτι μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς σήμερον θὰ ὑπάρχωσιν ἀσφαλεῖς πληροφορίαι ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Διαδόχου.

ment of Tekeli (Sindos). Some families from Bulgarian-occupied Thrace also arrived. Many refugee families from the village of Yuvali of Thrace settled in Kalochori. Others from Western Asia Minor or areas of Thrace like Vizyi and Adrianople also arrived.

Most of the refugee families of Nea Malgara originate from the village Alepli. According to sources, out of the 4 families from Asia Minor, 2 came from the village of Tepezik, which administratively belonged to Bursa. 185 families in total settled in Diavata. Of these 98 came from Armenia of Pontus and 87 from Western Asia Minor. The refugees arriving from Armenia came from a small village called Homuz. The families that came from Asia Minor were from the village of Mouradie, which administratively belonged to Magnesia, of the Aydin vilayet.

Article at MACEDONIA newspaper for the liberation of Thessaloniki.

The successor Konstantinos and his staff entering triumphantly in Thessaloniki upon the liberation of the city on 26 October 1912. (Painting of Kenan Mesare, son of the Turkish Supreme General who surrendered the city to the Greeks).

On the one hand, the Greek state tried to incorporate administratively the new territories, on the other hand, the Hellenic Army was already in Smyrna (from May of 1919), after being ordered to land there by the Great Powers, in order to preserve order in the region and protect the ethnic Greeks there. The conflict between Greek and Turkish Armies there was inevitable. The Hellenic Army is defeated by the army of Kemal Ataturk and the two countries enter negotiations to solve their differences. In these negotiations, Greece and Turkey signed an agreement concerning a forced population exchange between the two countries.

Thus, the Greek state had to prepare to receive a new wave of refugees. A characteristic example is the settlement of refugees at Arapli. The largest number came from the village of Mouradie of Magnesia and the rest were from the surrounding villages. Some refugees came from the village of Kebir-Susurluk of Aydin. In total, 185 families settled in Diavata. Of these, 98 were from the Armenia of Pontus while 87 came from Western Asia Minor. The refugees that arrived from Armenia came from a village called Homuz. The families that came from Asia Minor came from the village of Mouradie, which administratively belonged to Magnesia, of the Aydin vilayet.

The whole situation worsened the living conditions. The inhabitants of the region had to face diseases that resulted in death for many of them, and at the same time, they have to face the difficult condition of the soil of the area. The lack of necessary sanitation infrastructure, aqueducts and drainage were very important. This situation led to conditions ripe for the spread of contagious diseases.

Ελληνοϊταλικός Πόλεμος, Κατοχή και Αντίσταση (1940-1944)

Των Ποθητού Βαρβαρήγου και Κώστα Μπαρούτα

Κεφάλαιο 5

Πορεία προς το μέτωπο τμήματος ημιονηγών.
(Πολεμικό Μουσείο)

Κεφάλαιο 5

Ελληνοϊταλικός Πόλεμος, Κατοχή και Αντίσταση (1940-1944)

Των Ποθητού Βαρβαρήγου και Κώστα Μπαρούτα

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1940 είχαν πλήθος συνεπειών σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Οι συγκρούσεις του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και η περίοδος της Κατοχής οδήγησαν σε εκτεταμένες ανθρώπινες, υλικές και οικονομικές απώλειες. Επιπλέον, το τέλος του πολέμου διαδέχθηκε ο Εμφύλιος Πόλεμος (1946-1949), στον οποίο η Ελλάδα πλήρωσε τον μεγαλύτερο φόρο αίματος στο κομμάτι των πολεμικών συγκρούσεων από τις απαρχές της συγκρότησης του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Τα βαθύτατα συλλογικά τραύματα που προκλήθηκαν χαράχθηκαν βαθιά στην ιστορική μνήμη και καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό την πολιτική κατάσταση στη χώρα τις επόμενες δεκαετίες.

Στις 28 Οκτωβρίου 1940, η φασιστική Ιταλία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Ελλάδας. Τον ενθουσιασμό των πρώτων ημερών, που διέκρινε τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης, διαδέχθηκαν οι σφοδροί βομβαρδισμοί της πόλης από την ιταλική αεροπορία. Τον χειμώνα που ακολούθησε, ο θάνατος αποτέλεσε κομμάτι της καθημερινότητας των Θεσσαλονικέων. Με το άκουσμα των σειρήνων, οι κάτοικοι γέμιζαν τα καταφύγια, μια και η πόλη ήταν ήδη, από την αρχή του πολέμου, ένας από τους κύριους στόχους των βομβαρδιστικών. Πολλές γειτονιές, ιδίως όσες συνόρευαν με στρατιωτικές υποδομές, γέμισαν με χαλάσματα, πάνω στα οποία όσοι έβγαιναν από τα καταφύγια έψαχναν απελπισμένα κάποιον διασωθέντα. Τους βομβαρδισμούς και την κλιμάκωση του πολέμου στο μέτωπο ακολούθησαν η έλλειψη τροφίμων, η επίταξη σπιτιών και οχημάτων.[1]

Αγγλική γελοιογραφία που δημοσιεύτηκε στον ημερήσιο Τύπο, ενδεικτική της διεθνούς απήχησης που είχε η ελληνική αντεπίθεση στους Ιταλούς εισβολείς.

Η γερμανική εισβολή

ΚΑΘΩΣ, λοιπόν, οι Θεσσαλονικείς προσπαθούσαν να επιβιώσουν υπό αντίξοες συνθήκες, ξεκίνησε η γερμανική επίθεση, τα ξημερώματα της 6ης Απριλίου 1941. Οι ναζιστικές δυνάμεις διέσπασαν τη «γραμμή Μεταξά» και παράλληλα προέλασαν μέσα από το γιουγκοσλαβικό έδαφος, στην πεδιάδα του Αξιού. Στις 9 Απριλίου, η Θεσσαλονίκη παραδόθηκε στους Γερμανούς.[2]

Η ζωή στη διάρκεια της Κατοχής διαμορφώθηκε σύμφωνα με τις ανάγκες και τις αποφάσεις των γερμανικών Αρχών. Οι απαγορεύσεις και οι περιορισμοί κυριαρχούσαν στην καθημερινότητα. Το πρόβλημα της έλλειψης τροφίμων, το οποίο ταλάνιζε την υπόλοιπη χώρα, εμφανίστηκε και στη Θεσσαλονίκη. Σύμφωνα μάλιστα με τη Μ. Καβάλα, *«φαίνεται ότι την περίοδο 1940-1944, 3.090 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους από ασιτία»*.[3] Παράλληλα με τον υποσιτισμό, σημαντικός αριθμός κατοίκων στο πολεοδομικό συγκρότημα Θεσσαλονίκης πέθανε από ασθένειες, όπως η φυματίωση, η ελονοσία, ο τύφος κ.ά., ως απόρροια της παρατεταμένης ασιτίας και της σωματικής εξασθένισης.[4]

Στρατιώτες της Βέρμαχτ ενώ επιδίδονται σε λαφυραγώγηση αγροτικής οικίας στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας. (Bundesarchiv)

Με την εμφάνιση των πρώτων αντιστασιακών οργανώσεων και του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο),[5] οι γερμανικές Αρχές έλαβαν σκληρότερα μέτρα. Από τις αρχές του 1942, τα αντίποινα, οι στρατιωτικές επιχειρήσεις, οι συλλήψεις και οι εκτελέσεις έγιναν κομμάτι της δυσβάσταχτης καθημερινότητας των κατοίκων της πόλης. Το Στρατόπεδο Παύλου Μελά και οι φυλακές του Επταπυργίου γέμισαν με εκατοντάδες αθώους Θεσσαλονικείς και αγρότες των γύρω περιοχών. Κάθε είδους αντίσταση, από τις δυτικές συνοικίες και την Τούμπα έως την Καλαμαριά, αντιμετώπιζε την αιματηρή καταστολή και τα απάνθρωπα αντίποινα των Γερμανών και των Ελλήνων συνεργατών τους.[6] Τραγική στιγμή σε αυτόν τον κύκλο βίας, που στιγμάτισε την ιστορία της πόλης, υπήρξε ο εκτοπισμός 45.000 Εβραίων στο Άουσβιτς και το Μπέργκεν-Μπέλζεν. Είναι χαρακτηριστικό ότι η εβραϊκή κοινότητα έως το 1945 συρρικνώθηκε στα 2.000 άτομα.[7] Τελικά, στις 30 Οκτωβρίου του 1944, μετά την αποχώρηση των κατοχικών στρατευμάτων από τη χώρα και έπειτα από σκληρές καθημερινές δοκιμασίες και αναρίθμητες πράξεις γενναιότητας, η Θεσσαλονίκη απελευθερώθηκε.[8]

Την περίοδο 1940-1944, η ιστορία της περιοχής της υπαίθρου δυτικά της Θεσσαλονίκης συνδέεται με τις εξελίξεις που βίωσε η πόλη. Ο κάμπος της δυτικής Θεσσαλονίκης, από τη μια, έζησε τον ενθουσιασμό και την ομοψυχία που πυροδότησε ο πόλεμος με τη φασιστική Ιταλία, και αυτό φαίνεται από τη γενικότερη συνεισφορά των χωριών του στον διμέτωπο αγώνα κατά των Ιταλών και των Γερμανών εισβολέων. Από την άλλη, η καθημερινή ζωή του τόπου επηρεάστηκε από τις πολεμικές συγκρούσεις, αλλά και από τη γερμανική κατοχή που ακολούθησε. Πολλά ήταν τα χωριά του κάμπου που συμμετείχαν στην ένοπλη αντίσταση κατά των κατακτητών.

Προέλαση των γερμανικών τεθωρακισμένων επί του ελληνικού εδάφους, μετά την πτώση των οχυρών του Ρούπελ. (Bundesarchiv).

Ακολούθως, τα γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία της Θεσσαλονίκης και της ευρύτερης περιοχής την περίοδο του Εμφυλίου Πολέμου ήταν οι πολιτικές δολοφονίες, οι σποραδικές –και όχι μόνο– πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ των αντιμαχόμενων παρατάξεων, οι δίκες και οι εκτελέσεις ανταρτών.[9] Η Θεσσαλονίκη στη δεκαετία του 1940 «σφυρηλατήθηκε» μέσα από μια σειρά ιστορικών γεγονότων, τα οποία μετασχημάτισαν την ιστορική ταυτότητά της και εμπλούτισαν τη συλλογική μνήμη των κατοίκων της.

Από τα χωριά του Δήμου Δέλτα στο μέτωπο

Τα χαράματα της 28ης Οκτωβρίου 1940 ξεκίνησε η επίθεση των Ιταλών στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Η αισιοδοξία και ο πατριωτικός ενθουσιασμός των Ελλήνων στο άκουσμα της είδησης έκαναν την εμφάνισή τους και στη Θεσσαλονίκη. Τα κέντρα κατάταξης των Διαβατών, της Νέας Μενεμένης και του Παύλου Μελά γέμισαν με νεοσυλλέκτους, οι οποίοι θα επάνδρωναν τις ελληνικές μονάδες στο αλβανικό μέτωπο.[10] Εκατοντάδες ήταν οι νέοι από τα χωριά τα οποία συναπαρτίζουν σήμερα τον Δήμο Δέλτα που κλήθηκαν να υπηρετήσουν. Είναι ενδεικτική η μαρτυρία του Κωνσταντίνου Κούφαλη, κατοίκου Κυμίνων, ο οποίος αναφέρει:

«Το πρωί χτύπησε η καμπάνα, βγήκαμε όλοι στο κοινοτικό γραφείο, ήρθαν οι καταστάσεις ποιες κλάσεις θα καταταχθούν. Μας διάβασε ο γραμματέας της κοινότητας με τον πρόεδρο ποιες κλάσεις καλούνται επιστρατεύσιμοι. […] Την Τρίτη το πρωί ξεκίνησε όλος ο κόσμος να ντυθεί στο χακί. Από εδώ μαζευτήκαμε όλοι με μεγάλη ψυχραιμία. Κανένας δεν είπε ότι θα σκοτωθούμε. Και θυμάμαι ξεκινήσαμε από εδώ με βροχή και στον δρόμο που πηγαίναμε με τραγούδι και με το χαμόγελο στα χείλη, και λέγαμε "μη φοβάστε, ρε παιδιά, θα τους πετάξουμε όλους μες στη θάλασσα τους μακαρονάδες". Με αυτό το θάρρος ξεκινήσαμε. […] Δεν αισθανόμαστε ότι πηγαίναμε στον πόλεμο, σαν να πηγαίναμε σε γάμο… Ξεκινήσαμε από εδώ για το Άδενδρο, τον σιδηροδρομικό σταθμό, να καταταχτούμε στην Έδεσσα, να τεθούμε φαντάροι. Όλη τη νύχτα ταλαιπωρία, αλλά και μέσα στα βαγόνια με το τραγούδι ήμασταν. Περνούσαν οι αξιωματικοί από έξω και οι κλειδούχοι, και χτυπούσαν το βαγόνι και

λέγανε "γεια σας, παιδιά, γεια σας!". Και τότε, θυμάμαι, είχε βγει ένα τραγούδι για την Έλλη και το τραγουδούσαμε μες στο βαγόνι».[11]

Η Κατίνα Ματζαβέλα, κάτοικος Κυμίνων, που ήταν τότε πέντε ετών, θυμάται για τον πατέρα της:

«Θυμάμαι τη μέρα εκείνη τον μπαμπά μου, που ντυνόταν για να πάει φαντάρος, και τη μάνα μου να κλαίει και να παραπονιέται που την αφήνει μόνη με τέσσερα παιδιά. Και τον μπαμπά θυμάμαι να της απαντά: "Αν δεν πάμε εμείς στα σύνορα, θα έρθουνε αυτοί μέσα στα σπίτια μας. Θα πάμε να τους κρατήσουμε εκεί"».[12]

Δεκάδες στρατεύσιμοι νέοι από τα χωριά της περιοχής θα συμμετείχαν ενεργά σε μια σειρά από μάχες και συγκρούσεις κυρίως του Ελληνοϊταλικού Πολέμου και δευτερευόντως στην προσπάθεια άμυνας του ελληνικού στρατού και των συμμάχων του απέναντι στη γερμανική εισβολή, την άνοιξη του 1941. Στα πεδία των μαχών, η αυτοθυσία και η αυταπάρνηση περίσσευαν, ωστόσο τα νιάτα της Ελλάδας θα βίωναν από πρώτο χέρι τη φρίκη του πολέμου και την απώλεια φίλων και συμπολεμιστών. Είναι ενδεικτική, παρά τις υπερβολές στους αριθμούς, η αναφορά του Στέφανου Ρίσκου, κατοίκου Κυμίνων, στις χειρόγραφες αναμνήσεις του (για τις μάχες στον ορεινό όγκο Μόροβα - Ιβάν, όπου συμμετείχαν αρκετοί Κυμινιώτες και Μαλγαρινοί στρατιώτες και από όπου ξεκίνησε η ελληνική αντεπίθεση στις 13-14 Νοεμβρίου 1940), τμήμα των οποίων αξιοποίησε στην πρόσφατη έκδοσή της σχετικά με την ιστορία των Κυμίνων και των Νέων Μαλγάρων η Ελένη Μαλιγκάνη:

«Και οι Ιταλοί είχαν μπει στα σύνορά μας, στην Αλβανία. Και τότες, τους παραμάσαμε, τους πήγαμε στα βάθη της Αλβανίας, στη Μόροβα. Και εδώ, στη Μόροβα, οι Ιταλοί ήταν πάρα πολύ οχυρωμένοι μέσα στα χαρακώματα, με όλα τους τα πυρομαχικά. Και τώρα εμείς πρέπει να τους βγάλουμε από δω. […] Ξεκινούσε ένα σύνταγμα με τις λόγχες τροχάδην, φωνάζοντας "Αέεερα!". Πρώτα μας έβαλλε το πυροβολικό, μόλις πλησιάζαμε τα εκατό μέτρα. Μας έβαλλαν μετά όλμοι, μόλις ζυγώναμε πιο κοντά. Τότες μας θέριζαν με τα πολυβόλα και με τις χειροβομβίδες. Και το αποτέλεσμα ήταν, από τα 300 παιδιά, μόνον τα 50 να γυρίσουν πίσω. Αλλά αυτό, όμως, δεν σταματάει. Πάλι ξανά, ως που τους βγάλαμε από τα χαρακώματα. Και τώρα, στην Ελλάδα βαράνε οι καμπάνες. Μεγάλη χαρά, έπεσε η Μόροβα. Γιατί δεν λένε πόσα παιδιά έπεσαν, πόσες επιθέσεις έγιναν, σε κάθε επίθεση πόσα παιδιά σκοτώνονταν; 30 επιθέσεις…»[13]

Εικόνα από τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι στρατιώτες στο αλβανικό μέτωπο μας δίνουν και οι αναμνήσεις του στρατιώτη από το Καλοχώρι Στράτου Χουρμούζη:

«Τον φορτώθηκα, λοιπόν, στην πλάτη και αρχίσαμε να κατεβαίνουμε με δυσκολία το στενό μονοπάτι που οδηγούσε στο ορεινό χειρουργείο. Κάθε 50-60 βήματα σταματούσα για να πάρω μια ανάσα. Το κακό ήταν ότι η χαράδρα όπου περνούσε το μονοπάτι ήταν "επισημασμένη" και βάλλονταν από το πυροβολικό και τους όλμους των Ιταλών. Η χλαίνη μου στην πλάτη είχε γίνει μούσκεμα από το αίμα του τραυματία. Έτσι ματωμένη (με ξεραμένο πια το αίμα) τη φορούσα ως την υποχώρηση από το μέτωπο και την επιστροφή στα σπίτια μας. […] Με πολύ κόπο κι ύστερα από πολλή ώρα βγήκαμε από το μονοπάτι που βάλλονταν από τους Ιταλούς και φτάσαμε στο πρόχειρο ορεινό χειρουργείο, όπου τον παρέδωσα στους γιατρούς. Με ευχαρίστησε για τη βοήθεια που του έδωσα».[14]

Αρκετοί από αυτούς τους νέους δεν θα επέστρεφαν ποτέ στις εστίες τους και θα «έπεφταν» μαχόμενοι, είτε στα βουνά της Ηπείρου και της Αλβανίας είτε αντιμετωπίζοντας την άνοιξη του 1941 τους Γερμανούς. Από τη Θεσσαλονίκη και τις γύρω κοινότητες κατά τη διάρκεια του πολέμου (1940-1941) συνολικά χάθηκαν 658 στρατεύσιμοι, οι οποίοι στην πλειονότητά τους ήταν στρατιώτες.[15] Σύμφωνα με τη μελέτη του Θεόδωρου Γκλαβέρη και με τα στοιχεία που έχουν δημοσιεύσει το ΓΕΣ (Γενικό Επιτελείο Στρατού) και η ΔΙΣ (Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού), 44 ήταν οι νεκροί με καταγωγή από τις περιοχές του σημερινού

Δεξιά: Έργο του ζωγράφου από τη Χαλάστρα Σωτήρη Ζήση με τίτλο «1941, οι Γερμανοί στην Ελλάδα». (Πηγή: paletaart.wordpress.com)

1941
ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΠΑΛΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΟΧΙ

Κατεστραμμένη κωμόπολη από τη δράση των ναζί κατακτητών

Δήμου Δέλτα. Με βάση την έρευνα του Θ. Γκλαβέρη, τη σχετική έκδοση του ΓΕΣ και τα στοιχεία που έχει καταφέρει να συλλέξει και να δημοσιεύσει μέχρι σήμερα η ΔΙΣ, παρατίθενται τα ονόματα των πεσόντων και ο τόπος καταγωγής τους, ενώ, όπου κατέστη δυνατόν να εξακριβωθεί, αναφέρονται ο βαθμός, η ημερομηνία και ο τόπος θανάτου τους.[16]

Παράλληλα με τις συγκρούσεις στο μέτωπο, ο πόλεμος διαμόρφωσε την καθημερινότητα και τη ζωή των πληθυσμών στα μετόπισθεν. Οι αεροπορικές επιδρομές εναντίον της πόλης της Θεσσαλονίκης έπληττων κυρίως το κέντρο και τις ανατολικές περιοχές της, λόγω της γειτνίασης με στρατιωτικούς στόχους και στρατηγικές εγκαταστάσεις, όπως το αεροδρόμιο της Μίκρας, τα Στρατόπεδα «Παύλος Μελάς» και Κόδρα, και ο Σιδηροδρομικός Σταθμός. Έτσι, η Νέα Κρήνη, η Τούμπα και οι βόρειες συνοικίες, όπως η Επτάλοφος, η Νεάπολη, η Ξηροκρήνη και οι Συκιές, βρέθηκαν στο έλεος των σφοδρών αεροπορικών επιδρομών.[17] Οι περιοχές των συνοικισμών του Δέλτα δεν αποτέλεσαν στόχο των ιταλικών βομβαρδιστικών, καθώς απουσίαζαν στρατιωτικές υποδομές και εγκαταστάσεις μεγάλης σπουδαιότητας. Κατά συνέπεια, οι κάτοικοί τους δεν βίωσαν την τρομακτική εμπειρία των καταφυγίων. Ωστόσο, οι βομβαρδισμοί του Σιδηροδρομικού Σταθμού, που απείχε μόλις λίγα χιλιόμετρα, οι χαμηλές πτήσεις των βομβαρδιστικών και τα αντιαεροπορικά πυρά προκάλεσαν τη μεταστροφή της ήρεμης καθημερινότητας σε μια νέα κατάσταση, όπου κυριαρχούσαν η αγωνία και ο φόβος. Ο Τάσος Κολοκοτρώνης, κάτοικος Νέας Μαγνησίας, αναφέρει:

«Πριν όμως κτυπήσει το κουδούνι, κτυπούσαν οι σειρήνες στη Θεσσαλονίκη, και αυτές δεν τις είχαμε ξανακούσει, και στη συνέχεια ακούγαμε θόρυβο από πολλά αεροπλάνα και μετά λίγα λεπτά πυρά από αντιαεροπορικά πυροβόλα. Τρέξαμε όλοι στα μεγάλα παράθυρα της τάξης και βλέπαμε έξω τον γαλάζιο ουρανό να στολίζεται από μαύρες και άσπρες τούφες με καπνό. Όλοι βλέπαμε προς τη Θεσσαλονίκη, που απέχει μόλις επτά χιλιόμετρα. Σε δευτερόλεπτα, οι βόμβες άρχισαν να πέφτουν βροχή στην περιοχή του σταθμού. Ο δάσκαλος αμέσως μας σχόλασε και μας είπε να πάμε γρήγορα στα σπίτια μας. Φεύγοντας, οι δρόμοι γέμισαν από πανικόβλητους γονείς, που άφησαν τους λαχανόκηπούς τους και άλλες δουλειές για να μαζέψουν τα παιδιά τους».[18]

Ονοματεπώνυμο	Τόπος καταγωγής	Βαθμός & μονάδα	Ημερομηνία & τόπος θανάτου
Γκότσικας Ευριπίδης	Ανατολικό	Δεκανέας, 17ο Οχυρό Μπέλες	6/4/1941, Οχυρό Μπέλες
Μπέτσης Νικόλαος	Ανατολικό	Στρατιώτης, Γ΄ Σύνταγμα Σιδηροδρόμων	8/4/1941, Στρατιωτικό Νοσοκομείο Σιδηροκάστρου
Μπράφτσης Αριστείδης	Ανατολικό	Στρατιώτης, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	30/12/1940, Κόνιτσα
Παναγιώτου Τραϊανός	Ανατολικό	-	-
Σαλημέρας Δημήτριος	Ανατολικό	-	-
Σαπκάρης Γεώργιος	Ανατολικό	-	-
Σμουκλής ή Σκουήλης Γεώργιος	Ανατολικό	Στρατιώτης, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	17/11/1940, Όρος Μόροβα
Τουνουζλής Τραϊανός	Ανατολικό	Δεκανέας, 1ο Σύνταγμα Ιππικού	27/11/1940, Ύψ. 1.670-1.663, Ύψ. Μάλι - Κελκές, ΒΑ Μπούμπεσι
Καραμπάσης Κων/νος	Βραχιά	-	-
Παγώνης Βασίλειος	Βραχιά	-	-
Τσαρτσάνης Ιωάννης	Βραχιά	-	-
Ζαφειρόπουλος Κυριάκος	Καλοχώρι	Στρατιώτης, 31ο Σύνταγμα Πεζικού	3/12/1940, Ύψ.1.532, ΝΔ Πόγραδετς
Παπαπαναγιώτου Εμμανουήλ	Καλοχώρι	Λοχίας, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	17/11/1940, Ύψ. 1.805, όρος Μόροβα
Βερβίτης Κων/νος	Κύμινα	Στρατιώτης, 31ο Σύνταγμα Πεζικού	24/1/1941, Πρόσκαιρο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Κορυτσάς
Καραμπιτσάκης Χρήστος	Κύμινα	-	-
Κολινδρέτσης Νικόλαος	Κύμινα	Στρατιώτης, Γ΄ Σύνταγμα Βαρέος Πυροβολικού	25/4/1941, Στρατιωτικό Νοσοκομείο Καστοριάς
Λιάντης Τηλέμαχος	Κύμινα	Στρατιώτης, 66ο Σύνταγμα Πεζικού	3/12/1940, Μήτσανι (Τρεμπεσίνα)
Μπαγιώκης Ιωάννης	Κύμινα	Στρατιώτης, 68ο Σύνταγμα Πεζικού	19/11/1940, Ύψ. 1.878, όρος Μόροβα
Παπάζης Μιχαήλ	Κύμινα	Στρατιώτης, 68ο Σύνταγμα Πεζικού	19/11/1940, Ύψ. 1.878, όρος Μόροβα
Τσαρίδης Αλέξανδρος	Κύμινα	-	-
Τσιούλης Κωνσταντίνος	Κύμινα	Στρατιώτης, Σ2 Σ.Ν. Διακομιδής	17/11/1940, Σ2 Στρατιωτικό Νοσοκομείο Διακομιδής Αμυνταίου
Γρίβας Φώτιος	Νέα Μάλγαρα	Στρατιώτης, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	13/1/1941, Ορεινό Χειρουργείο
Καράμαλας Δημήτριος	Νέα Μάλγαρα	-	-
Καρανικόλας Γεώργιος	Νέα Μάλγαρα	-	-
Παραπονιάρης Αλέξανδρος	Νέα Μάλγαρα	Στρατιώτης, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	14/2/1941, Στρατιωτικό Νοσοκομείο Κορυτσάς

Ονοματεπώνυμο	Τόπος καταγωγής	Βαθμός & μονάδα	Ημερομηνία & τόπος θανάτου
Γιοβανούδης Παναγιώτης	Σίνδος	-	-
Γκέκας Κωνσταντίνος	Σίνδος	Στρατιώτης, 31ο Σύνταγμα Πεζικού	10/12/1940, Ύψ. 1.532
Κυριακόπουλος Γεώργιος	Σίνδος	-	-
Μητσάκης Ιωάννης	Σίνδος	Στρατιώτης, 31ο Σύνταγμα Πεζικού	09/12/1940, Πόγραδετς
Παπαγεωργίου Γεώργιος	Σίνδος	Στρατιώτης, 66ο Σύνταγμα Πεζικού	29/01/1941, Σιρακούτ
Τζουράς Μενέλαος	Σίνδος	-	-
Τούσης Κωνσταντίνος	Σίνδος	Στρατιώτης, 66ο Σύνταγμα Πεζικού	12/04/1941, Ντομπρούσια, ΝΑ Μπεράτ
Αλεξούδης Θεόδωρος	Χαλάστρα	Στρατιώτης, 50ό Σύνταγμα Πεζικού	05/12/1940, Ύψ. Κιάφε Μάρτα
Γεωργακόπουλος Χρήστος	Χαλάστρα	Στρατιώτης, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	16/12/1940, Κούτσι Κορυτσάς
Ζωγραφόπουλος Κωνσταντίνος	Χαλάστρα	Λοχίας, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	25/01/1941, Σ1 Νοσοκομείο Διακομιδής Μπουλαράτι Δ. Κακαβιάς
Ματσκάς Αλέξανδρος	Χαλάστρα	-	-
Μουρμούρας Χρήστος	Χαλάστρα	Στρατιώτης, XI Ομάδα Αναγνωρίσεως	10/03/1941, Ύψ. Μάλι Σπαντάριτ, Ύψ. 1.110
Νταλίγκαρος Νικόλαος	Χαλάστρα	Στρατιώτης, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	30/12/1940, Κόσνιτσα
Πάσιος Δημήτριος	Χαλάστρα	Στρατιώτης	14/08/1941, 2ο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αθηνών
Σβήρκος Ιάκωβος	Χαλάστρα	Στρατιώτης, 66ο Σύνταγμα Πεζικού	20/02/1941, Όρος Σιρακούτ Ν. Τόμαρι
Σιάντρης Αχιλλέας	Χαλάστρα	-	-
Σούρβας Παναγιώτης	Χαλάστρα	Στρατιώτης, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	3/12/1940, Ύψ. Κιάφε Μάρτα, Ύψ. 1.872, Μασκουλώρι ΝΔ Κορυτσάς
Τσιώντσης Σταύρος	Χαλάστρα	Λοχίας, 30ό Σύνταγμα Πεζικού	3/12/1940, Ύψ. 1.872, Μασκουλώρι ΝΔ Κορυτσάς
Τσουβλής Αθανάσιος	Χαλάστρα	-	-

Οι καθημερινοί βομβαρδισμοί της κοντινής Θεσσαλονίκης και οι σκληρές συγκρούσεις στο μέτωπο του πολέμου «ξύπνησαν» δυσάρεστες αναμνήσεις στους κατοίκους της περιοχής, ιδιαίτερα σε όσους είχαν ζήσει τον ξεριζωμό από τις εστίες τους, ως αποτέλεσμα εχθροπραξιών και καταστροφών. Την ίδια ώρα, όμως, οι δραματικές αυτές περιστάσεις υπήρξαν η αφορμή για μια άνευ προηγουμένου συλλογική δράση των ακάματων ανθρώπων του κάμπου στο Δέλτα: οι γυναίκες έπλεκαν μάλλινα ρούχα για τους φαντάρους και σέρβιραν καφέδες και ψωμί στους νεοσυλλέκτους, ενώ σε αρκετά σχολεία, τα οποία είχαν μετατραπεί σε αποθήκες πυρομαχικών, τα παιδιά βοηθούσαν στο καθάρισμα των γράσων και το πακετάρισμα των φυσιγγιών. Τέλος, οι άνδρες που δεν είχαν επιστρατευτεί είχαν ανα-

Μηχανοκίνητο τμήμα του γερμανικού στρατού στην πόλη της Θεσσαλονίκης. (Bundesarchiv)

πτύξει ομάδες πολιτικής άμυνας, οι οποίες αντικατέστησαν τον παραλυμένο διοικητικό μηχανισμό των πρώτων ημερών. Όλοι αυτοί ζούσαν με την αγωνία για την τύχη των δικών τους ανθρώπων που πολεμούσαν, αλλά και για την έκβαση του πολέμου· υπέφεραν σιωπηλά τα βάσανά τους και ζούσαν λίγες στιγμές ξεγνοιασιάς όταν συγκεντρώνονταν μπροστά στο μοναδικό ραδιόφωνο της κοινότητας, προκειμένου να ακούσουν τα εμψυχωτικά τραγούδια της Σοφίας Βέμπο.[19]

Μετά τις νίκες του ελληνικού στρατού στο αλβανικό μέτωπο, ο Χίτλερ αποφάσισε να επιτεθεί στην Ελλάδα. Στις 6 Απριλίου 1941, γερμανικές δυνάμεις εισέβαλαν στο ελληνικό έδαφος. Ενώ μαίνονταν οι μάχες στο οχυρό Ρούπελ, η 2η γερμανική τεθωρακισμένη μεραρχία, μετά τη γρήγορη ήττα του γιουγκοσλαβικού στρατού και την υποχώρηση των Βρετανών, προήλασε μέσα από την αφύλακτη κοιλάδα του Αξιού.

Στις 9 Απριλίου, ο γερμανικός στρατός κατέλαβε τη Θεσσαλονίκη. Η πιθανή αντίσταση των βρετανικών στρατευμάτων και η δημιουργία ενός πολεμικού μετώπου στον κάμπο του Αξιού φαίνεται ότι προκάλεσαν τη μετακίνηση κατοίκων από την περιοχή του Δέλτα με προορισμό τη Θεσσαλία. Πολύ γρήγορα, όμως, η γερμανική προέλαση στη νότια Ελλάδα ανέκοψε αυτή την άτακτη φυγή των κατοίκων του κάμπου.[20] Η οριστική κατάρρευση του αλβανικού μετώπου και η συνθηκολόγηση του ελληνικού στρατού (20 Απριλίου 1941) προκάλεσαν την ασυντόνιστη υποχώρηση των Ελλήνων στρατιωτών από τα πεδία των μαχών, οι οποίοι επέστρεφαν στα σπίτια τους με τα πόδια ή με κάρα εν μέσω απίστευτης ταλαιπωρίας. Οι κάτοικοι του δυτικού κάμπου της Θεσσαλονίκης υπήρξαν θεατές αυτών των θλιβερών ομάδων στρατιωτών οι οποίοι γύριζαν από το μέτωπο, μια και στην περιοχή τους υπήρχαν βασικοί οδικοί άξονες που οδηγούσαν στη Θεσσαλονίκη. Όπως μας πληροφορεί ο τότε στρατιώτης Λεόν Χαγουέλ, Εβραίος της πόλης, οι Γερμανοί είχαν εγκαταστήσει φρουρές στον Γαλλικό ποταμό, προκειμένου να συλλαμβάνουν Έλληνες στρατιώτες που επέστρεφαν. Αναφέρει, μεταξύ άλλων:

Ο Λευκός Πύργος στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Είναι χαρακτηριστική η ζωγραφική που καλύπτει το μνημείο, η οποία λειτουργεί ως καμουφλάζ, προκειμένου να το προφυλάξει από πιθανό βομβαρδισμό. (Bundesarchiv)

«Με ένα κάρο, το οποίο νοικιάσαμε βάζοντας από δέκα δραχμές καθένας μας, πορευτήκαμε για τη Θεσσαλονίκη. Για να μπεις μέσα στη Θεσσαλονίκη έπρεπε να φοράς πολιτικά. Τους στρατιώτες τούς σταματούσαν οι Γερμανοί στη γέφυρα του Γαλλικού ποταμού και τους έστελναν στο Τεκελί, στη σημερινή Σίνδο, για υποχρεωτική εργασία. Εγώ είχα προμηθευτεί ένα πολιτικό παντελόνι και είχα βγάλει το χιτώνιό μου. Ήταν Πρωτομαγιά. Οι υπόλοιποι, που ήταν ντυμένοι στρατιώτες, κατέβηκαν από το κάρο για να μην τους πιάσουν οι Γερμανοί. Εγώ πέρασα με το κάρο και μπήκα μέσα στη Θεσσαλονίκη. Βέβαια, είχα περιπέτειες, γιατί πιάνανε οι Γερμανοί στον δρόμο Κιλκίς - Θεσσαλονίκη όλους τους στρατιώτες, πάλι για εργασία. Κι εκεί είχα περιπέτειες. Στο μεταξύ, με τον μικρό μου αδελφό, ο οποίος σκοτώθηκε εδώ, φτάσαμε στο Χαρμάνκιοϊ, στα σημερινά Διαβατά ή Ιωνία, όπως λέγεται σήμερα, και ντυθήκαμε. Από εκεί είχαμε ξεκινήσει για να πάμε στον πόλεμο. Εκεί είχα καταταγεί εγώ».[21]

Όψεις της ζωής την περίοδο της Κατοχής και της Αντίστασης στο Δέλτα του κάμπου

ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ της Κατοχής (1941-1944) δυσκόλεψε η επικοινωνία μεταξύ της Θεσσαλονίκης και των περιοχών του Δέλτα. Πολλά μέσα μεταφοράς χάθηκαν στον πόλεμο, ενώ όσα διασώθηκαν επιτάχθηκαν από τους Γερμανούς. Η πρόσβαση στην πόλη γινόταν κυρίως με τα πόδια και με κάρα. Οι πιο τολμηροί χρησιμοποιούσαν παράνομα τα τρένα, που κουβαλούσαν εργάτες για τα έργα των Γερμανών, υπό τον φόβο βέβαια ότι θα επιταχθούν και οι ίδιοι για κάποια αγγαρεία.[22]

Την επικοινωνία με την πόλη και την υπόλοιπη ενδοχώρα δυσχέραινε η τραγική κατάσταση στην οποία είχαν περιέλθει όλες οι συγκοινωνιακές υποδομές. Κατεστραμμένοι δρόμοι και βομβαρδισμένες γέφυρες συνέθεταν το σκηνικό της διαδρομής προς τη Θεσσαλονίκη. Επιπλέον, διάφορα σημεία στην είσοδο της πόλης, όπως ο σταθμός και το Στρατόπεδο Παύλου Μελά, είχαν απομονωθεί από τις κατοχικές δυνάμεις και η διέλευση από τα συγκεκριμένα μέρη εγκυμονούσε κινδύνους.[23]

Η καθημερινότητα των κατοίκων διαμορφώθηκε σύμφωνα με τις ανάγκες και τις διαταγές των Γερμανών. Δηλαδή, πέρα από τα μέτρα που είχαν πρακτικό χαρακτήρα και ήταν άμεσα συνδεδεμένα με τις πολεμικές ανάγκες, υπήρχαν και κατοχικές διατάξεις, οι οποίες στόχευαν στην τρομοκράτηση των πληθυσμών. Έτσι, οι Γερμανοί απαγόρευσαν τη χρήση των ελάχιστων ραδιοφώνων, τα οποία, σύμφωνα με τον Γκλαβέρη, *«αποτελούσαν οάσεις επικοινωνίας με τον ελεύθερο κόσμο»*, έκοψαν τα τηλεγραφικά και τα τηλεφωνικά σύρματα, επέβαλαν υποχρεωτική συσκότιση το βράδυ για την προστασία από τα συμμαχικά αεροπλάνα και διέταξαν σε όλα τα σπίτια να υπάρχουν αναρτημένα στις εισόδους τα ονόματα των διαμενόντων σε αυτά.[24]

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε τον σπουδαίο ρόλο που διαδραμάτισε η περιοχή του κάμπου της δυτικής Θεσσαλονίκης στα δύσκολα χρόνια της Κατοχής, όταν η πόλη βίωσε την εξαθλίωση και τον αφανισμό λόγω της σοβαρής επισιτιστικής κρίσης, εξαιτίας της αφαίμαξης των φυσικών πόρων και αγαθών της χώρας από τις ναζιστικές δυνάμεις. Σε αντίθεση με την Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη το ποσοστό θανάτων από πείνα ήταν μικρότερο, και αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην πλούσια αγροτική ενδοχώρα γύρω από αυτήν. Τα δρομολόγια επιβίωσης των πεινασμένων κατοίκων κατέληγαν σε διάφορα χωριά γύρω από την πόλη, όπως το Ωραιόκαστρο,

Υπαίθρια αυτοσχέδια αγορά τροφίμων την περίοδο της Κατοχής

Υφαρπαγή τροφίμων από στρατιώτες της Βέρμαχτ. (Bundesarchiv)

η Νεοχωρούδα, τα Βασιλικά, η Σουρωτή και η Σίνδος.[25] Πολλές φορές, η μετακίνηση προς την ύπαιθρο γινόταν με τα πόδια, μέσω δύσβατων μονοπατιών, είτε λόγω απουσίας μεταφορικού μέσου είτε για την αποφυγή των γερμανικών φρουρών. Πολυάριθμοι κάτοικοι της πόλης έρχονταν σε επαφή με αγρότες, προκειμένου να ανταλλάξουν αντικείμενα του αστικού κόσμου (έπιπλα, χρυσαφικά, ρούχα κ.ά.) για ένα σακί αλεύρι. Τέλος, δεν έλειψαν και εκείνοι που επέλεξαν να μετακομίσουν μόνιμα στην ύπαιθρο, όπου μπορούσαν ευκολότερα να βρουν τροφή. Τυχεροί ήταν όσοι διατηρούσαν συγγενικούς και φιλικούς δεσμούς με τα χωριά της υπαίθρου, σε αντίθεση με τους πρόσφυγες της ανατολικής Μακεδονίας και τους Εβραίους, οι οποίοι δεν είχαν ιδιαίτερες σχέσεις με τα γύρω χωριά της Θεσσαλονίκης.[26]

Η συγκλονιστική μαρτυρία της Ελευθερίας Δροσάκη επιβεβαιώνει τον σπουδαίο ρόλο της περιοχής του Δήμου Δέλτα στα ζοφερά χρόνια της Κατοχής:

«Σε λίγες μέρες μάς πήρε η μάνα μου και μας πήγε στη Σίνδο. Εκεί, εκτός από τους δεσμούς φιλίας που είχε δημιουργήσει ο πατέρας μου τότε, που ήταν στο ιατρείο του εποικισμού, είχε και η μάνα μου τις δικές της φιληνάδες, που εμείς τα παιδιά τις νομίζαμε θείες μας. Σ' αυτές τις θείες μάς έφερε να περάσουμε λίγες μέρες και να φάμε λίγο ψωμάκι. Η πείνα είχε αρχίσει. Το ψωμί το δίνανε με το δελτίο – 30 δράμια το άτομο. Από αυτό το σιτάρι, που δώσανε εντολή οι Γερμανοί να παραδοθεί στη συγκέντρωση, οι αγρότες κρατούσαν όσο περισσότερο μπορούσαν και το έκαναν ανταλλαγή με άλλα πράγματα. Γέμιζαν οι δρόμοι και τα μονοπάτια που οδηγούσαν στα χωριά με κόσμο, που ερχόταν από τις πόλεις να δώσει χρυσαφικά, ρούχα, αλάτι, σαπούνι, άδεια σακιά, κρύσταλλα, πορσελάνες, κάδρα, χαλιά, ραπτομηχανές και ό,τι άλλο βάζει ο νους σου για να πάρει κάτι φαγώσιμο, και προπαντός αλεύρι για να κάνει ψωμί. Και πάντα με τον κίνδυνο να τα κατασχέσουν στον δρόμο οι Γερμανοί, γιατί απαγορευόταν να αγοράζεις σιτηρά, όπως απαγορευόταν να αποθηκεύεις τρόφιμα».[27]

Το μέγεθος του επισιτιστικού προβλήματος, τη συμβολή των χωριών του Δέλτα στην αντιμετώπισή

του και εικόνες της καθημερινότητας την περίοδο της Κατοχής στα χωριά του Δέλτα αναδεικνύει στις χειρόγραφες αναμνήσεις του ο Στέφανος Ρίσκος από τα Κύμινα:

«Όλος ο κόσμος από τις πόλεις βγήκε στα χωριά για ψωμάκι. Αυτό ήταν πάρα πολύ λυπηρό τότες, όλοι οι δρόμοι έξω από τις πόλεις και από τα χωριά να είναι γεμάτοι δεξιά και αριστερά από γυναικόπαιδα. Και να φωνάζουν "πεινάω, πεινάω" και να βλέπουν τα μάτια μας παιδάκια πετσί και κόκαλο, έτοιμα να πεθάνουν. Και άλλα, πεθαμένα. Δηλαδή, άμα είχες λίγο ψωμί να δώσεις, γλίτωνες (από) έναν άνθρωπο τη ζωή. Και τώρα, οι Γερμανοί στα χωριά διατάζουν και λένε: "Οσοι έχουν βουβάλια, πρόβατα, γουρούνια, όλοι έξω στο λιβάδι". Εκεί μας διάλεγαν τα καλύτερα ζώα, τα πιο παχιά, μόνον αυτά που ζεύαμε δεν μας τα έπαιρναν. […] Και, εκτός αυτό, μας έπαιρναν για διάφορες αγγαρείες. Όπου είχαν δουλειές για σκάψιμο. Μας έβαζαν να φυλάγουμε τις σιδηροδρομικές γραμμές. Και, αν ήσουν λίγο άρρωστος και δεν μπορούσες να πας, τότες ήσαν επικίνδυνος – ή πολύ ξύλο θα έτρωγες ή σε σκότωναν…»[28]

Από το 1943, η καθημερινότητα θα διαταρασσόταν ακόμα περισσότερο λόγω των βομβαρδισμών των συμμαχικών αεροπλάνων. Αυτή τη φορά, η περιοχή της δυτικής Θεσσαλονίκης δέχθηκε ισχυρά πλήγματα. Κατά τους βραδινούς βομβαρδισμούς χτυπούσαν οι σειρήνες και δονούσαν την ατμόσφαιρα τα αντιαεροπορικά πυρά των Γερμανών. Κύριοι στόχοι υπήρξαν το λιμάνι, ο Σιδηροδρομικός Σταθμός, το Στρατόπεδο Παύλου Μελά και το Μπεξινάρι. Ωστόσο, επλήγησαν και περιοχές της Ιωνίας, στον τομέα όπου βρίσκονται σήμερα οι εγκαταστάσεις της ΕΚΟ. Οι μνήμες είναι οδυνηρές, αφού ο άμαχος πληθυσμός των Διαβατών βρέθηκε στη δίνη ενός αδυσώπητου πολέμου:

«Καθημερινά πηγαίναμε στην περιοχή του Σιδηροδρομικού Σταθμού, στην περιοχή του Μπεξινάρ, μέχρι το Ντουντουλάρ, στον σημερινό Δήμο Ιωνίας, δίπλα στην ΕΚΟ. Εκεί έγιναν και πολλά ατυχήματα από βόμβες που εξερράγησαν, όταν προσπάθησαν μερικά παιδιά να τις ανοίξουν, κι έτσι είχαμε πολλά θύματα».

Ο τρόμος του πολέμου αποτυπώθηκε ακόμη και στα τραγούδια των μικρών παιδιών της περιοχής:

Μανάδες που 'χετε παιδιά
στο Δουδουλάρ σταλμένα
να μην τα περιμένετε
γιατί είναι απελπισμένα.
Στο Δουδουλάρ βομβάρδισαν,
στην Αποθήκη Ένα,
παιδιά, παιδιά σκοτώθηκαν,
παιδιά είκοσι ένα.[29]

Με τη γέννηση της Εθνικής Αντίστασης, η περιοχή του Δέλτα αποτέλεσε ξανά ένα χρήσιμο και ασφαλές πέρασμα για τους χειμαζόμενους κατοίκους της Θεσσαλονίκης. Τούτη τη φορά, όμως, λειτούργησε ως ασφαλής δίοδος ανάμεσα στους φορείς της Αντίστασης εντός της πόλης και στο αντάρτικο των βουνών της κεντρικής και της δυτικής Μακεδονίας. Έτσι, ο σπόρος της Αντίστασης, τον οποίο με μεγάλο κόστος

Πορεία των μηχανοκίνητων τμημάτων της Βέρμαχτ στη λεωφόρο Νίκης. (Bundesarchiv)

σε ανθρώπινες ζωές είχε φυτέψει η νεολαία της πόλης, δεν άργησε να καρπίσει και στα χωριά του Δέλτα.

Επιπλέον, δεν έλειψαν, οι έμμεσες αντιστασιακές πράξεις, και κυρίως οι δράσεις αλληλεγγύης προς τους αγωνιστές του ΕΛΑΣ (Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) από τους κατοίκους της περιοχής: πολλοί έκρυβαν στα σπίτια τους αντάρτες (κάτοικοι των Κυμίνων μαζί με ψαράδες της Χαλάστρας είχαν κρύψει και φυγαδεύσει και Βρετανούς πιλότους, οι οποίοι είχαν καταπέσει με το βομβαρδιστικό τους στην περιοχή),[30] προκειμένου να τους παράσχουν ασφαλές καταφύγιο για λίγες ημέρες ή ώρες, να τους δώσουν λίγο φαγητό και να τους περιθάλψουν. Ένα τέτοιο περιστατικό μάς μεταφέρει και η Ε. Δροσάκη:

«Η Σίνδος δεν ήταν μακριά από του παππού. Ήταν περίπου έντεκα χιλιόμετρα. Όταν μπήκαμε στο χωριό, είχε πια σκοτεινιάσει. Πήγαμε στο σπίτι της Ελένης και του Θόδωρου Γκαμανή. Χάρηκαν πολύ που μας είδαν και, όταν τους είπαμε τι τρέχει, μας κατέβασαν να μείνουμε στο υπόγειο του νεόχτιστου σπιτιού τους. Στο υπόγειο κρυβόταν και μια πολύ κοντή και παχουλή γυναίκα, γύρω στα σαράντα. Η μάνα μου τη γνώριζε. Την έλεγαν Κωνσταντία Γκιούτσικα. Εγώ την έβλεπα για πρώτη φορά. Ήταν στο αντάρτικο και τώρα ήρθε κρυφά στο χωριό να δει τι θα κάνει με τη γριά μάνα της, που την άφησε ολομόναχη όταν έφυγε κυνηγημένη. Η Κωνσταντία είχε περιθάλψει στο σπίτι της έναν τραυματία καπετάνιο του ΕΛΑΣ. Όταν αυτός θεραπεύτηκε και ετοιμαζόταν να φύγει, τους πρόδωσαν. Κατάφεραν να το σκάσουν μέσα στη νύχτα, πηδώντας από το παράθυρο. Πήγαν και οι δυο τους στο βουνό, στην περιοχή Πιερίων».[31]

Φυσικά, κάθε αντιστασιακή δράση ενείχε σοβαρούς κινδύνους, διότι οι κατακτητές δεν δίσταζαν να ασκήσουν τυφλή βία και τρομοκρατία εναντίον του πληθυσμού. Έως την αποχώρησή τους από την περιοχή της Θεσσαλονίκης, τα χωριά του κάμπου έζησαν την οδυνηρή εμπειρία των γερμανικών μπλόκων και εξορμήσεων. Ακολουθούσε ο εγκλεισμός στο Στρατόπεδο Παύλου Μελά, όπου οι κρατούμενοι ξυλοκοπούνταν και δούλευαν σε καταναγκαστικά έργα. Ο Λεωνίδας Γιασημακόπουλος, έγκλειστος στο θρυλικό στρατόπεδο, αναφέρει στο ημερολόγιό του περιπτώσεις μεταφοράς κρατουμένων από τις περιοχές της Χαλάστρας, των Νέων Μαλγάρων[32] και του Καλοχωρίου. Η τελευταία ξεχωρίζει εξαιτίας του αριθμού των αιχμαλώτων:

«Ενόσω ακόμη ήτο εκεί ο Αχιλλεύς, ήλθαν τρεις κλούβες και κατέβασαν 100 άτομα, άνδρας και ολίγας γυναίκας, από το Καλοχώρι Θεσσαλονίκης (Κασκάρκα). Απ' αυτούς, τρεις από το πολύ ξύλο τούς μετέφεραν στο αναρρωτήριον. Ο ένας έχει σπασμένη την σπονδυλικήν στήλην, ονόματι Δούνος Γεώργιος, ο άλλος, ονόματι Ευθύμιος Γκιουλιάμης, είναι πιασμένος ολόκληρος από τον ξυλοδαρμό και τους ρευματισμούς, και ο τρίτος Γεώργιος Τζωρτζίδης έχουν ανοίξη οι γλουτοί του από το πολύ ξύλο. […] Έως πού θα πάγη αυτό το κακό; Θεέ μου, τερμάτισε τα δεινά μας, δίνοντας την ειρήνην στον κόσμο Σου!»[33]

Ο Θ. Γκλαβέρης από τα χωριά του Δέλτα που είχαν ιδιαίτερη συνεισφορά στον αγώνα ξεχωρίζει τα Νέα Μάλγαρα, τα Κύμινα, τη Χαλάστρα, τη Σίνδο και το Καλοχώρι. Μάλιστα, παραθέτει και ονόματα μαχητών (μεταξύ αρκετών άλλων κατοίκων που ανέπτυξαν αντιστασιακή δράση), *«που διακρίθηκαν για τα ηγετικά προσόντα τους*

Αντάρτες ενώ προετοιμάζουν εκρηκτικούς μηχανισμούς. (Φωτογραφία: Σπ. Μελετζής)

και κατέλαβαν στρατιωτικά αξιώματα» στις γραμμές του ΕΛΑΣ.

Με βάση τα στοιχεία, οι αντιστασιακοί που σκοτώθηκαν πολεμώντας είτε τον γερμανικό στρατό είτε τους εγχώριους συνεργάτες τους την περίοδο της Κατοχής από την περιοχή του Δήμου Δέλτα είναι οι εξής:

ΚΑΛΟΧΩΡΙ: Μαλασίδης Χρήστος, Καραγιαννίδης Νικόλαος, Ριμπάς Νικόλαος.

ΚΥΜΙΝΑ: Ουζούνης Πέτρος, Πολυχρονόπουλος Πέτρος.

ΝΕΑ ΜΑΛΓΑΡΑ: Κουϊδουρματλής Γεώργιος, Μαντζαβέλας Δημήτριος.

ΣΙΝΔΟΣ: Γέρμαν Πέτρος, Καλεμτζής Σταύρος.[34]

Η αντιστασιακή δράση των χωριών του Δέλτα είχε ως αποτέλεσμα να μπουν αρκετές φορές στο στόχαστρο των κατοχικών δυνάμεων και να υποφέρουν, μετρώντας θύματα ανάμεσα στους κατοίκους τους καθ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής. Σύμφωνα με τα στοιχεία, δολοφονήθηκαν κατά τη διάρκεια «μπλόκων», ερευνών και επιδρομών στα χωριά οι εξής:

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ: Γκέκας Κωνσταντίνος, Πελτέκης Αθανάσιος.

ΔΙΑΒΑΤΑ: Ιωσηφίδης Νικόλαος, Καλλίνης Ελευθέριος, Πετράκης Χρήστος, Τασώνας Χρήστος.

ΚΑΛΟΧΩΡΙ: Ηρακλειώτης Αθανάσιος (πιθανότατα πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο που αναφέρεται στη συνέχεια ως Γερακλιώτης ανάμεσα στους εκτελεσθέντες στη μεγάλη εκτέλεση των Διαβατών).

ΚΥΜΙΝΑ: Αναγνώστου Γεώργιος (38 ετών), Δάκος Δημήτριος (40 ετών), Καραναστάσης Γεώργιος (23 ετών), Τούσιος Αθανάσιος (65 ετών), Τούσιος Θωμάς (26 ετών), Τούσιος Μιχάλης (30 ετών), Τσαρίδης Ευριπίδης (13 ετών).

ΝΕΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑ: Καζάκης Φώτιος.

ΝΕΑ ΜΑΛΓΑΡΑ: Θεοφίλου Ιωάννης, Κατσαρέλιας. Αλέξανδρος, Πάτρας Αθανάσιος, Πεχλιβάνης Θεόδωρος, Τσάμη Κυριακή, Τσιρκινίδης Χριστόφορος, Τσότρας Νικόλαος.

Η σύνδεση του σημερινού Δήμου Δέλτα με τα ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν τη Θεσσαλονίκη μέχρι την απελευθέρωσή της, το 1944, διαφαίνεται

Συνεργάτες των Γερμανών ενώ ετοιμάζονται να σύλλάβουν Έλληνα πατριώτη. (Bundesarchiv).

από τη γλαφυρή και συνάμα συγκινητική περιγραφή του Χρίστου Ζαφείρη:

«Η μνήμη και η συνείδηση της Θεσσαλονίκης περιπλανώνται και διαχέονται στον οπτικό χώρο της έξω από το πολεοδομικό συγκρότημα, όσο φτάνει η ακτίνα του ηλιοβασιλέματος από τον Όλυμπο και τα Πιέρια, όσο διαρκούν οι ημερήσιοι δρόμοι, πεζή ή με αυτοκίνητα και αγροτικά μηχανήματα, που ακολούθησαν οι ελευθερωτές της το 1912 και το 1944, μέσα από τα ποτάμια και τα ρυζοχώραφα της Χαλάστρας».[35]

Η σωτηρία των ομήρων κατοίκων του χωριού το 1942

Δύο από τα λιγότερο γνωστά γεγονότα, τα οποία σημάδεψαν την τοπική κοινωνία της Χαλάστρας την περίοδο της Κατοχής, είναι η σωτηρία κατοίκων του χωριού που είχαν συλληφθεί από τις κατοχικές Αρχές τον Νοέμβριο - Δεκέμβριο του 1942 και η διάσωση των Βρετανών στρατιωτών τον Απρίλιο του 1941.

Το βράδυ της 23ης Νοεμβρίου 1942, γερμανικά στρατεύματα περικύκλωσαν τη Χαλάστρα και το

Άνδρες του τάγματος του Πούλου, που συνεργάζονταν με τις γερμανικές Αρχές, έχουν συλλάβει Έλληνα πατριώτη. (Bundesarchiv)

επόμενο πρωί εισέβαλαν στο χωριό, κάνοντας εξονυχιστική έρευνα σε σπίτια. Στη διάρκειά της βρέθηκε ένα πιστόλι και ο Γερμανός διοικητής διέταξε ο κάτοχός του Χαρίτος Σαραντόπουλος να απαγχονιστεί επιτόπου. Ωστόσο, ο πρόεδρος της κοινότητας Δ. Γουγούλας, ο οποίος από το προηγούμενο βράδυ είχε φυγαδεύσει τα γυναικόπαιδα και τους τραυματίες αντάρτες, οι οποίοι περιθάλπονταν στο χωριό, από το νότιο –αφύλακτο– μέρος, προσπάθησε να σώσει τον Σαραντόπουλο. Ζήτησε, λοιπόν, από τους Γερμανούς να δικαστεί από στρατοδικείο, και ο Γερμανός διοικητής, καθώς δεν περίμενε τέτοια αντίδραση εκ μέρους του προέδρου, που θεωρητικά συμβάδιζε με τον στρατιωτικό κανονισμό, υπαναχώρησε. Τελικά, ο διοικητής διέταξε ο Σαραντόπουλος μαζί με άλλους Χαλαστρινούς να συλληφθούν και να μεταφερθούν στο Στρατόπεδο Παύλου Μελά.

Η σωτηρία των κατοίκων του χωριού θα ερχόταν λίγες ημέρες μετά, στις 9 Δεκεμβρίου 1942. Τότε, ο Γερμανός αξιωματικός Βόλφγκανγκ Μακάτς κατάφερε να τους ελευθερώσει, αφού πρώτα τον είχε ενημερώσει για τη σύλληψη των Χαλαστρινών ο γιατρός Κ. Δούμπλας, με καταγωγή από το χωριό. Ο γιατρός πληροφορήθηκε τη σύλληψη πιθανότατα από τον Γουγούλα και απευθύνθηκε στον αξιωματικό. Οι δύο άνδρες γνωρίζονταν από την περίοδο του Μεσοπολέμου, καθώς ο Μακάτς, ο οποίος στην πολιτική ζωή του ήταν γνωστός πτηνολόγος (μια ενασχόληση που συνέχισε και μετά τον πόλεμο), είχε παραμείνει στη Χαλάστρα για μεγάλο χρονικό διάστημα για να μελετήσει την πανίδα της περιοχής.[37]

Η συμβολή της Χαλάστρας στη διάσωση των μαχητών του βρετανικού στρατού

Ενάμιση χρόνο νωρίτερα, οι κάτοικοι της Χαλάστρας ήταν αυτοί που είχαν διασώσει αιχμαλώτους των Γερμανών. Κατά τη διάρκεια της προέλασης του γερμανικού στρατού στον ελλαδικό χώρο στα μέσα Απριλίου, οι ναζί συνέλαβαν 11 μαχητές του βρετανικού στρατού (8 Νεοζηλανδοί, 2 Κύπριοι και ένας Άγγλος). Οι στρατιώτες αυτοί δεν είχαν οπισθοχωρήσει με το υπόλοιπο στράτευμα, καθώς είχαν μείνει σκόπιμα πίσω για να ανατινάξουν γέφυρες και να καθυ-

στερήσουν τη γερμανική προέλαση. Οι αιχμάλωτοι σαμποτέρ κατάφεραν να αποδράσουν από το τρένο με το οποίο τους μετέφεραν και βρέθηκαν στην περιοχή της Χαλάστρας, όπου συνάντησαν τον Γεώργιο Κράββα. Αυτός, αφού τους έκρυψε, τους περιέθαλψε και κανόνισε με τη βοήθεια Χαλαστρινών ψαράδων τη μεταφορά τους από την παραλιακή τοποθεσία Λευκούδι στη θέση Καρυά, στις εκβολές του Λουδία, και από εκεί στον Όλυμπο.

Η κοινότητα Χαλάστρας, στις 22 Αυγούστου 1946, έλαβε συγχαρητήρια-ευχαριστήρια επιστολή από τον πρωθυπουργό της Νέας Ζηλανδίας, στην οποία επαινούνταν και αναγνωριζόταν η συμβολή των κατοίκων του χωριού στην περίθαλψη και τη σωτηρία των Νεοζηλανδών στρατιωτών.[38]

Η εκτέλεση του κοινοτάρχη των Μαλγάρων από το Σώμα του Σούμπερτ

Η ωμή καταστολή και η εκτεταμένη βία από τις γερμανικές κατοχικές δυνάμεις και τους Έλληνες συνεργάτες τους, στις οποίες ήταν εκτεθειμένοι οι κάτοικοι των χωριών του Δέλτα, αποτυπώνονται στη δολοφονία του προέδρου της κοινότητας Μαλγάρων Αλέξανδρου Κατσαρέλια, του Χριστόφορου Τσιρκινίδη και ακόμα τριών ατόμων (τα οποία προέρχονταν από τη Χαλκιδική και βρίσκονταν στο χωριό) στις 19 Αυγούστου 1944. Το μπλόκο των Κυμίνων και των Μαλγάρων αποτέλεσε άλλον έναν κρίκο στην αλυσίδα των εγκλημάτων του Σώματος του Σούμπερτ στη χώρα μας, ενώ την απουσία κάθε σεβασμού στην ανθρώπινη ζωή καταδεικνύει το γεγονός ότι τα θύματα βασανίστηκαν για ώρες μπροστά στους συγκεντρωμένους άνδρες των δύο χωριών, μεταξύ των οποίων βρισκόταν ο ανήλικος γιος του Κατσαρέλια. Οι αιτίες της εκτέλεσης δεν έχουν εξακριβωθεί, καθώς μπορεί να έγινε εξαιτίας είτε πιθανής σύνδεσης του Κατσαρέλια με αντιστασιακές οργανώσεις είτε ως αποτέλεσμα καταγγελίας κατοίκου, ενώ είναι πιθανό να αποφασίστηκε στο πλαίσιο της τακτικής που ακολουθούσαν ο Σούμπερτ και το ένοπλο σώμα του: στόχευαν την ηγεσία χωριών και κοινοτήτων, ώστε να καλλιεργούν τον φόβο και να αποσπούν πληροφορίες.[39]

Ο ψυχωτικός ναζί Φριτς Σούμπερτ, εμπνευστής της σφαγής των αμάχων σε Διαβατά, Χορτιάτη και αλλού

Η εκτέλεση των Διαβατών

Ένα από τα τραγικότερα γεγονότα που έλαβαν χώρα στα όρια του σημερινού Δήμου Δέλτα υπήρξε η εκτέλεση 101 πατριωτών στα Διαβατά από τους ναζί, στις 6 Ιουνίου 1944, ως αντίποινα για τον εκτροχιασμό τρένου και άλλες ανταρτικές επιθέσεις. Από το σύνολο των εκτελεσθέντων, 98 μεταφέρθηκαν στον χώρο εκτέλεσης από το Στρατόπεδο Παύλου Μελά και τρεις από άλλες φυλακές. Παράλληλα, ακόμα τρία άτομα εκτελέστηκαν από τις κατοχικές Αρχές σε άλλο σημείο της Θεσσαλονίκης, την ίδια ημέρα, ανεβάζοντας το σύνολο των εκτελεσθέντων σε 104. Στην πλειονότητά τους ήταν μέλη και στελέχη του ΕΑΜ και του ΚΚΕ, ενώ μεταξύ των εκτελεσθέντων ήταν ο καθηγητής Κώστας Χατζήμαλης, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Είχε γεννηθεί το 1908 στο Αϊβαλί της Μικράς Ασίας και είχε μεταβεί το 1944 στη Μακεδονία, αναλαμβάνοντας τη θέση του γραμματέα της Κομματικής Οργάνωσης Θεσσαλονίκης του ΚΚΕ, ενώ για χρόνια είχε διατελέσει συντάκτης του *Ριζοσπάστη*. Η σύλληψη και η εκτέλεσή του έγιναν κατά πάσα πιθανότητα δίχως οι κατοχικές Αρχές να γνωρίζουν την ιδιότητά του, καθώς κυκλοφορούσε με ψεύτικη ταυτότητα και είχε συλληφθεί σε τυχαίο μπλόκο.

Το 1/4 των εκτελεσθέντων ήταν από τον Νομό Θεσσαλονίκης, ενώ οι υπόλοιποι είχαν συγκεντρωθεί από άλλους νομούς [κυρίως από Ημαθία (18), Πιερία (14) και Σέρρες (9)].[40]

Η περιοχή του Δήμου Δέλτα συνδέθηκε με την εκτέλεση όχι μόνο γιατί έγινε εντός των ορίων της, αλλά και διότι μεταξύ των θυμάτων βρίσκονταν 12 κάτοικοι

της, με την πλειονότητά τους να προέρχεται από το Καλοχώρι. Στις 23 Απριλίου 1944, οι Γερμανοί και τα Τάγματα Ασφαλείας είχαν εισβάλει στο Καλοχώρι για να εντοπίσουν στελέχη του ΕΑΜ που δρούσαν στην περιοχή. Αφού τρομοκράτησαν τον άμαχο πληθυσμό, συνέλαβαν αρκετούς υπόπτους με τη βοήθεια ντόπιου καταδότη. Οι αιχμάλωτοι ακολούθησαν τη γνωστή διαδρομή προς το Στρατόπεδο Παύλου Μελά και 10 από αυτούς, μαζί με δύο κατοίκους της Νέας Μαγνησίας, επιλέχθηκαν για την εκτέλεση.[41]

Στο μπλόκο του Καλοχωρίου και στην αυτοθυσία του τοπικού υπευθύνου του ΕΑΜ Παναγιώτη Βουτσά, ο οποίος παραδόθηκε για να σταματήσει τα βασανιστήρια των συγχωριανών του και να αλλάξει την προδιαγεγραμμένη μοίρα των συλληφθέντων (πέρα από αυτούς που εκτελέστηκαν) κάνει αναλυτική αναφορά ο Θ. Γκλαβέρης:

«Το βράδυ της 23ης Απριλίου 1944, ανήμερα του τοπικού πανηγυριού του Αγίου Γεωργίου, Γερμανοί και ταγματασφαλίτες περικύκλωσαν το Καλοχώρι, με στόχο την εξάρθρωση της ισχυρής τοπικής ΕΑΜικής οργάνωσης, η οποία όμως πληροφορήθηκε τις προθέσεις των κατακτητών και φυγάδευσε από το Καλοχώρι τον οπλισμό και τους τραυματίες αντάρτες. Παρ' όλα αυτά, οι Γερμανοί είχαν στα χέρια τους, από ντόπιο καταδότη, την κατάσταση των ονομάτων όλων αυτών, οι οποίοι πριν από λίγες ημέρες παραβρέθηκαν στη μεγάλη συγκέντρωση, που πραγματοποιήθηκε στον αχυρώνα του Γ. Κρυονερίτη, όπου προσφέρθηκαν ρουχισμός και στρατιωτικές χλαίνες από το αλβανικό μέτωπο, για τις ανάγκες της Εθνικής Αντίστασης. Ακολούθησαν φρικτά βασανιστήρια, που κράτησαν εννέα μερόνυχτα, μέχρις ότου βγήκε από το κρησφύγετό του και παραδόθηκε ο τοπικός υπεύθυνος της αντίστασης, ο 45ετής Παναγιώτης Βουτσάς. Τελικά, οι Γερμανοί έλυσαν την πολιορκία του Καλοχωρίου, αφού πήραν μαζί τους και φυλάκισαν στο Στρατόπεδο Παύλου Μελά 136 άτομα. Από αυτούς έκλεισαν ένδεκα Καλοχωρίτες στον θάλαμο των αντιποίνων. […] Από τους λοιπούς φυλακισμένους Καλοχωρίτες, άλλοι στάλθηκαν στα νταμάρια του Δομοκού Θεσσαλίας, όπου έσπαζαν πέτρες για την κατασκευή σιδηροδρομικών γραμμών, και άλλοι στα καταναγκαστικά έργα της Ασπροβάλτας. Από εκεί, εννέα άνδρες και μία ΕΠΟΝίτισσα στάλθηκαν στη Γερμανία, […] απ' όπου απελευθερώθηκαν την 28η Απριλίου 1945» (στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Στάλαγκ VII-Α, κοντά στο Μόουσμπουργκ).[42]

Η μαρτυρία του κρατουμένου του Στρατοπέδου Παύλου Μελά, Λεωνίδα Γιασημακόπουλου, όσον αφορά στη διαδικασία συγκέντρωσης των εκτελεσθέντων, αλλά και στον αντίκτυπο που είχε στους φυλακισμένους του στρατοπέδου, είναι συγκλονιστική. Μεταξύ άλλων, αναφέρει ότι η συγκεκριμένη εκτέλεση ήταν η μεγαλύτερη αριθμητικά με θύματα φυλακισμένους του στρατοπέδου, ενώ στηλιτεύει τη στάση των κατοχικών Αρχών να μην επιτρέψουν στους μελλοθανάτους να ασκήσουν τα θρησκευτικά καθήκοντά τους, ώστε να μην τους προϊδεάσουν για την εκτέλεση.[43]

Τα ονόματα των εκτελεσθέντων κατοίκων από τον Δήμο Δέλτα στο ομαδικό φονικό της 6ης Ιουνίου 1944 είναι τα εξής:[44]

1. Αρναουτέλης Θεόδωρος, ετών 19, μηχανικός, κάτοικος Νέας Μαγνησίας.
2. Βουτσάς Παναγιώτης, ετών 48, αγρότης, κάτοικος Καλοχωρίου.
3. Γερακλιώτης Αθανάσιος, ετών 35, κάτοικος Καλοχωρίου.
4. Γερακούδης Εμμανουήλ, κάτοικος Καλοχωρίου.
5. Καλαϊτζής Χρήστος, ετών 47, αγρότης, κάτοικος Καλοχωρίου.
6. Καλλίτσης Χρήστος, ετών 47, αγρότης, κάτοικος Καλοχωρίου.
7. Κούρουγλου Χρήστος, ετών 31, αγρότης, κάτοικος Καλοχωρίου.
8. Ναταρίδης Νικόλαος, ετών 53, αγρότης, κάτοικος Καλοχωρίου.
9. Σταματόπουλος Μιλτιάδης, αγρότης, κάτοικος Καλοχωρίου.
10. Στόικος Αθανάσιος, ετών 39, αγρότης, κάτοικος Καλοχωρίου.
11. Τσακίρης Κωνσταντίνος, ετών 21, αγρότης, κάτοικος Νέας Μαγνησίας.
12. Χατζηκοντίδης Κωνσταντίνος, ετών 28, αγρότης, κάτοικος Καλοχωρίου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Γαλλικός ποταμός, ο *«έχων δώρα χρυσού»*, μετατράπηκε αρκετές φορές το 1944 σε τόπο μαρτυρίου και εκτελέσεων για πολλούς Θεσσαλονικείς, καθώς δεκάδες βρήκαν τον θάνατο από το Σώμα του Δάγκουλα, του «δράκου της Θεσσαλονίκης», ο οποίος αποτέλεσε βασικό συνεργάτη των ναζί στην πόλη.[45] Όπως μας πληροφορεί ο ιστορικός Στράτος Δορδανάς, *«μέσα στο καλοκαίρι του 1944, όλο και συχνότερα ένα φορτηγό έφευγε από το ξενοδοχείο "Νέα Νίκη" φορτωμένο με μελλοθανάτους και με προορισμό τον Γαλλικό»*.[46] Εκεί, πολλοί αγωνιστές βρέθηκαν μπροστά στα εκτελεστικά αποσπάσματα, ποτίζοντας με το αίμα τους τα αναχώματα του Γαλλικού.

Παραπομπές

1. Καβάλα Μαρία, «Η Θεσσαλονίκη στη γερμανική κατοχή (1941-1944): Κοινωνία, οικονομία, διωγμός Εβραίων», διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ρέθυμνο 2009), σ. 113-116 / Λιναρδάτος Σπύρος, *Η εξωτερική πολιτική της 4ης Αυγούστου και ο πόλεμος του 1940-41*, Τόμος Β΄ (Αθήνα 1976), σ. 113.
2. Για τις γερμανικές στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά της Ελλάδας και για την παράδοση της Θεσσαλονίκης βλ. Heinz A. Richter, *Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδος*, μτφρ. Κώστας Σαρρόπουλος (Αθήνα 1998), σ. 439-463.
3. Μαρία Καβάλα, ό.π., σ. 183-184.
4. Στο ίδιο, σ. 191-193. Όπως τονίζει η συγγραφέας, *«εκτιμάται ότι συνολικά ο αριθμός των θυμάτων από τις έμμεσες αιτίες, όπως ήταν η πείνα και οι ασθένειες, σε όλο το διάστημα της Κατοχής έφτασε στη Θεσσαλονίκη τις 5.000 ψυχές»*.
5. Το ΕΑΜ ιδρύθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου 1941 στην κατεχόμενη Αθήνα με πρωτοβουλία του ΚΚΕ, ύστερα από απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής του. Την ιδρυτική διακήρυξή του συνυπέγραψαν το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος, το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος, η Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας και το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδος. Το ΕΑΜ αποτέλεσε στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής τη μεγαλύτερη αντιστασιακή οργάνωση στην Ελλάδα. Τα μέλη του ανέρχονταν, με βάση τις περισσότερες εκτιμήσεις, σε πάνω από ένα εκατομμύριο, προσμετρώντας και την οργάνωση της νεολαίας του, την ΕΠΟΝ. Αντίστοιχα, τα μέλη των στρατιωτικών σκελών του (ΕΛΑΣ και ΕΛΑΝ) υπολογίζεται ότι άγγιζαν (ή, με βάση άλλες εκτιμήσεις, ξεπερνούσαν), στην περίοδο της μεγαλύτερης ανάπτυξής του, τους 100.000 άνδρες και γυναίκες.
6. Κόντης Βασίλης - Στεφανίδης Γιάννης Δ., «Η Θεσσαλονίκη κατά την κρίσιμη δεκαετία 1940-1950», στο Χασιώτης Ι. Κ. (επιμ.), *Τοις αγαθοίς Βασιλεύουσα, Θεσσαλονίκη (Ιστορία και Πολιτισμός)*, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 165.
7. Lewkowicz Bea, «"Μετά τον πόλεμο ήμασταν όλοι μαζί": Αναμνήσεις Εβραίων της μεταπολεμικής Θεσσαλονίκης», στο Mark Mazower (επιμ.), *Μετά τον πόλεμο - Η ανασυγκρότηση της οικογένειας, του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα, 1943-1960* (Αθήνα 2004), σ. 269.
8. Ελευθερίου Λευτέρης, *Το Πολυτεχνείο και η ΕΠΟΝ Θεσσαλονίκης στην Εθνική Αντίσταση. Αναμνήσεις* (Αθήνα 1992).
9. Αναστασιάδης Γιώργος, *Το παλίμψηστο του αίματος. Πολιτικές δολοφονίες και εκτελέσεις στη Θεσσαλονίκη (1913-1968)*, Θεσσαλονίκη 2010.
10. Τομανάς Κώστας, *Χρονικό της Θεσσαλονίκης, 1921-1944* (Θεσσαλονίκη 1996), σ. 210.
11. Μαλιγκάνη Ελένη, *Στις όχθες του ποταμού: Ματιά στην Τοπική Ιστορία, Γιουντζήδα - Κύμινα, Νέα Μάλγαρα* (Κύμινα 2018), σ. 180.
12. Στο ίδιο, σ. 179.
13. Στο ίδιο, σ. 181.
14. Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 30 Οκτωβρίου 1983, σ. 6.
15. Καβάλα, ό.π., σ. 119.
16. *Η Καθημερινή*, «Ντοκουμέντο: Πού έπεσαν οι 7.948 νεκροί του Ελληνοϊταλικού Πολέμου», ειδική έκδοση: Σάββατο 28 - Κυριακή 29 Οκτωβρίου 1995 / Γκλαβέρης Θεόδωρος Αθ., *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης - Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του* (Θεσσαλονίκη 1998), σ. 321-322. / Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 185-187. Στοιχεία για τους πεσόντες του ελληνικού στρατού παρέχονται από τη ΔΙΣ στον σύνδεσμο: https://dis.army.gr/el/content/search-casualties.
17. Καβάλα, ό.π., σ. 114-115.
18. Κολοκοτρώνης Τάσος, *Ιωνία - Η ιστορία της Νέας Μαγνησίας*, σ. 25-26, στο: http://ausgreeknet.com/ausgreeknet_net/IONIA.pdf (15 Νοεμβρίου 2018).
19. Στο ίδιο, σ. 26-27. / Για τη συγκρότηση ιδιωτικών πρωτοβουλιών, που αναπλήρωναν τον κρατικό μηχανισμό στη διάρκεια των βομβαρδισμών, βλ. στο Κόντης - Στεφανίδης, ό.π., σ. 162.
20. Γκλαβέρης, ό.π., σ. 322.
21. Κούνιο Αμαρίλιο Έρικα - Ναρ Αλμπέρτος, *Προφορικές μαρτυρίες Εβραίων της Θεσσαλονίκης για το Ολοκαύτωμα* (Θεσσαλονίκη 1998), σ. 383.
22. Κολοκοτρώνης, ό.π., σ. 72-73.
23. Καβάλα, ό.π., σ. 144. Ο Τ. Κολοκοτρώνης (σ. 72) αναφέρει ένα δυστύχημα, το οποίο συνέβη κοντά στον Γαλλικό, εξαιτίας των αφύλακτων σιδηροδρομικών διαβάσεων: *«Εκεί επί Κατοχής ένα αυτοκίνητο φορτηγό γκαζογεν με αρκετούς επιβάτες που πήγαινε προς τη Θεσσαλονίκη χτυπήθηκε από την ταχεία και σκοτώθηκαν κάπου δέκα άτομα. Ήμουν από τους πρώτους που πήγα να βοηθήσω τους τραυματισμένους και το θέαμα ήταν τρομερό»*.
24. Γκλαβέρης, ό.π., σ. 322 / Κολοκοτρώνης, ό.π., σ. 22.
25. Για τις ανταλλαγές προϊόντων στον μακεδονικό κάμπο, ανάμεσα σε πεινασμένους Θεσσαλονικείς και αγρότες, βλ. Καβάλα Μαρία, «Ελλείψεις και πείνα στη Θεσσαλονίκη της γερμανικής κατοχής - Πρακτικές επιβίωσης και η σημασία τους», αδημοσίευτη ανακοίνωση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (21/11/2012) και στο ΑΠΘ (13/02/2014), σ. 12.
26. Mazower Mark, *Θεσσαλονίκη, πόλη των φαντασμάτων. Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι και Εβραίοι 1430-1950,* μτφρ. Κώστας Κουρεμένος (Αθήνα 2006), σ. 495-496.
27. Δροσάκη Ελευθερία, *Εν Θεσσαλονίκη… από τον πόλεμο, την Κατοχή και την Αντίσταση* (Αθήνα 1985), σ. 43-44.
28. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 183.
29. Ιωαννίδης Θεόφιλος, *Θεσσαλονίκη, η ψυχή μας* (Κέρκυρα 1998), σ. 32.
30. Φαρσακίδης Γιώργος, *Σε άνιση μάχη…* (Θεσσαλονίκη 2012), σ. 25 / Γκλαβέρης, ό.π., σ. 323.
31. Γεωργιάδης Στέλιος, *Θεσσαλονίκη. Η ανυπότακτη πόλη. Μαρτυρίες και έρευνα για τον αγώνα 1941-1945* (Θεσσαλονίκη 1995), σ. 197-198.
32. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 191.
33. Δροσάκη, ό.π., σ. 116.
34. Καφτάντζης Γιώργος, *Το ναζιστικό στρατόπεδο Παύλου Μελά Θεσσαλονίκης 1941-1944, όπως το έζησε και το περιγράφει στο ημερολόγιό του ένας όμηρος, ο Λεωνίδας Γιασημμακόπουλος (αριθμός μητρώου φυλακής 4436)*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 179, 258.

35. Στο ίδιο, σ. 392-393.
36. Γκλαβέρης, ό.π., σ. 325.
37. Στο ίδιο, σ. 328.
38. Γκλαβέρης, ό.π., σ. 332-333 / Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 186-191.
39. Ζαφείρης Χρίστος, *Θεσσαλονίκης Τοπιογραφία* (Θεσσαλονίκη 2006), σ. 261.
40. Γκλαβέρης, ό.π., σ. 329.
41. Στο ίδιο, σ. 326.
42. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 187-190.
43. Στο ίδιο, σ. 187-189.
44. Κουζινόπουλος Σπύρος, «Ιούνιος 1944: Η ομαδική εκτέλεση 101 πατριωτών στα Διαβατά», στο: http://farosthermaikou.blogspot.gr/2014/06/1944-101.html (8 Ιουνίου 2016).
45. Γκλαβέρης, ό.π., σ. 330-331.
46. Στο ίδιο, σ. 330-331.
47. Καφτάντζης Γιώργος, ό.π., σ. 453.
48. Κουζινόπουλος Σπύρος, ό.π.
49. Βενιανάκης Ανδρέας, *Δάγκουλας, ο «δράκος» της Θεσσαλονίκη - Συμβολή στην ιστορία των Ταγμάτων Ασφαλείας επί Κατοχής (1941-1944)*, Θεσσαλονίκη 2016, σ. 57-59, 172, 176-179.
50. Δορδανάς Στράτος Ν., «…η Καλαμαριά είναι κομμουνιστική…»: Το μπλόκο της 13ης Αυγούστου 1944, στο Ελένη Ιωαννίδου - Θεοδόσης Τσιρώνης (επιμ.), *Η Καλαμαριά γράφει ιστορία, 1940-1967. Από την επιβίωση στη δημιουργία*, Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού (Θεσσαλονίκη 2004), σ. 48.

Βιβλιογραφία

Αναστασιάδης Γιώργος, *Το παλίμψηστο του αίματος. Πολιτικές δολοφονίες και εκτελέσεις στη Θεσσαλονίκη (1913-1968)*, Επίκεντρο (Θεσσαλονίκη 2010).

Βενιανάκης Ανδρέας, *Δάγκουλας, ο «δράκος» της Θεσσαλονίκης - Συμβολή στην ιστορία των Ταγμάτων Ασφαλείας επί Κατοχής (1941-1944)*, Επίκεντρο (Θεσσαλονίκη 2016).

Γεωργιάδης Στέλιος, *Θεσσαλονίκη. Η ανυπότακτη πόλη. Μαρτυρίες και έρευνα για τον αγώνα 1941-1945*, Εκδόσεις Θεσσαλονίκη (Θεσσαλονίκη 1995).

Γκλαβέρης Θεόδωρος Αθ., *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης. Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του,* Κοινότητα Καλοχωρίου (Θεσσαλονίκη 1998).

Δορδανάς Στράτος Ν., *Έλληνες εναντίον Ελλήνων. Ο κόσμος των Ταγμάτων Ασφαλείας στην κατοχική Θεσσαλονίκη 1941-1944*, Επίκεντρο (Θεσσαλονίκη 2006).

Δροσάκη Ελευθερία, *Εν Θεσσαλονίκη… από τον πόλεμο, την Κατοχή και την Αντίσταση*, Εκδόσεις Οδυσσέας (Αθήνα 1985).

Ελευθερίου Λευτέρης, *Το Πολυτεχνείο και η ΕΠΟΝ Θεσσαλονίκης στην Εθνική Αντίσταση. Αναμνήσεις,* Θεμέλιο (Αθήνα 1992).

Ζαφείρης Χρίστος, *Θεσσαλονίκης Τοπιογραφία*, Επίκεντρο (Θεσσαλονίκη 2006).

Ιωαννίδης Θεόφιλος, *Θεσσαλονίκη, η ψυχή μας*, Ιδιωτική (Κέρκυρα 1998).

Καβάλα Μαρία, «Η Θεσσαλονίκη στη γερμανική κατοχή (1941-1944): Κοινωνία, οικονομία, διωγμός Εβραίων», διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης (Ρέθυμνο: Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου της Κρήτης 2009).

Καφτάντζης Γιώργος, *Το ναζιστικό Στρατόπεδο Παύλου Μελά Θεσσαλονίκης 1941-1944, όπως το έζησε και το περιγράφει στο ημερολόγιό του ένας όμηρος, ο Λεωνίδας Γιασημμακόπουλος (αριθμός μητρώου φυλακής 4.436)*, Εκδόσεις Παρατηρητής (Θεσσαλονίκη 1999).

Κολοκοτρώνης Τάσος, *Ιωνία. Η ιστορία της Νέας Μαγνησίας,* διαδικτυακή πηγή: http://ausgreeknet.com/ausgreeknet_net/IONIA.pdf. (Ανάκτηση 15 Νοεμβρίου 2018).

Κούνιο - Αμαρίλιο Έρικα - Ναρ Αλμπέρτος, *Προφορικές μαρτυρίες Εβραίων της Θεσσαλονίκης για το Ολοκαύτωμα*, Εκδόσεις Παρατηρητής (Θεσσαλονίκη 1998).

Λάμπρου Βασίλης Νικ., *Βαλμάδα, Τούκασι*, Ιδιωτική (Ανατολικό 2013).

Λιναρδάτος Σπύρος, *Η εξωτερική πολιτική της 4ης Αυγούστου και ο πόλεμος του 1940-41*, Τόμ. Β΄, Εκδόσεις Διάλογος (Αθήνα 1976).

Μαλιγκάνη Ελένη, *Στις όχθες του ποταμού: Ματιά στην Τοπική Ιστορία, Γιουντζήδα - Κύμινα, Νέα Μάλγαρα*, Ιδιωτική (Κύμινα 2018).

Παπαγιαννόπουλος Απόστολος, *Θεσσαλονίκη… εν θερμώ. Ο συγκλονιστικός 20ός αιώνας της πόλης*, Β΄ Τόμος, Μαλλιάρης-Παιδεία (Θεσσαλονίκη 2009).

Τομανάς Κώστας, *Χρονικό της Θεσσαλονίκης, 1921-1944*, Εκδόσεις Νησίδες (Θεσσαλονίκη 1996).

Φαρσακίδης Γιώργος, *Σε άνιση μάχη…*, Ιδιωτική (Θεσσαλονίκη 2012).

Eudes Dominique, *Οι καπετάνιοι. Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος 1943-1949* (μετάφραση Γιώργος Παπακυριάκης), Εξάντας (Αθήνα 1970).

Mazower Mark, *Θεσσαλονίκη, πόλη των φαντασμάτων. Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι και Εβραίοι 1430-1950* (μετάφραση: Κώστας Κουρεμένος), Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (Αθήνα 2006).

Richter Heinz A., *Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδος* (μετάφραση: Κώστας Σαρρόπουλος), Γκοβόστης (Αθήνα 1998).

Δημοσιεύσεις σε συλλογικά έργα

Δορδανάς Στράτος Ν., «…η Καλαμαριά είναι κομμουνιστική…: Το μπλόκο της 13ης Αυγούστου 1944», στο Ιωαννίδου Ελένη - Τσιρώνης Θεοδόσης (επιμ.), *Η Καλαμαριά γράφει ιστορία, 1940-1967. Από την επιβίωση στη δημιουργία*, Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού (Θεσσαλονίκη 2004).

Κόντης Βασίλης - Στεφανίδης Γιάννης Δ., «Η Θεσσαλονίκη κατά την κρίσιμη δεκαετία 1940-1950», στο Χασιώτης Ι. Κ. (επιμ.), *Τοις αγαθοίς Βασιλεύουσα, Θεσσαλονίκη (Ιστορία και Πολιτισμός)*, Εκδόσεις Παρατηρητής (Θεσσαλονίκη 1997).

Lewkowicz Bea, «"Μετά τον πόλεμο ήμασταν όλοι μαζί": Αναμνήσεις Εβραίων της μεταπολεμικής Θεσσαλονίκης», στο Mazower Mark (επιμ.), *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας, του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα, 1943-1960,* Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (Αθήνα 2004).

Ανακοινώσεις - Άρθρα

Καβάλα Μαρία, «Ελλείψεις και πείνα στη Θεσσαλονίκη της γερμανικής κατοχής. Πρακτικές επιβίωσης και η σημασία τους» [αδημοσίευτη ανακοίνωση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (21/11/2012) και το ΑΠΘ (13/02/2014)].

Κουζινόπουλος Σπύρος, «Ιούνιος 1944: Η ομαδική εκτέλεση 101 πατριωτών στα Διαβατά», διαδικτυακή πηγή: http://farosthermaikou.blogspot.gr/2014/06/1944-101.html. (Ανάκτηση 8 Ιουνίου 2016).

Εφημερίδες

Εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, φύλλο 30ής Οκτωβρίου, 1983, σ. 6.

Η Καθημερινή, «Ντοκουμέντο: Πού έπεσαν οι 7.948 νεκροί του Ελληνοϊταλικού Πολέμου», ειδική έκδοση: Σάββατο 28 - Κυριακή 29 Οκτωβρίου 1995.

Πρωτογενείς Αρχειακές Πηγές

Γενικό Επιτελείο Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, αναζήτηση πεσόντων στον σύνδεσμο: https://dis.army.gr/el/content/search-casualties.

Chapter 5

The 1940s. War and resistance

by Pothitos Varvarigos and Kostas Baroutas

THE 1940s WERE A VERY BAD DECADE for the Greek state. World War II, the Occupation and the Civil War cost the life of many, reversed economic growth and destroyed valuable production infrastructure. Since then, memories of that period shaped the collective consciousness of the Greek society. During the Greco-Italian War, many of the inhabitants of the plain fought in the front, giving their lives in the struggle against Fascist Italy. However, the inhabitants of Thessaloniki quickly saw the harsh face of war. The bombings of the Italian planes and the deprivation greatly affected the daily routine. The attack of Nazi Germany against Greece in 1941 led to the fall of the city to the hands of the Nazis in the spring of that year. The entire region of Macedonia was thrown into the darkness of the Nazi Occupation. During the famine that plagued the city, many villages (amongst them the villages of the Delta Municipality), kept the inhabitants of Thessaloniki going by giving them food and other agricultural products.

Quickly a Resistance movement sprouted against the occupiers. The villages of the Delta Municipality became a useful communication link between resistance groups of Western and Central Macedonia. EPON quickly formed contacts and established based in Chalastra and Sindos. Many inhabitants supported the resistance fighters by providing them food and shelter. Many were also members of the Resistance in the surrounding mountains. The occupiers used blatant force, terror and violence on the inhabitants. Many innocents lost their lives by Nazi firing squads and by their local collaborators and many were taken to the Pavlos Melas labor camp, where they were forced to work.

Greek soldiers following the front collapse, led to a concentration camp. (Bundesarchiv)

Τα μεταπολεμικά χρόνια (1950-1974)

των Ποθητού Βαρβαρήγου και Κώστα Μπαρούτα

Κεφάλαιο 6

Πανοραμική άποψη των εκβολών του Γαλλικού ποταμού. (Φωτογραφία του Νώντα Στυλιανίδη, Φωτογραφικό Αρχείο Εθνικού Πάρκου Δέλτα)

Κεφάλαιο 6

Τα μεταπολεμικά χρόνια (1950-1974)

των Ποθητού Βαρβαρήγου και Κώστα Μπαρούτα

Το τέλος του Β΄ Παγκοσμιου Πολεμου και του Εμφυλίου Πολέμου που ακολούθησε άφησε το αποτύπωμά του και στα χωριά του Δήμου Δέλτα, όπως σε ολόκληρη τη χώρα. Ωστόσο, από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια συντελέστηκαν σταδιακά ουσιαστικές αλλαγές στην οικονομική και την κοινωνική ζωή, διαφοροποιώντας σε σημαντικό βαθμό ολόκληρη την περιοχή δυτικά της Θεσσαλονίκης και διαμορφώνοντας τις βάσεις για τα κύρια χαρακτηριστικά των οικισμών που υπάγονται στον Δήμο Δέλτα.

Η χώρα και η ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης, το 1950, έχοντας εξέλθει από μια δεκαετία πολέμων, βρίσκονταν σε εξαιρετικά άσχημη κατάσταση. Η παραγωγική-οικονομική βάση και οι αντίστοιχοι δείκτες ήταν σε χαμηλότερο επίπεδο από ό,τι προπολεμικά, ενώ μεγάλος ήταν ο αριθμός των έμψυχων απωλειών. Οι διώξεις των ηττημένων του Εμφυλίου Πολέμου και η πολιτική αστάθεια, με τις εναλλαγές κυβερνήσεων (1950-1955) και τις εξόφθαλμες παρεμβάσεις του βασιλιά και των ΗΠΑ καθ' όλη την περίοδο στα πολιτικά δρώμενα της χώρας (εξαιτίας και των διεθνών εξελίξεων), δημιουργούσαν νοσηρό κλίμα, που άγγιζε το σύνολο της επικράτειας. Παρ' όλα αυτά, μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ και της οικονομικής βοήθειας που συνεπαγόταν σταδιακά θα ξεκινούσαν μεταπολεμικά η αντιστροφή της κατάστασης και η αναδόμηση του παραγωγικού-οικονομικού ιστού της χώρας.

Προπαγανδιστική αφίσα για το Σχέδιο Μάρσαλ. Η δεκατριάχρονη Βασιλική Καραμπατάκη κρατά το πρώτο δεμάτι ρυζιού κατά τον δεύτερο ετήσιο εορτασμό που έγινε στα Κύμινα. (Από το βιβλίο της Ελένης Μαλιγκάνη, *Στις όχθες του ποταμού: Ματιά στην Τοπική Ιστορία, Γιουντζήδα - Κύμινα, Νέα Μάλγαρα*)

Οι οικισμοί του Δήμου Δέλτα μετά τον πόλεμο

ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ του Κωνσταντίνου Καραμανλή (1955-1963), το κράτος, μέσω μιας σειράς μέτρων, έδωσε ώθηση στη βιομηχανική και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, γεγονός το οποίο αποτυπώθηκε και στο σύνολο των έργων που έγιναν στην περιοχή του Δήμου Δέλτα.[1]

Τη διακυβέρνηση του Κ. Καραμανλή ακολούθησε περίοδος πολιτικής αστάθειας, με συχνές εναλλαγές κυβερνήσεων (1963-1967) και τη δικτατορία των συνταγματαρχών (1967-1974), η οποία ολοκληρώθηκε με τα τραγικά γεγονότα στην Κύπρο.[2]

Το αποτύπωμα της περιόδου της δικτατορίας θα εμφανιζόταν και στα χωριά του Δήμου Δέλτα, με τις καθαιρέσεις τοπικών διοικήσεων και τον εκτοπισμό αντιφρονούντων.[3] Παράλληλα, αρκετοί πολιτικοί κρατούμενοι ήταν έγκλειστοι στις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών μέχρι την πτώση της δικτατορίας, το 1974.

Η εξέλιξη των οικισμών αυτή την περίοδο (1950-1974) συνδυάστηκε με τις οικονομικές αλλαγές στην περιοχή, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη των χωριών και των κωμοπόλεων του δήμου, γεγονός που αποτυπώνεται και στην πληθυσμιακή αύξηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι, με βάση την απογραφή της 7ης Απριλίου 1951, η κοινότητα Βαλμάδας (Ανατολικό) αριθμούσε 1.770 κατοίκους, η Βραχιά (υπαγόταν στην κοινότητα Αδένδρου έως το 1952, όπου αναγνωρίστηκε με διάταγμα ως ξεχωριστή κοινότητα) 633, η κοινότητα Διαβατών 1.125, η κοινότητα Καλοχωρίου 1.623, η κοινότητα Κυμίνων 2.493, η κοινότητα Λαχανόκηπων (Νέα Μαγνησία) 3.451, η κοινότητα Νέων Μαλγάρων 1.981, η κοινότητα Σίνδου 3.692 και η κοινότητα Χαλάστρας 4.547.[4]

Στιγμιότυπο από την κτηνοτροφική ζωή μεταπολεμικά, στην περιοχή του σημερινού Δήμου Δέλτα

Ο πληθυσμός των ίδιων οικισμών 20 χρόνια αργότερα, το 1971, παρουσιαζόταν στο σύνολό του αυξημένος, ακολουθώντας τη γενικότερη αυξητική τάση στη χώρα. Αυτή η πληθυσμιακή άνοδος στον Δήμο Δέλτα αποτύπωνε σε νούμερα την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής. Έτσι, με βάση την απογραφή της 14ης Μαρτίου 1971, η κοινότητα Ανατολικού είχε 1.912 κατοίκους, η κοινότητα Βραχιάς 598, η κοινότητα Διαβατών 2.737, η κοινότητα Καλοχωρίου 2.609, η κοινότητα Κυμίνων 2.709, η κοινότητα Νέας Μαγνησίας 3.170, η κοινότητα Νέων Μαλγάρων 1.986, η κοινότητα Πύργου (Χαλάστρα) 5.795 και η κοινότητα Σίνδου 4.938.[5] Η ανάπτυξη της περιοχής θα αποτυπωνόταν ακόμη περισσότερο δέκα χρόνια μετά, στην πληθυσμιακή αύξηση που παρατηρήθηκε στους οικισμούς του Δήμου Δέλτα, με βάση τα στοιχεία της εθνικής απογραφής του 1981. Η εν λόγω αύξηση δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένη, καθώς την περίοδο μετά τον πόλεμο αρκετοί Έλληνες εγκατέλειψαν περιοχές της υπαίθρου, είτε για να κατευθυνθούν στις πόλεις προς αναζήτηση εργασίας είτε για να ακολουθήσουν τον μακρύ δρόμο της μετανάστευσης στο εξωτερικό, επιδιώκοντας ένα καλύτερο μέλλον.

Όπως προαναφέρθηκε, την περίοδο αυτή μπήκαν οι βάσεις για τη διαμόρφωση των κυρίαρχων χαρακτηριστικών του Δήμου Δέλτα. Τα μεγάλα

εγγειοβελτιωτικά έργα, η απελευθέρωση και η δυνατότητα αξιοποίησης περαιτέρω αγροτικών εκτάσεων, καθώς και η ανάπτυξη της καλλιέργειας του ρυζιού οδήγησαν στη μαζική ενασχόληση των πληθυσμών του Ανατολικού, της Βραχιάς, των Κυμίνων, των Νέων Μαλγάρων και της Χαλάστρας με τις αγροτικές εργασίες. Η καλλιέργεια ρυζιού από το 1949-1950 αποτέλεσε το «σήμα κατατεθέν» της περιοχής του δυτικού τμήματος του Δήμου Δέλτα, καθώς το ρύζι καλλιεργήθηκε και καλλιεργείται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με άλλες αγροτικές καλλιέργειες, αποτελώντας ταυτόχρονα βασικό εξαγωγικό προϊόν της χώρας.

Στις περιοχές των Κυμίνων, των Νέων Μαλγάρων και της Χαλάστρας (οι οποίες βρίσκονται κοντά στη θάλασσα), ένα κομμάτι αλιέων και κατοίκων της περιοχής μερικά χρόνια αργότερα στράφηκε στην οστρακοκαλλιέργεια-μυδοκαλλιέργεια. Ο κλάδος αυτός γνώρισε τεράστια άνθηση από τη δεκαετία του 1980 έως σήμερα, αποτελώντας επαγγελματική διέξοδο για τους κατοίκους των χωριών. Η σημασία της οστρακοκαλλιέργειας-μυδοκαλλιέργειας για την τοπική και την εθνική οικονομία είναι τεράστια και συνιστά ακόμη ένα σημείο αναφοράς του Δήμου Δέλτα. Το μέγεθος της παραγωγής από τις εντατικές καλλιέργειες που αναπτύχθηκαν και αναπτύσσονται είναι μεγάλο, γεγονός το οποίο, σε συνδυασμό με την εξαιρετική ποιότητα των μυδιών της περιοχής, έχει ως αποτέλεσμα να εξάγονται σε αρκετές χώρες της Ευρώπης.

Στο ανατολικό τμήμα του δήμου, στις περιοχές των Διαβατών, του Καλοχωρίου, της Μαγνησίας και της Σίνδου, το στίγμα έδωσε η βιομηχανική ανάπτυξη, με την ίδρυση της ΒΙΠΕΘ (Βιομηχανική Περιοχή Θεσσαλονίκης) μετά το 1965 στη Σίνδο, καθώς και βιομηχανιών και βιομηχανικών ζωνών στις περιοχές του Καλοχωρίου, της Μαγνησίας και των Διαβατών. Οι κάτοικοι του ανατολικού τμήματος του Δήμου Δέλτα άδραξαν την ευκαιρία να εργαστούν μαζικά σε μια σειρά από βιομηχανίες και επιχειρήσεις, ενώ η βιομηχανική ανάπτυξη οδήγησε στην ένταξη νέων κατοίκων-εργαζομένων σε μια σειρά από κλάδους της βιομηχανίας. Η βιομηχανική ανάπτυξη της περιοχής επηρέασε παράλληλα και το δυτικό τμήμα του Δήμου Δέλτα: αρκετοί νέοι και νέες από αυτές τις περιοχές, οι οποίοι δεν απορροφούνταν στην αγροτική παραγωγή ή στον τομέα της αλιείας-οστρακοκαλλιέργειας, βρήκαν επαγγελματική διέξοδο σε βιομηχανικές επιχειρήσεις.

Οι οικονομικές αλλαγές είχαν ως αποτέλεσμα να προκύψουν ολοκληρωμένες αστικές αναπλάσεις ευρείας κλίμακας (δρόμοι, συγκοινωνίες, δίκτυο μεταφορών, ύδρευση κ.ά.), οι οποίες συνέβαλαν στην οικονομική ανασυγκρότηση και την κοινωνική συνοχή της ευρύτερης περιοχής του Δέλτα. Παράλληλα, συνέδεσαν τον –έως τότε απομονωμένο– κάμπο με τον κεντρικό αστικό ιστό της Θεσσαλονίκης, με την περιοχή του Δήμου Δέλτα να αναβαθμίζεται τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά.

Αγροτικές εργασίες για την καλλιέργεια ρυζιού στα Νέα Μάλγαρα

Ο ζωγράφος Σωτήρης Ζήσης

ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΥΤΗΝ αναδείχθηκε ο Σωτήρης Ζήσης, ένας αυτοδίδακτος καλλιτέχνης από τη Χαλάστρα, του οποίου το ταλέντο στην ελαιογραφία εκφράστηκε αποτυπώνοντας εικόνες της ζωής του χωριού του, αλλά και της Θεσσαλονίκης.

Ο Σωτήρης Ζήσης γεννήθηκε στη Χαλάστρα το 1902 και απεβίωσε το 1989. Στα εφηβικά χρόνια του –καθότι είχε εγκαταλείψει το χωριό του 12 ετών, αφού ολοκλήρωσε την Ε΄ Δημοτικού– άρχισε να εργάζεται στη Θεσσαλονίκη ως τυπογράφος, ενώ σταδιακά θα μάθαινε την τέχνη του τσιγκογράφου. Στα 17 του επιστρατεύτηκε και συμμετείχε στην εκστρατεία του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία. Με την επιστροφή του, εργάστηκε διαδοχικά στις Σέρρες, στην Αθήνα και από το 1937 στη Θεσσαλονίκη, στην εφημερίδα *Μακεδονία*.

Παρότι ζωγράφιζε από μικρό παιδί, το ταλέντο του θα αναδεικνυόταν μετά το 1959. Δημιούργησε αρκετά έργα, με τις ελαιογραφίες του να αναπαριστούν εικόνες από τη ζωή στη Χαλάστρα και τη Θεσσαλονίκη, όπως τις θυμόταν από τα παιδικά χρόνια του. Με προτροπή του Βασίλη Λαούρδα, τότε διευθυντή του ΙΜΧΑ (Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου), ζωγράφισε πίνακες με θέμα τον Μακεδονικό Αγώνα, στον οποίο είχε συμμετάσχει και ο πατέρας του. Ένας τέτοιος μεγάλος πίνακάς του κοσμεί σήμερα την είσοδο του Δημαρχείου Χανίων, με θέμα τη συμβολή των Κρητών στον Μακεδονικό Αγώνα.[49]

Στην ιδιαίτερη τεχνοτροπία του Ζήση αναφέρεται άρθρο του περιοδικού *Διαγώνιος*, το 1966: «*Οι πίνακές του είναι αναμνήσεις από την παλιά ζωή του χωριού ή αποδίδουν σκηνές του Μακεδονικού Αγώνα, όπως τις φαντάστηκε από αφηγήσεις κυρίως του πατέρα του –που οδήγησε τον καπετάν Γαρέφη από τον Βόλο στη λίμνη των Γιαννιτσών–, καθώς και από διάφορα βιβλία, κυρίως τα απομνημονεύματα του Γερμανού Καραβαγγέλη και του Γεωργίου Δικωνύμου Μακρή. Οι πίνακες της πρώτης κατηγορίας, παρά την κάποια χρωματική σκληρότητα, έχουν την αφέλεια και τη δροσιά της λαϊκής ζωγραφικής. Οι άλλοι, περισσότερο έντεχνοι, προδίδουν πότε πότε ανομοιογενή στοιχεία, μολονότι στο είδος*

τους είναι αξιόλογοι. Ο καλλιτέχνης δουλεύει χωρίς προσχέδιο, με διαδοχικές επινοήσεις, με αφάνταστη υπομονή (όπως στην "Αραπίτσα") ή βασιζόμενος σε φωτογραφίες, τις οποίες, εντούτοις, πάντοτε προσαρμόζει στις απαιτήσεις του πίνακα (όπως, π.χ., στη "Δολοφονία του Ασκητού και την κηδεία του"). Έναν συγκερασμό των δύο τεχνοτροπιών βρίσκουμε στα ωραιότατα "Κουτσαβάκια", έναν πίνακα τέλεια ισορροπημένο, όπου τα στοιχεία της άμεσης παρατήρησης και οι πληροφορίες εναρμονίζονται σε ένα σύνολο με πραγματική παλιοκαιρίσια ατμόσφαιρα».[50]

Πέρα από το ταλέντο του στη ζωγραφική, ο Ζήσης κατασκεύασε, μετά το 1950, πάνω από 1.000 υδρόγειους σφαίρες στο εργαστήριό του στην περιοχή των 40 Εκκλησιών, στη Θεσσαλονίκη.

Σημείο αναφοράς στις δημιουργίες του αποτελεί η κατασκευή του αναλογικού μηχανικού συστήματός του, το οποίο αναπαριστά την κίνηση της Γης γύρω από την Ήλιο και της Σελήνης γύρω από τη Γη. Για αυτή την κατασκευή του, η οποία βασίστηκε στην εξαιρετικά δημοφιλή έκδοση εκείνης της εποχής *Το Σύμπαν*, των εκδόσεων Ελευθερουδάκη, έλαβε το Κρατικό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας.

Η χαρτογραφική δραστηριότητα και η συνολικότερη συμβολή του έγιναν πλήρως γνωστές μετά τον θάνατό του και έπειτα από έρευνα του Εθνικού Κέντρου Χαρτών και Χαρτογραφικής Κληρονομιάς - Εθνική Χαρτοθήκη: ένας χάρτης του Ζήση που απεικόνιζε την ανατολική Ευρώπη κατέληξε τυχαία στον καθηγητή Ευάγγελο Λιβιεράτο, ο οποίος οδηγήθηκε, ύστερα από αναζήτηση του δημιουργού, στο εργαστήριο του Σωτήρη Ζήση και ήρθε σε επαφή με τις κόρες του. Το αποτέλεσμα ήταν να έρθουν στο φως οι χαρτογραφικές δημιουργίες του, οι οποίες εντοπίζονται μεταξύ 1930 και 1950 – διακόπηκαν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο Πόλεμο. Τελικά, ένα κομμάτι της δουλειάς και της χαρτογραφικής κληρονομιάς που άφησε ο Σωτήρης Ζήσης παρουσιάστηκε στην έκθεση «Ένας αυτοδίδακτος χαρτογράφος - Σωτήρης Ζήσης, 1902-1989».

Ο Δήμος Δέλτα τίμησε τον σπουδαίο ζωγράφο διοργανώνοντας μεγάλη έκθεση στη δημοτική βιβλιοθήκη Χαλάστρας «Δημήτριος Κυριάκου Χαντές», τον Οκτώβριο του 2017.

Το Γυμνάσιο του Χαράλαμπου Λυσαρίδη

ΣΤΗ ΣΙΝΔΟ λειτούργησε από το 1951 το Ιδιωτικό Γυμνάσιο Λυσαρίδη: ένα σχολείο που άφησε το αποτύπωμά του στην ευρύτερη περιοχή, όχι μόνο εξαιτίας των εκατοντάδων μαθητών που πέρασαν από αυτό, αλλά και λόγω της προσωπικότητας και της συνολικής προσφοράς του ιδρυτή-διευθυντή του, Χαράλαμπου Λυσαρίδη.

Ο Χαράλαμπος Λυσαρίδης γεννήθηκε στο χωριό Κοτύλια της Γαλίανας του Πόντου το 1916 και, μετά τον ξεριζωμό των Ποντίων, εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα με την οικογένειά του σε ηλικία 8 ετών, στο προσφυγικό χωριό Βροντή Βοΐου, στην περιοχή της Κοζάνης. Στις δύσκολες συνθήκες που αντιμετώπισαν οι προσφυγικοί πληθυσμοί, οι οποίοι βρέθηκαν στην Ελλάδα μετά το 1922, και ειδικότερα η οικογένειά του, καθώς ο ίδιος ήταν ορφανός από πατέρα και παράλληλα το μεγαλύτερο παιδί, ολοκλήρωσε τις σπουδές του διακρινόμενος ως μαθητής στο ιστορικό Γυμνάσιο Τσοτυλίου. Εισήχθη στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το 1937, και το 1941 αποφοίτησε από τη Φυσικομαθηματική Σχολή.

Μετά τη δύσκολη δεκαετία του 1940-1950, ο Λυσαρίδης προχώρησε το 1951, στη Σίνδο, στην ίδρυση του γυμνασίου του, το οποίο θα λειτουργούσε έως το 1979. Στο σχολείο είχε τη θέση του διευθυντή και παράλληλα δίδασκε Μαθηματικά. Παρά την αυστηρότητά του, οι εκατοντάδες μαθητές του αναφέρονταν με θερμά λόγια στο πρόσωπό του, αναδεικνύοντας μια σειρά από αρετές του εκπαιδευτικού Λυσαρίδη, όπως η σαφήνεια, η μεθοδικότητα, η προσήνεια, αλλά και το αίσθημα δικαίου που τον διέκρινε ως διευθυντή. Ο ρόλος του γυμνασίου του, αλλά και του ίδιου ως παιδαγωγού στη Σίνδο και την ευρύτερη περιοχή υπήρξε ιδιαίτερα σημαντικός, αν αναλογιστεί κανείς τη συνολική κατάσταση της δημόσιας εκπαίδευσης μετά τον πόλεμο (με την υπολειτουργία ή την απουσία σχολείων), ειδικότερα στην περιοχή του Δήμου Δέλτα.

Παράλληλα με την εκπαιδευτική δραστηριότητά του, ο Λυσαρίδης δραστηριοποιήθηκε ενεργά έως το τέλος της ζωής του στις οργανώσεις του Ποντιακού Ελληνισμού. Διετέλεσε, μάλιστα, πρόεδρος της Πανελλήνιας Ένωσης Ποντιακών Σωματείων (της μετέπειτα Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων). Επίσης, ήταν μέλος ενός από τα ιστορικότερα σωματεία Ποντίων, της Ευξείνου Λέσχης, της οποίας διετέλεσε γραμματέας για τρεις συνεχόμενες θητείες, μεταξύ 1957-1963. Το 1957 εισηγήθηκε και πρωτοστάτησε στην ίδρυση της Στέγης Πόντιου Σπουδαστή, στην ειδική επιτροπή της οποίας ήταν μόνιμο μέλος. Η Στέγη ήταν ένα οικοτροφείο για άπορους σπουδαστές ποντιακής καταγωγής από τη βόρεια Ελλάδα που φοιτούσαν στη Θεσσαλονίκη, των οποίων η σίτιση επιχορηγούνταν κατά 50% από την Εύξεινο Λέσχη και κατά 50% από τους ίδιους. Επιπλέον, ο Λυσαρίδης πρωτοστάτησε, το 1959, στην απόκτηση ιδιόκτητης στέγης για την Εύξεινο Λέσχη, είχε κομβικό ρόλο την περίοδο 1960-1961 στην έκδοση της ποντιακής εφημερίδας *Το Βήμα της*

Ευξείνου Λέσχης, της οποίας υπήρξε βασικός συντάκτης, ενώ τα χρόνια που ήταν υπεύθυνος του Καλλιτεχνικού Ομίλου της Ευξείνου Λέσχης συνετέλεσε στην ανασυγκρότηση και την αναμόρφωσή του. Τέλος, ήταν ιδρυτικό μέλος του Συλλόγου Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Θεσσαλονίκης και του ποντιακού συλλόγου «Ματσούκας».

Για τη δράση του στις οργανώσεις των Ποντίων τιμήθηκε και κατά τη διάρκεια της ζωής του, αλλά και μετά θάνατον από ποντιακά σωματεία, τον Πολιτιστικό Σύλλογο Βροντής και τον Δήμο Τσοτυλίου Κοζάνης.

Ο Χαράλαμπος Λυσαρίδης απεβίωσε το 1988, ωστόσο το έργο του και η προσφορά του δεν ξεχάστηκαν, ιδιαίτερα από τους μαθητές του και από την τοπική κοινωνία της Σίνδου. Έτσι, το Δημοτικό Συμβούλιο Σίνδου, το ίδιο έτος, αποφάσισε ομόφωνα τη μετονομασία της οδού Μητροπολίτη Ανθίμου σε «οδό Χαράλαμπου Λυσαρίδη». Οι μαθητές του, οι οποίοι τον είχαν τιμήσει με τη διοργάνωση συνεστίασης το 1984, έλαβαν το 1993 την άδεια της οικογένειάς του για τη μεταφορά των οστών του στο Νεκροταφείο Σίνδου, ενώ το 1995 διοργάνωσαν ξανά συνεστίαση προς τιμήν της οικογένειάς του.

Εκτενή αφιερώματα στη ζωή και τη δράση του Χ. Λυσαρίδη ως εκπαιδευτικού, στα οποία αναφερόταν ως «δάσκαλος της Σίνδου», δημοσίευσε η τοπική εφημερίδα *Σίνδος* το 1988 και το 1993. Το δε κτίριο όπου στεγαζόταν το γυμνάσιο παραχωρήθηκε από την οικογένεια Λυσαρίδη στον Δήμο Σίνδου, ο οποίος, το 1997, εγκατέστησε σε αυτό τη Δημοτική Βιβλιοθήκη, που φέρει μέχρι σήμερα τιμητικά το όνομά του.

Το έργο και τη συνεισφορά του Λυσαρίδη αποτύπωσαν με τον καλύτερο τρόπο οι μαθητές του στην επιγραφή που τοποθέτησαν στο καλλιμάρμαρο μνήμα του στη Σίνδο. Σε αυτήν, χρησιμοποιώντας λόγια του ίδιου, χάραξαν την εξής φράση: *«Δικαίωσή μου, η αγάπη των μαθητών μου».* Λόγια σεμνά από έναν άνθρωπο ο οποίος βίωσε μεγάλες δυσκολίες στην πορεία της ζωής του, αλλά πάνω απ' όλα έβαζε το καθήκον και την προσφορά του στο κοινωνικό σύνολο.[46]

Το Γυμνάσιο της Αιμιλίας Βακαλέρη

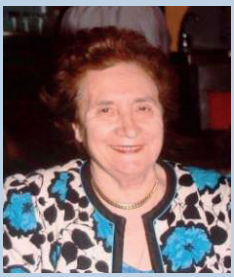

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ ΑΡΩΓΟΣ στον τομέα της εκπαίδευσης της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Δέλτα τα μεταπολεμικά χρόνια υπήρξε το ιδιωτικό γυμνάσιο της Αιμιλίας Βακαλέρη, το οποίο λειτούργησε από το 1952 έως το 1975 στη Χαλάστρα.

Η Αιμιλία Βακαλέρη γεννήθηκε το 1923 στη Χωριστή Δράμας από εύπορη προσφυγική οικογένεια της Μικράς Ασίας. Σε νεαρή ηλικία μετακόμισε οικογενειακώς στη Θεσσαλονίκη, κυρίως εξαιτίας της επιθυμίας της μητέρας της να σπουδάσουν τα τέσσερα παιδιά της. Έτσι, φοίτησε στο 2ο Γυμνάσιο Θηλέων Θεσσαλονίκης και εν συνεχεία αποφοίτησε από το πανεπιστήμιο ως φυσικός. Ως εκπαιδευτικός εργάστηκε αρχικά στο ιδιωτικό Γυμνάσιο του Στουλιανάκη (Αριστοτέλειο Γυμνάσιο), ενώ, παρότι στη συνέχεια προσελήφθη στο Δημόσιο και τοποθετήθηκε στην πόλη των Γιαννιτσών, η ίδια αρνήθηκε τον διορισμό της, καθώς ήθελε να εργάζεται κοντά στο σπίτι της.

Έπειτα από προτροπές γνωστών της, δημιούργησε, το 1952, το σχολείο της στη Χαλάστρα και τα δύο πρώτα χρόνια συνεργάστηκε με τον εκπαιδευτικό Θανάση Κωνσταντινίδη (ο οποίος αργότερα θα εγκατέλειπε το σχολείο στη Χαλάστρα για να αναλάβει το ιδιωτικό σχολείο του θανόντος πατέρα του). Η Αιμιλία Βακαλέρη, παρά την αποχώρηση του συνεργάτη της, συνέχισε την προσπάθειά της και τη λειτουργία του σχολείου, καθώς την αγκάλιασε θερμά η τοπική κοινωνία.[47]

Κομβικό ρόλο στη δημιουργία του σχολείου της διαδραμάτισαν η σχεδόν δωρεάν παραχώρηση του κτιρίου του Νικολάου Κράββα, αλλά και η στήριξη του τότε προέδρου της κοινότητας Χαλάστρας Κώστα Μαρκούδη. Το σχολείο ξεκίνησε τη λειτουργία του ως μεικτό γυμνάσιο με 39 μαθητές, οι οποίοι με τα χρόνια αυξήθηκαν, προσελκύοντας παιδιά από το Ανατολικό, τα Κύμινα, τα Νέα Μάλγαρα και τη Χαλάστρα.

Το γυμνάσιο ήταν το μοναδικό σχολείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης μέχρι την ίδρυση του δημόσιου γυμνασίου το 1975, ενώ συνέβαλε με τις διαλέξεις και τις θεατρικές παραστάσεις που διοργάνωνε στην πνευματική ανάταση της τοπικής κοινωνίας. Μέσα από αυτές, αρκετοί από τους κατοίκους των χωριών ήρθαν για πρώτη φορά σε επαφή με την αρχαία τραγωδία.

Η Βακαλέρη, μέχρι τη διακοπή λειτουργίας του σχολείου της, παρείχε ποιοτική εκπαίδευση, ενώ δεχόταν και μαθητές με ελάχιστα ή καθόλου δίδακτρα, καθώς δεν ήθελε το οικονομικό κόστος των σπουδών να μπαίνει εμπόδιο στη μόρφωση των νέων. Η συνεισφορά της στην εκπαίδευση στην περιοχή αναγνωρίστηκε από την τοπική κοινωνία. Το δεύτερο κτίριο που στέγασε το σχολείο της (σε αυτό μετεγκαταστάθηκε από το αρχικό κτίριο του Νικολάου Κράββα), το οποίο έφτιαξε με δικά της έξοδα, είναι σήμερα ο Δημοτικός Παιδικός Σταθμός Χαλάστρας.

Για τη συνολική προσφορά της, η Αιμιλία Βακαλέρη βραβεύτηκε το 1992 από τον Δήμο Χαλάστρας και τον τότε δήμαρχο Γρηγόρη Χαντέ, και ανακηρύχθηκε επίτιμη δημότισσα. Μάλιστα, ήταν τέτοιο το ψυχικό δέσιμό της με τον τόπο όπου δίδαξε, αγαπήθηκε και αγάπησε, ώστε μέχρι τον θάνατό της, τον Ιανουάριο του 2014, θεωρούσε τη Χαλάστρα δεύτερη πατρίδα της.[48]

Τα μεγάλα έργα

ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1950-1974, στην περιοχή του Δήμου Δέλτα υλοποιήθηκαν αρκετά έργα που άλλαξαν τη φυσιογνωμία και τα χαρακτηριστικά της. Ουσιαστικά, κινήθηκαν στο πλαίσιο των έργων που είχαν ολοκληρωθεί την περίοδο του Μεσοπολέμου, όπως η εκτροπή της κοίτης του Αξιού (1928-1934) και οι αντιπλημμυρικές και αποξηραντικές εργασίες που έλαβαν χώρα στον κάμπο της δυτικής Θεσσαλονίκης. Τα έργα της μεταπολεμικής περιόδου έθεσαν τις βάσεις για τις σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές στην περιοχή του Δήμου Δέλτα στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα.

Τα πρώτα μεταπολεμικά έργα που ολοκληρώθηκαν στην περιοχή ήταν το χτίσιμο γεφυρών, οι οποίες βελτίωσαν το μεταφορικό δίκτυο. Το 1947-1949 κατασκευάστηκε η παλιά γέφυρα του Αξιού, που συνέδεε τα Κύμινα με τη Χαλάστρα – ανάλογης σημασίας με τη γέφυρα Ανατολικού - Βραχιάς, που είχε χτιστεί το 1935. Αντίστοιχα, το 1947-1950 κατασκευάστηκε η σιδερένια γέφυρα του Λουδία, η οποία ενώνει το δυτικό τμήμα του σημερινού Δήμου Δέλτα με τα χωριά της Ημαθίας˙ βρίσκεται λίγο βορειότερα από τη σιδερένια γέφυρα που είχε κατασκευάσει ο βρετανικός στρατός στον ποταμό το 1940, την οποία όμως κατέστρεψε οπισθοχωρώντας το 1941, εξαιτίας της ταχύτατης επέλασης των γερμανικών στρατευμάτων.[6]

Καίρια υπήρξε η κατασκευή του φράγματος του Αξιού ποταμού στην περιοχή της Ελεούσας. Οι εργασίες ξεκίνησαν το 1954 και τα εγκαίνια του έργου πραγματοποιήθηκαν το 1958.[7] Το φράγμα ενίσχυσε την προστασία του κάμπου του Δέλτα απέναντι στις πλημμύρες του Αξιού και αποτέλεσε κομμάτι των μεγάλων εγγειοβελτιωτικών έργων της περιόδου 1954-1970. Μάλιστα, συνδυάστηκε με την κατασκευή δύο προσαγωγών διωρύγων – μιας ανατολικής, που υδροδοτούσε γεωργικές εκτάσεις μέχρι τον Γαλλικό ποταμό, και μιας δυτικής, για την υδροδότηση των εκτάσεων μέχρι τον Λουδία. Το 1961 ξεκίνησε η κατασκευή αρδευτικών δικτύων στις περιοχές του Ανατολικού, της Βραχιάς, των Κυμίνων, των Νέων Μαλγάρων, της Χαλάστρας και του γειτονικού Αδένδρου. Διανοίχτηκαν στραγγιστικά δίκτυα, διαμορφώθηκαν πρωτεύουσες και δευτερεύουσες διώρυγες για τα νερά των ποταμών, τοποθετήθηκαν τσιμεντοαύλακες (καναλέτα) για την παροχέτευση των νερών του Αξιού και δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις (με τα χώματα των εκσκαφών) για να κατασκευαστούν αγροτικοί δρόμοι. Την περίοδο 1960-1973, η πεδιάδα του Δήμου Δέλτα, αλλά και της Θεσσαλονίκης είχε μετατραπεί σε ένα απέραντο εργοτάξιο, λόγω της δημιουργίας ενός σύγχρονου αρδευτικού δικτύου, αλλά και της διάνοιξης δρόμων.[8]

Από το 1958, με το νομοθετικό διάταγμα 3881/30-10-1958 «περί εγγείων βελτιώσεων», η ΥΠΕΜ (Υπηρεσία Παραγωγικών Έργων Μακεδονίας), που είχε την ευθύνη των εγγειοβελτιωτικών έργων, καταργήθηκε και οι αρμοδιότητές της με-

Φωτογραφία του 2015 από την κατάρρευση της παλιάς γέφυρας του Αξιού, πριν από την κατεδάφισή της. (Αρχείο Δήμου Δέλτα).

Πανοραμική άποψη του αναχώματος
και της λιμνοθάλασσας του Καλοχωρίου.
(Φωτογραφικό Αρχείο Εθνικού Πάρκου Δέλτα)

ταβιβάστηκαν στην ΥΕΒ (Υπηρεσία Εγγείων Βελτιώσεων), ενώ αποφασίστηκε η ίδρυση των ΤΟΕΒ (Τοπικοί Οργανισμοί Εγγείων Βελτιώσεων). Οι οργανισμοί αυτοί θα αναλάμβαναν τη διοίκηση, τη λειτουργία και τη συντήρηση των εγγειοβελτιωτικών έργων σε τοπικό επίπεδο, έχοντας ως δευτεροβάθμια οργάνωση τους νεοϊδρυθέντες ΓΟΕΒ (Γενικοί Οργανισμοί Εγγείων Βελτιώσεων). Το 1965-1966 ολοκληρώθηκε η κατασκευή του παράκτιου αναχώματος (ύψους 2,5 μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας), από τις εκβολές του Γαλλικού με κατεύθυνση δυτικά, στην παράκτια περιοχή του σημερινού Δήμου Δέλτα. Το ανάχωμα, με την ειδική αργιλώδη σύνθεσή του, προοριζόταν να προστατέψει τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις από τα νερά της θάλασσας κατά τη διάρκεια πλημμυρίδων. Μαζί με τα αντλιοστάσια που κατασκευάστηκαν στην περιοχή μεταξύ 1950-1970 για την αποστράγγιση και την παροχέτευση των ποταμίσιων υδάτων, τα οποία κατευθύνονταν στη θάλασσα, η προστασία από τις πλημμύρες ενισχύθηκε, ενώ οι βαλτώδεις εκτάσεις στράγγιξαν ολοκληρωτικά. Συνεπεία αυτού, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις πολλαπλασιάστηκαν και έγιναν αναδασμοί γης για τους κατοίκους των χωριών του Δέλτα.

Το 1970 άρχισε η κατασκευή του τμήματος της παλαιάς εθνικής οδού (το έργο είχε ξεκινήσει πανελλαδικά το 1963), που διέρχεται από την περιοχή του Δήμου Δέλτα (ως τμήμα της εθνικής οδού Θεσσαλονίκης - Κατερίνης), και ολοκληρώθηκε το 1973, με τη δημιουργία ενός δρόμου με μία λωρίδα κυκλοφορίας ανά κατεύθυνση. Το ίδιο έτος άρχισε να κατασκευάζεται η ενωτική διώρυγα 9Α, για τη μεταφορά νερού από τον Αλιάκμονα στον Λουδία, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα λειψυδρίας στην περιοχή, που προέκυπτε όταν τα νερά του Αξιού παρακρατούνταν στα φράγματα της Γιουγκοσλαβίας. Ωστόσο, το έργο αυτό θα ολοκληρωνόταν 20 χρόνια αργότερα.[9]

Το 1976 έλαβε χώρα η κατασκευή του αναχώματος του Καλοχωρίου, μιας αποστραγγιστικής τάφρου και ενός αντλιοστασίου, τα οποία δημιουργήθηκαν για την προστασία του χωριού από τις

πλημμύρες και τα νερά της θάλασσας. Το συγκεκριμένο ανάχωμα συνέβαλε στη δημιουργία της λιμνοθάλασσας του Καλοχωρίου. Αυτό συνέβη, καθώς, εξαιτίας των εκτεταμένων γεωτρήσεων της Εταιρείας Ύδρευσης Θεσσαλονίκης και διαφόρων ιδιωτών την περίοδο 1955-1980, ο υδροφόρος ορίζοντας της περιοχής μειώθηκε κατά 36 μέτρα το 1976. Η χαλαρή σύσταση του αργιλώδους εδάφους είχε ως αποτέλεσμα την υποχώρησή του σε διάφορα σημεία της λιμνοθάλασσας, έως 3-4 μέτρα κάτω από την επιφάνειά της. Στη λεκάνη που σχηματίστηκε δημιουργήθηκε η σημερινή λιμνοθάλασσα, από το θαλασσινό νερό το οποίο ρέει υπογείως και από τα όμβρια ύδατα του Καλοχωρίου.[10]

Τέλος, στο πλαίσιο της γενικότερης κρατικής πολιτικής την περίοδο αυτή, και ειδικότερα στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, στους οικισμούς του Δήμου Δέλτα υλοποιήθηκαν αρκετά ακόμη έργα. Στην προσπάθεια ανάπτυξης και αναβάθμισης του δημόσιου χαρακτήρα της εκπαίδευσης, κατασκευάστηκαν καινούργια σχολεία (κυρίως δημοτικά) ακόμα και σε χωριά όπου προηγουμένως δεν υπήρχαν. Στο Ανατολικό, για παράδειγμα, ξεκίνησε το 1955 η κατασκευή του κτιρίου του Α΄ Δημοτικού Σχολείου, το οποίο εγκαινιάστηκε και τέθηκε σε λειτουργία το 1957.[11] Ωστόσο, έως τα τέλη της δεκαετίας του 1970, στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση κεντρικό ρόλο εξακολουθούσαν να διαδραματίζουν τα ιδιωτικά σχολεία που είχαν δημιουργηθεί μεταπολεμικά στην περιοχή – το γυμνάσιο της φιλολόγου Έλλης Γραμματικού στα Διαβατά, το γυμνάσιο του Χαράλαμπου Λυσαρίδη στη Σίνδο και το γυμνάσιο της Αιμιλίας Βακαλέρη στη Χαλάστρα. Σημαντική υπήρξε η ίδρυση της δίχρονης Αγροτικής Σχολής «Άγιος Κωνσταντίνος» το 1955 στη Σίνδο,[12] ενώ βραχύχρονη ήταν η λειτουργία του ιδιωτικού γυμνασίου του Χαρίλαου Πατρίδα στα Κύμινα, μεταξύ 1972-1978.[13]

Με τη δημιουργία της ΔΕΗ, το 1950, και την ανάπτυξη του εθνικού δικτύου ηλεκτροδότησης έως το 1970, όλοι οι οικισμοί του Δέλτα εντάχθηκαν σε ένα εθνικά συνδεδεμένο, ολοκληρωμένο δίκτυο υλικοτεχνικής υποδομής για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών τους.[14] Βέβαια, χρειάστηκαν αρκετές διαμαρτυρίες και υπομονή, όπως συνέβη στην περίπτωση των Κυμίνων και τα Νέων Μαλγάρων, που ηλεκτροδοτήθηκαν από τη ΔΕΗ μόλις το 1964-1965.[15] Παράλληλα, σε κάθε οικισμό κατασκευάστηκαν νέα υδραγωγεία και σύγχρονα δίκτυα παροχής νερού για κάθε οικία (για παράδειγμα, στη Χαλάστρα η επίσημη υδροδότηση της κωμόπολης με το νέο δίκτυο εγκαινιάστηκε στις 2 Αυγούστου 1960), βελτιώνοντας την καθημερινότητα των κατοίκων.[16]

Η καλλιέργεια του ρυζιού

Ιστορική τομή για το δυτικό τμήμα του σύγχρονου Δήμου Δέλτα υπήρξε η καλλιέργεια ρυζιού στα χωράφια της περιοχής, η οποία άλλαξε σταδιακά τη φυσιογνωμία και την καθημερινότητα των χωριών, με την ορυζοκαλλιέργεια να αποτελεί σημείο αναφοράς για τον Δήμο Δέλτα σήμερα.

Η καλλιέργεια ρυζιού ξεκίνησε πειραματικά το 1949 από κατοίκους των Κυμίνων, των Νέων Μαλγάρων και της Χαλάστρας σε τμήμα μιας έως τότε άγονης έκτασης 12.000 στρεμμάτων μεταξύ των ποταμών Λουδία και Αξιού.[17] Η καλλιέργεια οργανώθηκε ύστερα από πρωτοβουλία της ΥΠΕΜ, η οποία από το 1948-1949 επιδόθηκε πειραματικά στη ρυζοκαλλιέργεια, με στόχο να βελτιώσει τα αλατούχα εδάφη (απόπλυση) των εκβολών του Αξιού. Η χρηματοδότηση για την έναρξη της ρυζοκαλλιέργειας εντασσόταν σε πρόγραμμα του Σχεδίου Μάρσαλ, ενώ η αρχική επιτυχία της οδήγησε σε επέκταση το 1950 και στη συστηματική ανάπτυξή της το 1953.[18] Από τους πρωτοπόρους ήταν οι Νικόλαος Κράββας και Γρηγόριος Τσιότσκας από τη Χαλάστρα, οι οποίοι καλλιέργησαν σε ιδιόκτητες

Η καλλιέργεια ρυζιού αποτελεί βασική αγροτική δραστηριότητα στον Δήμο Δέλτα

εκτάσεις 200 και 100 στρεμμάτων, αντίστοιχα. Το 1951 έλαβαν άδεια από το υπουργείο Γεωργίας για την καλλιέργεια περισσότερων στρεμμάτων, ενώ ο Γρηγόριος Τσιότσκας εστάλη στην κωμόπολη Βερκάλι της Ιταλίας με έξοδα του υπουργείου Γεωργίας για να μάθει την τεχνική της μεταφύτευσης. Με την επιστροφή του, το 1953, την εφήρμοσε στα κτήματά του, αυξάνοντας την παραγωγικότητα των καλλιεργειών του. Το παράδειγμά του ακολούθησαν σύντομα και άλλοι καλλιεργητές. Για τη συνεισφορά του στην ανάπτυξη της καλλιέργειας ρυζιού στη χώρα μας βραβεύτηκε από το υπουργείο Γεωργίας, στο πλαίσιο της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης (λαμβάνοντας δύο μετάλλια), και από τον Σύλλογο Ρόταρι (λαμβάνοντας τέσσερα μετάλλια), ως πρωτοπόρος καλλιεργητής.[19]

Η ανάπτυξη της ρυζοκαλλιέργειας στα χωριά των Κυμίνων, των Νέων Μαλγάρων και της Χαλάστρας σε μεγαλύτερο βαθμό, και στο Ανατολικό και στη Βραχιά σε μικρότερο, υπήρξε ραγδαία και συνδυάστηκε με την πληθώρα έργων που υλοποιήθηκαν μετά τον πόλεμο, ιδιαίτερα, των μεγάλων εγγειοβελτιωτικών των δεκαετιών 1960-1970. Μέσω αυτών αξιοποιήθηκαν με τον καλύτερο τρόπο τα εδάφη και τα νερά των ποταμών, γεγονός που, σε συνδυασμό με την απαραίτητη αποστράγγιση εκτάσεων, οδήγησε στον πολλαπλασιασμό των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Είναι χαρακτηριστικά τα στοιχεία που παρέχει ο ΤΟΕΒ Κυμίνων - Ν. Μαλγάρων σχετικά με το μέγεθος της στρεμματικής ρυζοκαλλιέργειας στην περιοχή. Σύμφωνα με αυτά, η αρχική καλλιέργεια 500 στρεμμάτων αυξήθηκε σε 5.000 στη δεκαετία του 1950, ενώ, μετά τα έργα της δεκαετίας 1960-1970, άγγιξε τα 15.000 στρέμματα το 1975.[20] Παράλληλα, οι καλλιεργητές θα αναζη-

τούσαν τρόπους για να βελτιώσουν την ποιότητα και την ποσότητα της παραγωγής τους με αύξηση της στρεμματικής απόδοσης, ενώ τα αποτελέσματα και οι «καρποί» της ρυζοκαλλιέργειας στα χωριά στο δυτικό τμήμα του Δήμου Δέλτα ξεπέρασαν γρήγορα τα σύνορα της χώρας – είναι ενδεικτική η συμμετοχή αγροτών από τη Χαλάστρα σε διεθνές συνέδριο ρυζοπαραγωγών στην Ιταλία, τον Σεπτέμβριο του 1966.[21]

Η ανάπτυξη της ρυζοκαλλιέργειας και τα εγγειοβελτιωτικά έργα αποτέλεσαν διέξοδο για τους κατοίκους των χωριών στο πρόβλημα της ανεργίας, ιδιαίτερα τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, όταν πολλοί Έλληνες εγκατέλειψαν τη χώρα, αναζητώντας την τύχη τους ως οικονομικοί μετανάστες στο εξωτερικό, και κυρίως στη Γερμανία. Είναι χαρακτηριστική η αναφορά του Στέφανου Ρίσκου, κατοίκου Κυμίνων: *«Και τώρα να δείτε πόσο ωφελήθηκε το χωριό μας τότες από αυτήν την εταιρία που ονομάζονταν ΥΠΕΜ. Καταρχήν, το έργο που έγινε, όλοι οι εργάτες ήταν από το χωριό μας. Τότες δουλειές δεν υπήρχαν πουθενά. Όλα τα χωριά ζούσαμε με τα χωράφια, μεροκάματο δεν υπήρχε πουθενά. Έρχονταν εργάτες από άλλα χωριά, αλλά ο εργολάβος δεν τους έδινε δουλειά. Προτιμούνταν οι χωριανοί μας. Πρώτα φτιάξαμε τον προσαγωγό, πάνω από τη Βαλμάδα, μέσα στο Δάνειο στο ανάχωμα, όλοι οι εργάτες δουλεύαμε με τα φτυάρια. Αφού τελειώσαμε τον προσαγωγό, μετά εγώ δούλευα τεχνίτης, φτιάχναμε τις υδροληψίες και ρυθμιστάς, και μέχρι το τέλος του έργου είχαμε δουλειά»*.[22]

Η ανάπτυξη της ρυζοκαλλιέργειας υπήρξε ραγδαία και συνεχίστηκε αυξητικά όλον τον 20ό αιώνα, παρά τις δυσκολίες για τον αγροτικό κόσμο, που συχνά πυκνά εμφανίζονταν στον Τύπο. Ήταν συχνές οι αναφορές στη δεινή θέση των καλλιεργητών εξαιτίας της χαμηλής τιμής των προϊόντων τους, των χρεών αγροτών στην Αγροτική Τράπεζα και των καταστροφικών θεομηνιών.[23] Μια τέτοια θεομηνία ήταν η πλημμύρα του Αξιού, τον Φεβρουάριο του 1963, που οδήγησε σε εκκένωση της Χαλάστρας και του Ανατολικού, προκαλώντας μεγάλες ζημιές στις ρυζοκαλλιέργειες σε Ανατολικό, Κύμινα, Νέα Μάλγαρα και Χαλάστρα (χάθηκαν 50.000 τόνοι ρυζιού).[24]

Βάση για την καλύτερη οργάνωση των αγροτών και την αξιοποίηση των προϊόντων τους αποτέλεσαν όλα αυτά τα χρόνια οι αγροτικοί συνεταιρισμοί των χωριών της περιοχής (Α.Σ. Ανατολικού, Α.Σ. Βραχιάς, Α.Σ. Κυμίνων, Α.Σ. Νέων Μαλγάρων, Α.Σ. Χαλάστρας Α΄ και Β'), οι οποίοι δραστηριοποιούνται έως σήμερα. Οι συνεταιρισμοί είναι προσανατολισμένοι στην καλλιέργεια ρυζιού και την αξιοποίηση των προϊόντων της (είτε προϋπήρχαν της ρυζοκαλλιέργειας –όπως σε Κύμινα, Νέα Μάλγαρα και Χαλάστρα– είτε εμφανίστηκαν μετά την ανάπτυξή της), και σε αυτούς εντάσσονται εκατοντάδες καλλιεργητές της περιοχής. Στον Δήμο Δέλτα παράγεται πάνω από το 70% του ελληνικού ρυζιού, και συγκεκριμένα οι ποικιλίες Japonica και Indica, με εκατοντάδες χιλιάδες στρέμματα ορυζώνων να καλλιεργούνται (γύρω στα 100.000 βρίσκονται εντός του Εθνικού Πάρκου Δέλτα).[25]

Λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου. (Φωτογραφία: GK Photography)

Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία που παρέθεσε, τον Αύγουστο του 2018, ο πρόεδρος του Αγροτικού Συνεταιρισμού Α΄ Χαλάστρας, Λεωνίδας Κουϊμτζής, στο ΑΠΕ-ΜΠΕ (Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων - Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων). Σύμφωνα με αυτά, στην περιοχή της Χαλάστρας καλλιεργούνται περίπου 200.000 στρέμματα ορυζώνων, τα οποία έχουν ετήσια απόδοση 800 με 900 κιλά ρύζι ανά στρέμμα, με το μεγαλύτερο ποσοστό να προορίζεται για εξαγωγή και να καταλήγει στην αγορά της Τουρκίας (περίπου το 80% των εξαγωγών).[26] Αντίστοιχα, ο ΤΟΕΒ Κυμίνων - Νέων Μαλγάρων προσδιορίζει τις καλλιεργούμενες εκτάσεις στην περιοχή των χωριών σε 30.000-35.000 στρέμματα ετησίως, με στρεμματική απόδοση 1.200 κιλά. Η αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων συμβάδισε με την άνοδο της αποδοτικότητας της καλλιέργειας στην περιοχή, γεγονός στο οποίο συνέτειναν η βελτιστοποίηση της άρδευσης και της αποστράγγισης, η χρήση χημικών λιπασμάτων και η χρησιμοποίηση ποικιλιών υψηλής απόδοσης.[27]

Τα παραπάνω αριθμητικά δεδομένα μπορεί να μην είναι πλήρως επαληθευμένα, ωστόσο αναδεικνύουν την τεράστια σημασία της καλλιέργειας ρυζιού στην περιοχή του Δήμου Δέλτα ως προς τη συνολική παραγωγή της χώρας μας – ιδιαίτερα αν αναλογιστεί κανείς ότι στην Ελλάδα καλλιεργούνται συνολικά γύρω στα 300.000 στρέμματα ορυζώνων, με την ετήσια παραγωγή να είναι περίπου 255.000-270.000 τόνοι, εκ των οποίων εξάγεται περίπου το 65%-70%.[28]

Οι οστρακοκαλλιέργειες

ΑΛΛΟΣ ΕΝΑΣ ΠΥΛΩΝΑΣ της οικονομικής –και όχι μόνο– ζωής του Δήμου Δέλτα είναι η αλιεία, και ιδιαίτερα η μυδοκαλλιέργεια-οστρακοκαλλιέργεια. Η μυδοκαλλιέργεια εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1970 στις εκβολές των ποταμών Λουδία και Αξιού, στην περιοχή του Δέλτα, και τη δεκαετία του 1980 επεκτάθηκε σημαντικά, με αρκετούς ψαράδες και κατοίκους των Κυμίνων, των Νέων Μαλγάρων και της Χαλάστρας να στρέφονται σε αυτήν για να εξασφαλίσουν τα προς το ζην.[29] Βάση για την ανάπτυξή της αποτέλεσαν η χρόνια ύπαρξη αλιέων στην περιοχή και η επαφή των πληθυσμών των χωριών του Δήμου Δέλτα με τη θάλασσα. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ήδη από το 1923, είχε ιδρυθεί στη Χαλάστρα το πρώτο σωματείο αλιέων με την επωνυμία «Σύνδεσμος Αλιέων Κουλιακιάς», ενώ η εγκατάσταση προσφύγων από τη Μικρά Ασία και τη Σμύρνη, το 1923, είχε ως αποτέλεσμα οι ντόπιοι πληθυσμοί να έρθουν σε επαφή με προχωρημένη αλιευτική τεχνολογία (όσον αφορά στα σκάφη και τα εργαλεία), νοοτροπία και πρακτικές, αλλά και με γνώσεις πάνω στην οστρακοκαλλιέργεια.[30]

Η σημαντική ανάπτυξη της μυδοκαλλιέργειας τη δεκαετία του 1980 συνδυάστηκε με την εισαγωγή σχετικής τεχνογνωσίας από την Ιταλία. Οι εκβολές των Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα, ούσες

Μυδοκαλλιεργητές στις εκβολές του ποταμού Λουδία. (Φωτογραφία του Αγοραστού Παπατσάνη, Φωτογραφικό Αρχείο Εθνικού Πάρκου Δέλτα)

σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, αποτελούσαν το ιδανικό μέρος. Τα ποτάμια, καθώς μεταφέρουν στη θάλασσα πολλά θρεπτικά συστατικά, δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη μεγάλων και νόστιμων μυδιών σε διάστημα μικρότερο των εννέα μηνών, μετατρέποντας την παραγωγή τους σε μια εξαιρετικά προσοδοφόρα δραστηριότητα. Έτσι, κατά μήκος της παράκτιας ζώνης του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού, στον δυτικό Θερμαϊκό Κόλπο, παράγεται σήμερα το 80%-90% των ελληνικών μυδιών (περίπου 30.000 τόνοι ετησίως). Η καλλιέργειά τους είναι εκτατικού τύπου (πλωτή και πασσαλωτή μέθοδος), ενώ το μύδι που εκτρέφεται κυρίως στην περιοχή είναι γνωστό ως «μύδι του Θερμαϊκού», με την επιστημονική ονομασία του να είναι «Mytilus galloprovincialis».

Οι μυδοκαλλιέργειες είναι συγκεντρωμένες σε τρία τμήματα: στην εκβολή του Αξιού, στην εκβολή του Λουδία και δυτικά της εκβολής του Αλιάκμονα, στις ακτές της Πιερίας. Οι καλλιεργητές των Κυμίνων, των Νέων Μαλγάρων (δραστηριοποιούνται κυρίως στις εκβολές του Λουδία) και της Χαλάστρας (κυρίως στις εκβολές του Αξιού) παράγουν μεγάλο ποσοστό των μυδιών της περιοχής του δυτικού Θερμαϊκού, ενώ η υπόλοιπη παραγωγή συμπληρώνεται από καλλιεργητές των όμορων δήμων της Ημαθίας και της Πιερίας (δραστηριοποιούνται κυρίως δυτικά των εκβολών του Αλιάκμονα). Το μεγαλύτερο μέρος της εξάγεται σε χώρες, όπως η Ισπανία, η Ολλανδία, η Γαλλία και κυρίως η Ιταλία.[31]

Η εκτεταμένη μυδοκαλλιέργεια και η οστρακοκαλλιέργεια ξεκίνησαν από αλιείς και κατοίκους των Κυμίνων και των Νέων Μαλγάρων στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980. Σήμερα, η παραγωγή μυδιών από καλλιεργητές των δύο χωριών αγγίζει τους 8.000 τόνους ετησίως, ωστόσο με την εμφάνιση του «μπλε καβουριού» στις θάλασσες της χώρας μας ο αριθμός μυδοκαλλιεργητών στην περιοχή μειώνεται, με αρκετούς να στρέφονται στην αλιεία. Κομβικό ρόλο στη στήριξη των οστρακοκαλλιεργητών και των αλιέων των Κυμίνων και των Νέων Μαλγάρων έχει ο Αλιευτικός - Οστρακοκαλλιεργητικός Σύλλογος «Ποσειδών», που απαρτίζεται από περίπου 120 μέλη. Από την ίδρυσή του έχει προβεί σε μια σειρά παρεμβάσεων (στους αντίστοιχους φορείς) για την προστασία του επαγγέλματος των αλιέων και των μυδοκαλλιεργητών, αλλά και για την περαιτέρω στήριξη, οργάνωση και ανάπτυξη των μυδοκαλλιεργειών. Παράλληλα, ο «Ποσειδών» βρίσκεται σε σταθερή επαφή με τους όμορους αλιευτικούς συλλόγους για την υλοποίηση σειράς δράσεων με στόχο την αντιμετώπιση των προβλημάτων του κλάδου. Τέλος, συμμετέχει στον νεοϊδρυθέντα (2018) φορέα διαχείρισης «Δίκτυο ΠΟΑΥ (Περιοχή Οργανωμένης Ανάπτυξης Υδατοκαλλιεργειών) Θερμαϊκού», που έχει ως αντικείμενο την καλύτερη οργάνωση και την περαιτέρω ανάπτυξη των υδατοκαλλιεργειών στον Θερμαϊκό (η περιοχή της Πιερίας έχει ξεχωριστό ΠΟΑΥ), στο πλαίσιο των σχετικών νόμων.[32]

Για δεκάδες χρόνια, οι αλιείς της Χαλάστρας, κόλπου του Θερμαϊκού, αλίευαν σουπιές, γοβιούς, γλώσσες, λαβράκια, κέφαλους, τσιπούρες κ.ά. Η εμφάνιση των στρειδιών την περίοδο 1980-1986, αλλά και η σταδιακή ανάπτυξη των μυδοκαλλιεργιών αποτέλεσαν τη βάση για την αλματώδη άνοδο της αλιείας και κυρίως της οστρακοκαλλιέργειας-μυδοκαλλιέργειας από το 1984 έως το 1994.

Οι μυδοκαλλιέργειες των Χαλαστρινών παράγουν σήμερα γύρω στους 5.000 τόνους, από τους οποίους το 90% προορίζεται για εξαγωγή. Βασικό ρόλο στην οργάνωση των αλιέων και των οστρακοκαλλιεργητών της Χαλάστρας έχει ο Αγροτικός - Αλιευτικός - Μυδοπαραγωγικός Σύλλογος Δήμου Δέλτα «Ο Αξιός», ο οποίος αριθμεί περίπου 250 μέλη. Ο σύλλογος παρεμβαίνει σταθερά στα προβλήματα του κλάδου της αλιείας και της οστρακοκαλλιέργειας, ενώ στήριξε τη δημιουργία της ΠΟΑΥ και του αντίστοιχου φορέα για τον κόλπο του Θερμαϊκού, θεωρώντας ότι η δημιουργία νέων μονάδων και η καλύτερη οργάνωση των υφιστάμενων θα οδηγήσουν στην αύξηση της παραγωγής.[33]

Η βιομηχανική ανάπτυξη (Σίνδος - Βιομηχανική Περιοχή Θεσσαλονίκης)

ΚΥΡΙΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ της οικονομικής ανασυγκρότησης της χώρας τη συγκεκριμένη περίοδο, όπως προαναφέρθηκε, υπήρξε το ενδιαφέρον της κρατικής πολιτικής για τη στήριξη και την αναβάθμιση της ελληνικής βιομηχανίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι, το 1952, το σύνολο των κεφαλαιακών επενδύσεων στις βιομηχανικές επιχειρήσεις ανήκε κατά 34% στο κράτος. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την ενεργό κρατική στήριξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε παραγωγικές και επενδυτικές δραστηριότητες, οδήγησε στη σταδιακή αναπροσαρμογή του παραγωγικού μοντέλου της Ελλάδας, καθώς ο κυρίαρχος αγροτικός τομέας υποχώρησε μπροστά στην αλματώδη βιομηχανική παραγωγή.[34]

Σημαντικό ρόλο σε αυτή την εξέλιξη διαδραμάτισε η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως (ΕΤΒΑ), η οποία ιδρύθηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 1964 και προέκυψε από τη συνένωση τριών αναπτυξιακών οργανισμών: του ΟΧΟΑ (Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Οικονομικής Αναπτύξεως), του ΟΒΑ (Οργανισμός Βιομηχανικής Αναπτύξεως) και του ΟΤΠ (Οργανισμός Τουριστικής Πίστεως). Οι δραστηριότητες της ΕΤΒΑ συνέβαλαν στην εκβιομηχάνιση της ελληνικής παραγωγής, με την ενίσχυση των υφιστάμενων βιομηχανικών μονάδων, την ίδρυση νέων, καθώς και με την ενεργό στήριξη της εγχώριας κεφαλαιαγοράς.[35]

Τα αποτελέσματα της ενίσχυσης του αναπτυξιακού ρυθμού της ελληνικής βιομηχανίας δεν άργησαν να φανούν και στον κάμπο της δυτικής Θεσσαλονίκης. Η οικονομική ανάκαμψη της πόλης, με όχημα τη βιομηχανία, ξεκίνησε τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1960 και συνεχίστηκε έως τις αρχές της δεκαετίας του 1970.[36] Αυτή την περίοδο, μάλιστα, εξελίχθηκε στο δεύτερο μεγαλύτερο βιομηχανικό κέντρο της χώρας, μετά την Αττική. Αποκορύφωμα ήταν η δημιουργία της ΒΙΠΕΘ στην περιοχή της Σίνδου, που αποτελεί τη μεγαλύτερη οργανωμένη βιομηχανική ζώνη της Ελλάδας (περίπου 9.000 στρέμματα), και του βιομηχανικού συγκροτήματος Ιωνίας. Επιπλέον, δημιουργήθηκαν σημαντικές βιομηχανικές μονάδες και βιοτεχνίες στο Καλοχώρι, στα Κουφάλια και στον Άγιο Αθανάσιο.[37]

Ως χώρος υποδοχής κάθε βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας (υψηλής, μέσης και χαμηλής όχλησης) στην πόλη της Θεσσαλονίκης επιλέχθηκε η περιοχή της Σίνδου. Για την οργάνωση της Βιομηχανικής Περιοχής Θεσσαλονίκης εγκαινιάστηκε ένα μεγάλο πρόγραμμα αναγκαστικών εξαγορών αγροτικών εκτάσεων, με σκοπό την κατασκευή των βιομηχανικών εγκαταστάσεων. Έτσι, ψηφίστηκε ο νόμος 4458/1965 «περί Βιομηχανικών Περιοχών» (ΦΕΚ 33/Α/1965), με τον οποίο προωθήθηκε ένα πλέγμα καινοτόμων ρυθμίσεων για την απλοποίηση και την επιτάχυνση της διαδικασίας συγκρότησης βιομηχανικής περιοχής. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου, η υλοποίηση του μεγαλόπνοου έργου της ΕΤΒΑ στον βιομηχανικό τομέα *«δύναται να γίνη και δι' αναγκαστικής απαλλοτριώσεως υπέρ και δαπάναις τού οργανούντος την περιοχήν, του σκοπού τούτου θεωρουμένου ως δημοσίας ωφελείας»*. Οι αναγκαστικές απαλλοτριώσεις διενεργήθηκαν με κοινή απόφαση των υπουργών Οικονομίας και Βιομηχανίας.[38]

Στη Σίνδο, αρχικά απαλλοτριώθηκε μια πλούσια αγροτική περιοχή 3.500 στρεμμάτων, η οποία, σύμφωνα με τον Θεόδωρο Γκλαβέρη, μετατράπηκε πολύ σύντομα *«σε μια γκρίζα περιοχή, διάσπαρτη από εργοστασιακά συγκροτήματα και καμινάδες»*. Εν συνεχεία, οι απαλλοτριώσεις επεκτάθηκαν στα χωράφια που βρίσκονταν βορειοδυτικά της περιοχής και ολοκληρώθηκαν με μια έκταση 3.000

Το συγκρότημα της Esso, το 1966. (Αρχείο Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης και Επικοινωνίας)

στρεμμάτων, η οποία άγγιζε τις παρυφές των αγροτικών περιοχών Αγχιάλου και Αγίου Αθανασίου. Είναι αξιοσημείωτο ότι παραχωρήθηκε στη ΒΙΠΕΘ η εκμετάλλευση 9.686 στρεμμάτων, με συνέπεια τη δραματική μείωση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων στη Σίνδο στα 35.000 στρέμματα. Βέβαια, αυτές οι εκτάσεις, που αποτελούσαν τις τελευταίες αγροτικές νησίδες του τόπου, μειώθηκαν τα επόμενα χρόνια εξαιτίας της εκμετάλλευσης του φυσικού πλούτου από τις ολοένα αυξανόμενες βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις.[39]

Τις απαλλοτριώσεις της ΕΤΒΑ ακολούθησε μακρά περίοδος μελετών και σχεδιασμών, καθώς και η εγκατάσταση των πρώτων βιομηχανικών μονάδων. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Σίνδος μπορούσε να φιλοξενήσει πλήθος επιχειρήσεων, καθώς ήδη είχαν κατασκευαστεί οδικό δίκτυο 19 χιλιομέτρων, καθώς και πλήρες δίκτυο αποχέτευσης όμβριων υδάτων και βιομηχανικών αποβλήτων. Παράλληλα, διάφοροι κρατικοί οργανισμοί (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΟΣΕ κ.ά.) έκαναν αισθητή την παρουσία τους, με συνεχείς μελέτες και έργα εκσυγχρονισμού των υφιστάμενων υποδομών.[40]

Κατά συνέπεια, στη ΒΙΠΕΘ, η οποία αποτελούσε την καρδιά της βιομηχανίας στη βόρεια Ελλάδα, δημιουργήθηκαν εγχώριες μονάδες παραγωγής και εδραίωσαν την παρουσία τους πολυεθνικοί κολοσσοί, καθιστώντας τη Σίνδο αυτόνομη βιομηχανική περιοχή με ευοίωνες αναπτυξιακές και επενδυτικές προοπτικές. Το 1969 εγκαταστάθηκε εκεί η πολυεθνική βιομηχανία ελαστικών Goodyear, σ' έναν χώρο 280.000 τ.μ. της ΒΙΠΕΘ, με 300 εργάτες. Το συγκεκριμένο έργο, αμερικανικού ενδιαφέροντος, αποτέλεσε μεγάλη επένδυση, πρωτόγνωρη για τα ελληνικά δεδομένα, η οποία χαιρετίστηκε με ενθουσιασμό από την τοπική κοινότητα, όπως μας πληροφορεί ο Τύπος της εποχής.[41] Η προσέλκυση ξένου επιχειρηματικού κεφαλαίου συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια, με την εγκατάσταση κι άλλων μεγάλων μονάδων, όπως οι βιομηχανίες οχημάτων

Steyr, η Tekossa (ηλεκτρολυτικό διοξείδιο του μαγγανίου), η Hellas-Can (λευκοσίδηρος), η «Όλυμπος Αέρια» (βιομηχανικά αέρια) κ.ά. Παράλληλα, λειτούργησαν γνωστές ελληνικές βιομηχανίες, όπως η Αθηναϊκή Ζυθοποιία, η κονσερβοποιία ΖΑΝΑΕ, η κλωστοϋφαντουργία ΗΛΙΟΣ, η βιομηχανία οχημάτων ΕΛΒΟ, η «Κεχρής», τα Μπισκότα Παπαδοπούλου, η «Χαΐτογλου», η Μαλαματίνα, η Έζα κ.ά.[42]

Η ανοδική πορεία της ελληνικής βιομηχανίας συνδέθηκε με την ανάπτυξη της βιομηχανικής ζώνης στην περιοχή της Σίνδου. Έτσι, στα μέσα της δεκαετίας του 1980, ο χώρος της ΒΙΠΕΘ χαρακτηριζόταν από μια ποικιλία βιομηχανικών δραστηριοτήτων, που απευθύνονταν σε διαφορετικούς τομείς και κλάδους, όπως τα φάρμακα, τα ελαστικά τροχών και τα πλαστικά, τα τρόφιμα και τα ποτά, τα χρώματα, τα βερνίκια, τα απορρυπαντικά, τα λιπάσματα, η κλωστοϋφαντουργία κ.ά.[43] Μεγάλες επιχειρήσεις και βιομηχανικές μονάδες έκαναν την εν λόγω περίοδο την εμφάνισή τους στην ευρύτερη περιοχή (Ελληνικά Πετρέλαια, ΣΙΔΕΝΟΡ, AMSTEL, ΤΕΧΝΟΜΑΤ, TOSOH Hellas κ.ά.).

Η βιομηχανική ανάπτυξη θα συνεχιζόταν για αρκετά χρόνια, μέχρι η Σίνδος και οι όμορες περιοχές να αντιμετωπίσουν την οικονομική κρίση των αρχών του 21ου αιώνα, που άλλαξε δραματικά την κατάσταση.

Παραπομπές

1. *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Ελληνική Ιστορία*, Τόμος 25, (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1992), σ. 418-423.
2. Στο ίδιο, σ. 424-426, 432-434.
3. Ελένη Μαλιγκάνη, *Στις όχθες του ποταμού: Ματιά στην Τοπική Ιστορία, Γιουντζήδα - Κύμινα, Νέα Μάλγαρα* (Κύμινα: Ιδιωτική έκδ., 2018), σ. 245.
4. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, «Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την Απογραφήν της 7ης Απριλίου 1951, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας, πόλεις και χωριά» (Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, 1955), σ. 81-83.
5. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, «Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την Απογραφήν της 14ης Μαρτίου 1971, Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας και οικισμούς» (Αθήνα: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, 1972), σ. 82-83.
6. Νίκος Αλμπάνης & Νίκος Πλατιάς (υπεύθ. καθηγητές - επιμ.), *Τα Νέα Μάλγαρα κατά τον εικοστό αιώνα - Εργασία στα πλαίσια του Σχολικού Προγράμματος Περιβαλλοντολογικής Εκπαίδευσης* (Κύμινα, Γυμνάσιο Κυμίνων, 2003-2004).
7. Ταινία «Επίκαιρων» QO/302, Οκτώβριος 1958, Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο, Κωδικός Τεκμηρίου: D2597.
8. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 246-247.
9. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 246-247, 250 / Νίκος Αλμπάνης & Νίκος Πλατιάς (υπεύθ. καθηγητές - επιμ.), *Τα Νέα Μάλγαρα κατά τον εικοστό αιώνα*, ό.π.
10. Πληροφορίες για τη λιμνοθάλασσα του Καλοχωρίου από το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, στο «Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, Λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου», στον σύνδεσμο: http://axiosdelta.gr/εθνικό-πάρκο/προστατευόμενη-περιοχή/λιμνοθάλασσα-καλοχωρίου/(Ανάκτηση 19 Δεκεμβρίου 2018).
11. Πληροφορίες για τα έργα που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή του Ανατολικού κατά τον 20ό αιώνα από Δημοτική Κοινότητα Ανατολικού, «Έργα που πραγματοποιήθηκαν στην κοινότητα Ανατολικού», 16 Νοεμβρίου 2018, Δημοτική Κοινότητα Ανατολικού (αδημοσίευτο έγγραφο).
12. Θεόδωρος Αθ. Γκλαβέρης, *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης - Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του* (Κοινότητα Καλοχωρίου: Θεσσαλονίκη 1998), σ. 339-341.
13. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 259.
14. Μαρία Μαυροειδή, «Διασώζοντας τη μνήμη μιας δημόσιας εταιρείας», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 28 Απριλίου 2013, στον σύνδεσμο: http://www.enet.gr/?i=issue.el.home&date=28/04/2013&id=360585 (Ανάκτηση 20 Δεκεμβρίου 2018).
15. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 252-253.
16. Κώστας Τσιότσκας, *Αλησμόνητες Στιγμές, 100 χρόνια Χαλάστρας 1992-2012* (Χαλάστρα: Ιδιωτική έκδ., 2012), σ. 89.
17. Τσιότσκας, ό.π., σ. 61-62.
18. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 247.
19. Δημήτριος Ακριβόπουλος & Δημήτριος Διαμαντής, «Η καλλιέργεια του ρυζιού στη Χαλάστρα και η δυνατότητα αξιοποίησης των υποπροϊόντων της», πτυχιακή εργασία (Θεσσαλονίκη, Σχολή Τεχνολογίας - Γεωπονίας, Τμήμα Φυτικής Παραγωγής, Τομέας Γεωργίας, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, 2013), σ. 6-7.
20. Ιωάννης Παπαδόπουλος, διοικητικός ΤΟΕΒ Κυμίνων - Νέων Μαλγάρων προς Δημαρχείο Δήμου Δέλτα (Σίνδος), «Η ορυζοκαλλιέργεια στα Νέα Μάλγαρα» (Σεπτέμβριος 2018), Δήμος Δέλτα (αδημοσίευτο έγγραφο).
21. Τσιότσκας, ό.π., σ. 111.
22. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 249.
23. Στο ίδιο, σ. 250.
24. Τσιότσκας, ό.π., σ. 99.

25. Πληροφορίες για τη ρυζοκαλλιέργεια στην περιοχή του Δέλτα από το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, στο «Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, Ρυζοκαλλιέργεια», στον σύνδεσμο: http://axiosdelta.gr/εθνικό-πάρκο/οικοσυστημικές-υπηρεσίες/ρυζοκαλλιέργεια/ (Ανάκτηση 11 Δεκεμβρίου 2018).
26. Πληροφορίες από τη συνέντευξη του προέδρου του Αγροτικού Συνεταιρισμού Α΄ Χαλάστρας, Λεωνίδα Κουϊμτζή, στο ΑΠΕ-ΜΠΕ, που παρατίθενται στην ιστοσελίδα του ΑΠΕ-ΜΠΕ στο άρθρο ΑΠΕ-ΜΠΕ, «Νέες αγορές αναζητούν οι παραγωγοί ρυζιού από την Κεντρική Μακεδονία» (7 Αυγούστου 2018), στον σύνδεσμο: http://www.amna.gr/macedonia/article/282580/Nees-agores-anazitoun-oi--paragogoi-ruziou-apo-tin-Kentriki-Makedonia (Ανάκτηση 11 Δεκεμβρίου 2018).
27. Ιωάννης Παπαδόπουλος, ό.π.
28. Ευαγγελία Ιωάννη Αρναουτέλη, «Ανάλυση του κλάδου της ορυζοβιομηχανίας και στρατηγική διαφοροποίησης μέσω της διοίκησης ολικής ποιότητας», διπλωματική εργασία (Πειραιάς, Ευρωπαϊκό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στη Διοίκηση Επιχειρήσεων, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2010), σ. 31.
29. Μαλιγκάνη, ό.π., σ. 260.
30. Ευάγγελος Κουτρούτσιος, πρόεδρος Αγροτικού - Αλιευτικού - Μυδοπαραγωγικού Συλλόγου Δήμου Δέλτα «Ο Αξιός», «Ιστορικό της Αλιείας και της Μυδοκαλλιέργειας της Χαλάστρας», 20 Νοεμβρίου 2018, Αγροτικός - Αλιευτικός - Μυδοπαραγωγικός Σύλλογος Δήμου Δέλτα «Ο Αξιός» (αδημοσίευτο έγγραφό).
31. Πληροφορίες για τη μυδοκαλλιέργεια στην περιοχή του Δέλτα από το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού στο «Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, Μυδοκαλλιέργεια», στον σύνδεσμο: http://axiosdelta.gr/εθνικό-πάρκο/οικοσυστημικές-υπηρεσίες/μυδοκαλλιέργεια/ (Ανάκτηση 11 Δεκεμβρίου 2018).
32. Πληροφορίες από συνέντευξη με τον πρόεδρο του Αλιευτικού - Οστρακοκαλλιεργητικού Συλλόγου «Ποσειδών»: Βερβίτης Κωνσταντίνος, πρόεδρος Αλιευτικού - Οστρακοκαλλιεργητικού Συλλόγου «Ποσειδών», συνέντευξη, Τρίτη 12 Δεκεμβρίου 2018.
33. Ευάγγελος Κουτρούτσιος, ό.π.
34. Πάνος Καζάκος, *Ανάμεσα σε Κράτος και Αγορά - Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα 1944-2000*, (Αθήνα: Εκδ. Πατάκη, 2001), σ. 182-186.
35. «Ιδρύεται τράπεζα βιομηχανικής αναπτύξεως διά της συγχωνεύσεως του ΟΒΑ και ΟΧΟΑ μετά του Οργανισμού Τουριστικής Πίστεως», εφημερίδα *Μακεδονία*, 2 Σεπτεμβρίου 1964, σ. 7.
36. «Βιομηχανικήν επανάστασιν εις την Βόρ. Ελλάδα», εφημερίδα *Μακεδονία*, 12 Μαΐου 1964, σ. 1.
37. Φωτούλα Βλάχου - Καλλιρόη Ιωαννίδου, «Από το βιομηχανικό στο πράσινο προάστιο: Στρατηγικές βιώσιμου σχεδιασμού στη Σίνδο», διπλωματική εργασία (Βέροια, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2011), σ. 80-81.
38. Νόμος 4458/65, «Περί Βιομηχανικών Περιοχών» (ΦΕΚ 33/Α/27-2-65), στον σύνδεσμο: http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/33%20-65.1111924008858.pdf (Ανάκτηση 15 Δεκεμβρίου 2018).
39. Γκλαβέρης, ό.π., σ. 348-349.
40. «Αξιόλογη συμβολή εις την οικονομικήν άνοδον της χώρας ο απολογισμός της ΕΤΒΑ», εφημερίδα *Μακεδονία*, 21 Σεπτεμβρίου 1972, σ. 4.
41. «Συνεχίζεται η εκβιομηχάνισις», εφημερίδα *Μακεδονία*, 19 Οκτωβρίου 1969, σ. 11.
42. «Αι βιομηχανίαι με ξένα κεφάλαια εις ολόκληρον την βόρειον Ελλάδα», εφημερίδα *Μακεδονία*, 23 Μαΐου 1973, σ. 12 / Γκλαβέρης, ό.π., σ. 349.
43. «Ένας ενημερωτικός πίναξ των βιομηχανιών της Βορείου Ελλάδος, καθώς και τα λεπτομερή στοιχεία εκ της δραστηριότητός των», εφημερίδα *Μακεδονία*, 23 Μαΐου 1973, σ. 19-20 (ειδική έκδοση, στην οποία υπάρχει αναλυτικός πίνακας των βιομηχανιών της Β. Ελλάδας και λεπτομερή στοιχεία με τις δραστηριότητές τους).
44. Κείμενο του καθηγητή πανεπιστημίου Στάθη Πελαγίδη για τη ζωή του εκπαιδευτικού στο: Στάθης Πελαγίδης, «Χαράλαμπος Λυσαρίδης (1916-1988)», 1 Οκτωβρίου 2012, στον σύνδεσμο: https://santeos.blogspot.com/2012/10/1916-1988_1.html (Ανάκτηση 11 Δεκεμβρίου 2018).
45. Στο ίδιο.
46. Στάθης Πελαγίδης, ό.π. / Πληροφορίες από δελτίο Τύπου του Δήμου Δέλτα για την ανακαίνιση της Δημοτικής Βιβλιοθήκης το 2016, στο» δελτίο Τύπου Δήμου Δέλτα, «Φρεσκάρισμα μέσω Αγγλίας για τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Σίνδου, 25 Νοεμβρίου 2016, στον σύνδεσμο: https://www.dimosdelta.gr/2016/11/25/φρεσκάρισμα-μέσω-αγγλίας-για-τη-δη/ (Ανάκτηση 12 Δεκεμβρίου 2018) / Πληροφορίες από την ιστοσελίδα της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Σίνδου, στο: Δημοτική Βιβλιοθήκη Σίνδου «ΧΑΡ. ΛΥΣΑΡΙΔΗΣ», Δημοτική Βιβλιοθήκη Σίνδου - Ιστορικό, στον σύνδεσμο: https://sites.google.com/site/bibliothekesindou/our-company (Ανάκτηση 12 Δεκεμβρίου 2018).
47. Αιμιλία Βακαλέρη, συνέντευξη στον Κώστα Τσιότσκα, 21 Δεκεμβρίου 2010.
48. Στο ίδιο.
49. Χρυσούλα Καψωμένου, «Σωτήρης Ζήσης: Ένας λαϊκός ζωγράφος - χαρτογράφος», 28 Φεβρουαρίου 2010, στον σύνδεσμο: http://sotiriszisispaint.blogspot.com/2010/02/blog-post.html (Ανάκτηση 14 Δεκεμβρίου 2018).
50. «Σωτήρης Ζήσης», *Διαγώνιος*, Τεύχος 5, Ιανουάριος - Μάρτιος 1966, σ. 27.

Βιβλιογραφία

Γκλαβέρης Θεόδωρος Αθ., *Ο κάμπος της Θεσσαλονίκης. Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του,* Κοινότητα Καλοχωρίου (Θεσσαλονίκη 1998).

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, «Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την Απογραφήν της 7ης Απριλίου 1951 - Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας, πόλεις και χωριά», Εθνικό Τυπογραφείο (Αθήνα 1955).

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, «Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την Απογραφήν της 14ης Μαρτίου 1971 - Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους, κοινότητας και οικισμούς», Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (Αθήνα 1972).

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Ελληνική Ιστορία, Τόμος 25,* Εκδοτική Αθηνών (Αθήνα 1992).

Καζάκος Πάνος, *Ανάμεσα σε Κράτος και Αγορά - Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000*, Εκδ. Πατάκη (Αθήνα 2001).

Μαλιγκάνη Ελένη, *Στις όχθες του ποταμού: Ματιά στην τοπική Ιστορία, Γιουντζίδα - Κύμινα, Νέα Μάλγαρα,* ιδιωτική έκδοση (Κύμινα 2018).

Τσιότσκας Κώστας, *Αλησμόνητες στιγμές: 100 χρόνια Χαλάστρας, 1992-2012,* ιδιωτική έκδοση (Χαλάστρα 2012).

Διαδικτυακές πηγές

ΑΠΕ-ΜΠΕ, «Νέες αγορές αναζητούν οι παραγωγοί ρυζιού από την Κεντρική Μακεδονία», 7 Αυγούστου 2018, στον σύνδεσμο: http://www.amna.gr/macedonia/article/282580/Nees-agores-anazitoun-oi--paragogoi-ruziou-apo-tin-Kentriki-Makedonia (Ανάκτηση 11 Δεκεμβρίου 2018).

Δελτίο Τύπου Δήμου Δέλτα, «Φρεσκάρισμα μέσω Αγγλίας για τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Σίνδου», 25 Νοεμβρίου 2016, στον σύνδεσμο: https://www.dimosdelta.gr/2016/11/25/φρεσκάρισμα-μέσω-αγγλίας-για-τη-δη/ (Ανάκτηση 12 Δεκεμβρίου 2018).

Δημοτική Βιβλιοθήκη Σίνδου «ΧΑΡ. ΛΥΣΑΡΙΔΗΣ», Δημοτική Βιβλιοθήκη Σίνδου - Ιστορικό, στον σύνδεσμο: https://sites.google.com/site/bibliothekesindou/our-company (Ανάκτηση 12 Δεκεμβρίου 2018).

Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, «Λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου», στον σύνδεσμο: http://axiosdelta.gr/εθνικό-πάρκο/προστατευόμενη-περιοχή/λιμνοθάλλασα-καλοχωρίου/ (Ανάκτηση 19 Δεκεμβρίου 2018).

Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, «Μυδοκαλλιέργεια», στον σύνδεσμο: http://axiosdelta.gr/εθνικό-πάρκο/οικοσυστημικές-υπηρεσίες/μυδοκαλλιέργεια/ (Ανάκτηση 11 Δεκεμβρίου 2018).

Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, «Ρυζοκαλλιέργεια», στον σύνδεσμο: http://axiosdelta.gr/εθνικό-πάρκο/οικοσυστημικές-υπηρεσίες/ρυζοκαλλιέργεια/ (Ανάκτηση 11 Δεκεμβρίου 2018).

Εργαστήριο Χαρτογραφίας και Γεωγραφικής Ανάλυσης, Τμήμα Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Πολυτεχνική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, «Σωτήρης Ζήσης (1902-1989) - Ο αυτοδίδακτος χαρτογράφος της Θεσσαλονίκης», στον σύνδεσμο: http://cartography.web.auth.gr/CCH/Maplibrary/New/Zisis.htm (Ανάκτηση 14 Δεκεμβρίου 2018).

Καψωμένου Χρυσούλα, «Σωτήρης Ζήσης: Ένας λαϊκός ζωγράφος-χαρτογράφος», 28 Φεβρουαρίου 2010, στον σύνδεσμο: http://sotiriszisispaint.blogspot.com/2010/02/blog-post.html (Ανάκτηση 14 Δεκεμβρίου 2018).

Πελαγίδης Στάθης, «Χαράλαμπος Λυσαρίδης (1916-1988)», 1 Οκτωβρίου 2012, στον σύνδεσμο: https://santeos.blogspot.com/2012/10/1916-1988_1.html (Ανάκτηση 11 Δεκεμβρίου 2018).

Διατριβές - Εργασίες

Ακριβόπουλος Δημήτρης - Διαμαντής Δημήτριος, «Η καλλιέργεια του ρυζιού στη Χαλάστρα και η δυνατότητα αξιοποίησης των υποπροϊόντων της», πτυχιακή εργασία, Σχολή Τεχνολογίας - Γεωπονίας, Τμήμα Φυτικής Παραγωγής, Τομέας Γεωργίας, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης (Θεσσαλονίκη 2013).

Αλμπάνης Νίκος - Πλατιάς Νίκος (υπεύθ. καθηγητές - επιμ.), «Τα Νέα Μάλγαρα κατά τον 20ό αιώνα», εργασία στο πλαίσιο του Σχολικού Προγράμματος Περιβαλλοντολογικής Εκπαίδευσης, Γυμνάσιο Κυμίνων (Κύμινα 2003-2004).

Αρναουτέλη Ιωάννη Ευαγγελία, «Ανάλυση του κλάδου της ορυζοβιομηχανίας και στρατηγική διαφοροποίησης μέσω της διοίκησης ολικής ποιότητας», διπλωματική εργασία, Ευρωπαϊκό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στη Διοίκηση Επιχειρήσεων, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιώς (Πειραιάς 2010).

Βλάχου Φωτούλα - Ιωαννίδου Καλλιρρόη, «Από το βιομηχανικό στο πράσινο προάστιο: Στρατηγικές βιώσιμου σχεδιασμού στη Σίνδο», διπλωματική εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Βέροια 2011).

Εφημερίδες - Περιοδικά

«Αι βιομηχανίαι με ξένα κεφάλαια εις ολόκληρον την Βόρειον Ελλάδα», εφημερίδα *Μακεδονία*, 23 Μαΐου 1973, σ. 12.

«Αξιόλογη συμβολή εις την οικονομικήν άνοδον της χώρας ο απολογισμός της ΕΤΒΑ», εφημερίδα *Μακεδονία*, 21 Σεπτεμβρίου 1972, σ. 4.

«Βιομηχανικήν επανάστασιν εις την Βόρ. Ελλάδα», εφημερίδα *Μακεδονία*, 12 Μαΐου 1964, σ. 1.

«Ένας ενημερωτικός πίναξ των βιομηχανιών της Βορείου Ελλάδος, καθώς και τα λεπτομερή στοιχεία εκ της δραστηριότητός των», εφημερίδα *Μακεδονία*, 23 Μαΐου 1973, σ. 19-20.

«Ιδρύεται τράπεζα βιομηχανικής αναπτύξεως διά της συγχωνεύσεως του ΟΒΑ και ΟΧΟΑ μετά του Οργανισμού Τουριστικής Πίστεως», εφημερίδα *Μακεδονία*, 2 Σεπτεμβρίου 1964, σ. 7.

Μαυροειδή Μαρία, «Διασώζοντας τη μνήμη μιας δημόσιας εταιρείας», εφημερίδα *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 28 Απριλίου 2013, στον σύνδεσμο: http://www.enet.gr/?i=issue.el.home&date=28/04/2013&id=360585 (Ανάκτηση 20 Δεκεμβρίου 2018).

«Συνεχίζεται η εκβιομηχάνισις», εφημερίδα *Μακεδονία*, 19 Οκτωβρίου 1969, σ. 11.

«Σωτήρης Ζήσης», *Διαγώνιος*, Τεύχος 5, Ιανουάριος - Μάρτιος 1966, σ. 27-35.

«Σωτ. Ζήσης: Ένας αυτοδίδακτος χαρτογράφος», εφημερίδα *Η Καθημερινή*, 1 Δεκεμβρίου 2004, στον σύνδεσμο: http://www.kathimerini.gr/202054/article/politismos/arxeio-politismoy/swtzhshs-enas-aytodidaktos-xartografos (Ανάκτηση 13 Δεκεμβρίου 2018).

Πρωτογενείς πηγές - Έγγραφα

Βακαλέρη Αιμιλία, συνέντευξη στον Τσιότσκα Κώστα, 21 Δεκεμβρίου 2010.

Βερβίτης Κωνσταντίνος, πρόεδρος Αλιευτικού - Οστρακοκαλλιεργητικού Συλλόγου «Ποσειδών», συνέντευξη, Τρίτη 12 Δεκεμβρίου 2018.

Δημοτική Κοινότητα Ανατολικού, «Έργα που πραγματοποιήθηκαν στην κοινότητα Ανατολικού», 16 Νοεμβρίου 2018, Δημοτική Κοινότητα Ανατολικού (αδημοσίευτο έγγραφο).

Κουτρούτσιος Ευάγγελος, πρόεδρος Αγροτικού - Αλιευτικού - Μυδοπαραγωγικού Συλλόγου Δήμου Δέλτα «Ο Αξιός», «Ιστορικό της αλιείας και της μυδοκαλλιέργειας της Χαλάστρας», 20 Νοεμβρίου 2018, Αγροτικός - Αλιευτικός - Μυδοπαραγωγικός Σύλλογος Δήμου Δέλτα «Ο Αξιός» (αδημοσίευτο έγγραφο).

Νόμος 4458/65 «Περί Βιομηχανικών Περιοχών (ΦΕΚ 33/Α/27-2-65)», στον σύνδεσμο: http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/33%20-65.1111924008858.pdf (Ανάκτηση, 15 Δεκεμβρίου 2018).

Παπαδόπουλος Ιωάννης, διοικητικός ΤΟΕΒ Κυμίνων - Νέων Μαλγάρων, προς Δημαρχείο Δήμου Δέλτα (Σίνδος), «Η ορυζοκαλλιέργεια στα Νέα Μάλγαρα», Σεπτέμβριος 2018, Δήμος Δέλτα (αδημοσίευτο έγγραφο).

Ταινία *Επικαίρων* QO/302, Οκτώβριος 1958, Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο, Κωδικός Τεκμηρίου: D2597.

Chapter 6

The post-war years (1950-1974)

by Pothitos Varvarigos and Kostas Baroutas

DURING THE FIRST POSTWAR DECADES, MAJOR changes took place in the financial state of the region as a result of the Greek economic growth, especially in the 1950s and 1960s. The main feature of the economic reconstruction of this period was the state policy interest in supporting and upgrading the Greek industry. Gradually, the predominant agricultural sector –till then– declined in the face of rapid industrial production.

An essential role in this development was played by ETBA (Hellenic Industrial Development Bank), which was established on 16 September 1964. Its activities contributed to the industrialization of Greek production, by boosting the existing industrial units, building new ones, as well as by actively supporting the domestic capital market.

The results of the strengthening the growth rate of the Greek industry did not take long to become apparent in the plain of western Thessaloniki. The city's economic recovery, driven by industry, commenced in the early 1960s and continued until the early 1970s. The creation of ΒΙΠΕΘ (Thessaloniki Industrial Park) in the area of Sindos, which is the largest organized industrial area in the country (around 9,000 acres), as well as the industrial complex of Ionia. Moreover, significant industrial units and small industries were established in Kalochori, Koufalia and Agios Athanasios.

On the one hand, due to the economic changes in the area, integrated large-scale urban regeneration works took place (roads, transportation-related works, transportation network, water supply etc.), which contributed to the economic

In the huts of the fishermen in Chalastra. (GK Photography)

reconstruction and the social cohesion of the area, while at the same time they linked the plain –which was isolated until that point– with the central urban fabric of Thessaloniki. On the other hand, though, the rural landscape suffered intense alterations by the urban and industrial infrastructures created on the broader region. High levels of pollution have been observed, widespread deterioration in the quality of life has occurred, and significant impacts in the natural environment took place.

Finally, the gradual dependence of western Thessaloniki's economic life on industrial activities had a profound impact on various aspects of social life. Successive fluctuations in economic activity have resulted in high unemployment rates and high concentration of vulnerable social groups with a low educational level.

Sindos - ΒΙΠΕΘ: Thessaloniki Industrial Park

Sindos was chosen as a host area of every industrial and small industry activity in the city of Thessaloniki. To define and organize the Industrial Park of Thessaloniki, a large expropriation program of agricultural land for the construction of industrial facilities was launched.

It is remarkable that 9,686 acres were granted to ΒΙΠΕΘ to exploit, resulting in the dramatic reduction of the cultivatable land in Sindos to 35,000 acres. These lands, which were the last rural areas in the region, declined in the following years due to the unrestrained exploitation of the natural wealth from the rapidly growing industries and small industries.

The expropriations was followed by a long period of studies and planning, as well as the installation of the first industrial units. In the early 1970s, Sindos could accommodate a plethora of industries, with a 19-kilometer road network already constructed, as well as a collection network for rainwater and industrial waste. At the same time, various state organizations [Hellenic Public Power Corporation (ΔΕΗ), Hellenic Telecommunications Organization (ΟΤΕ), Hellenic Railways Organization (ΟΣΕ), etc.] made their presence felt with constant studies and modernization works of the existing infrastructure.

As a result, domestic production units [Athenian Brewery, Hellenic Vehicle Industry (ΕΛΒΟ), etc.] and colossal multinational companies, such as the tire industry *Goodyear*, have been established in ΒΙΠΕΘ, which was the industrial core of northern Greece, making Sindos an autonomous industrial region with positive growth and investment prospects.

The upward trend of the Greek industry was linked to the development of the industrial zone in the Sindos region. In the mid-1980s, in the area of ΒΙΠΕΘ a variety of industrial activities was apparent, such as medicines, tires and plastic, food and beverages, paints, varnishes, detergents, fertilizers, textiles and more.

Diavata (Industrial area of Ionia) and Kalochori

The industrial installation in the Diavata region was marked by the construction of the oil refinery by the multinational company ESSO-PAPPAS in 1964. It was a historic investment, since its value accounted for one-third of the total value of the industrial facilities throughout the country. The refinery became the core of an industrial area of 3,000 acres, where, for the most part, chemical industry facilities operated.

In 1967, the American *Ethyl International* launched a chemical compounds production factory, which was one of the first of its kind in South East Europe. At the same time, the vertically integrated chemical fertilizer industry *Chemical Industries of Northern Greece SA* operated in Diavata, with the participation of the *Bodossakis Group* and French capitals, under the umbrella of the National Bank of Greece. Equally important industrial units in the Diavata region were installed by the LPG

Electrical plant of Hellenic Public Power Corporation

company *Petrogas* and the *Hellenic Steel Industry*.

Concerning Kalochori area, there is a whole list of industries and small industries of various categories. Yet, a prominent place concerning industrial activities was held by oil companies that settled on the seaside. The best known amongst them is the Greek oil-trading company *Jet Oil* by Mamidakis brothers.

Environmental problems

The rich industrial activity in the area of the Municipality of Delta caused serious environmental problems, which are due to waste disposal in the environment and the uncontrolled installation of industrial units. Severe corrosive phenomena caused by the unchecked sand extraction and excessive groundwater abstraction also occurred, especially in the Galikos River region.

Significant problems in the natural environment were also brought by the agricultural production intensification. The excessive use of pesticides and chemical fertilizers has contributed to the degradation of the underground aquifers and the pollution of the Delta River waters. Finally, the scattered livestock units, due to the rudimentary organization, became a source of pollution, especially for the Axios and Galikos river beds.

The negative impact of the environmental problems was felt by the inhabitants of the plain in the 1970s, when the ever-increasing industrial activity led to the deterioration of the air quality.

Among the environmental problems, two events were indelibly recorded in the historical memory of the place. The first one was the terrible fire of the Jet Oil tankers at Kalochori, in February 1986. The latter was the biggest industrial accident in Greek History and it greatly affected the local community, since the natural environment deteriorated.

The second was the great demonstration on 2 October 1987 against industrial pollution in Sindos. The struggle of the Sindos residents was fruitful, as some fragmentary measures were taken in the following time, which, however, did not address the essence of the ecological problem that continues to harm the area until today.

Η κοινωνική και η οικονομική ζωή κατά τη Μεταπολίτευση (1974-2010)

της Στυλιανής Γεωργιάδου

Κεφάλαιο 7

Έργα οδοποιίας, άποψη ανισόπεδου κόμβου στη Σίνδο. (Περιοδικό *ΕΧΕΔΩΡΟΣ*, μηνιαία έκδοση του Δήμου Εχεδώρου, Τεύχος 36, σ. 15)

Κεφάλαιο 7

Η κοινωνική και η οικονομική ζωή κατά τη Μεταπολίτευση (1974-2010)

της Στυλιανής Γεωργιάδου

ΑΠΟ ΤΟ 1974 ΚΑΙ ΜΕΤΑ, η νέα περίοδος στην πολιτική ιστορία της χώρας έγινε γνωστή με τον όρο «Μεταπολίτευση». Κύριο χαρακτηριστικό της, η αλλαγή πολιτεύματος σε προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία (Γ΄ Ελληνική Δημοκρατία).

Σημαντική για τη νεοελληνική οικονομία της περιόδου υπήρξε η άνοδος του δευτερογενούς μεταποιητικού τομέα έναντι του πρωτογενούς. Οι βιομηχανικές μονάδες σε συνδυασμό με την αύξηση των εξειδικευμένων εργαζομένων συνετέλεσαν στην ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας και τη συγκέντρωση πληθυσμού στις ανάλογες περιοχές.[6]

Ο Δήμος Δέλτα απέκτησε τη σημερινή μορφή του ύστερα από πληθώρα αλλαγών που συντελέστηκαν τόσο σε διοικητικό και κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Ήδη από τη δεκαετία του 1960 παρατηρήθηκε οικονομική ανάπτυξη στη δυτική Θεσσαλονίκη, που συνεχίστηκε ως τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

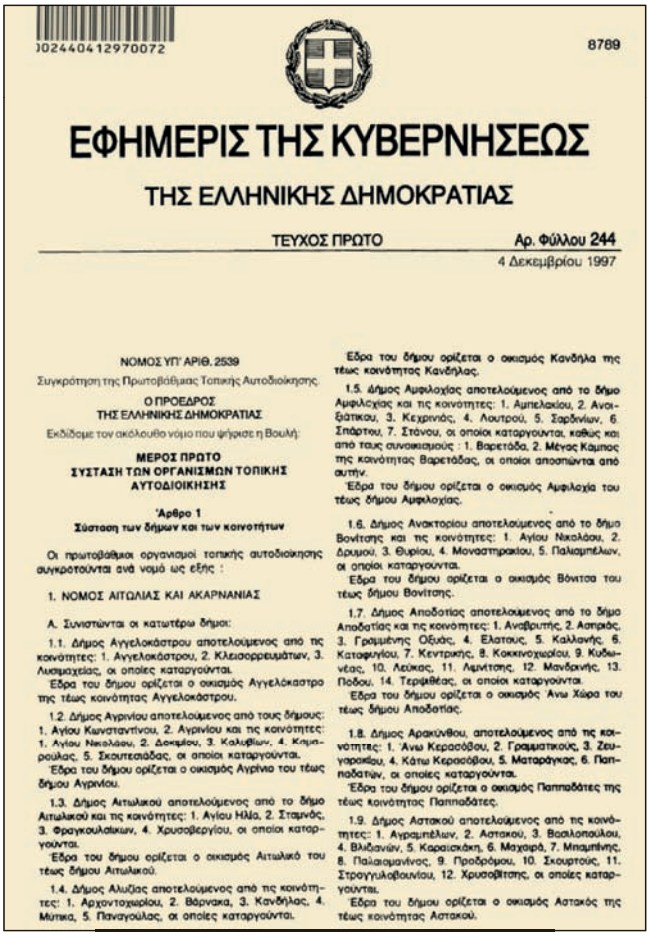

02440412970072

8789

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ Αρ. Φύλλου 244

4 Δεκεμβρίου 1997

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2539

Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Άρθρο 1
Σύσταση των δήμων και των κοινοτήτων

Οι πρωτοβάθμιοι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης συγκροτούνται ανά νομό ως εξής :

1. ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Α. Συνιστώνται οι κατωτέρω δήμοι:

1.1. Δήμος Αγγελοκάστρου αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αγγελοκάστρου, 2. Κλεισορρευμάτων, 3. Λυσιμαχείας, οι οποίες καταργούνται.
Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αγγελόκαστρο της τέως κοινότητας Αγγελοκάστρου.

1.2. Δήμος Αγρινίου αποτελούμενος από τους δήμους: 1. Αγίου Κωνσταντίνου, 2. Αγρινίου και τις κοινότητες: 1. Αγίου Νικολάου, 2. Δοκιμίου, 3. Καλυβίων, 4. Κομπορούλας, 5. Σκουτεσιάδας, οι οποίοι καταργούνται.
Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αγρίνιο του τέως δήμου Αγρινίου.

1.3. Δήμος Αιτωλικού αποτελούμενος από το δήμο Αιτωλικού και τις κοινότητες: 1. Αγίου Ηλία, 2. Σταμνάς, 3. Φραγκουλαίικων, 4. Χρυσοβεργίου, οι οποίοι καταργούνται.
Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αιτωλικό του τέως δήμου Αιτωλικού.

1.4. Δήμος Αλυζίας αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αρχοντοχωρίου, 2. Βάρνακα, 3. Κανδήλας, 4. Μύτικα, 5. Παναγούλας, οι οποίες καταργούνται.
Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Κανδήλα της τέως κοινότητας Κανδήλας.

1.5. Δήμος Αμφιλοχίας αποτελούμενος από το δήμο Αμφιλοχίας και τις κοινότητες: 1. Αμπελακίου, 2. Αναξιάτικου, 3. Κεχρινιάς, 4. Λουτρού, 5. Σαρδινών, 6. Σπάρτου, 7. Στάνου, οι οποίοι καταργούνται, καθώς και από τους συνοικισμούς : 1. Βαρετάδα, 2. Μέγας Κάμπος της κοινότητας Βαρετάδας, οι οποίοι αποσπώνται από αυτήν.
Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αμφιλοχία του τέως δήμου Αμφιλοχίας.

1.6. Δήμος Ανακτορίου αποτελούμενος από το δήμο Βονίτσης και τις κοινότητες: 1. Αγίου Νικολάου, 2. Δρυμού, 3. Θυρίου, 4. Μοναστηρακίου, 5. Παλαμπέλων, οι οποίοι καταργούνται.
Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Βόνιτσα του τέως δήμου Βονίτσης.

1.7. Δήμος Αποδοτίας αποτελούμενος από το δήμο Αποδοτίας και τις κοινότητες: 1. Αναβρυτής, 2. Ασπρός, 3. Γραμμένης Οξυάς, 4. Ελατους, 5. Καλλανής, 6. Καταφυγίου, 7. Κεντρικής, 8. Κοκκινοχωρίου, 9. Κυδωνέας, 10. Λεύκας, 11. Λιμνίτσης, 12. Μανδρινής, 13. Πόδου, 14. Τερψιθέας, οι οποίοι καταργούνται.
Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Άνω Χώρα του τέως δήμου Αποδοτίας.

1.8. Δήμος Αρακύνθου, αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Άνω Κερασόβου, 2. Γραμματικούς, 3. Ζευγαρακίου, 4. Κάτω Κερασόβου, 5. Ματαράγκας, 6. Παπαδατών, οι οποίες καταργούνται.
Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Παπαδάτες της τέως κοινότητας Παπαδάτες.

1.9. Δήμος Αστακού αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αγραμπελών, 2. Αστακού, 3. Βασιλοπούλου, 4. Βλιζανών, 5. Καραισκάκη, 6. Μαχαιρά, 7. Μπαμπίνης, 8. Παλαιομανίνας, 9. Προδρόμου, 10. Σκουτούς, 11. Στρογγυλοβουνίου, 12. Χρυσοβίτσης, οι οποίες καταργούνται.
Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αστακός της τέως κοινότητας Αστακού.

Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως του νόμου 2539/97 για τον «Καποδίστρια». (Εθνικό Τυπογραφείο, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://www.et.gr/)

Οι κοινότητες μετεξελίσσονται σε δήμους

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ Περιοχής Θεσσαλονίκης (ΒΙΠΕΘ) στη Σίνδο είχε ως αποτέλεσμα τη βιομηχανική εξέλιξη της ευρύτερης περιοχής. Παρατηρήθηκαν επίσης πληθυσμιακές μεταβολές στη σύσταση των οικισμών. Οι μεγάλες βιομηχανίες και τα βιοτεχνικά κέντρα που εγκαταστάθηκαν εδώ, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, κατάφεραν να προσελκύσουν αρκετό κόσμο και ευνόησαν την εγκατάσταση οικογενειών και κατοίκων.

Οι εν λόγω περιοχές έως τότε χαρακτηρίζονταν από έντονη αγροτική, αλιευτική και κτηνοτροφική παραγωγή. Ο μεγάλος κάμπος με τα άφθονα βοσκοτόπια, τα εκτεταμένα καλλιεργήσιμα εδάφη, αλλά και η αλιευτική δραστηριότητα στο Δέλτα του Αξιού και στα ποτάμια που περιβάλλουν την περιοχή έδιναν τη δυνατότητα στους κατοίκους να βιοπορίζονται επαρκώς. Ωστόσο, η ανάπτυξη της βιομηχανικής ζώνης στη Σίνδο έδωσε νέα πνοή σε επίπεδο κοινωνικής και οικονομικής ζωής.

Έργα για το φυσικό αέριο έξω από το Δημαρχείο Σίνδου. (Περιοδικό *ΕΧΕΔΩΡΟΣ*, μηνιαία έκδοση του Δήμου Εχεδώρου, Τεύχος 45, σ. 5-7)

Αυτό είναι εμφανές, αν παρατηρήσει κανείς τις απογραφές πληθυσμών στη συγκεκριμένη περιοχή. Έτσι, στην απογραφή του 1981, οι τότε κοινότητες του σημερινού Δήμου Δέλτα ανήκαν στην επαρχία Θεσσαλονίκης και είχαν συνολικό πληθυσμό 30.565 κατοίκους (κοινότητα Ανατολικού 2.278, κοινότητα Βραχιάς 625, κοινότητα Διαβατών 3.375, κοινότητα Καλοχωρίου 3.020, κοινότητα Κυμίνων 3.139, κοινότητα Νέας Μαγνησίας 3.770, κοινότητα Νέων Μαλγάρων 2.284, κοινότητα Σίνδου 5.576, κοινότητα Χαλάστρας 6.498).[11]

Στην επόμενη απογραφή, που έγινε το 1991, παρατηρήθηκε σταδιακή άνοδος του πληθυσμού στην περιοχή, που αριθμούσε συνολικά 33.485 κατοίκους. Οι κοινότητες εξακολουθούσαν να ανήκουν στην επαρχία Θεσσαλονίκης. Μόνη διαφοροποίηση, η δημιουργία του Δήμου Ιωνίας, που περιελάμβανε τους οικισμούς Διαβατών και Νέας Μαγνησίας, του Δήμου Σίνδου με τη Σίνδο και του Δήμου Χαλάστρας με τον ομώνυμο οικισμό. Οι κάτοικοι, όπως καταγράφονταν ανά κοινότητα, κατανέμονταν ως εξής: κοινότητα Ανατολικού 2.418, κοινότητα Βραχιάς 638, κοινότητα Καλοχωρίου 3.424, κοινότητα Κυμίνων 3.469, κοινότητα Νέων Μαλγάρων 2.349, Δήμος Ιωνίας: Διαβατά 4.463, Νέα Μαγνησία 3.664, Δήμος Σίνδου: Σίνδος 5.949, Δήμος Χαλάστρας: Χαλάστρα 7.111.[3]

Η απογραφή του 2001 βρήκε την περιοχή αλλαγμένη σε διοικητικό επίπεδο, καθώς ήδη από το 1997 είχε τεθεί σε εφαρμογή το Πρόγραμμα «Καποδίστριας», σύμφωνα με το οποίο οι πρώην κοινότητες συγχωνεύονταν, δημιουργώντας έτσι καινούργιους δήμους. Ο συνολικός πληθυσμός και των τριών δήμων ανερχόταν σε 40.206 κατοίκους (Δήμος Αξιού: Δ.Δ. Βραχιάς 598, Δ.Δ. Κυμίνων 3.698, Δ.Δ. Νέων Μαλγάρων 2.442, Δήμος Εχεδώρου: Δ.Δ. Διαβατών

7.863, Δ.Δ. Καλοχωρίου 4.010, Δ.Δ. Νέας Μαγνησίας 4.035, Δ.Δ. Σίνδου 7.657, Δήμος Χαλάστρας: Δ.Δ. Ανατολικού 2.543, Δ.Δ. Χαλάστρας 7.360).[10]

Η θέσπιση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης

Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα περιελάμβανε έως το 2010 τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, οι οποίες, μετά τη θέσπιση του προγράμματος «Καλλικράτης», καταργήθηκαν και αντικαταστάθηκαν από τις περιφερειακές ενότητες. Οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις αποσκοπούσαν στη διαχείριση των τοπικών ζητημάτων σε επίπεδο νομών. Οι περιοχές του σημερινού Δήμου Δέλτα υπάγονταν στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Θεσσαλονίκης.

Ωστόσο, η μεγαλύτερη αυτοδιοικητική μεταρρύθμιση στη χώρα πραγματοποιήθηκε το 1997 με τον νόμο 2539/97, γνωστό και ως σχέδιο «Καποδίστριας»: η χώρα διαιρέθηκε σε 13 περιφέρειες, 51 νομούς, 910 δήμους και 124 κοινότητες. Ο σημερινός Δήμος Δέλτα, που αποτελεί κομμάτι της μητροπολιτικής περιοχής της Θεσσαλονίκης, συγκροτήθηκε μετά τη συνένωση των «καποδιστριακών» Δήμων Αξιού, Εχεδώρου και Χαλάστρας.

Ο νόμος του ελληνικού κράτους 2539/97 (συνηθέστερα πρόγραμμα «Καποδίστριας» ή σχέδιο «Καποδίστριας) οφείλει το όνομά του στον Ιωάννη Καποδίστρια. Σύμφωνα με αυτόν, οι κοινότητες των περιοχών της Ελλάδας συνενώθηκαν σε μεγαλύτερους δήμους, έχοντας στόχο τη βέλτιστη απόδοση της Δημόσιας Διοίκησης σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Με το σχέδιο «Καποδίστριας», οι πρώην κοινότητες μετατράπηκαν σε δημοτικά διαμερίσματα, κάτι που ίσχυε έως το 2010, οπότε πήρε τη σκυτάλη στη νέα διοικητική διαίρεση η εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης». Με τον «Καποδίστρια», το 1997, ουσιαστικά πραγματοποιήθηκε η μεγαλύτερη μεταρρύθμιση σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης από την εποχή του Ελευθερίου Βενιζέλου[6]. Το σχέδιο νόμου είχε ως επιδίωξη να συνδυάσει τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της δημοκρατικότητας, προσβλέποντας στην οργάνωση και διαχείριση ενός ενιαίου

Άποψη του Δημαρχείου Αξιού στα Κύμινα. (Greek Travel Pages)

δήμου και στον ολοκληρωμένο τοπικό αναπτυξιακό προγραμματισμό του[11]. Ο νόμος αυτός, ωστόσο, δεν έτυχε πλήρους αποδοχής και σημειώθηκαν αντιδράσεις σε ορισμένες περιοχές.

Οι δήμοι, οι οποίοι αργότερα συνενώθηκαν δημιουργώντας τον σημερινό δήμο σύμφωνα με το σχέδιο «Καποδίστριας», είναι οι εξής:

- Δήμος Αξιού
- Δήμος Εχεδώρου
- Δήμος Χαλάστρας

Πριν από το σχέδιο «Καποδίστριας», και συγκεκριμένα το 1987, η κοινότητα Διαβατών συγχωνεύτηκε με την κοινότητα Νέας Μαγνησίας για να συγκροτήσουν μαζί τον Δήμο Ιωνίας, ο οποίος καταργήθηκε με τη θέσπιση του νόμου 2539/97. Έτσι, ο –νεοσύστατος τότε– Δήμος Εχεδώρου, σύμφωνα με το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Εχεδώρου, ενσωμάτωσε τις πρώην κοινότητες και οικισμούς των Διαβατών, της Νέας Μαγνησίας, του Καλοχωρίου και της Σίνδου. Ως έδρα του δήμου, που χαρακτηρίστηκε αστικός, ορίστηκε η Σίνδος.

Το 1990, η κοινότητα Χαλάστρας έγινε δήμος, ο οποίος αποτέλεσε τον μεγαλύτερο σε έκταση Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) του Νομού Θεσσαλονίκης.[5] Με την εφαρμογή του νόμου 2539/97 προσαρτήθηκε στην κοινότητα Χαλάστρας η γειτονική κοινότητα Ανατολικού, δημιουργώντας έτσι τον Δήμο Χαλάστρας, με έδρα τη Χαλάστρα. Πρόκειται για έναν δήμο που θα μπο-

Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού.
(Φωτογραφία: Αγοραστός Παπατσάνης)

ρούσε να χαρακτηριστεί αγροτικός, εξαιτίας των καλλιεργήσιμων εδαφών υψηλής παραγωγής από τα οποία καλύπτεται. Έτσι, οι αγροτικές δραστηριότητες σε συνδυασμό με τον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα αποτελούν σημαντικούς παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης στον δήμο.

Κατά τον ίδιο τρόπο και ακολουθώντας τις επιταγές του σχεδίου «Καποδίστριας», η έως τότε κοινότητα Κυμίνων καταργήθηκε. Έτσι, ο οικισμός των Κυμίνων ενώθηκε με τις πρώην κοινότητες και τους οικισμούς των Νέων Μαλγάρων και της Βραχιάς, ιδρύοντας τον Δήμο Αξιού, με έδρα τα Κύμινα.

Δήμος Αξιού

Ο ΔΗΜΟΣ ΑΞΙΟΥ ΣΥΣΤΑΘΗΚΕ μετά την εφαρμογή του προγράμματος «Καποδίστριας» και τη συνένωση παλαιότερων κοινοτήτων της περιοχής. Οι κοινότητες αυτές αποτέλεσαν τα δημοτικά διαμερίσματά του. Έτσι, η διάρθρωση του δήμου είχε ως εξής:

- Δημοτικό διαμέρισμα Κυμίνων
- Δημοτικό διαμέρισμα Βραχιάς
- Δημοτικό διαμέρισμα Νέων Μαλγάρων

Ως έδρα του είχαν οριστεί τα Κύμινα. Επρόκειτο για έναν δήμο στο Δέλτα του Αξιού. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, που ήταν η τελευταία πριν από την ανασύσταση του δήμου με το πρόγραμμα «Καλλικράτης», ο μόνιμος πληθυσμός του Δ.δ. Κυμίνων ανερχόταν στους 3.698 κατοίκους, του Δ.δ. Βραχιάς στους 598 κατοίκους και του Δ.δ. Νέων Μαλγάρων στους 2.442 κατοίκους.[8]

Η οικονομική, η κοινωνική ανάπτυξη και η ευημερία της ευρύτερης περιοχής ήταν, είναι και πιθανότατα θα εξακολουθήσουν να είναι συνδεδεμένες με τον προστατευόμενο υγροβιότοπο του Δέλτα του Αξιού.[9]

Δήμος Εχεδώρου

Ο ΔΗΜΟΣ ΕΧΕΔΩΡΟΥ ΗΤΑΝ «καποδιστριακός», ευρισκόμενος στη δυτική πλευρά του Νομού Θεσσαλονίκης. Αποτελούνταν από τέσσερα δημοτικά διαμερίσματα: το Δ.δ. Σίνδου, με μόνιμο πληθυσμό, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, 7.657 κατοίκους, το Δ.δ. Διαβατών με 7.863, το Δ.δ. Καλοχωρίου με 4.010 και το Δ.δ. Νέας Μαγνησίας με 4.035 κατοίκους.[3] Έδρα του ήταν η Σίνδος. Ο πρώην δήμος βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από την πόλη της Θεσσαλονίκης, ωστόσο δεν χαρακτηρίζεται καθαρά αστικός, καθώς μεγάλο μέρος του καλύπτει η καλλιεργήσιμη γη, που διαθέτει υψηλή παραγωγικότητα.[10] Σημαντικό παράγοντα στην οικονομική ανάπτυξη αποτέλεσε και η βιομηχανική περιοχή, με την πλειονότητα των βιομηχανιών να βρίσκονται στη Σίνδο, κάποιες στα Διαβατά και ορισμένες στην περιοχή του Καλοχωρίου. Επίσης, στα όρια του δήμου εδρεύουν υπηρεσίες και ιδρύματα, όπως το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΤΕΙ), οι Δικαστικές Φυλακές Διαβατών, η Θεραπευτική Κοινότητα «Ιθάκη» και ο Βιολογικός Καθαρισμός Θεσσαλονίκης.

Το 2008, σημαντικό γεγονός αποτέλεσε η επαναφορά έκτασης 654 στρεμμάτων στην κυριότητα του Δήμου Εχεδώρου, με τελεσίδικη απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η έκταση αυτή αναπτύσσεται στην προστατευόμενη περιοχή από τη συνθήκη Ramsar. Η συγκεκριμένη έκταση είχε παραχωρηθεί στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης το 1968[5]. Παράλληλα, ύστερα από πολύχρονες προσπάθειες και διαπραγματεύσεις που ξεκίνησαν το 1995, η εκτέλεση των έργων αποχέτευσης για το Δ.δ. Σίνδου ολοκληρώθηκε το 2009[6]. Με το φυσικό αέριο να είναι η καθαρότερη πηγή πρωτογενούς ενέργειας μετά τις ανανεώσιμες πηγές, τον Μάρτιο του 2009 ξεκίνησαν οι εργασίες κατασκευής των

Στη φωτογραφία σημειώνεται η έκταση 645 στρ. που επανήλθε στον Δήμο Εχεδώρου, έπειτα από τελεσίδικη απόφαση του ΣτΕ. (Περιοδικό *ΕΧΕΔΩΡΟΣ*, μηνιαία έκδοση του Δήμου Εχεδώρου, Τεύχος 37, σ. 5)

Πάνω: Άποψη του Μνημείου Γενοκτονίας Ποντιακού Ελληνισμού. (Περιοδικό *ΕΧΕΔΩΡΟΣ*, μηνιαία έκδοση του Δήμου Εχεδώρου, Τεύχος 49, σ. 6-8)

Κάτω: Ο Σταθμός Πρώτων Βοηθειών Άγριων Ζώων εγκαινιάστηκε το 2017. (Φωτογραφία: GK Photography)

Άποψη του Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης στη Σίνδο. (Οδηγός πληροφοριών Σίνδου και ευρύτερης περιοχής Δήμου Δέλτα, διαθέσιμος στον διαδικτυακό τόπο: http://www.sindoscity.com)

βασικών δικτύων διανομής φυσικού αερίου στον Δήμο Εχεδώρου. Συγκεκριμένα, στο Δ.δ. Σίνδου, καθώς και στο Δ.δ. Καλοχωρίου, σε σύντομο χρονικό διάστημα συνδέθηκαν κτίρια του δημόσιου τομέα, σχολικές εγκαταστάσεις και όσοι πολίτες και επαγγελματίες το επιθυμούσαν[11].

Δίκτυο αποχέτευσης

Ύστερα από πολύχρονες προσπάθειες και διαπραγματεύσεις, που ξεκίνησαν το 1995, τα έργα αποχέτευσης στο Δ.δ. Σίνδου ολοκληρώθηκαν το 2009.

Δίκτυο αερίου

Με το φυσικό αέριο να αποτελεί την καθαρότερη πηγή πρωτογενούς ενέργειας μετά τις ανανεώσιμες πηγές, τον Μάρτιο του 2009 ξεκίνησαν οι εργασίες κατασκευής των βασικών δικτύων διανομής φυσικού αερίου στον Δήμο Εχεδώρου. Συγκεκριμένα, με το Δ.δ. Σίνδου και το Δ.δ. Καλοχωρίου σε σύντομο χρονικό διάστημα συνδέθηκαν κτίρια του δημόσιου τομέα, σχολικές εγκαταστάσεις και όσοι πολίτες και επαγγελματίες το επιθυμούσαν.

Πολιτιστικά

Ο Δήμος Εχεδώρου προχώρησε στη δημιουργία του Πολιτιστικού - Πνευματικού Κέντρου Διαβατών το 2009. Ο προϋπολογισμός του έργου έφτασε τα 669.493 ευρώ και χρηματοδοτήθηκε εξ ολοκλήρου από την ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας.

Στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης του τόπου σημαντική ήταν η συνεισφορά των αποκαλυπτηρίων του Μνημείου Γενοκτονίας Ποντιακού Ελληνισμού το 2009 στα Διαβατά. Το μνημείο φιλοτεχνήθηκε από τον γλύπτη Γεώργιο Κικώτη και αποτελεί κόσμημα μνήμης, τοποθετημένο στην πλατεία των Διαβατών.[8]

Θεραπευτική Κοινότητα ΚΕΘΕΑ «Ιθάκη». (Επίσημη ιστοσελίδα ΚΕΘΕΑ «Ιθάκη», διαθέσιμη στον διαδικτυακό τόπο: http://www.kethea-ithaki.gr/)

Ο υδατόπυργος στην πλατεία της Χαλάστρας

Δήμος Χαλάστρας

Με βάση το σχέδιο «Καποδίστριας», τον Δήμο Χαλάστρας συναπάρτιζαν δύο δημοτικά διαμερίσματα, αυτά της Χαλάστρας και του Ανατολικού. Έδρα του δήμου ήταν η Χαλάστρα, με μόνιμο πληθυσμό, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, 7.360 κατοίκους, ενώ το Δ.δ. Ανατολικού είχε μόνιμο πληθυσμό 2.543 κατοίκους.[8]

Με την πάροδο των ετών, στον Δήμο Χαλάστρας ολοκληρώθηκαν πολλά σημαντικά έργα υποδομής. Στην κοινωνικοπολιτική ζωή του τόπου δέσποζε η λειτουργία του Κέντρου Νεότητας, της Δημοτικής Βιβλιοθήκης και του Κέντρου Πληροφόρησης Νέων.[15]

Σημαντικά έργα έχουν γίνει και στον τομέα του αθλητισμού, αφού στα όρια του δήμου λειτουργούσαν το «Μυγδόνιο» κλειστό γυμναστήριο, γήπεδα ποδοσφαίρου, δύο γήπεδα μπάσκετ και δύο γήπεδα τένις.

ΠΑΘΕ

Η κατασκευή Νέων Εθνικών Οδών (ΝΕΟ) υπήρξε κομβικής σημασίας για την οδική ένωση της Ελλάδας. Οι αναβαθμισμένες με διαπλάτυνση εθνικές οδοί από Αθήνα προς Πάτρα και Θεσσαλονίκη εντάχθηκαν στο Διευρωπαϊκό Δίκτυο Οδικών Αξόνων. Κατόπιν σχεδιάστηκε η μετατροπή τους σε έναν ενιαίο αυτοκινητόδρομο με το όνομα ΠΑΘΕ, από τα αρχικά των «Πάτρα - Αθήνα - Θεσσαλονίκη - Εύζωνοι».

Ο ΠΑΘΕ στο τμήμα Θεσσαλονίκη - Εύζωνοι προσφέρει διέξοδο προς τα Βαλκάνια και, συνεπώς, προς την κεντρική Ευρώπη. Πρόκειται για έναν αυτοκινητόδρομο ταχείας κυκλοφορίας, που αποτελεί τμήμα της Ευρωπαϊκής Διαδρομής Ε75. Σήμερα ονομάζεται Αυτοκινητόδρομος Α1, είναι γνωστός και ως ΑΘΕ (Αθήνα - Θεσσαλονίκη - Εύζωνοι), και με μήκος 550 χιλιόμετρα διασχίζει κατακόρυφα τη χώρα ως κύριος οδικός άξονας.

Στους κάθετους άξονες του Αυτοκινητοδρόμου Α1 ανήκει και ο οδικός άξονας Α1 - Αξιός/Χαλάστρα - Εύζωνοι (ΑΘΕ). Πρόκειται για ένα έργο που έχει βοηθήσει στη σύνδεση περιοχών της Ελλάδας τόσο με το εξωτερικό όσο και μεταξύ τους. Φυσικά, καθότι διέρχεται από τα στενά όρια του δήμου, αποτελεί σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης.

Άποψη του Δημαρχείου Χαλάστρας

Εγνατία Οδός

Η Εγνατία Οδός, γνωστή και ως Αυτοκινητόδρομος 2 (Α2), αποτελεί τον μεγαλύτερο αυτοκινητόδρομο της Ελλάδας, με μήκος 657 χιλιόμετρα. Είναι τμήμα της Ευρωπαϊκής Οδού 90 και κατασκευάστηκε μεταξύ 1994 και 2009. Το όνομά της προέρχεται από την αρχαία Εγνατία Οδό, η οποία κάλυπτε σχεδόν την ίδια περιοχή.

Η Εγνατία Οδός και οι κάθετοι άξονές της διασχίζουν οριζόντια ολόκληρη τη βόρεια Ελλάδα, ενώνοντας έτσι πολλές και μεγάλες ελληνικές πόλεις, από τα δυτικά στα ανατολικά. Μέσω κόμβων περνά έξω από τις διάφορες περιοχές, συνδέοντας τη χώρα με τα Βαλκάνια, τη Μικρά Ασία και την Ευρώπη.

Ο κάθετος άξονας Χαλάστρα - Εύζωνοι, που συνδέει την Ελλάδα με τα Βαλκάνια, παραμένει δρόμος ταχείας κυκλοφορίας. Υπάρχει, ωστόσο, πρόβλεψη για μελλοντική αναβάθμισή του σε κλειστό αυτοκινητόδρομο – ένα έργο που θα βελτιώσει την ποιότητα των μεταφορών από και προς τον δήμο.

Κοινό τμήμα της Εγνατίας Οδού με τον Αυτοκινητόδρομο Α1 είναι και ο σταθμός διοδίων Νέων Μαλγάρων.

Οι άτυπες βιομηχανικές συγκεντρώσεις Καλοχωρίου - Διαβατών

Κείμενο: Ποθητός Βαρβαρήγος

ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ του Καλοχωρίου υπάρχει πλήθος ποικίλων βιομηχανιών και βιοτεχνιών. Ωστόσο, εξέχουσα θέση στις βιομηχανικές δραστηριότητες κατείχαν οι πετρελαϊκές εταιρείες που εγκαταστάθηκαν παραθαλάσσια.

Η πιο γνωστή εξ αυτών είναι η ελληνική εταιρεία εμπορίας πετρελαιοειδών Jet Oil, των αδερφών Μαμιδάκη. Τον Σεπτέμβριο του 1971 εγκαινιάστηκε στο Καλοχώρι το πρώτο τμήμα των εγκαταστάσεων. Η συνολική επένδυση ανερχόταν σε 30.000.000 δραχμές και σκοπός των εγκαταστάσεων, σύμφωνα με τους ιδρυτές της εταιρείας, ήταν *«να εξυπηρετήσουν, πέραν των εσωτερικών μας αναγκών, κυρίως το διαμετακομιστικόν εμπόριον προς την Γιουγκοσλαβίαν»*. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι μονάδες του Καλοχωρίου της Jet Oil διακινούσαν ετησίως προς τη Γιουγκοσλαβία 300 με 400 τόνους πετρελαιοειδών και αργού πετρελαίου.[21]

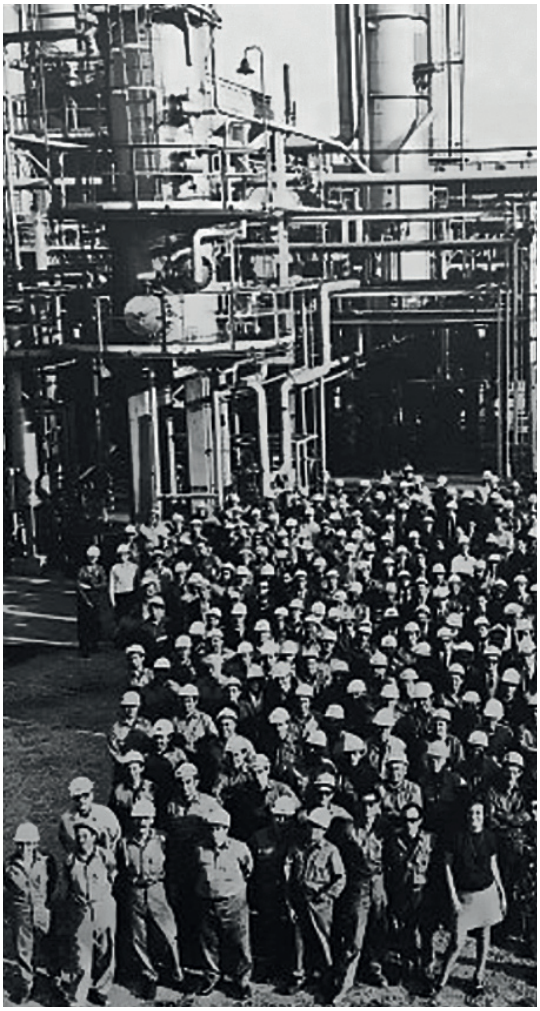

Εργαζόμενοι στην Ethyl International

Άλλες πετρελαϊκές εταιρείες που επέλεξαν το Καλοχώρι ως τόπο εγκατάστασης των διυλιστηρίων τους, καθιστώντας το βασικό πυλώνα οικονομικής ανάπτυξης, είναι τα Διυλιστήρια Ασπροπύργου, η Shell Co Hellas και η Euroil ΑΕΒΕ.[22]

Τη βιομηχανική εγκατάσταση στην περιοχή των Διαβατών σηματοδότησε η δημιουργία του διυλιστηρίου πετρελαίου από την πολυεθνική εταιρία ESSO-ΠΑΠΠΑΣ, το 1964. Είναι αξιοσημείωτο ότι η συνολική επένδυση του Ελληνοαμερικανού επιχειρηματία Τομ Πάπας για ολόκληρο το συγκρότημα βιομηχανιών (που, εκτός από διυλιστήρια, περιελάμβανε χαλυβουργεία και πετροχημικές βιομηχανίες) κόστισε 200.000.000 δολάρια. Επρόκειτο για μια ιστορική επένδυση, καθώς το κόστος της αντιστοιχούσε στο ένα τρίτο της συνολικής αξίας των βιομηχανικών εγκαταστάσεων της ελληνικής επικράτειας στη δεκαετία του 1960. Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν με κάθε επισημότητα, παρουσία πλήθους κόσμου, επισήμων και τοπικών παραγόντων.

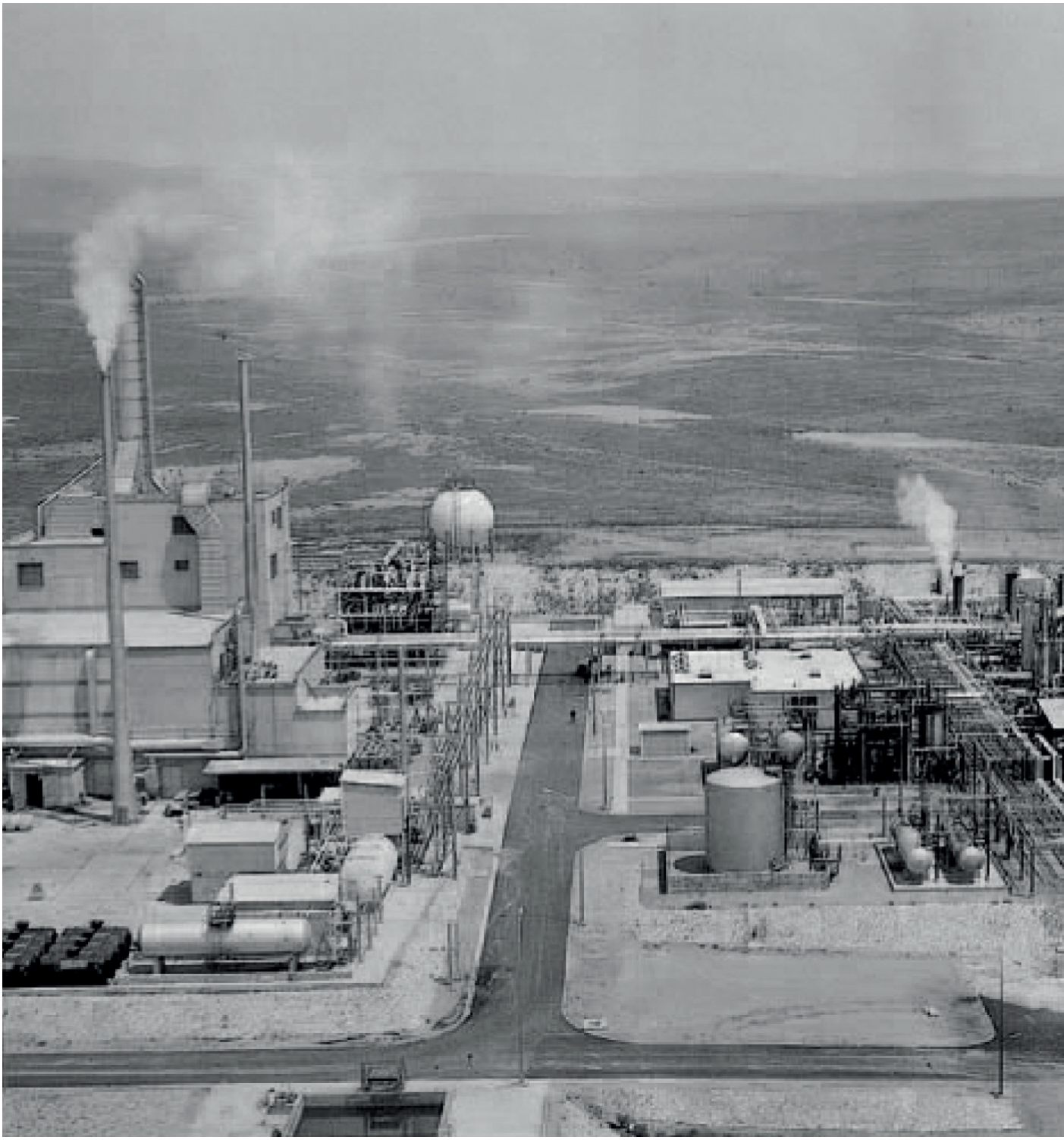

Το συγκρότημα της Ethyl (1966)

Ας δούμε πώς περιέγραψε ο Τύπος της εποχής το μεγάλο αυτό γεγονός για τα Διαβατά:

«Σταθμόν εις την εκβιομηχάνισιν της χώρας θα αποτελέσουν τα εργοστάσια ΕΣΣΟ-ΠΑΠΠΑΣ. Ο βασιλιάς τα εθεμελίωσεν εν πάση επισημότητι, παρουσία του πρωθυπουργού και πολλών υπουργών. Ωμίλησαν ο κ. Παπανδρέου, εξάρας την σημασίαν των διά την Βόρ. Ελλάδα, ο αντιπρόσωπος της ΕΣΣΟ κ. Σκοττ και ο Τομ Πάππας. Επηκολούθησεν επίσημον γεύμα, κατά το οποίον ωμίλησαν ο υπουργός Συντονισμού κ. Μαύρος, ο πρέσβης των Ην. Πολιτειών κ. Λαμπουΐς και ο κ. Πάππας. Χίλιοι προσκεκλημένοι εις τα εγκαίνια και 700 εις το δείπνον».[17]

Το διυλιστήριο αποτέλεσε τον πυρήνα μιας βιομηχανικής ζώνης 3.000 στρεμμάτων, όπου λειτούργησαν, ως επί το πλείστον, εγκαταστάσεις χημικής βιομηχανίας.

Το 1967, η αμερικανική Ethyl International εγκαινίασε εργοστάσιο παραγωγής χημικών συνθέτων, που μάλιστα ήταν από τα πρώτα του είδους στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Συστάθηκε στην Ελλάδα ως θυγατρική, με την επωνυμία ΕΘΥΛ ΕΛΛΑΣ, και η συνολική αξία της αρχικής επένδυσης ήταν 15.000.000 δολάρια.[18]

Την ίδια περίοδο λειτουργούσε στα Διαβατά η καθετοποιημένη βιομηχανία χημικών λιπασμάτων Χημικές Βιομηχανίες Βορείου Ελλάδος ΑΒΕΕ (ΧΒΒΕ), με συμμετοχή του Ομίλου Μποδοσάκη και γαλλικών κεφαλαίων, υπό τη σκέπη της Εθνικής Τράπεζας.

Τα επόμενα χρόνια, η εταιρεία διεύρυνε τις δραστηριότητές της, καθώς και τον κύκλο εργασιών της, δεδομένου ότι η αρχική επένδυση άγγιξε τα 15.000.000 δολάρια, προκειμένου να ανταγωνιστεί επί ίσοις όροις την αντίστοιχη βιομηχανία της Καβάλας.[19]

Εξίσου σημαντικές βιομηχανικές μονάδες στην περιοχή των Διαβατών εγκατέστησαν η εταιρεία παραγωγής υγραερίου Πετρογκάζ και η βιομηχανία επεξεργασίας χαλυβδόφυλλων ψυχρής έλασης Ελληνική Βιομηχανία Χάλυβος, δίνοντας οικονομική πνοή στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Μακεδονίας.[20]

Η μεγάλη πυρκαγιά στην ΕΚΟ

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ περιβαλλοντικά προβλήματα που ταλάνισαν την περιοχή του σημερινού Δήμου Δέλτα υπήρξε ένα γεγονός, το οποίο καταγράφηκε ανεξίτηλα στην ιστορική μνήμη του τόπου. Πρόκειται για τη φοβερή πυρκαγιά των πετρελαιοδεξαμενών της Jet Oil στο Καλοχώρι, το 1986.

Στις 24 Φεβρουαρίου 1986 έλαβε χώρα το μεγαλύτερο βιομηχανικό ατύχημα στην ελληνική Ιστορία. Το μεσημέρι της ίδια ημέρας, τα ελλιπή μέτρα ασφαλείας στις εγκαταστάσεις της Jet Oil δεν απεσόβησαν τη φωτιά στη δεξαμενή με τον αριθμό 1. Στην πορεία, οκτώ από τις συνολικά 12 δεξαμενές ανεφλέγησαν και ο ουρανός της Θεσσαλονίκης έγινε μαύρος από τους καπνούς. Αποκορύφωμα υπήρξε η μεγάλη έκρηξη στη δεξαμενή 8, τη νύχτα της 27ης προς 28η Φεβρουαρίου. Μεγάλο πλήθος γυναικόπαιδων εγκατέλειψε τον οικισμό λόγω του άμεσου κινδύνου, ο οποίος απειλούσε όχι μόνο το Καλοχώρι, αλλά και την ευρύτερη περιοχή. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο μαύρος, τοξικός καπνός της πυρκαγιάς εξαπλώθηκε από την Κατερίνη μέχρι τη Χαλκιδική. Πολλοί μεταφέρθηκαν στα νοσοκομεία με τραυματισμούς και αναπνευστικά προβλήματα από τις επικίνδυνες αναθυμιάσεις. Επιπλέον, οι καταστροφές στις εγκαταστάσεις από την πύρινη λαίλαπα, που κατέκαψε κτίρια, δεξαμενές και οχήματα, ήταν ανυπολόγιστες. Αξίζει να αναφερθεί ότι, λόγω της ευνοϊκής αλλαγής κατεύθυνσης του αέρα, η φωτιά δεν έπληξε την παρακείμενη δεξαμενή αμμωνίας της Sing, καθώς και άλλες, κοντινές δεξαμενές υγραερίου.[5]

Ποθητός Βαρβαρήγος

Το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού

ΣΤΙΣ ΔΥΤΙΚΕΣ ΑΚΤΕΣ του Θερμαϊκού Κόλπου βρίσκεται ένα από τα σημαντικότερα οικοσυστήματα της Ελλάδας: πρόκειται για το υγροτοπικό σύμπλεγμα που περιλαμβάνει τη λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου, τις εκβολές του Γαλλικού ποταμού, το Δέλτα του ποταμού Αξιού, καθώς και την κοίτη του έως τα σύνορα με την ΠΓΔΜ, το Δέλτα του ποταμού Αλιάκμονα, τον υγρότοπο της Νέας Αγαθούπολης και τους υγροτόπους της Αλυκής Κίτρους.

Πρόκειται για ένα σύστημα ποτάμιων εκβολών, ελών, λιμνοθαλασσών και αλυκών. Χάρη στη μεγάλη εναλλαγή οικολογικών συνθηκών που τη χαρακτηρίζουν –από αγροτικές καλλιέργειες και λιβάδια, έως αλατώδη εδάφη, λασποτόπια και αμμόλοφους–, η περιοχή αποτελεί ιδανικό βιότοπο για πολλά είδη άγριων ζώων και πουλιών. Εδώ βρίσκουν καταφύγιο σχεδόν 300 είδη πουλιών, ανάμεσά τους πολλά σπάνια και απειλούμενα, όπως η αβοκέτα, η χαλκόκοτα, η λαγγόνα, ο αργυροπελεκάνος και ο μαυροκέφαλος γλάρος, ενώ στο παρόχθιο δάσος του Αξιού υπάρχει μία από τις σπουδαιότερες μεικτές αποικίες πουλιών στην Ελλάδα, αλλά και στην Ευρώπη. Εκτός από τα πουλιά, η περιοχή είναι πολύ σημαντική και για πολλά είδη θηλαστικών, όπως ο λαγόγυρος, και για την ερπετοπανίδα, καθώς φιλοξενεί τους μεγαλύτερους πληθυσμούς της μεσογειακής χελώνας στην Ευρώπη.

Η σημερινή εικόνα της περιοχής, κατά μεγάλο ποσοστό, οφείλεται σε ανθρωπογενείς παρεμβάσεις και τεχνικά έργα που έγιναν τις προηγούμενες δεκαετίες, όπως η εκτροπή του Αξιού, τα υδροηλεκτρικά φράγματα στον Αλιάκμονα και τον Αξιό, η δημιουργία αρδευτικού και αποστραγγιστικού δικτύου, καθώς και παράκτιων αναχωμάτων.

Τα οφέλη της προστατευόμενης περιοχής στον άνθρωπο είναι πολλαπλά, καθώς παρέχει ζωτικής σημασίας υπηρεσίες και αγαθά: π.χ. νερό για ύδρευση και άρδευση, προστατεύει τις κατοικημένες και τις αγροτικές περιοχές από πλημμύρες, ρυθμίζει το κλίμα, προσφέρει διατροφικά προϊόντα, αλλά και ευκαιρίες για έρευνα, εκπαίδευση και αναψυχή.

Χάρη στη μεγάλη οικολογική σημασία της, η περιοχή έχει ενταχθεί στο δίκτυο οικολογικών περιοχών της Ευρώπης, Natura 2000. Παράλληλα, προστατεύεται από τη διεθνή σύμβαση Ramsar για τους υγροτόπους.

Το μεγαλύτερο τμήμα της προστατευόμενης περιοχής έχει ανακηρυχθεί Εθνικό Πάρκο με την ΚΥΑ 12966/2009. Το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού - Λουδία - Αλιάκμονα, με έκταση 338 τ.χλμ., περιλαμβάνει τα Δέλτα και τις εκβολές των τεσσάρων ποταμών, τη λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου και Αλυκής Κίτρους, τον υγρότοπο της Νέας Αγαθούπολης και την κοίτη του Αξιού, έως το φράγμα της Έλλης.

Διοικητικά, η προστατευόμενη περιοχή ανήκει στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και, ειδικότερα, εκτείνεται σε περιοχές των περιφερειακών ενοτήτων Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, Πέλλας, Ημαθίας και Πιερίας. Σε επίπεδο δήμων, εκτείνεται σε περιοχές των Δήμων Δέλτα, Χαλκηδόνος, Ωραιοκάστρου, Παιονίας, Πέλλας, Αλεξανδρείας, Πύδνας - Κολινδρού και Κατερίνης.

Ο υγρότοπος σε αριθμούς:

- 295 είδη πουλιών, δηλαδή το 66% των ειδών που έχουν παρατηρηθεί έως σήμερα στην Ελλάδα, από τα οποία τα 106 φωλιάζουν
- 350 είδη και υποείδη φυτών
- 40 είδη θηλαστικών
- 18 είδη ερπετών
- 9 είδη αμφιβίων
- 7 είδη ασπονδύλων
- 25 οικότοποι, εκ των οποίων οι δύο είναι οικότοποι προτεραιότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.[18]

Δεξιά σελίδα: Προστατευόμενη περιοχή και όρια Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού». (Πηγή: http://axiosdelta.gr).

N
W
E
S
Ειδομένη
Εύζωνοι
Ποντοηράκλεια
Φανός
Πλάγια
Μικρό Δάσος
Πευκοδάσος
Αξιούπολη
Γοργόπη
Τούμπα
Ρύζια
Ευρωπός
Άστρος
Μεσιά
Άγιος Πέτρος
Αξιοχώρι
Ακροπόταμος
Άθυρα
Καστανάς
Κουφάλια
Βαθύλακκος
Ελεούσα
Χαλκηδόνα
Γέφυρα
Βαλτοχώρη
Αγχίαλος
Άγιος Αθανάσιος
Παρθένιο
Νέα Μαγνησία
Σίνδος
Εύοσμος
Βραχιά
Ανατολικό
Ελευθέριο-Κορδελιό
Μενεμένη
Καλοχώρι
Αμπελόκηποι
Χαλάστρα
Κύμινα
Νέα Μάλγαρα
Πλάτανος
Κλειδί
Αγκαθιά
Κυμηλή
Πρασινάδα
Αιγίνιο
Καταχάς
Μεθώνη
Νέα Αγαθούπολη
Παλαιό Ελευθεροχώρη
Μακρύγιαλος
Κίτρος
Κορινός
Θερμαϊκός κόλπος
Υπόμνημα
ΕΖΔ(GR1220002, GR1250004)
ΖΕΠ(GR1220010)
Όρια Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού
Όρια RAMSAR
Οικισμοί εντός 5χμλ.
Χιλιόμετρα
0
5
10
20

Η λιμνοθάλασσα του Καλοχωρίου

ΕΝΑΣ ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΟΣ, που γεμίζει τον επισκέπτη με ξεχωριστές εικόνες εξαιτίας της ιδιαίτερης χλωρίδας και πανίδας που φιλοξενεί, απέχει μόλις λίγα χιλιόμετρα από το κέντρο της Θεσσαλονίκης. Πρόκειται για τη λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου, έναν παράκτιο υγρότοπο μοναδικό στην Ελλάδα.

Η λιμνοθάλασσα αποτελεί τη βόρεια πύλη του Εθνικού Πάρκου του Δέλτα Αξιού και φιλοξενεί μεγάλο αριθμό άγριων πουλιών και άλλων οργανισμών. Στα αβαθή νερά της βρίσκουν τροφή συνήθως τα φοινικόπτερα, τα γνωστά σε όλους φλαμίνγκο, προσφέροντας κάθε φορά μοναδικές εικόνες, σε αντιδιαστολή με το αστικό τοπίο του φόντου της λιμνοθάλασσας.[16] Επίσης, τους καλοκαιρινούς μήνες, στα νερά της φιλοξενεί πολλά παρυδάτια και μεταναστευτικά πουλιά. Σήμερα καταλαμβάνει έκταση 2.260 στρεμμάτων, ενώ ο πυθμένας της βρίσκεται 0,5-1 μέτρο κάτω από τη θάλασσα.[24]

Η δημιουργία της λιμνοθάλασσας έγινε σταδιακά, στα μέσα της δεκαετίας του ’60. Εξαιτίας της υπερβολικής άντλησης νερών από υπόγειους υδροφορείς και σε συνδυασμό με τη χαλαρή σύσταση που παρουσίαζε το έδαφος της περιοχής, παρατηρήθηκε καθίζηση εδάφους, με μεταγενέστερο αποτέλεσμα τη μοναδική αυτή λιμνοθάλασσα.[24] Εξίσου σημαντικό ρόλο στον σχηματισμό της «λεκάνης», στην οποία δημιουργήθηκε η σημερινή λιμνοθάλασσα μέσω του θαλασσινού νερού που διεισδύει υπογείως, διαδραμάτισε η εκτροπή του Αξιού ποταμού το 1934. Έως τότε, η περιοχή καλυπτόταν από έλη, όταν από το 1955 έως το 1980 η Εταιρεία Ύδρευσης Θεσσαλονίκης πραγματοποίησε εκτεταμένες γεωτρήσεις στην περιοχή του Γαλλικού ποταμού, προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες υδροδότησης της Θεσσαλονίκης. Λόγω της χαλαρής σύστασής του, προκλήθηκε υποχώρηση του αργιλώδους εδάφους σε διάφορα σημεία της λιμνοθάλασσας.[24] Ακόμη ένας λόγος για τη δημιουργία της ήταν η παρασκευή παράκτιου αναχώματος, το 1976, με σκοπό να προστατέψει τον οικισμό του Καλοχωρίου από πιθανές πλημμύρες.[24]

Οι καλύβες των ψαράδων στη Χαλάστρα και στα Κύμινα

ΕΝΑ ΕΝΤΥΠΩΣΙΑΚΟ ΣΚΗΝΙΚΟ καταγράφεται λίγα χιλιόμετρα μακριά από την πόλη της Θεσσαλονίκης, στο Δέλτα του Αξιού, με τις καλύβες των μυδοκαλλιεργητών και των ψαράδων να πρωταγωνιστούν. Αυτές οι ξύλινες καλύβες αποτελούν την αφετηρία των ψαράδων πριν βγουν για ψάρεμα, αλλά και τη βάση τους.

Σε ένα από τα σημαντικότερα οικοσυστήματα της Ελλάδας και των Βαλκανίων, στον υγροβιότοπο του Δέλτα Αξιού, οι καλύβες αυτές φαντάζουν σαν σκηνικό παραμυθιού. Τα αλιεύματα είναι πλούσια, καθώς το οικοσύστημα βοηθά σε αυτό, με 26 διαφορετικά είδη ψαριών να έχουν καταγραφεί εκεί.

Οι χαρακτηριστικές αυτές καλύβες αντικατέστησαν, το 2004, παλαιότερα και άναρχα δομημένα κτίσματα. Αποτελούν το καταφύγιο των μυδοκαλλιεργητών και των ψαράδων, ενώ τις χρησιμοποιούν και για τις ανάγκες της εργασίας τους, ως αποθηκευτικό χώρο εργαλείων.[26]

Η περιοχή ονομάζεται «όρμος Κάβουρα» και είναι το μέρος όπου λειτουργούν τα περισσότερα μυδοτροφεία στη χώρα, καθιστώντας την σημαντικό οικονομικό πνεύμονα.[25]

Πάνω: Φοινικόπτερα φλαμίνγκο στη λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου. (Φωτογραφία: Στέλλα Αναγνώστου, axiosdelta.gr)
Κάτω: Καλύβα στο Δέλτα Αξιού. (Φωτογραφία: Αγοραστός Παπατσάνης)

Άνω: Οι ξύλινες καλύβες των ψαράδων στο Δέλτα Αξιού. (Φωτογραφία: GK Photography)
Κάτω: Ψαρεύοντας στο Δέλτα Αξιού. (Φωτογραφία: Αγοραστός Παπατσάνης)

Παραπομπές

1. Τσακίρης Θανάσης, «Η μεταπολίτευση της 24ης Ιουλίου», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://www.alterthess.gr/content/i-metapoliteysi-tis-24is-ioylioy-0.
2. Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, «Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών της 5ης Απριλίου 1981, Τόμος Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές διαιρέσεις», Αθήνα, 1994, σ. 366-370, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://www.e-demography.gr/ElstatPublications/censuses/docs/eDemography_Metadata_Censuses_Doc_000020_gr.pdf.
3. Επίσημη Ιστοσελίδα Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, «Δημογραφικά Χαρακτηριστικά/1991», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/1991
4. Επίσημη ιστοσελίδα Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, «Δημογραφικά Χαρακτηριστικά/2001», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2001.
5. Γκλαβέρης Αθ. Θεόδωρος, *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης - Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του*, Κοινότητα Καλοχωρίου, (Θεσσαλονίκη 1998), σ. 368.
6. «Η ιστορία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.sansimera.gr/articles/772.
7. Νικολακόπουλος Δ. - Λάμψιας Π., «Αυτός είναι ο Καποδίστριας», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/aytos-einai-o-kapodistrias-2/.
8. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, «Μόνιμος Πληθυσμός της Ελλάδος, Απογραφή 2001», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://www.e-demography.gr/.
9. «Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, Νομός Θεσσαλονίκης, 2007-2010», σ. 113.
10. Greek Travel Pages, «Εχέδωρος, Δήμος, Θεσσαλονίκη», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.gtp.gr/LocPage.asp?id=7705&lng=1.
11. Καραγιαννίδης Ευκλείδης, «Αγώνες ετών δικαιώθηκαν», περιοδικό *Εχέδωρος*, τεύχος 37, 2008, σ. 4-5.
12. Αρβανιτίδης Γεώργιος, «Αποχέτευση Σίνδου: Έργο για το περιβάλλον και τη ζωή», περιοδικό *Εχέδωρος*, τεύχος 46, 2009, σ. 4-6.
13. Αρβανιτίδης Γεώργιος, «Σύνδεση Δήμου Εχεδώρου με δίκτυο διανομής φυσικού αερίου», περιοδικό *Εχέδωρος*, τεύχος 45, 2009, σ. 5-7.
14. Μιμηκοπούλου Κέλλυ, «Σύλλογος Ποντίων Διαβατών "Αλέξανδρος Υψηλάντης", Αποκαλυπτήρια Μνημείου Γενοκτονίας Ποντιακού Ελληνισμού», περιοδικό *Εχέδωρος*, τεύχος 49, 2009, σ. 6-8.
15. «Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, Νομός Θεσσαλονίκης, 2007-2010», σ. 387.
16. Parallaxi, *Θεσσαλονίκη: Τα χρόνια της βιομηχανικής ανάπτυξης*, Απρίλιος 2013, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://parallaximag.gr/thessaloniki/thessaloniki-ta-chronia-tis-viomichanik.
17. Εφημερίδα *ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ*, 12 Μαΐου 1964, σ. 1.
18. Εφημερίδα *ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ*, 5 Αυγούστου 1967, σ. 7.
19. *Το Βήμα*, «Μάχη "επιγόνων" στα λιπάσματα», Μάρτιος 1997, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=86995.
20. Parallaxi, ό.π. και Γκλαβέρης, ό.π., σ. 348.
21. Εφημερίδα *ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ*, 14 Σεπτεμβρίου 1971, σ. 4.
22. Γκλαβέρης, ό.π., σ. 349.
23. Parallaxi, «Τριάντα χρόνια από τη φωτιά που δηλητηρίασε τη Θεσσαλονίκη», Φεβρουάριος 2016, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://parallaximag.gr/parallax-view/trianta-chronia.
24. Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, «Λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://axiosdelta.gr/.
25. Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού, «Κίτρινη διαδρομή - Οι μυδοκαλλιέργειες», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://axiosdelta.gr/.
26. Πηγή κειμένου: axiosdelta.gr , Επίσημη ιστοσελίδα Δήμου Δέλτα, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://www.dimosdelta.gr/αξιοθέατα-2/το-εθνικό-πάρκου-δέλτα-αξιού/.

Βιβλιογραφία

Αναστασιάδης Γιώργος, *Σύγχρονη Πολιτική Ιστορία της Ελλάδας (1974-1992)*, Μαλλιάρης-Παιδεία Α.Ε. (1993).

Γκλαβέρης Αθ. Θεόδωρος, *Ο Κάμπος της Θεσσαλονίκης - Μια αναδίφηση στη διαχρονική πορεία του*», Κοινότητα Καλοχωρίου (Θεσσαλονίκη 1998).

Δήμος Δέλτα, «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2014-2019, Α΄ Φάση: Στρατηγικός Σχεδιασμός», Αυτ. Τμήμα Προγραμματισμού, Οργάνωσης & ΤΠΕ, Ιούνιος 2015.

Επίσημη ιστοσελίδα του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://axiosdelta.gr/.

Επίσημη ιστοσελίδα υπουργείου Εσωτερικών, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://www.ypes.gr/el/.

«Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, Νομός Θεσσαλονίκης, 2007-2010», υπό την αιγίδα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Θεσσαλονίκης, Νομαρχιακή Επιχείρηση Θεσσαλονίκης (ΝΕΘ) Α.Ε.

Chapter 7

The social and financial life in the post-dictatorship period (1974-2010)

by Styliani Georgiadou

THE MAIN FEATURE OF THE PERIOD titled as "Metapolitefsi" (political change-over after the fall of the military Junta) was the change of the government system into a presidential, parliamentary democracy. An essential feature for the modern Greek economy of that period was the rise of the secondary manufacturing sector.

The Municipality of Delta obtained its present form following numerous developments in social and economic terms. Since the 1960s, western Thessaloniki experienced some economic growth, which continued until the early 1970s. An event of major significance was the creation of the Industrial Zone of Thessaloniki (ΒΙΠΕΘ) in Sindos, which resulted in the industrial development of the surrounding area.

The latter featured intensive agricultural, fishery and livestock production. The development, though, of the Industrial Zone in Sindos brought about a new impetus in terms of social and economic life. Thus, in the 1981 census, the then municipalities of the present Delta Municipality had a total population of 30,565 inhabitants, while the next census, which took place in 1991, recorded a gradual increase of the population in the region, numbering a total of 33,485 inhabitants. At the 2001 census, the area had changed in terms of administration, as the former communities merged, creating new municipalities. The total population of all three Municipalities amounted to 40,206 inhabitants (Municipality of Axios, Municipality of Echedoros, Municipality of Chalastra.

Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού. (GK Photography)

Communities develop into Municipalities

Establishing Prefectural Authority

State Administration in Greece included up until 2010 the Prefectural Local Governments, which, following the introduction of the "Kallikratis" Reform, were dispensed and replaced by the Regional Units. The present-day Municipality of Delta, which belonged to the Prefecture of Thessaloniki, was formed after the unification of the "Kapodistrian" Municipalities of Axios, Echedoros, and Chalastra.

"Kapodistrias" Reform (1998-2010)

The creation of the Municipality of Delta in its present form occurred during the reform of the administrative division of Greece in 2011, also known as the "Kallikratis" Reform. During the preceding period, 1998 to 2010, the administrative division of the Greek regions was based on the "Kapodistrias" Plan.

Municipality of Axios

The Municipality of Axios was formed by the unification of pre-existing communities of the area. These communities, after the implementation of the Reform, constituted the municipal districts of Kymina, Vrachia and Nea Malgara. Its seat was set to be Kymina, a municipality in the Axios River Delta. According to the 2001 census, the municipal district of Kymina had a permanent population of 3,698 inhabitants, the municipal district of Vrachia 598 and the municipal district of Nea Malgara 2,442 inhabitants.

A crucial factor for the economic and social development of the area was –and still is– the protected wetland habitat of the Axios River Delta. The existence of such an ecosystem within the boundaries of the Municipality is considered a blessing, as it results in great economic and social benefits at various levels.

Municipality of Echedoros

The Municipality of Echedoros, on the western side of the Prefecture of Thessaloniki, consisted of the municipal districts of Sindos, Diavata, Kalochori and Nea Magnisia. Its seat was Sindos. The former municipality is located within a close distance from the city of Thessaloniki. However, it cannot be deemed strictly urban, as a large part of it is covered by arable land of high productivity. An important economic growth factor is the industrial area, with most of the industrial plants being located in Sindos, some in Diavata and some other in the Kalochori area. In addition, on the boundaries of the municipality, essential services and institutions are seated, such as the Technological Educational Institution (TEI), the Judicial Prison of Diavata, the "Ithaki" treatment community and the biological wastewater treatment of Thessaloniki.

In the Municipality of Echedoros, important projects have occasionally taken place. In 2008, during the mayoralty of Georgios Arvanitidis, a Technical Works Programme was implemented that included projects designed to improve the quality of the residents' life and the municipality operations (roads, construction, regeneration and reformation works, water-supply and drainage systems, electricity networks). During the period 2008-9, tree planting was carried out in the municipal districts of Kalochori and Nea Magnisia, while in 2009 extensive afforestation of the Diavata municipal district took place. In 2009, sewerage works were completed in the municipal district of Sindos, after yearly efforts. In March 2009, works for the gas distribution networks commenced in the municipality of Echedoros.

Since September 2009, the Municipality of Echedoros has also acquired its own Municipal Police. The Municipal Police in cooperation with other institutions, associations, and authorities of the city offered social work on a daily basis. In 2008 the maintenance works of the Kalochori Sports Center were completed. In 2009 the Nea Magnesia Swimming Pool reached its final stage of its implementa-

tion, after several years. In 2009, the Municipality of Echedoros proceeded to the creation of the Cultural Center of Diavata. In the same year, the interior of the old Town Hall of Nea Magnisia was reformed, housing a Social Insurance Institute (IKA) medical center, Open Care Centre for the Protection of the Elderly (ΚΑΠΗ) facilities, a library, a physiotherapy center, and some municipal agencies. A monument for the Genocide of Pontian Hellenism was also created in Diavata shaped by the sculptor Georgios Kikotis. On 23 March 2009, an event was organized by the Municipality of Echedoros in honor of the companies Haitoglou Bros SA and Hellenic Petroleum SA for their commendable actions of Corporate Social Responsibility.

Municipality of Chalastra

By the Kapodistrias Plan, the Municipality of Chalastra consisted of the municipal districts of Chalastra and Anatoliko. The seat of the Municipality was Chalastra, with a permanent population, according to the census of 2001, of 7,360 inhabitants, while the municipal district of Anatoliko had a permanent population of 2,543 inhabitants. Over the years, many important infrastructure projects have been completed in the Municipality of Chalastra.

In its socio-political life, the dominant places were held by the Youth Center, the Municipal Library and the Youth Information Center, which aimed at the area's young people creative employment. Significant works have also been implemented in the field of sports: a Sports Center, football courts, two basketball courts, and two tennis courts operated at the borders of the Municipality.

Significant projects

ΠΑΘΕ

The national roads from Athens to Patras and Thessaloniki joined the Trans-European Road Network. Then they were designed to be converted into a singular highway, named PATHE, after the initials of "Patras-Athens-Thessaloniki-Evzoni." ΠΑΘΕ at the section Thessaloniki-Evzoni offers a root to the Balkans and Central Europe. It is an expressway which is part of the European Route E75. Its current designation is "A1 Motorway," also known as ΑΘΕ (Athens-Thessaloniki-Evzoni), and with a length of 550 km it crosses the country vertically. The road A1-Axios/Chalastra-Evzoni (ΑΘΕ) belongs to the vertical axes of the A1 Motorway. It is a project that has helped the connection of Greek areas to each other and abroad.

Egnatia Motorway

Egnatia Odos, also known as Motorway 2 (A2), is the largest motorway in Greece with a length of 657 km. It is part of the European Route 90, and it was constructed in the period 1994-2009. Its name comes from the ancient Via Egnatia, which covered almost the exact same area. Egnatia Odos and its vertical axes cross the entire northern Greece horizontally, connecting many large Greek cities, from the west to the east, linking as well the country with the Balkans, Asia Minor and the rest of Europe. The vertical axis of Chalastra-Evzoni, linking Greece to the Balkans, remains an expressway.

Diavata (Industrial Zone of Ionia)

The industrial installation in the Diavata area was marked by the establishment of the oil refinery by the multinational company ESSO-PAPPAS in 1964. It is noteworthy that the total investment of the Greek-American businessman Tom Pappas for the entire industrial complex reached $ 200,000,000. It was a historical investment, since its value rep-

resented one-third of the total value of the industrial facilities in Greece. The refinery was the core of an industrial zone. In 1967, the American "Ethyl International" launched a chemical compounds production factory, which was one of the first of its kind in South East Europe. It was established in Greece as a subsidiary, under the name ETHYL HELLAS, while the total value of the initial investment was $ 15,000,000. At the same time, the vertically integrated chemical fertilizer industry "Chemical Industries of Northern Greece SA" operated in Diavata, with the participation of the Bodossakis Group and French capitals, under the umbrella of the National Bank of Greece. Equally important industrial units in the Diavata region were installed by the LPG company "Petrogas" and the "Hellenic Steel Industry."

The Industrial Zone of Kalochori

In the area of Kalochori, there are many industrial units and small industries of various types. Nonetheless, it is the oil companies settled on the seaside that held the prominent position concerning the industrial activities. The most well-known is the Greek oil-trading company Jet Oil, of the Mamidakis Bros. In September 1971 the first part of the facilities was launched in Kalochori. Other oil companies that have chosen Kalochori to build their refineries are Aspropyrgos Refineries, Shell Co Hellas and Euroil SA.

The lagoon of Kalochori

A unique wetland habitat, providing the visitor with distinct pictures due to the particular flora and fauna it hosts, is just a few kilometers away from the center of Thessaloniki. The Kalochori lagoon is a coastal wetland, unique in Greece. It is the northern entrance point of the Axios River Delta National Park and hosts a large number of wild birds and other organisms. In its shallow waters, flamingos usually find their food, offering unique images, as opposed to the urban landscape of the lagoon's background. Moreover, during the summer months, many shorebirds and migratory birds settle in the lagoon. Nowadays, it occupies an area of 558 acres.

The lagoon was gradually created in the mid-1960s. Due to the excessive drawing of waters from underground aquifers and in combination with the loose texture of the area's grounds, soil precipitation occurred, resulting in this unique lagoon. An equally important factor for the formation of the basin, in which the lagoon was created through the subterranean seawater, was the deflection of the Axios River in 1934. Another reason for its creation was the construction of a coastal dam in 1976, which aimed in the protection of the Kalochori settlement from potential floods.

The fishermen huts in Chalastra and Kymina

An impressive scenery is to be found a few kilometers away from the city of Thessaloniki, in the Axios River Delta, with the huts of the mussel farmers and the fishermen. In one of the most important ecosystems in Greece, in the wetland habitat of the Axios River Delta, these huts seem like a fairytale setting.

Photo by Agorastos Papatsanis

Από τον «Καποδίστρια» στον «Καλλικράτη» και τον «Κλεισθένη»: Ο Δήμος Δέλτα (2011-2019)

του Λάζαρου Βασιλειάδη

Κεφάλαιο 8

Το Δημαρχείο Δέλτα. (Φωτογραφία: GK Photography)

Κεφάλαιο 8

Από τον «Καποδίστρια» στον «Καλλικράτη» και τον «Κλεισθένη»: Ο Δήμος Δέλτα (2011-2019)

του Λάζαρου Βασιλειάδη

Οι «ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΙ» Δήμοι Αξιού, Εχεδώρου και Χαλάστρας, στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης «Καλλικράτης», συνενώθηκαν και προέκυψε ο Δήμος Δέλτα, ο οποίος ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Στα διοικητικά όριά του ανήκουν οι εκβολές των ποταμών Γαλλικού, Αξιού και Λουδία, από τα Δέλτα των οποίων πήρε το όνομά του. Από το Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού στον Δήμο Δέλτα ανήκουν 158.000 στρέμματα, τα οποία προστατεύονται ως υγρότοποι διεθνούς σημασίας, έπειτα από την ένταξή τους στο δίκτυο περιοχών Natura 2000.

Χωροταξικά, ο δήμος βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της περιαστικής ζώνης του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ), σε απόσταση 15 χλμ. από το κέντρο της Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011, ο πληθυσμός του ανέρχεται σε 45.839 κατοίκους, έδρα του είναι η Σίνδος και περιλαμβάνει τις οκτώ δημοτικές κοινότητες –Σίνδου, Διαβατών, Καλοχωρίου, Νέας Μαγνησίας, Χαλάστρας, Ανατολικού, Κυμίνων, Νέων Μαλγάρων– και την τοπική κοινότητα Βραχιάς. Η συνολική έκταση του Δήμου Δέλτα είναι 310.898 στρέμματα.

Με την πρόσφατη μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Πρόγραμμα «Κλεισθένης Ι», ν. 4555/2018), οι δημοτικές κοινότητες μετονομάζονται σε κοινότητες. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δεν έγινε δεκτό το αίτημα του Δήμου Δέλτα να ενταχθεί στην κατηγορία των δήμων του Μητροπολιτικού Κέντρου Θεσσαλονίκης, έτσι όπως το ορίζει ο νόμος «Κλεισθένης Ι».

Χάρτης: Η θέση του Δήμου Δέλτα στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. (Πηγή: Δήμος Δέλτα, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2014-2019, Α' Φάση: Στρατηγικός Σχεδιασμός, Αυτ. Τμήμα Προγραμματισμού, Οργάνωσης και ΕΠΕ, Ιούνιος 2015).

Ο σύγχρονος Δήμος Δέλτα

ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ του, ο δήμος χαρακτηρίζεται αγροτικός, καθώς οι δημοτικές ενότητες Χαλάστρας και Αξιού καλύπτονται από γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, ενώ στα όρια της δημοτικής ενότητας Εχεδώρου ο δήμος είναι αστικός.

Δημοτική Κοινότητα	Πληθυσμός
Δ.Κ. Διαβατών	11.140*
Δ.Κ. Σίνδου	9.289
Δ.Κ. Χαλάστρας	7.270
Δ.Κ. Καλοχωρίου	4.672
Δ.Κ. Νέας Μαγνησίας	4.266
Δ.Κ. Κυμίνων	3.652
Δ.Κ. Ανατολικού	2.589
Δ.Κ. Ν. Μαλγάρων	2.404
Τ.Κ. Βραχιάς	557
Σύνολο	45.839

*Συμπεριλαμβάνει και τον οικισμό Αγία Σοφία.

Δηλωτικό σήμα

Με τη δημιουργία του Δήμου Δέλτα υπήρξε η ανάγκη υποβολής στο υπουργείο Εσωτερικών δηλωτικού σήματος, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 3852/2010. Τον Φεβρουάριο του 2018, το Συμβούλιο Τοπωνυμιών του υπουργείου Εσωτερικών ενέκρινε το δηλωτικό σήμα του δήμου.

Τον Οκτώβριο του 2015 προκηρύχθηκε μαθητικός διαγωνισμός στα σχολεία του δήμου για τη γραφική απεικόνιση του λογοτύπου και, λίγους μήνες αργότερα, τον Φεβρουάριο του 2016, τριμελής επιτροπή αξιολόγησε τα έργα και επέλεξε τρία από αυτά. Από γραφιστική επεξεργασία προέκυψε το δηλωτικό σήμα του Δήμου Δέλτα, το οποίο τελεί σε απόλυτη συνάφεια με την ιστορία και τα τοπικά χαρακτηριστικά της περιοχής: 1) Ιστορία: ο ρόδακας,

Το Κέντρο Πολιτισμού στη Σίνδο

Το δηλωτικό σήμα του Δήμου Δέλτα. (Πηγή: https://www.dimosdelta.gr/)

ένα κόσμημα, σύμβολο και φυλαχτό της αρχαιότητας, με τέσσερα πέταλα και τέσσερις ακτίνες, βρέθηκε σε ταφικά μνημεία στη Σίνδο. 2) Οικολογία: λόγω του Εθνικού Πάρκου Αξιού - Λουδία - Γαλλικού. 3) Πρωτογενής τομέας: υπάρχουν εκτεταμένες και εξαγώγιμες καλλιέργειες ρυζιού (περί το 70% της εθνικής παραγωγής). 4) Υγρό στοιχείο: συνενώνει ιστορία, οικολογία και πρωτογενή τομέα, καθώς παραπέμπει στην ιδιαίτερη φυσιολογία του κάμπου, στον υδροβιότοπο του Δέλτα Αξιού, αλλά και στην ιστορική συμβολή των κατοίκων στο κρίσιμο πέρασμα του ελληνικού στρατού από τον Αξιό το 1912. Επιπλέον, τα φύλλα του ρυζιού σχηματίζουν δύο «Δ», ώστε να υποδηλωθεί η ονομασία «Δήμος Δέλτα», ενώ στη βάση του σήματος αναγράφονται οι ονομασίες των οκτώ δημοτικών κοινοτήτων και της μίας τοπικής κοινότητας που συναπαρτίζουν τον δήμο. Τέλος, για τον χρωματισμό επιλέχθηκαν γήινες αποχρώσεις, ώστε να τονιστεί η ιδιαίτερη σχέση του δήμου με τη φύση και την οικολογία.

Παραγωγικές δραστηριότητες

Γεωργία

Στο σύνολο των 50.255 στρεμμάτων των καλλιεργούμενων εκτάσεων της δημοτικής ενότητας Εχεδώρου, οι αροτραίες καλλιέργειες επικρατούν των λαχανοκομικών και των δενδρώνων. Οι κυριότερες είναι το σκληρό σιτάρι, το καλαμπόκι, το βαμβάκι, τα λάχανα και το ρύζι.

Στις δημοτικές ενότητες Χαλάστρας - Αξιού, η καλλιέργεια ρυζιού αποτελεί τον κύριο κλάδο φυτικής παραγωγής. Οι αποδόσεις βρίσκονται σε πολύ υψηλά επίπεδα και υπάρχει συνεχής βελτίωση, με αποτέλεσμα περίπου το 70% της εγχώριας παραγωγής ρυζιού να καλλιεργείται στην περιοχή. Τα επόμενα δύο σημαντικότερα προϊόντα είναι το βαμβάκι και το καλαμπόκι, με επίσης καλές αποδόσεις. Επίσης, καλλιεργούνται τεύτλα, μηδική, σκληρό σιτάρι και ντομάτα. Η μηδική συνδέεται κυρίως με την κτηνοτροφία.

Η παραγωγικότητα της περιοχής είναι υψηλή, ειδικά στο ρύζι. Κύριος τροφοδότης των εκτάσεων σε νερό είναι ο Αξιός, με κυρίαρχη την επιφανειακή μέθοδο άρδευσης.

Κτηνοτροφία

Στη δημοτική ενότητα Εχεδώρου, το ζωικό κεφάλαιο απαρτίζεται κυρίως από όρνιθες, πρόβατα και βοοειδή, ενώ όποια παραγωγή προέρχεται κυρίως από τα βοοειδή, τα πρόβατα και τις αίγες.

Η κτηνοτροφία στη δημοτική ενότητα Αξιού είναι αρκετά αναπτυγμένη. Κυριαρχούν τα πρόβατα και ακολουθούν βοοειδή και πουλερικά. Η πλειονότητα είναι μικρές κτηνοτροφικές μονάδες έξω από τους οικισμούς, μέσα και έξω από το αρδευτικό κανάλι.

Η δημοτική ενότητα Χαλάστρας έχει υψηλή συγκέντρωση ζωικού κεφαλαίου.

Περίπου το 70% της εγχώριας παραγωγής ρυζιού καλλιεργείται στην περιοχή. του Δήμου Δέλτα. (Φωτογραφία: GK Photography)

Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού - Αλιευτικό Καταφύγιο Λουδία. (Φωτογραφία: GK Photography)

Αλιεία και μυδοκαλλιέργεια

Στον Θερμαϊκό Κόλπο παράγεται το 90% των μυδιών της χώρας – στην περιοχή του Αξιού σχεδόν το 72% της εθνικής παραγωγής, με το 80% αυτής να εξάγεται. Στην περιοχή του Δέλτα ανέκαθεν ασκούνταν η παραδοσιακή αλιεία και η οστρακοκαλλιέργεια (ειδικότερα η μυδοκαλλιέργεια), με εξαιρετικές προοπτικές. Στη Χαλάστρα, οι αλιείς ανέρχονται σε 200, εκ των οποίων οι 110 είναι μυδοτρόφοι. Λοιπά είδη αλιευμάτων είναι τα λαβράκια, οι γλώσσες, τα κεφαλόπουλα, οι κουτσομούρες, οι σουπιές, οι γαρίδες και, από τα οστρακοειδή, τα μύδια και τα χάβαρα.

Η ανάπτυξη χερσαίων εγκαταστάσεων για την υποστήριξη της οστρακοκαλλιέργειας στις εκβολές του Λουδία συμβάλλει σημαντικά στην ενίσχυση της παραγωγικότητας, καθώς και στην ποιοτική και την υγιεινή παραγωγή.

Στη Χαλάστρα λειτουργούν δύο αγροτικοί συνεταιρισμοί. Οι δραστηριότητές τους είναι αρκετά διευρυμένες και περιλαμβάνουν τη λειτουργία ξηραντηρίων ρυζιού, καταστημάτων λιανικής πώλησης και τη χρησιμοποίηση μηχανημάτων. Επίσης, λειτουργούν ένας οστρακοπαραγωγικός, ένας αλιευτικός και ένας γαλακτοκομικός συνεταιρισμός, ενώ στην κοινότητα Ανατολικού ένας αγροτικός και ένας γαλακτοκομικός. Στον Αξιό λειτουργούν οι παρακάτω συνεταιρισμοί: Αγροτικός Συνεταιρισμός Κυμίνων, Αγροτικός Συνεταιρισμός Ν. Μαλγάρων, Αγροτικός Συνεταιρισμός Βραχιάς, Αλιευτικός Συνεταιρισμός Κυμίνων - Ν. Μαλγάρων, Οστρακοκαλλιεργητικός Συνεταιρισμός.

Δευτερογενής τομέας

Στις δημοτικές ενότητες Χαλάστρας και Αξιού, οι κυριότερες προοπτικές ανάπτυξης του κλάδου σχετίζονται με την κάθετη ολοκλήρωση του αγροτικού τομέα, και συγκεκριμένα με την παραγωγή ρυζιού και οστρακοειδών. Στη δημοτική ενότητα Εχεδώρου εδρεύουν οι περισσότερες βιομηχανίες και βιοτεχνίες του δευτερογενούς τομέα, λόγω της Βιομηχανικής Περιοχής Θεσσαλονίκης.

Α΄ Αγροτικός Συνεταιρισμός Ορυζοπαραγωγών Χαλάστρας

Στη Χαλάστρα, τη μεγαλύτερη ορυζοπαραγωγό περιοχή της Ελλάδας, ιδρύθηκε το 1917 από ομάδα παραγωγών ο Α΄ Αγροτικός Συνεταιρισμός Ορυζοπαραγωγών Χαλάστρας. Σήμερα αριθμεί 500 μέλη, απασχολεί 25 εργαζομένους και σκοπός του είναι να αποτελεί κινητήρια δύναμη και μοχλό ανάπτυξης για τον αγροτικό κόσμο της περιοχής. Ο συνεταιρισμός έχει δημιουργήσει όλες τις απαραίτητες υποδομές και πλέον συγκεντρώνει και διαχειρίζεται ετησίως περί τους 40.000 τόνους ρυζιού. Με την απαραίτητη τεχνολογική υποστήριξη και το άρτια εκπαιδευμένο προσωπικό του, διαθέτει στην ελληνική αγορά και στο εξωτερικό υψηλής ποιότητας και διατροφικής αξίας προϊόντα.

Ο συνεταιρισμός από το 2011 εφαρμόζει σύστημα HACCP και είναι πιστοποιημένος σύμφωνα με το διεθνές πρότυπο ISO 22000:2005 για τα συστήματα διαχείρισης ασφάλειας τροφίμων.

Αγροτικός Συνεταιρισμός Χαλάστρας Β΄

Ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Χαλάστρας Β΄ ιδρύθηκε το 1947, με σκοπό την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη μέσα σε μια κοινή επιχείρηση, με βάση την ισότιμη συνεργασία. Στα χρόνια που ακολούθησαν, η ανάπτυξη της καλλιέργειας του ρυζιού στην περιοχή έδωσε ώθηση στην εξέλιξη του συνεταιρισμού, ο οποίος μεγάλωσε σε επίπεδο τόσο εγκαταστάσεων όσο και μελών. Σήμερα, στις εγκαταστάσεις του λειτουργούν συνολικά 4 ξηραντήρια και 42 silo των 1.000 tn, τα μέλη του ξεπερνούν τα 500 και θεωρείται ο κορυφαίος συνεταιρισμός του κλάδου στην Ελλάδα.

Τριτογενής τομέας

Για τις δημοτικές ενότητες Χαλάστρας και Αξιού, ο τομέας παροχής υπηρεσιών και το εμπόριο περιορίζονται σε τοπικό επίπεδο. Ο υγροβιότοπος του Δέλτα Αξιού δίνει τη δυνατότητα για περιορισμένη τουριστική ανάπτυξη. Αυτό προκύπτει από την ξεχωριστή σημασία του Δέλτα Αξιού και του ευρύτερου υγροβιότοπου, την εγγύτητα και την εύκολη πρόσβαση, το αυξημένο ενδιαφέρον για τουριστικές εμπειρίες που έχουν ως πυρήνα τη φύση.

Για τη δημοτική ενότητα Εχεδώρου, ο τριτογενής τομέας παραγωγικής δραστηριότητας είναι ο σημαντικότερος, καθώς έχει προσελκύσει το 47,5% των απασχολουμένων. Μεγαλύτερη συμμετοχή παρατηρείται στον κλάδο του χονδρικού και του λιανικού εμπορίου, ακολουθούν οι κλάδοι μεταφορών, αποθήκευσης και επικοινωνιών, καθώς και αυτοί των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών και της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας. Αντίθετα, οι κλάδοι της υγείας και της κοινωνικής μέριμνας, όπως και αυτός της εκπαίδευσης, εμφανίζουν τα χαμηλότερα ποσοστά απασχολουμένων.

Ο δήμος του πολιτισμού και του αθλητισμού

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι

Πολιτιστικοί σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στον Δήμο Δέλτα είναι οι εξής: Χορευτικό Χαλάστρας ΚΠΟΔΔ, Χορευτικό Συγκρότημα Ιωνίας και Νέων Μαλγάρων, Λαογραφικός Σύλλογος Σίνδου «Ο Ρόδακας», Σύλλογος Μικρασιατών Ιωνίας «Ηρόδοτος», Σύλλογος Μικρασιατών και άλλων προσφύγων «Το Φανάρι», Σύλλογος Ποντίων Διαβατών «Αλέξανδρος Υψηλάντης», Πολιτιστικός - Αθλητικός Σύλλογος Σίνδου «Εχέδωρος», Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Καλοχωρίου, Σύλλογος Γυναικών Αξιού, Πολιτιστικός Σύλλογος «Στέγη Γραμμάτων και Τέχνης Χαλάστρας», Μορφωτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Βραχιάς, Πολιτιστικός Σύλλογος Ανατολικού «Βαλμάδα», Σύλλογος Γυναικών Χαλάστρας «Η Χαλαίστρη», Πολιτιστικός Σύλλογος Οικιστών Εργατικών Κατοικιών Ιωνίας «Μακεδονία», Σύλλογος Γυναικών Διαβατών «Αθηνά», Σύλλογος Οικιστών Αγία Σοφίας «ΑΓΙΣΟ».

Λαογραφικός Σύλλογος Σίνδου «Ο Ρόδακας»

Ιδρύθηκε το 1992, με έδρα τη Σίνδο Θεσσαλονίκης. Σκοποί του είναι η καταγραφή, η διάσωση και η διάδοση των παραδοσιακών χορών, των ηθών και εθίμων της περιοχής της Σίνδου. Διαθέτει τέσσερα χορευτικά τμήματα, που συνολικά απασχολούν δημιουργικά πλέον των 100 ατόμων, με χορούς από τις περιοχές της Μακεδονίας, της Θράκης, της Μικράς Ασίας, της Ηπείρου, των νησιών και της Κρήτης.

Ο Λαογραφικός Σύλλογος Σίνδου «Ο Ρόδακας» έχει εμφανιστεί σε διάφορα φεστιβάλ και γιορτές ανά την Ελλάδα και το εξωτερικό (Ιταλία, Τουρκία, Βουλγαρία κ.α.). Διοργανώνει κάθε χρόνο εκδηλώσεις, που πλέον έχουν καταστεί θεσμοί για τη Σίνδο και την ευρύτερη περιοχή. Ενδεικτικά αναφέρουμε

Λαογραφικός Σύλλογος Σίνδου «Ο Ρόδακας». (Αρχείο συλλόγου)

το λαϊκό πανηγύρι της Καθαράς Δευτέρας, το πανηγύρι του Αγίου Δημητρίου στο ομώνυμο παρεκκλήσι της αγροτικής περιοχής Τσαλικόβου, το πανηγύρι του Αγίου Ραφαήλ στο ομώνυμο παρεκκλήσι της Σίνδου, κατά τη διάρκεια των οποίων τηρούνται διάφορα τοπικά έθιμα και γίνονται εκδηλώσεις μνήμης για την Άλωση της Πόλης, για την επέτειο της 25ης Μαρτίου 1821, για την επέτειο του Μακεδονικού Αγώνα κ.ά. Παράλληλα, ο σύλλογος διοργανώνει συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης, ομιλίες για επίκαιρα θέματα, για ζητήματα εκλαϊκευμένης ιατρικής, για δενδροφυτεύσεις, συναυλίες βυζαντινής μουσικής κ.ά.

Στο παρελθόν, ο Λαογραφικός Σύλλογος Σίνδου «Ο Ρόδακας» διοργάνωνε (σε συνεργασία με τον Δήμο Θεσσαλονίκης και την Ένωση Πολιτιστικών Φορέων Νομού Θεσσαλονίκης), στην παραλία του Λευκού Πύργου, παραδοσιακό χορευτικό αντάμωμα με τη συμμετοχή δεκάδων χορευτικών συλλόγων του Νομού Θεσσαλονίκης.

Ο «Ρόδακας» αποτελεί από το 1995 ιδρυτικό μέλος της Ένωσης Πολιτιστικών Φορέων Νομού Θεσσαλονίκης.

Σύλλογος Μικρασιατών και άλλων Προσφύγων «Το Φανάρι»

Ιδρύθηκε το 1999, έχει έδρα τα Διαβατά και στο λάβαρό του απεικονίζεται ο δικέφαλος αετός. Ο σύλλογος οργανώνει ορισμένες πάγιες εκδηλώσεις και δρώμενα, όπως διανομή και κοπή βασιλόπιτας τον Ιανουάριο, ψήσιμο και διανομή ψαριών την Κυριακή των Βαΐων, διανομή κόκκινων αβγών στον Ι. Ν. Αγίων Αναργύρων την Κυριακή του Πάσχα, γιορτή για την Ημέρα του Πατέρα τον Ιούνιο, επιμνημόσυνη δέηση και κατάθεση στεφάνων στο ηρώο για τους σφαγιασθέντες από τους Τούρκους Έλληνες της Μικράς Ασίας τον Σεπτέμβριο και παιδική γιορτή τον Δεκέμβριο. Επίσης, διοργανώνει εκδρομές και ομιλίες για διάφορα θέματα (ιστορικά, γενικού ενδιαφέροντος). Η σημαντικότερη ήταν η εκδρομή στις χαμένες πατρίδες, στην οποία συμπεριλαμβανόταν επίσκεψη στο Πατριαρχείο.

Από τις κορυφαίες εκδηλώσεις του συλλόγου ήταν η 1η Συνάντηση Προσφυγικών Σωματείων ΟΠΣΕ στα Διαβατά το 2003 και η 2η Συνάντηση Προσφυγικών Σωματείων ΟΠΣΕ, επίσης στα Διαβατά, το 2008, με κορυφαία ομιλήτρια την πρύτανη του Πανεπιστημίου Σορβόνης Ελένη Γλύκατζη - Αρβελέρ.

Ο σύλλογος διατηρεί τμήματα εκμάθησης ζωγραφικής για παιδιά 6-12 ετών, χορωδία ενηλίκων, καθώς και τμήμα εκμάθησης παραδοσιακών χορών. Τέλος, έχει διοργανώσει με επιτυχία θεατρικές παραστάσεις.

Σύλλογος Μικρασιατών και άλλων Προσφύγων «Το Φανάρι». (Αρχείο συλλόγου)

Σύλλογος Ποντίων Διαβατών «Αλέξανδρος Υψηλάντης»

Ιδρύθηκε το 1981 από πρόσφυγες πρώτης και δεύτερης γενιάς με μεράκι και πολλή αγάπη για το ποντιακό στοιχείο. Με το ίδιο μεράκι συνεχίζουν μέχρι σήμερα, ώστε να μείνουν άσβεστα τα ήθη και τα έθιμα των προγόνων τους, η παράδοση, η γλώσσα και η κουλτούρα, που με αυτοθυσία διατήρησαν στις αλησμόνητες πατρίδες και μετέφεραν με τον ξεριζωμό τους στη μητέρα Ελλάδα.

Σήμερα, στον σύλλογο λειτουργούν δύο χορευτικά τμήματα με παιδιά ηλικίας 7-18 χρόνων και ένα τμήμα ενηλίκων, τμήμα εκμάθησης ποντι-

ακής λύρας και ποντιακής διαλέκτου, ενώ βραχυπρόθεσμα τα μέλη ευελπιστούν στη συγκρότηση θεατρικής ομάδας. Δυναμική είναι η παρουσία του συλλόγου σε κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις εντός του δήμου και της Περιφέρειας, αλλά και εκτός των ορίων τους. Μάλιστα, τα δύο τελευταία χρόνια επεξέτεινε τις δραστηριότητές του στο εξωτερικό, συμμετέχοντας σε φεστιβάλ παραδοσιακών χορών σε γειτονικές χώρες, λαμβάνοντας σημαντικές διακρίσεις.

Σύλλογος Ποντίων Διαβατών «Αλέξανδρος Υψηλάντης». (Αρχείο συλλόγου)

Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Καλοχωρίου

Η θρακική κουλτούρα και παράδοση, όπως και τα ήθη και έθιμα των Θρακών αποτελούν κύριο αντικείμενο μελέτης του συλλόγου, που παρουσιάζει χορούς κυρίως από τη Θράκη και από άλλες περιοχές της Ελλάδας. Τα χορευτικά τμήματα απασχολούν ανθρώπους όλων των ηλικιών, δίνοντας έμφαση στην έρευνα των παραδοσιακών στοιχείων κάθε περιοχής, με τελικό στόχο την εξειδικευμένη σκηνική παρουσίασή τους, συνδυάζοντας χορό, τραγούδι και θεατρική αναπαράσταση δρωμένων.

Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Καλοχωρίου. (Αρχείο συλλόγου)

Αξιόλογες παραστάσεις που διοργανώθηκαν από τα ενήλικα χορευτικά τμήματα του συλλόγου ήταν οι «Εγνατία, η οδός του εμπορίου και του πολιτισμού», στην πολυτελή αίθουσα του Θεάτρου «Σωκράτης Καραντινός» της Μονής Λαζαριστών, «Καρυές - Β. Θράκη, τόπος μνήμης και πολιτισμού», «Εν Μακεδονία - Στιγμές του Μεγάλου Αγώνα», που αναφερόταν σε γεγονότα και εικόνες του Μακεδονικού Αγώνα, «Αναμνήσεις ενός Καθρέφτη - Από το συναξάρι του Βυζαντί-

Πολιτιστικός Σύλλογος «Στέγη Γραμμάτων και Τέχνης Χαλάστρας». (Αρχείο συλλόγου)

ου στην πενιά του ρεμπέτη» και, τέλος, η παράσταση-σταθμός για τον σύλλογο, «Ένας αιώνας Καλοχώρι», στο Θέατρο της Μονής Λαζαριστών. Εκτός από τις παραστάσεις σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, τα χορευτικά τμήματα συμμετείχαν σε διεθνή φεστιβάλ στη Γαλλία το 2003, στη Σερβία το 2015 και την Προύσα της Τουρκίας, στο «Golden Karagoz».

Μέσα από τις δραστηριότητές του, ο σύλλογος συμβάλλει στην αναβίωση παραδοσιακών εθίμων του χωριού, ενώ συμμετέχει σε πλήθος φιλανθρωπικών εκδηλώσεων. Επίσης, διοργανώνει το Φεστιβάλ «Κασκάρκα», το τελευταίο Σαββατοκύριακο του Σεπτεμβρίου κάθε χρόνο, με τη συμμετοχή χορευτικών τμημάτων από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, καθώς και τα «Καλοχωρίτικα», που διεξάγονται στην πανήγυρη του πολιούχου Αγίου Γεωργίου.

Πολιτιστικός Σύλλογος «Στέγη Γραμμάτων και Τέχνης Χαλάστρας»

Πρόκειται για μη κερδοσκοπικό σύλλογο, που ιδρύθηκε το 2009 και έχει έδρα το δημοτικό διαμέρισμα Χαλάστρας του Δήμου Δέλτα. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) και οι όροι λειτουργίας και οι διατάξεις του διέπονται από καταστατικό.

Ο σύλλογος διατηρεί χορωδία, με πολλές εμφανίσεις τόσο εντός όσο και εκτός Ελλάδας, και από τον Οκτώβριο του 2018 συνεργάζεται με το Αριστοξένειο Ωδείο. Επιπλέον, ασχολείται με φιλανθρωπικές δραστηριότητες, με κορυφαία τη συγκέντρωση αγαθών πρώτης ανάγκης για την «Κιβωτό του Κόσμου», το 2016.

Η «Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Χαλάστρας» επιχορηγήθηκε για πρώτη φορά επί δημαρχίας του αείμνηστου Νικολάου Γιουτίκα και συνεχίζει μέχρι σήμερα.

Μορφωτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Βραχιάς

Ιδρύθηκε το 1980 και αποτελείται από 60 ενεργά μέλη. Δραστηριοποιείται κυρίως στην εκμάθηση παραδοσιακών χορών από όλη την Ελλάδα. Τα τρία χορευτικά τμήματα (παιδικό, εφηβικό, μεικτό) συμμετέχουν σε φεστιβάλ. Στις εγκαταστάσεις του λειτουργεί δανειστική βιβλιοθήκη, η οποία εμπλουτίζεται κάθε χρόνο με καινούργια βιβλία.

Πολιτιστικός Σύλλογος Ανατολικού «Βαλμάδα»

Το 1978, μια ομάδα νέων και ανήσυχων ανθρώπων δημιούργησε τον Εκπολιτιστικό Σύλλογο Νεολαίας Ανατολικού, όπως ήταν η αρχική ονομασία του, με σκοπό την προώθηση της εθνικής παράδοσης μέσα από την εκμάθηση παραδοσιακών χορών και την αναβίωση εθίμων. Σήμερα, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ανατολικού μετρά περί τα 150 ενεργά μέλη, τα οποία συμμετέχουν στα τμήματα παραδοσιακών χορών, μοντέρνου χορού, φιλαρμονικής και θεατρικής ομάδας. Είναι παρών όχι μόνο σε όλες τις εκδηλώσεις και τις επετείους της χώρας μας με αναβίωση εθίμων, αλλά εκπροσωπεί επάξια την Ελλάδα σε φεστιβάλ του εξωτερικού, στα οποία έχει κληθεί τα τελευταία 10 και πλέον χρόνια. Τουρκία, Αυστρία, Ουγγαρία, Βοσνία και Ιταλία είναι μερικές από τις χώρες που έχουν φιλοξενήσει τον σύλλογο. Μάλιστα, εκτός από το παραδοσιακό κομμάτι, τα τελευταία χρόνια έχει βάλει κάτω από τη σκέπη του και άλλες δράσεις και δραστηριότητες, όπως η ενόργανη γυμναστική και το τάε κβον ντο.

Κάθε χρόνο, ο σύλλογος λαμβάνει μέρος σε διάφορα φεστιβάλ, εντός και εκτός Ελλάδας. Πριν από τέσσερα χρόνια πήρε μέρος στο πρόγραμμα LEADER, εμπλουτίζοντας τη συλλογή του με παραδοσιακές φορεσιές και μουσικά όργανα, ενώ το 2019 προσπαθεί να κάνει το ίδιο με ένα καινούργιο πρόγραμμα που ήδη «τρέχει», εξασφαλίζοντας αυτή τη φορά κοσμήματα για την ιματιοθήκη, καθώς και ένα λεύκωμα με στοιχεία και φωτογραφίες του τόπου.

Σύλλογος Γυναικών Χαλάστρας «Χαλαίστρη»

Ο Σύλλογος Γυναικών Χαλάστρας λειτουργεί άτυπα εδώ και 25 χρόνια. Επίσημα ξεκίνησε η λειτουργία του με την έκδοση καταστατικού το 2009, ενώ σήμερα αριθμεί περίπου 290 μέλη. Πρόκειται για έναν σύλλογο με φιλανθρωπικές ανησυχίες, καθώς κύριο μέλημά του είναι η φιλανθρωπική δράση, η αλληλεγγύη και η βοήθεια των αδύναμων μελών της κοινωνίας.

Τον Απρίλιο του 2018 ο Σύλλογος Ανατολικού «Βαλμάδα». γιόρτασε τα 40 χρόνια λειτουργίας και δράσης με μια μεγάλη εκδήλωση στην Αίθουσα Τελετών ΑΠΘ. (Αρχείο συλλόγου)

Η συνεισφορά του συλλόγου στην τοπική κοινωνία είναι αξιέπαινη. Διατηρώντας άριστες σχέσεις με το Κέντρο Υγείας Χαλάστρας και το ΕΠΑ.Λ., τα μέλη του συχνά παρέχουν οικονομική στήριξη, είτε από

Πολιτιστικός σύλλογος Ανατολικού «Βαλμάδα». (Αρχείο συλλόγου)

Άνω: Σύλλογος Γυναικών Χαλάστρας «Χαλαίστρη» (Αρχείο συλλόγου)

Κάτω: Σύλλογος Γυναικών Καλοχωρίου «Η Εστία». (Αρχείο συλλόγου)

ιδίους πόρους είτε οργανώνοντας φιλανθρωπικές εκδηλώσεις με σκοπό τη συγκέντρωση χρημάτων. Όντας ευαισθητοποιημένος σε θέματα κοινωνικής πολιτικής, στις δράσεις του συμπεριλαμβάνονται εκδηλώσεις φιλανθρωπικού, κοινωνικού και πολιτιστικού χαρακτήρα, όπως μπαζάρ, συναυλίες, ομιλίες, λαχειοφόροι αγορές, δωρεές, εκδρομές και εορταστικές εκδηλώσεις.

Σύλλογος Γυναικών Καλοχωρίου «Η Εστία»

Ιδρύθηκε το 2015 και αριθμεί περίπου 350 μέλη. Ασχολείται με θέματα που αφορούν στη σύγχρονη γυναίκα και τη σύγχρονη κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, λοιπόν, κινούνται και οι δραστηριότητές του: ενημερώσεις σε θέματα υγείας (καρκίνος του μαστού, εμβόλιο για τον καρκίνο της μήτρας κ.λπ.), δωρεάν τεστ ΠΑΠ για όλες τις γυναίκες του Καλοχωρίου σε συνεργασία με το Κέντρο Υγείας Ιωνίας, εκδηλώσεις για κοινωνικά ζητήματα, όπως η ενδοοικογενειακή βία και η κακοποίηση των γυναικών, φιλανθρωπικές εκδηλώσεις (παζάρι υπέρ της «Εύνοιας», αποστολή υλικού και επίσκεψη στην «Κιβωτό του Κόσμου» στην Πωγωνιανή Ιωαννίνων, συλλογή και προώθηση ρούχων, παπουτσιών κ.λπ. σε ευπαθείς ομάδες, συλλογή καπακιών για αγορά

αμαξιδίων για ΑμεΑ, σεμινάρια αυτοάμυνας, βιβλιοδεσίας κ.λπ., εκθέσεις φωτογραφίας και χειροτεχνίας. Επίσης, διοργανώνει κάθε χρόνο γιορτή για τα παιδιά, με κουκλοθέατρο και μουσικοκινητικά παιχνίδια.

Στον σύλλογο λειτουργούν τμήματα γυμναστικής, ορθοσωμικής, γιόγκα, χειροτεχνίας, ραπτικής, πλεξίματος και θεατρικής αγωγής, καθώς και φιλοξενούμενα τμήματα του ΚΑΠΗ. Τέλος, συμμετέχει σε εκδηλώσεις του δήμου, όπως η «Οικογιορτή» του Γαλλικού ποταμού, το άναμμα του χριστουγεννιάτικου δέντρου κ.ά.

Σύλλογος δράσεων και πολιτισμού «Η Χαλάστρα». (Αρχείο συλλόγου)

Σύλλογος Δράσεων και Πολιτισμού «Η Χαλάστρα»

Ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 2015, με έδρα τη Χαλάστρα. Διοργανώνει επιστημονικές ημερίδες, διαλέξεις, ανοιχτές γιορτές, την αναβίωση ηθών και εθίμων του τόπου κ.ά. Τα μέλη του ξεπερνούν τα 120 και οι φίλοι του, που δραστηριοποιούνται στα διάφορα τμήματα, είναι πάνω από 250.

Εκτός των τμημάτων εκμάθησης παραδοσιακών χορών λειτουργούν και τμήματα θεάτρου, ζωγραφικής, λάτιν χορών, αγιογραφίας και ντεκουπάζ. Επίσης, διατηρεί δανειστική βιβλιοθήκη με περίπου 600 τίτλους από τους οποίους οι 220 είναι δωρεά της Δημοτικής Βιβλιοθήκης του Δήμου Θεσσαλονίκης. Στον ίδιο χώρο γίνονται βιβλιοπαρουσιάσεις, δράσεις φιλαναγνωσίας, ημερίδες και άλλες εκδηλώσεις και γιορτές.

Καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, τα τμήματα παραδοσιακών χορών παίρνουν μέρος σε φεστιβάλ. Στις ετήσιες εκδηλώσεις του συλλόγου εντάσσεται η χριστουγεννιάτικη γιορτή «Από τα παιδιά… για τα παιδιά», ενώ το τελευταίο τριήμερο του Μαΐου πραγματοποιείται η κορυφαία εκδήλωση της χρονιάς, «Χαλάστρας δρώμενα», η οποία σημαίνει και τη λήξη των δραστηριοτήτων του εν όψει καλοκαιριού, με την παρουσίαση όλων των τμημάτων παραδοσιακών χορών, αλλά και το ανέβασμα παραστάσεων από τις θεατρικές ομάδες παιδιών και ενηλίκων. Παράλληλα, οργανώνεται έκθεση με έργα ζωγραφικής, αγιογραφίας και ντεκουπάζ των αντίστοιχων τμημάτων του συλλόγου.

Σύλλογος Πολιτισμού και Παράδοσης Κυμίνων

Ο Σύλλογος Πολιτισμού και Παράδοσης Κυμίνων αποτελεί τη συνέχεια των φορέων πολιτισμού στα Κύμινα, του Μορφωτικού και Πολιτιστικού Συλλόγου Κυμίνων και του Πνευματικού Πολιτιστικού Κέντρου Κυμίνων. Σκοπός του είναι η διατήρηση της παράδοσης, η μεταλαμπάδευση των εθίμων του τόπου και η δημιουργία διαφόρων ομάδων που προάγουν τον πολιτισμό (παραδοσιακού χορού, θεάτρου, μουσικής, ζωγραφικής κ.ά.). Παράλληλα, έχει να επιδείξει φιλανθρωπικό, εθελοντικό και οικολογικό έργο, οργανώνοντας και συμμετέχοντας σε δράσεις, εκδηλώσεις, ομιλίες και γιορτές καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Το ζωντανότερο κομμάτι του συλλόγου, τα τμήματα παραδοσιακών χορών, είναι πολυάριθμα, με ενεργό παρουσία σε τοπικές αλλά και σε μεγαλύτερης εμβέλειας εκδηλώσεις, τόσο εντός Ελλάδας όσο και στο εξωτερικό (Ιταλία, Ουγγαρία, Πορτογαλία, Πολωνία, Τουρκία, Σερβία, Βουλγαρία, Ρουμανία και Μαυροβούνιο). Λειτουργούν έξι τμήματα, όπου συμμετέχουν

Σύλλογος Πολιτισμού και Παράδοσης Κυμίνων.
(Αρχείο συλλόγου)

πάνω από 150 χορευτές διαφόρων ηλικιών. Κύριο μέλημα είναι η καταγραφή, η μελέτη και η εκμάθηση των χορών του τόπου και άλλων περιοχών.

Εδώ και χρόνια έχει ξεκινήσει προσπάθεια για την καταγραφή των δημοτικών τραγουδιών της περιοχής. Πρώτος καρπός αυτής της προσπάθειας είναι ένα διπλό CD από το Πνευματικό Πολιτιστικό Κέντρο Κυμίνων με τραγούδια και μουσική παιγμένα με τα κατεξοχήν μουσικά όργανα του τόπου, τον ζουρνά και το νταούλι. Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει δοθεί και στην παραδοσιακή ιματιοθήκη, που σήμερα φιλοξενεί 200 φορεσιές από διάφορες περιοχές, καθώς και στη διάσωση και ψηφιοποίηση παλιών φωτογραφιών.

Εξίσου δραστήρια και δημιουργική είναι η θεατρική ομάδα «Καινά Δαιμόνια», που συγκροτήθηκε το 1996 και έχει ανεβάσει έργα Ελλήνων και ξένων δημιουργών, τα οποία έχει παρουσιάσει σε διάφορα μέρη, όπως το Πανελλήνιο Φεστιβάλ Διστόμου (όπου απέσπασε βραβεία), η Πολίχνη, η Σίνδος, η Ευκαρπία, η Χαλάστρα, τα Νέα Μάλγαρα, η Βραχιά, το Ανατολικό, το Άδενδρο κ.ά. Κορυφαίες εκδηλώσεις του συλλόγου είναι το κυμινιώτικο πανηγύρι, η «Γουρουνοχαρά», ο «Ντουντουλός», τα σεμινάρια παραδοσιακών χορών και οι παραστάσεις της θεατρικής ομάδας.

Από τον Νοέμβριο του 2017, ο Σύλλογος Πολιτισμού και Παράδοσης Κυμίνων διατηρεί πολιτιστικό κέντρο και προσπαθεί με τα τμήματά του να δώσει διέξοδο σε μικρούς και μεγάλους πολίτες της τοπικής κοινωνίας.

Λαογραφικός Σύλλογος Καλοχωριτών Ανατολικής και Βόρειας Θράκης «Κασκάρκα»

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 2016 από μια ομάδα νέων που, γεμάτοι όρεξη, θέλησαν να καλλιεργήσουν, να διατηρήσουν και να προβάλουν την πολιτιστική ταυτότητα των Καλοχωριτών της ανατολικής και της

βόρειας Θράκης. Έκτοτε συμμετέχει και διοργανώνει πολιτιστικές εκδηλώσεις, με σκοπό την ανάδειξη και τη διάδοση της παράδοσης και του πολιτισμού.

Στον σύλλογο λειτουργούν τμήματα παραδοσιακών χορών, καθώς και υφαντικής σε παραδοσιακό αργαλειό. Στα τρία χρόνια δράσης του έχει καταφέρει να δημιουργήσει ένα αρχείο με πλούσιο υλικό από τραγούδια και παλιές φωτογραφίες, αλλά και ένα βεστιάριο με φορεσιές-πιστά αντίγραφα από όλες τις περιοχές καταγωγής των Καλοχωριτών, το οποίο διαρκώς εμπλουτίζεται.

Το 2018, ο σύλλογος άνοιξε με μεγάλη επιτυχία το 8ο Πανελλήνιο Αντάμωμα Ανατολικορωμυλιωτών στο φράγμα της Θέρμης, αναβιώνοντας το έθιμο της «Ρουμπάνας», ενώ διοργάνωσε το 7ο Πανελλήνιο Αντάμωμα Ζαλουφιωτών Αρβανιτών στο Καλοχώρι, καθώς και το πανηγύρι προς τιμήν του Αγίου Μοδέστου, όπως κάθε χρόνο.

Σύλλογος Μικρασιατών Ιωνίας «Ηρόδοτος»

Ιδρύθηκε το 1999 με έδρα τη Νέα Μαγνησία του τότε Δήμου Ιωνίας (νυν Δήμος Δέλτα). Τον Φε-

Σύλλογος Μικρασιατών Ιωνίας «Ηρόδοτος». (Αρχείο συλλόγου)

βρουάριο του 2003 ξεκίνησε η λειτουργία του και γρήγορα οι κάτοικοι της Ιωνίας, Μικρασιάτες στην πλειονότητά τους, τον υποδέχθηκαν με ενθουσιασμό και τον περιέβαλαν με αγάπη, ενώ πολλοί εξ αυτών έγιναν μέλη του μέσω τμημάτων χορωδίας (χοράρχης: Βασίλης Κασούρας), χορευτικών τμημάτων ενηλίκων και παίδων (χοροδιδάσκαλος: Μα-

Λαογραφικός Σύλλογος Καλοχωριτών Ανατολικής και Βόρειας Θράκης «Κασκάρκα». (Αρχείο συλλόγου)

Στιγμιότυπο από την τιμητική εκδήλωση για τα 40 χρόνια του Χορευτικού Χαλάστρας ΚΠΟΔΔ στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης. (Αρχείο συλλόγου)

ρία Αλεξίου), χειροτεχνίας και ζωγραφικής, της θεατρικής ομάδας (θεατρολόγος: Μαριάννα Ντομάζη) και τμημάτων εκμάθησης παραδοσιακών οργάνων (Βασίλης Κασούρας). Με τη διοργάνωση εκδηλώσεων, διαλέξεων και ομιλιών για θέματα ιστορικά, ιατρικά, κοινωνικά κ.ά., ο σύλλογος συμβάλλει στα πολιτιστικά και τα κοινωνικά δρώμενα του τόπου. Η διατήρηση της μνήμης των αλησμόνητων πατρίδων, η διάδοση της ιστορίας, η προβολή και η διάσωση των παραδόσεων των Μικρασιατών, καθώς και η κληροδότησή τους στις νεότερες γενιές είναι μερικοί από τους σημαντικότερους στόχους του.

Χορευτικό Χαλάστρας ΚΠΟΔΔ

Ιδρύθηκε το 1978, ως τμήμα του Κέντρου Νεότητας, και από το 2010 υπάγεται στον Κοινωνικό και Πολιτιστικό Οργανισμό Δήμου Δέλτα. Σήμερα διατηρεί 15 τμήματα παραδοσιακού χορού, θεάτρου και παραδοσιακής μουσικής. Οι χορευτές και τα μέλη του ξεπερνούν τα 350 άτομα, τα οποία δραστηριοποιούνται στα πολιτιστικά τμήματα και στις εθελοντικές ομάδες διοργάνωσης εκδηλώσεων και φεστιβάλ. Κάθε χρόνο, το Χορευτικό Χαλάστρας διοργανώνει τα «Ρουγκάτσια» (αρχή του έτους), το Παιδικό Φεστιβάλ (Φεβρουάριος), τα «Λαζαρίτικα» (πριν από το Πάσχα), την «Τζαμάλα» (τέλη Ιουνίου). Η δράση του είναι σημαντική σε ελληνικά φεστιβάλ όλον τον χρόνο, καθώς και στα διεθνή φεστιβάλ κάθε καλοκαίρι. Το 2018 γιόρτασε τα 40 χρόνια δράσης του με μια μεγάλη εκδήλωση στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης.

Χορευτικό Συγκρότημα Ιωνίας και Μαλγάρων

Ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1989 και αποτελείται από 80 χορευτές όλων των ηλικιών. Χορεύει χορούς από όλες τις περιοχές της Ελλάδας και την Κύπρο. Ειδικότερα, παρουσιάζει χορούς από τη Μακεδονία, τη Θράκη, την Ανατολική Ρωμυλία, την Ήπειρο και τη Θεσσαλία, τα νησιά του Αιγαίου και του Ιο-

νίου Πελάγους, την Κρήτη, τη Μικρά Ασία, τον Εύξεινο Πόντο, καθώς και λαϊκούς ελληνικούς χορούς. Διαθέτει φορεσιές πολλών ελληνικών περιοχών, οι οποίες είναι πιστά αντίγραφα των αυθεντικών. Έχει λάβει μέρος σε εκδηλώσεις και φεστιβάλ τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και στο εξωτερικό.

Σύλλογος «Παιδικά Όνειρα»

Πρόκειται για σύλλογο γονέων, κηδεμόνων και φίλων παιδιών με ειδικές ανάγκες στη δημοτική κοινότητα Νέων Μαλγάρων του Δήμου Δέλτα. Είναι το αποτέλεσμα της γενναίας προσπάθειας λίγων γονέων, κυρίως μητέρων, να βρουν λύσεις και βοήθεια στα καθημερινά προβλήματα. Ως ιδέα βρήκε γρήγορα υποστηρικτές, φτάνοντας πολύ σύντομα τα 270 και πλέον μέλη, τα περισσότερα ενεργά.

Τα «Παιδικά Όνειρα» δραστηριοποιούνται σε όλα τα επίπεδα, για την ενημέρωση, την υποδοχή και στήριξη γονέων, τις εκδηλώσεις (ετήσιος χορός, χριστουγεννιάτικο δέντρο) και τις κατασκευές των μελών (μπρελόκ, ρόδια, λαμπάδες, κέρινες εικόνες).

Στον χώρο του Νηπιαγωγείου Νέων Μαλγάρων λειτουργούν τμήματα εργοθεραπείας και λογοθεραπείας, καθώς και τμήμα ψυχολογικής υποστήριξης και θεραπείας.

Ο σύλλογος έχει ενταχθεί στην Πανελλήνια Ομοσπονδία Γονέων και Κηδεμόνων Ατόμων με Αναπηρίες (ΠΟΣΓΚΑμεΑ) και την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ). Επίσης, έλαβε μέρος σε πανελλήνια στατιστική έρευνα που διεξήγαγε το «Χαμόγελο του Παιδιού». Βασικός σκοπός του είναι να ικανοποιεί όλες τις ανάγκες σε ένα σύγχρονο ιδιόκτητο κτίριο, το οποίο θα διαθέτει αίθουσες θεραπειών, συνεδρίων, ψυχαγωγίας και εκπαίδευσης. Στόχος του παραμένει η κατασκευή ξενώνα, που θα φιλοξενεί τα παιδιά για όσο διάστημα τελούν σε αδυναμία οι γονείς τους, αλλά και μόνιμα. Το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης παραχώρησε οικόπεδο για τις ανάγκες του συλλόγου, ενώ το 2018 ξεκίνησαν οι μελέτες για τη δημιουργία Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρία.

Ο σύλλογος διοργανώνει χριστουγεννιάτικο και πασχαλινό φιλανθρωπικό μπαζάρ, όπου οι εθελοντές και οι εθελόντριες του Συλλόγου Γονέων, Κηδεμόνων και Φίλων Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες εκθέτουν τις χειροποίητες δημιουργίες τους για καλό σκοπό.

Πολιτιστικός Σύλλογος Οικιστών Εργατικών Κατοικιών Ιωνίας «Μακεδονία»

Ο σύλλογος αναφέρεται στις 4 Μαρτίου 1997 με την επωνυμία «Σύλλογος Οικιστών Εργατικών Κατοικιών Ιωνίας Θεσσαλονίκης "Μακεδονία"», ενώ στις 30 Δεκεμβρίου 2004 έγινε τροποποίηση του ονόματος σε «Πολιτιστικός Σύλλογος Οικιστών Εργατικών Κατοικιών Ιωνίας Θεσσαλονίκης "Μακεδονία"».

Οι δραστηριότητές του σχετίζονται με τη δημιουργία χορευτικών (παιδικών, εφήβων, ενηλίκων), την παρουσία σε εκδηλώσεις δήμων και συλλόγων με τη συμμετοχή των οικιστών και της ευρύτερης περιοχής, στον αύλειο χώρο του οικισμού. Επίσης, διοργανώνει εκδηλώσεις για τους μαθητές τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά. εκδρομές και επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, σε μοναστήρια κ.α.

Φωτογραφία του Συλλόγου «Παιδικά Όνειρα» από χριστουγεννιάτικο μπαζάρ που διοργάνωσε. (Αρχείο συλλόγου)

Αθλητισμός

Ο Τομέας Αθλητισμού ανήκει κυρίως στη Δημοτική Επιχείρηση και ο επιτελικός σχεδιασμός στις υπηρεσίες του δήμου. Στις αρμοδιότητές του περιλαμβάνονται η διεξαγωγή αθλητικών εκδηλώσεων, τουρνουά και αγώνων διαφόρων αθλημάτων (μπάσκετ, ποδόσφαιρο κ.λπ.), προγράμματα εκμάθησης, η διάδοση του αθλητικού πνεύματος, η προβολή της αθλητικής παράδοσης, η υλοποίηση του προγράμματος «Αθλητισμός για όλους».

Οι αθλητικοί σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στην περιοχή είναι οι εξής: Αθλητικός Σύλλογος Ιωνικός, Αθλητικός Όμιλος Μαγνησιακός Ιωνίας, ΑΕΣΝ Μέγας Αλέξανδρος Καλοχωρίου, ΜΑΟ Μέγας Αλέξανδρος Καλοχωρίου, Φιλοπροοδευτικός Σύλλογος Ομόνοια Σίνδου, Αθλητική Ένωση Νέων Σίνδου, Αθλητικός Σύλλογος Αστέρας Σίνδου, ΓΑΣ Μακεδονία Σίνδου, Αθλητικός Σύλλογος Αρτέμιδα Καλοχωρίου, Α.Σ. ΤΑΕ ΚΒΟΝ ΝΤΟ Ελπίδες Καλοχωρίου, ΜΦΑΟΦ Χαλάστρας «Καμπανιακός», Α.Σ. Καμπανιακός Χαλάστρας, ΑΜΣ Πύργος Χαλάστρας, Α.Σ. SHOTOKAN KARATE DO Χαλάστρας, Α.Σ. Ελπίδες Χαλάστρας, ΜΑΣ Ολυμπιακός Κυμίνων, Α.Σ. Μακεδόνες Αξιού, Αθλητική Ένωση Αξιού Δ. Δέλτα, ΑΠΣ ΠΑΟΚ Κυμίνων - Μαλγάρων, ΑΠΣ Ν. Μαλγάρων «Εθνικός», ΑΓΣ ΤΑΕ ΚΨΟΝ DO Κυμίνων - Ν. Μαλγάρων «Αναγέννηση», Ιππικός Σύλλογος Ελεύθερης Ιππασίας Δ. Εχεδώρου «Άγιος Δημήτριος», Φ.Σ. Αξιός Ανατολικού, ΜΑΣ Μέγας Αλέξανδρος Βραχιάς, Α.Σ. Μύθοι Χαλάστρας, ΠΑΟ Κατασκηνωτών Αθιγγάνων Αγίας Σοφίας Εχεδώρου, Αθλητικός Σύλλογος Αρμονία Δήμου Δέλτα, Αθλητικός Όμιλος Άτλας Δήμου Δέλτα, Αθλητικός Σύλλογος Πολεμικών Τεχνών Διαβατών - Ν. Μαγνησίας «Ίωνας», Μακεδόνες Αξιού, Ιωνικός Διαβατών.

Στη φωτογραφία, Παναθηναϊκός και Καμπανιακός λίγο πριν από τον μεταξύ τους αγώνα. Διακρίνονται από αριστερά (καθήμενοι): Ιππέκης, Ρούπας, Γονιός, Γκιζάρης, Στεφανάκης, Θεοδοσιάδης. Όρθιοι από αριστερά: ο μικρός Δημήτρης Κούσης, οι Τσάρτσαλης, Οικονόμου, Λιβαθηνός, Δομάζος, Καλούδης, Πούλιος, Κόντσος, Οικονόμου, Μπούρας, Βακάλης, Βαλλιάνος, Αλβαρέζ, Κουκουτσέλας, Κίζας, Ελευθεράκης, Ελευθεριάδης. (Από το αρχείο του Κώστα Τσιότσκα)

Καμπανιακός (ποδόσφαιρο)

Ο Καμπανιακός ΜΦΑΟ είναι αθλητικό σωματείο με έδρα τη Χαλάστρα. Διαθέτει ποδοσφαιρικό τμήμα, το οποίο είναι από τα ιστορικότερα της ΕΠΣ Μακεδονίας. Ιδρύθηκε το 1964, ύστερα από τη συγχώνευση των τοπικών συλλόγων Α.Ε. Χαλάστρας και Όλυμπος Πύργου, που συμμετείχαν στο πρωτάθλημα της ΕΠΣΜ. Επίσημο έτος ίδρυσής του είναι το 1947 (αυτό της Α.Ε. Χαλάστρας, που εγγράφηκε στην ΕΠΣΜ και την ΕΠΟ το 1955). Την περίοδο 1975-1976 αγωνίστηκε στη Β΄ Εθνική, ενώ την επόμενη υποβιβάστηκε. Την ίδια περίοδο, στον πρώτο γύρο του Κυπέλλου Ελλάδας τέθηκε αντιμέτωπος με τον Παναθηναϊκό, από τον οποίο απέσπασε ισοπαλία 1-1 στην κανονική διάρκεια του αγώνα, δεχόμενος γκολ στο 90ό λεπτό και χάνοντας τελικά στα πέναλτι με 3-1.

Αρκετοί παίκτες του Καμπανιακού αγωνίστηκαν σε κορυφαίους συλλόγους των μεγάλων κατηγοριών του ελληνικού ποδοσφαίρου, κάποιοι εκ των οποίων στην Α΄ Εθνική (Γ. Νασιόπουλος, Φ. Κηπουρός, Ν. Ζαπρόπουλος, Ν. Τσίμπος, Ι. Ζαπρόπουλος,

Χρ. Κελπέκης, Γ. Σίσκος, Στ. Βαγγελόπουλος, Στ. Μαντζιούνης, Στ. Χαχούδης, Ν. Τσιαβδάρης, Κ. Σιαντρόπουλος και Γ. Λαγκώνας).

Την αγωνιστική περίοδο 2018-2019, ο Καμπανιακός αγωνίζεται στη Δ΄ Εθνική.

Λύκοι Καλοχωρίου

Ένα από τα πλέον γνωστά αθλητικά σωματεία της περιοχής, με επιτυχίες και παρουσία στις εθνικές επαγγελματικές κατηγορίες του ποδοσφαίρου, είναι οι Λύκοι Καλοχωρίου, που έγιναν γνωστοί με την ονομασία ΗΛΤΕΞ Λύκοι. Ιδρύθηκαν στο Καλοχώρι το 1982 από κατοίκους και ερασιτέχνες αθλητές της περιοχής, επιλέγοντας το συγκεκριμένο όνομα εξαιτίας της συμπάθειας των ιδρυτών του συλλόγου προς την αγγλική ποδοσφαιρική ομάδα Γουλβς.

Η ιστορία τους άλλαξε μετά την εξαγορά της ομάδας, το 1988, από τον επιχειρηματία Κώστα Ηλιάδη, που τη συγχώνευσε με τον Δία Αμπελοκήπων, μετονομάζοντάς την σε «Δίας - Λύκοι», και την ενέταξε στην ΕΠΣΜ. Το 1993, η ομάδα μετονομάστηκε σε «ΗΛΤΕΞ Λύκοι» (η ΗΛΤΕΞ ήταν μία από τις επιχειρήσεις του Κ. Ηλιάδη) και αγωνιζόταν στις εθνικές ποδοσφαιρικές κατηγορίες και στη Δ΄ Εθνική. Το 1996 κέρδισε την άνοδο στη Γ΄ Εθνική και μετατράπηκε σε ΠΑΕ.

Την πρώτη σεζόν της στη Γ΄ Εθνική, η ομάδα προβιβάστηκε στη Β΄ Εθνική, όπου αγωνίστηκε για δύο σερί χρόνια. Έως το 2005, όταν ο σύλλογος διαλύθηκε, είχε σταθερή παρουσία στις εθνικές κατηγορίες (2 φορές στη Β΄ Εθνική, 6 στη Γ΄ Εθνική, 4 στη Δ΄ Εθνική). Σημαντικότερη επιτυχία της αποτέλεσε η συμμετοχή της στα προημιτελικά του Κυπέλλου Ελλάδας το 1998-1999, όπου αποκλείστηκε δύσκολα από τον Ηρακλή, ενώ το 2001-2002 ήταν φιναλίστ του Κυπέλλου ΕΠΣΜ, χάνοντας στον τελικό από τον Φοίνικα Πολίχνης.

Στη σύντομη, αλλά εντυπωσιακή πορεία των Λύκων, με τη φανέλα τους αγωνίστηκαν αρκετοί ποδοσφαιριστές εγνωσμένης αξίας, με πιο γνωστό τον Βασίλη Δημητριάδη. Η παρακαταθήκη τους στο Καλοχώρι είναι το γήπεδο «Στέλιος Ηλιάδης», το οποίο εγκαινιάστηκε το 1996 και ήταν ένα από τα πλέον σύγχρονα σε όλες τις εθνικές κατηγορίες, ενώ αντίστοιχης ποιότητας ήταν και οι προπονητικές εγκαταστάσεις του συλλόγου.

Το γήπεδο «Στέλιος Ηλιάδης» εγκαινιάστηκε τον Οκτώβριο του 1996. Διέθετε σκεπαστές εξέδρες, χλοοτάπητα, προβολείς και σύγχρονες προπονητικές εγκαταστάσεις. (Φωτογραφία: stadia.gr)

Πέρα από τις γνωστότερες και πιο επιτυχημένες ποδοσφαιρικές ομάδες της περιοχής, τους Λύκους και τον Καμπανιακό, κι άλλοι αθλητικοί σύλλογοι έχουν διαγράψει παρουσία στη Γ΄ και τη Δ΄ Εθνική. Η Ομόνοια Σίνδου, ο Μέγας Αλέξανδρος Εχεδώρου - Καλοχωρίου, ο Ολυμπιακός Κυμίνων και ο Εθνικός Μαλγάρων έχουν αγωνιστεί στις εθνικές κατηγορίες, ενώ έχουν σημειώσει επιτυχίες και στα πρωταθλήματα της ΕΠΣΜ. Μάλιστα, η Ομόνοια Σίνδου κατέκτησε το Κύπελλο ΕΠΣΜ την περίοδο 1982-1983 και ο Ολυμπιακός Κυμίνων κέρδισε το τρόπαιο το 2011-2012.

Τη σεζόν 2018-2019, ο Ολυμπιακός Κυμίνων είναι η ποδοσφαιρική ομάδα από τον Δήμο Δέλτα που αγωνίζεται στην υψηλότερη κατηγορία (Γ΄ Εθνική).

Αστέρας Σίνδου (μπάσκετ)

Ο Αστέρας Σίνδου δραστηριοποιείται σε μπάσκετ και βόλεϊ. Ιδρύθηκε το 1988 και διατηρεί 13 τμήματα όλων των ηλικιών. Στόχος της δουλειάς των ακαδημιών του συλλόγου είναι η καλλιέργεια της αθλητικής παιδείας, της συνεργασίας και του αθλητικού πνεύματος, ταυτόχρονα με την ψυχαγωγία των αθλητών.

Ο Ολυμπιακός Κυμίνων, που αγωνίζεται στη Γ' Εθνική ποδοσφαίρου. (Αρχείο συλλόγου)

Το ανδρικό τμήμα μπάσκετ του Αστέρα Σίνδου είναι από τα πιο επιτυχημένα στην περιοχή του Δήμου Δέλτα και αγωνίζεται τα τελευταία χρόνια στη Γ' Εθνική.

Ιωνικός Ιωνίας (μπάσκετ, βόλεϊ)

Ο Ιωνικός Ιωνίας (γνωστός και ως Ιωνικός Διαβατών) ιδρύθηκε το 1985 και αγωνίζεται στην ομώνυμη περιοχή. Το τμήμα μπάσκετ του πρωταγωνίστησε στα ερασιτεχνικά πρωταθλήματα της ΕΚΑΣΘ στον Νομό Θεσσαλονίκης καθ' όλη τη διάρκεια της πολύχρονης διαδρομής του, αγωνίστηκε σε εθνικές κατηγορίες, ενώ σημαντική είναι η ανάπτυξη νέων αθλητών στις ακαδημίες του. Σε αυτές έχουν ενταχθεί νέοι από την ευρύτερη περιοχή, οι οποίοι έρχονται σε επαφή με τα βασικά του μπάσκετ και εμποτίζονται με τις αρχές της ευγενούς άμιλλας.

Σημαντικότερη στιγμή της ιστορίας του Ιωνικού είναι η συμμετοχή του στη Β΄ Εθνική την περίοδο 2012-2013, ενώ για χρόνια έπαιζε στη Γ΄ Εθνική, στην οποία τερμάτισε πρώτος στον 2ο Βόρειο Όμιλο το 2011-2012. Σήμερα αγωνίζεται στην Α΄ ΕΚΑΣΘ και έχει βλέψεις για επιστροφή στις εθνικές κατηγορίες.

Η ανδρική ομάδα βόλεϊ του Ιωνικού Ιωνίας, η οποία αγωνίζεται πλέον στη Β΄ Εθνική . (Αρχείο συλλόγου)

Το 2019, το ανδρικό τμήμα βόλεϊ του Ιωνικού Ιωνίας ανέβηκε κατηγορία και πλέον αγωνίζεται στη Β΄ Εθνική.

Μακεδόνες Αξιού (βόλεϊ)

Οι Μακεδόνες Αξιού είναι γυναικεία ομάδα βόλεϊ που ιδρύθηκε το 1998 και αγωνίζεται στα Κύμινα. Από την ίδρυσή της εξελίχθηκε αγωνιστικά, με ανόδους στην εθνικές κατηγορίες, και ανέπτυξε ένα αξιόλογο πρόγραμμα ακαδημιών, όπου συμμετέχουν δεκάδες νέες από την περιοχή.

Τη σεζόν 2010-2011 τερμάτισαν πρώτοι στον Γ' Όμιλο της Α2 κατηγορίας και προβιβάστηκαν στην Α1, όπου αγωνίστηκαν για πρώτη φορά την περίοδο 2011-2012. Σε αυτή την κατηγορία (πλέον, VolleyLeague Γυναικών) αγωνίζονται μέχρι σήμερα, με μοναδική εξαίρεση τη σεζόν 2015-2016, όταν είχαν υποβιβαστεί στην Α2. Ωστόσο, επέστρεψαν άμεσα στην Α1.

Σημαντικότερη διάκριση στην ιστορία του συλλόγου είναι η κατάληψη της 4ης θέσης στην Α1, τη σεζόν 2017-2018.

Α.Σ. Μαχητές Διαβατών Ιωνίας (πολεμικές τέχνες)

Ο Αθλητικός Σύλλογος Μαχητές έχει έδρα τα Διαβατά και έτος ίδρυσης το 2013. Συμμετέχει σε παιδικά πρωταθλήματα, σε πρωταθλήματα Βορεί-

Η γυναικεία ομάδα βόλεϊ Μακεδόνες Αξιού. (Αρχείο συλλόγου)

ου Ελλάδος, αλλά και σε πανελλήνια, πανευρωπαϊκά και παγκόσμια μίτινγκ, στην παρέλαση του δήμου, στις λαμπαδηδρομίες, επισκέπτεται τα σχολεία στην Ημέρα Αθλητισμού και λαμβάνει μέρος σε εκδηλώσεις του Δήμου Δέλτα, πάντα με διάθεση προσφοράς και ανάδειξης του αθλητισμού. Παρά το νεαρό της ηλικίας του, έχει φέρει πολλές επιτυχίες τόσο σε εθνικά όσο και σε διεθνή τουρνουά (πρωταθλήματα Βορείου Ελλάδος, διεθνή μίτινγκ σε Βουλγαρία και Ιταλία κ.λπ.).

Α.Σ. Αρμονία (γυμναστική)

Το Α.Σ. Αρμονία Δήμου Δέλτα είναι ένα μη κερδοσκοπικό αθλητικό σωματείο που ανήκει στο δυναμικό της Ελληνικής Γυμναστικής Ομοσπονδίας (ΕΓΟ), με αθλητική αναγνώριση από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού. Ο σύλλογος καλλιεργεί τα αθλήματα της αγωνιστικής ρυθμικής γυμναστικής, της αγωνιστικής ακροβατικής γυμναστικής, της ενόργανης γυμναστικής και της αγωνιστικής γενικής γυμναστικής. Οι αθλητές δίνουν το «παρών» σε μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις, όπως πανελλήνια πρωταθλήματα, διασυλλογικοί αγώνες, διεθνείς αγώνες σε Ελλάδα και εξωτερικό, με πολλές διακρίσεις τόσο σε ομαδικό όσο και σε ατομικό επίπεδο (π.χ. χάλκινο μετάλλιο στο Πανελλήνιο Πρωτάθλημα Παγκορασίδων Ρυθμικής Γυμναστικής το 2018, ασημένιο μετάλλιο στο Πανελλήνιο Πρωτάθλημα Κορασίδων Ρυθμικής Γυμναστικής το 2017, χάλκινο μετάλλιο στο Πανελλήνιο Πρωτάθλημα Παγκορασίδων Ρυθμικής Γυμναστικής το 2016).

Το 2018, η οικογένεια του συλλόγου μεγάλωσε με τη δημιουργία του αγωνιστικού τμήματος ακροβατικής γυμναστικής, το οποίο κατάφερε να διακριθεί και να κατακτήσει 2 ασημένια μετάλλια στην πρώτη εμφάνισή του στους διασυλλογικούς αγώνες ακροβατικής γυμναστικής. Την ίδια χρονιά, το αγωνιστικό τμήμα γενικής γυμναστικής του σωματείου, έπειτα από εξαιρετική εμφάνιση στο 20ό Φεστιβάλ Γενικής Γυμναστικής του Δήμου Θεσσαλονίκης, κατέκτησε το ειδικό βραβείο συγχρονισμού και συντονισμού διαφόρων ηλικιών.

Μεγάλη επιτυχία του σωματείου αποτελεί και η διοργάνωση του διεθνούς Armonia Cup, το οποίο διεξήχθη για έκτη συνεχή χρονιά το 2019 και έχει καταστεί θεσμός, με την ενεργό υποστήριξη των χορηγών και του Δήμου Δέλτα, και με την αμέριστη βοήθεια των γονέων των αθλητών του συλλόγου .

Φωτογραφία από το 6ο Armonia Cup, που διοργανώθηκε το 2019 στη Σίνδο. (Αρχείο συλλόγου)

Γιορτές και εκδηλώσεις του Δήμου Δέλτα

Καθαρά Δευτέρα στη Σίνδο

Ο Κοινωνικός Πολιτιστικός Οργανισμός του Δήμου Δέλτα και η Δημοτική Κοινότητα της Σίνδου, σε συνεργασία με τον Λαογραφικό Σύλλογο Σίνδου «Ο Ρόδακας», προσκαλούν κάθε Καθαρά Δευτέρα, στον αύλειο χώρο του Παλαιού Δημοτικού Σχολείου της Σίνδου, όλον τον κόσμο για να γιορτάσουν μαζί του τα Κούλουμα. Τα χορευτικά τμήματα του συλλόγου παρουσιάζουν χορούς της Μακεδονίας, τηρείται το παραδοσιακό έθιμο «Γαϊτανάκι» και διανέμονται νηστίσιμα εδέσματα, όπως χαλβάδες, λαγάνες κ.λπ., συνοδευόμενα από άφθονη ρετσίνα.

Εκτός από τη Σίνδο, ο εορτασμός της Καθαράς Δευτέρας λαμβάνει χώρα και στις άλλες δημοτικές κοινότητες, στον Σταθμό Πρώτων Βοηθειών Άγριας Ζωής και τον Φορέα Διαχείρισης Δέλτα Αξιού, στα Διαβατά, στο Καλοχώρι, στη Χαλάστρα και στα Κύμινα.

Εορτασμός Αγίου Γεωργίου στο Καλοχώρι

Με τριήμερες και τετραήμερες εκδηλώσεις προς τιμήν του Αγίου Γεωργίου διεξάγονται τα «Καλοχωρίτικα», πολιτιστικές εκδηλώσεις οι οποίες συνδιοργανώνονται από τον Κοινωνικό Πολιτιστικό Οργανισμό του Δήμου Δέλτα, την Τοπική Κοινότητα Καλοχωρίου και τον Πολιτιστικό Μορφωτικό Σύλλογο Καλοχωρίου. Κατά τη διάρκειά τους παρουσιάζεται η ετήσια πολιτιστική παραγωγή από μουσικά, εικαστικά, χορευτικά τμήματα του Πολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου, του Λαογραφικού Συλλόγου Καλοχωριτών Ανατολικής και Βόρειας Θράκης «Κασκάρκα» και του ΚΑΠΗ, και φιλοξενούνται χορευτικά σχήματα από άλλες περιοχές. Επίσης, ανεβαίνουν θεατρικά έργα, γίνονται δράσεις που προετοιμάζονται καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς, διεξάγονται αγώνες μπάσκετ και ποδοσφαίρου, τάε κβον ντο κ.λπ.

Κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων λειτουργούν συνήθως έκθεση ζωγραφικής και μπαζάρ χειροποίητων εκθεμάτων, ενώ γίνεται και διαγωνισμός πίτας. Ο εορτασμός ολοκληρώνεται με μεγάλο παραδοσιακό γλέντι ανήμερα του Αγίου Γεωργίου, στην πλατεία του χωριού.

Εορτασμός Αγίου Γεωργίου και «Παράδοση στο ποτάμι» στο Ανατολικό

Από το 2005, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ανατολικού «Η Βαλμάδα», σε συνεργασία με τη Δημοτική Κοινότητα Ανατολικού, αναβιώνει κάθε άνοιξη, προς τιμήν του Αγίου Γεωργίου, το έθιμο του παλαιού πανηγυριού με πολιτιστικές εκδηλώσεις ποικίλου περιεχομένου. Έτσι, παρουσία πλήθους κόσμου, πραγματοποιείται κάθε χρόνο η εκδήλωση «Η παράδοση στο ποτάμι», στο πλαίσιο της οποίας διεξάγονται αθλοπαιδιές (τσουβαλοδρομίες) και ιππικοί αγώνες, ενώ χορευτικά τμήματα του Πολιτιστικού Συλλόγου Ανατολικού «Η Βαλμάδα», καθώς και φιλοξενούμενοι χορευτικοί σύλλογοι παρουσιάζουν παραδοσιακούς χορούς.

Έντυπη πρόσκληση για τον εορτασμό των «Καλοχωρίτικων»

«Η παράδοση στο ποτάμι» στο Ανατολικό.
(Πηγή: dimosdelta.gr)

Εορτασμός Αγίου Φανουρίου στο Ανατολικό

Η Δημοτική Κοινότητα Ανατολικού, σε συνεργασία με τον Πολιτιστικό Σύλλογο Ανατολικού «Η Βαλμάδα» και υπό την αιγίδα του Κοινωνικού Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Δέλτα, διοργανώνει κάθε χρόνο από τη δεκαετία του '60 εκδηλώσεις για τον εορτασμό του Αγίου Φανουρίου στο Ανατολικό. Περιλαμβάνουν δρώμενα για τα παιδιά, επίδειξη τμημάτων χορού, παραδοσιακούς χορούς από φιλοξενούμενους πολιτιστικούς συλλόγους, λαϊκή βραδιά κ.ά.

Σύμφωνα με το έθιμο, στις 27 Αυγούστου, που τιμάται ο Άγιος Φανούριος, συνηθίζεται οι νοικοκυρές να φτιάχνουν φανουρόπιτες –για να φανερωθεί αυτό που επιθυμούμε ή αυτό που χάσαμε–, τις οποίες μοιράζουν στη γειτονιά, αφού ευλογηθούν πρώτα από την Εκκλησία. Τη δύναμη που αποδίδεται στην πίτα έρχονται να ενισχύσουν τα υλικά της, τα οποία είναι πάντοτε 7 ή 9, καθώς οι συγκεκριμένοι αριθμοί ανήκουν στους λεγόμενους «ιερούς» ήδη από την εποχή των Πυθαγορείων.

«Γιορτή Ρυζιού» στα Νέα Μάλγαρα

Η Γιορτή Ρυζιού διοργανώνεται κάθε χρόνο από το Πνευματικό και Πολιτιστικό Κέντρο Νέων Μαλγάρων, υπό τη σκέπη του Δήμου Δέλτα και του Κοινωνικού και Πολιτιστικού Οργανισμού, στον αύλειο χώρο του Δημοτικού Σχολείου Νέων Μαλγάρων. Είναι αφιερωμένη στην κύρια καλλιέργεια των κατοίκων του χωριού και γίνεται στο πλαίσιο του ετήσιου πανηγυριού, στις 8 Σεπτεμβρίου. Πρόκειται για έναν από τους πλέον γνωστούς και αγαπημένους θεσμούς, που αναδεικνύουν τη σχέση της περιοχής με τη γη και την παράδοση, στον οποίο πρωτοστατούν οι ρυζοκαλλιεργητές.

Κατά τη διάρκεια της γιορτής διοργανώνονται πενθήμερες πολιτιστικές εκδηλώσεις, με συναυλίες, παραδοσιακούς χορούς και δράσεις σχετικές με την καλλιέργεια του ρυζιού, όπου προσφέρονται ρύζι και ρυζόγαλο στον κόσμο.

Στιγμιότυπο από τον εορτασμό των «Ελευθερίων» το 2018. (Αρχείο συλλόγου)

Εορτασμός Αγίου Δημητρίου στη Βραχιά

Τα «Δημήτρια» είναι τριήμερες εκδηλώσεις που διοργανώνονται κάθε χρόνο από τον Κοινωνικό Πολιτιστικό Οργανισμό Δήμου Δέλτα και τον Πολιτιστικό Σύλλογο Βραχιάς προς τιμήν του Αγίου Δημητρίου. Περιλαμβάνουν περιφορά της εικόνας του Αγίου Δημητρίου, πανηγυρική Θεία Λειτουργία και παρουσίαση παραδοσιακών χορών από τοπικούς συλλόγους. Λόγω των καιρικών συνθηκών, διεξάγονται στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων του δημοτικού σχολείου.

Αφίσα του Δήμου Δέλτα για τη «Γιορτή του Ρυζιού» στα Νέα Μάλγαρα

«Ιώνια» σε Διαβατά και Νέα Μαγνησία

Τα «Ιώνια» πραγματοποιούνται κάθε χρόνο και τα διοργανώνουν οι δημοτικές κοινότητες Διαβατών και Νέας Μαγνησίας υπό την αιγίδα του Κοινωνικού Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Δέλτα. Στη διάρκειά τους προβάλλονται οι δραστηριότητες όλων των τμημάτων του ΚΠΟΔΔ και των συλλόγων της περιοχής.

Κάτοικοι και επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν αθλητικούς αγώνες, χορευτικές και μουσικές επιδείξεις, θέατρο, εκθέσεις ζωγραφικής, φωτογραφίας, βιβλίου και χειροτεχνημάτων, καθώς και άλλες εκδηλώσεις, οι οποίες χαρίζουν αξέχαστες στιγμές σε μικρούς και μεγάλους. Η είσοδος είναι ελεύθερη.

«Ελευθέρια» Χαλάστρας

Με στόχο την ανάδειξη της νεότερης τοπικής ιστορίας, αναζητήθηκαν και συγκεντρώθηκαν στοιχεία για την απελευθέρωση της Χαλάστρας και της ευρύτερης περιοχής το 1912, καθώς και για τη συμβολή των κατοίκων της στη διάβαση του Αξιού ποταμού από τον ελληνικό στρατό, με τελικό απο-

τέλεσμα την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης στις 26 Οκτωβρίου 1912.

Από το 2015 στη Χαλάστρα διοργανώνεται τιμητική εκδήλωση με την οποία αποτίεται φόρος τιμής στους «ήρωες της Χαλάστρας», οι οποίοι τη νύχτα της 22ας Οκτωβρίου 1912 έδωσαν νου, ψυχή και περιουσία για να στηθούν οι γέφυρες, ώστε να περάσει ο ελληνικός στρατός και να απελευθερώσει τη Θεσσαλονίκη.

Το 2016, ο δήμος ανήγειρε μνημείο-σημείο αναφοράς για την ανιδιοτελή προσφορά των κατοίκων της Κουλακιάς, τα αποκαλυπτήρια του οποίου έκανε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Προκόπης Παυλόπουλος, Το 2017 διεξήχθη μεγάλη εκδήλωση στην Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών και δημιουργήθηκε ντοκιμαντέρ με θέμα «Αξιός 1912: Οι γέφυρες που απελευθέρωσαν τη Θεσσαλονίκη».

Το 2018 διοργανώθηκε μεγάλη εκδήλωση στη Σίνδο με θέμα τη συνεισφορά των περιοχών του Δήμου Δέλτα στον Μακεδονικό Αγώνα και τη Σίνδο ως τόπο ουσιαστικής παράδοσης της Θεσσαλονίκης το 1912. Ομιλητές ήταν ο καθηγητής του ΑΠΘ Αθανάσιος Καραθανάσης και ο δικηγόρος-ερευνητής Θεόδωρος Γκλαβέρης. Επίσης, στη Χαλάστρα διοργανώθηκε μουσικοθεατρικό δρώμενο με τίτλο «Ήρθι του Ιλλινικό».

Εορτασμός των Αγίων Πέτρου και Παύλου στα Κύμινα

Διοργανώνεται κάθε χρόνο από τη Δημοτική Κοινότητα Κυμίνων, υπό την αιγίδα του Κοινωνικού Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Δέλτα. Οι εκδηλώσεις είναι τριήμερες και περιλαμβάνουν παραδοσιακούς χορούς, γυμναστικές επιδείξεις, λαϊκή βραδιά και συναυλία με γνωστούς καλλιτέχνες.

Εορτασμός Αγίου Παντελεήμονα Νέας Μαγνησίας

Κάθε χρόνο, προς τιμήν του πολιούχου Αγίου Παντελεήμονα, στη Δημοτική Κοινότητα Νέας Μαγνησίας διοργανώνονται από τον ΚΠΟΔΔ διήμερες εκδηλώσεις με θεατρικά και χορευτικά σχήματα.

Εορτασμός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Χαλάστρας

Με μια μεγάλη μουσική εκδήλωση από τον Κοινωνικό Πολιτιστικό Οργανισμό Δήμου Δέλτα και τη Δημοτική Κοινότητα Χαλάστρας εορτάζεται η Κοίμηση της Θεοτόκου τον Δεκαπενταύγουστο. Ο εορτασμός περιλαμβάνει περιφορά της εικόνας της Παναγίας και ακολουθεί μουσική εκδήλωση στην πλατεία του χωριού.

«Σίνδια του πολιτισμού»

Επίκεντρο του εορτασμού του Δεκαπενταύγουστου καθίστανται κάθε χρόνο η Σίνδος και η Χαλάστρα, με αφορμή τις θρησκευτικές εκδηλώσεις για την Κοίμηση της Θεοτόκου. Δύο ημέρες πριν από τη γιορτή της Παναγίας, ο Κοινωνικός Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Δέλτα, σε συνεργασία με τη

Αφίσα του Δήμου Δέλτα για τα «Δημήτρια» στη Βραχιά

Το ανοιξιάτικο αντάμωμα για παιδιά και εφήβους στα Νέα Μάλγαρα

Δημοτική Κοινότητα Σίνδου, διοργανώνει πολιτιστικές εκδηλώσεις στον αύλειο χώρο του Παλιού Δημοτικού Σχολείου. Συμμετέχουν παραδοσιακά χορευτικά συγκροτήματα τόσο του Δήμου Δέλτα όσο και άλλων δήμων.

Παιδικό αντάμωμα στα Νέα Μάλγαρα

Ο Κοινωνικός Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Δέλτα, η Δημοτική Κοινότητα Νέων Μαλγάρων και ο Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Ν. Μαλγάρων διοργανώνουν κάθε χρόνο το Παιδικό - Εφηβικό Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών, τον Μάιο, στον αύλειο χώρο του Πνευματικού και Πολιτιστικού Κέντρου Νέων Μαλγάρων, με τη συμμετοχή χορευτικών ομάδων εφήβων και παιδιών από τον Δήμο Δέλτα και άλλες περιοχές του Νομού Θεσσαλονίκης.

Διαβατιανό Σεργιάνι Πολιτισμού

Ο Κοινωνικός και Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Δέλτα, σε συνεργασία με το Χορευτικό Συγκρότημα Ιωνίας, διοργανώνει το Φεστιβάλ Διαβατών - Διαβατιανό Σεργιάνι Πολιτισμού. Πρόκειται για μια θεματική εκδήλωση που σηματοδοτεί τη λήξη της χορευτικής χρονιάς και «διηγείται» στο κοινό την ιστορία και τη θέση του παραδοσιακού χορού στις διάφορες γεωγραφικές περιοχές της χώρας μας. Στην εκδήλωση παίρνουν μέρος όλα τα χορευτικά τμήματα του Χορευτικού Συγκροτήματος Ιωνίας και παρουσιάζουν παραδοσιακούς χορούς από την Ήπειρο, τη Θεσσαλονίκη, τα Δωδεκάνησα και το Βόρειο Αιγαίο, τον Έβρο και τη Θεσσαλία. Ακολουθεί παραδοσιακό γλέντι για όλον τον κόσμο.

«Συνάντηση με την παράδοση» στη Βραχιά

Διοργανώνεται κάθε χρόνο στην τοπική κοινότητα Βραχιάς, σε συνεργασία με τον Μορφωτικό Πολιτιστικό Σύλλογο Βραχιάς, υπό την αιγίδα του ΚΠΟΔΔ, στον αύλειο χώρο του Δημοτικού Σχολείου Βραχιάς. Συμμετέχουν τα χορευτικά τμήματα του Μορφωτικού Πολιτιστικού Συλλόγου Βραχιάς και άλλοι πολιτιστικοί σύλλογοι. Ακολουθεί γλέντι για όλον τον κόσμο.

Χαλάστρας Δρώμενα

Ο Σύλλογος Δράσεων και Πολιτισμού «Η Χαλάστρα» διοργανώνει κάθε χρόνο τριήμερο εκδηλώσεων υπό την αιγίδα του Κοινωνικού και Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Δέλτα, παρουσιάζοντας θεατρι-

Κάθε χρόνο, ο Δήμος Δέλτα βραβεύει τους αριστούχους μαθητές και τους εισαχθέντες στα ΑΕΙ-ΤΕΙ.
(Φωτογραφία: Χρήστος Τσομπάνης)

κά δρώμενα από παιδικές θεατρικές ομάδες, έργα ποικίλης μουσικής από τη Φιλαρμονική Ορχήστρα Χαλάστρας - Ανατολικού, μουσική συναυλία και παραδοσιακούς χορούς. Παράλληλα, σε όλη τη διάρκεια των τριήμερων εκδηλώσεων λειτουργεί έκθεση με έργα των εικαστικών τμημάτων (ντεκουπάζ και ζωγραφική) στην αίθουσα του συλλόγου. Οι εκδηλώσεις ολοκληρώνονται με παραδοσιακό γλέντι.

Φεστιβάλ Πολιτισμού «Κασκάρκα»

Διοργανώνεται στη Δημοτική Κοινότητα Καλοχωρίου από τον Πολιτιστικό - Μορφωτικό Σύλλογο Καλοχωρίου, υπό την αιγίδα του Κοινωνικού Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Δέλτα. Το όνομα του φεστιβάλ αντλείται από την παλιά ονομασία της περιοχής της παραλίας του Θερμαϊκού, όπου πριν από περίπου 100 χρόνια χτίστηκε από Θρακιώτες πρόσφυγες το Καλοχώρι. Ένα μεγάλο γλέντι στήνεται στην πλατεία Καλοχωρίου, με χορευτικά συγκροτήματα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας.

Χριστουγεννιάτικο Μουσικό Ταξίδι

Κάθε χρόνο, την Κυριακή πριν από τα Χριστούγεννα, η Ορχήστρα Νέων Σίνδου του Δήμου Δέλτα προσκαλεί όλον τον κόσμο σε ένα Χριστουγεννιάτικο Μουσικό Ταξίδι στο Συνεδριακό Κέντρο Σίνδου. Η καθιερωμένη εορταστική συναυλία της Ορχήστρας Νέων Σίνδου Δήμου Δέλτα, την οποία διοργανώνει ο Κοινωνικός και Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Δέλτα, μεταφέρει το κοινό σε ένα μουσικό ταξίδι της κλασικής και της ρομαντικής εποχής. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει αποσπάσματα συμφωνικών έργων μεγάλων συνθετών από τη Γερμανία, την Ιταλία, τη Ρωσία, καθώς και έργα Βιενέζων συνθετών και διασκευασμένες χριστουγεννιάτικες μελωδίες. Τη μουσική διεύθυνση έχει ο μαέστρος Μίλτος Πολυχρονίδης.

Βράβευση αριστούχων μαθητών και εισαχθέντων στα ΑΕΙ-ΤΕΙ

Ο Δήμος Δέλτα, θέλοντας να επιβραβεύσει ηθικά την προσπάθεια των αριστούχων και την επιτυχία των εισαχθέντων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, διοργανώνει κάθε χρόνο τελετή βράβευσης. Πρόκειται για μια γιορτή κυρίως για τα νέα παιδιά, αλλά και για τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς, η οποία διατρανώνει την πίστη

Διεθνές Φεστιβάλ Νεανικών Ορχηστρών

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ Πολιτιστικός Οργανισμός του Δήμου Δέλτα παρουσιάζει μια σειρά πολιτιστικών δράσεων καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς, με κορωνίδα το Διεθνές Φεστιβάλ Νεανικών Ορχηστρών, το οποίο ξεκίνησε το 1998 στη Σίνδο, με τη χαρακτηριστική φράση «Η μουσική μάς ενώνει». Σε αυτό συμμετέχουν νέα σχήματα από διάφορα σημεία της Ελλάδας και του εξωτερικού, και συνιστά ένα κοινωνικό γεγονός που περιλαμβάνει ολόκληρη την περιφέρεια.

Σκοπός του κύκλου εκδηλώσεων του φεστιβάλ είναι η γνωριμία διαφορετικών μεθόδων και τρόπων εργασίας, η ανάπτυξη καλλιτεχνικών και φιλικών δεσμών ανάμεσα στα ξένα και τα ελληνικά μουσικά σχήματα που συμμετέχουν, η δημιουργία δικτύου, η επικοινωνία μέσα από τη συνεργασία και τη μουσική, η δυνατότητα υλοποίησης προγραμμάτων ανταλλαγών και η σύνδεσή τους με αντίστοιχες εκδηλώσεις του εξωτερικού.

στην αριστεία και την ανάγκη να επιβραβεύονται όσοι επενδύουν στη γνώση και την εκπαίδευση για ένα καλύτερο αύριο.

Παιδικό Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών Χαλάστρας

Μεγαλοπρεπές είναι το Παιδικό Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών, που κάθε χρόνο φιλοξενεί παιδικά χορευτικά σχήματα από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό. Ξεκίνησε το 2014 και συνεχίζεται με μεγάλη επιτυχία. Διαρκεί δύο ημέρες και λαμβάνει χώρα στο Κλειστό Γυμναστήριο Χαλάστρας, όπου οι μικροί χορευτές μάς ταξιδεύουν σε όλα τα μέρη της Ελλάδας με τους χορούς και τα τραγούδια τους, τα δρώμενα και τα έθιμα κάθε περιοχής.

Αυτή η ετήσια εκδήλωση στοχεύει στην προώθηση των ντόπιων παραδοσιακών χορών, τραγουδιών και εθίμων μέσα από τα παιδικά τμήματα, αλλά και, μέσω της αλληλεπίδρασης με άλλους συλλόγους, στο να γνωρίσουν τα παιδιά διαφορετικούς χορούς και έθιμα από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Παιδικό Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών Χαλάστρας

Έθιμα των περιοχών του Δήμου Δέλτα

«Λαζαρίτικα» Χαλάστρας

Τα «Λαζαρίτικα» αποτελούν παράδοση που αναβιώνει κάθε χρόνο, χάρη στο μεράκι του Χορευτικού Τμήματος Χαλάστρας του Κοινωνικού και Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Δέλτα.

Το έθιμο ξεκινούσε την παραμονή του Σαββάτου του Λαζάρου και περιελάμβανε τραγούδια, θέατρο και χορούς της Χαλάστρας. Όλα τα μικρά κορίτσια και οι ανύπαντρες νέες γυναίκες μάζευαν λουλούδια και στόλιζαν τα καλάθια τους. Την επομένη φορούσαν τις παραδοσιακές εορταστικές φορεσιές τους, πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι και έλεγαν τα Κάλαντα του Λαζάρου. Οι νοικοκυραίοι τούς έδιναν για κέρασμα αβγά, τσουρέκια και άλλα γλυκίσματα για να γεμίσουν τα καλάθια τους.

Το έθιμο διατηρείται μέχρι σήμερα, ενώ το βράδυ στήνεται λαϊκή γιορτή, όπου αναβιώνουν οι παραδόσεις μέσα από τον χορό, το τραγούδι και το θέατρο.

«Ρουγκάτσια»

Πρόκειται για ένα από τα λίγα παλιά ομαδικά έθιμα που τηρούνται κάθε χρόνο σε χωριά του κάμπου της Θεσσαλονίκης.

Τη δεύτερη ημέρα των Χριστουγέννων, το έθιμο αναβιώνει στη Χαλάστρα από το χορευτικό του ΚΠΟΔΔ. Οι «φουστανελάδες», αφού πάρουν την ευχή στην εκκλησία της Παναγίας, γεμίζουν τις γειτονιές της Χαλάστρας με τους χορούς και τον θόρυβο των σπαθιών τους, πάντα συνοδεία του ζουρνά. Η πορεία καταλήγει στο Κέντρο Νεότητας, όπου ακολουθεί παραδοσιακό γλέντι.

Η αναβίωση του εθίμου γιορτάζεται, επίσης, στη Βραχιά και στα Κύμινα.

Εορτασμός «Τζαμάλας» και Γιορτή Μυδιού

Κάθε χρόνο, το τελευταίο τριήμερο (Παρασκευή, Σάββατο και Κυριακή) του Ιουνίου αναβιώνει στη Χαλάστρα το έθιμο της «Τζαμάλας» και του Άι-Γιαννιού του Κλήδονα.

Η αναβίωση του εθίμου ξεκινά το απόγευμα του Σαββάτου. Στις γειτονιές του Δήμου Χαλάστρας ανάβουν οι φωτιές (τζαμάλες) και, συνοδεία παραδοσιακών οργάνων (κλαρίνο, ζουρνάς κ.λπ.), στήνεται χορός. Στη συνέχεια, η ομάδες ξεκινούν για την κεντρική πλατεία κρατώντας αναμμένες δάδες, όπου ξεκινά το κυρίως μέρος της αναπαράστασης του εθίμου, που περιγράφει το πώς οι ελεύθερες κοπέλες έπρεπε να πάρουν το αμίλητο νερό από τα πηγαδάκια της περιοχής, τα τραγούδια και τις ευχές προς τον Άι-Γιάννη τον Κλήδονα, που συνόδευαν όλη αυτή την ιεροτελεστία, και τέλος την προετοιμασία της φωτιάς από τον αρχηγό της οικογένειας. Μετά το πέρας της αναπαράστασης ακολουθεί παραδοσιακό γλέντι γύρω από τη μεγάλη φωτιά, που ανάβει στην πλατεία της Χαλάστρας.

Την Παρασκευή και την Κυριακή δίνονται παραδοσιακές χορευτικές παραστάσεις υπό την αιγίδα του Κέντρου Νεότητας Χαλάστρας, ενώ την Κυριακή υπάρχει η Γιορτή Μυδιού, όπου τοπικοί οστρακοπαραγωγοί μοιράζουν μεζέδες με βάση τα μύδια της περιοχής.

Κάθε χρόνο, την περίοδο των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, οι ρουγκατσάρηδες κατεβαίνουν στο κέντρο της Θεσσαλονίκης

«Κουρμπάνι» Αγίου Ραφαήλ, «Κουρμπάνι» Αγίου Αθανασίου στη Νέα Μαγνησία

Πρόκειται για παλιά συνήθεια, που ξεκινά από τις «Αγάπες» των πρώτων χριστιανικών χρόνων, περνά από το Βυζάντιο και συνεχίζεται στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Σύμφωνα με αυτήν, την παραμονή της εορτής του αγίου θυσίαζαν ένα μεγάλο ζώο (συνήθως μοσχάρι ή αγελάδα) και το μαγείρευαν, αφού πρώτα το ευλογούσε ο ιερέας.

Το έθιμο αναβιώνει κάθε χρόνο στις δημοτικές κοινότητες Σίνδου και Νέας Μαγνησίας, και παράλληλα παρουσιάζονται τμήματα πολιτιστικών συλλόγων του δήμου, συνοδεία παραδοσιακής ορχήστρας.

Εορτασμός «Κλήδονα»

Η αναβίωση του εθίμου του «Κλήδονα» έγινε το 2016 στη Νέα Μαγνησία, ξεκινώντας με πατινάδα, όπου από τις δύο μεριές του χωριού ξεκίνησαν άλογα και κάρα του Ιππικού Ομίλου Μαγνησίας. Οργανοπαίκτες και παραδοσιακοί χορευτές μάζεψαν χορεύοντας τα στεφάνια του Άι-Γιάννη και στη συνέχεια τα έκαψαν έξω από την αυλή του 1ου Δημοτικού Σχολείου. Η εκδήλωση ολοκληρώθηκε με χορούς, τραγούδια και παραδοσιακό γλέντι.

Το έθιμο της «Γουρουνοχαράς»

Το έθιμο της «Γουρουνοχαράς» αναβιώνει κάθε χρόνο, στις 26 Δεκεμβρίου, στα Κύμινα και τα Νέα Μάλγαρα. Η «Γουρουνοχαρά» (ή «Γουρνοχαρά») παλαιότερα ήταν το μεγάλο γεγονός των Χριστουγέννων, καθώς την παραμονή ή την επομένη της μεγάλης γιορτής της χριστιανοσύνης σφάζονταν τα γουρούνια, τα οποία οι χωρικοί είχαν εκθρέψει επιμελώς για έναν χρόνο. Στη σχετική διαδικασία συμμετείχε όλη η οικογένεια. Το σφάξιμο και το τεμάχισμα ήταν δουλειά των αρσενικών, ενώ στο βράσιμο συμμετείχαν τα θηλυκά μέλη της οικογένειας, που τραγουδούσαν πανηγυριώτικα τραγούδια ή τα κάλαντα, αν το σφάξιμο λάμβανε χώρα την παραμονή των Χριστουγέννων.

Το έθιμο αναβιώνει από τον Σύλλογο Πολιτισμού και Παράδοσης Κυμίνων, υπό την αιγίδα του Κοινωνικού Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Δέλτα, και συνοδεύεται με άφθονο χοιρινό κρέας, κρασί και μουσική.

Το έθιμο «Κόλντι Μπάμπω»

Το «Κόλντι Μπάμπω» είναι ένα ιδιαίτερα προσφιλές έθιμο στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας. Σημαίνει «Σφάζουν, γιαγιά!» και, σύμφωνα με αυτό, οι κάτοικοι άναβαν το βράδυ της 23ης Δεκεμβρίου φωτιές και φώναζαν «Κόλντι Μπάμπω», δηλαδή «Σφάζουν, γιαγιά!», για να πληροφορηθεί ο κόσμος τη σφαγή του Ηρώδη και να φυλαχτεί.

Φυσικά, το «Κόλντι Μπάμπω» δεν είναι τίποτα περισσότερο από τα κάλαντα στη γιαγιά, μια φράση γνωστή σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, την οποία συναντάμε όχι μόνο στη Μακεδονία, αλλά και στη Θράκη. Τα κάλαντα τραγουδιούνταν άλλοτε από παιδιά και άλλοτε από νέους τις πρώτες πρωινές ώρες της παραμονής, ενώ δέχονταν για κέρασμα γλυκίσματα, καρύδια, κάστανα και κρασί.

Όμως, δεν είναι μόνο οι χορωδίες που διαφοροποιούνται ανάλογα με τον τόπο, αλλά και το περιεχόμενο του τραγουδιού.

Στην περιοχή του Δήμου Δέλτα, τα κάλαντα έχουν ως εξής:

Κόλντι μέλιντα
Κι ο Χριστός γεννιέται.
Γεννιέται και λατρεύεται
στο γάλα και στο μέλι.
Το μέλι το τρων οι άρχοντες
το γάλα οι αφεντάδες.

Το έθιμο «Ντουντουλός»

Ο Σύλλογος Πολιτισμού και Παράδοσης Κυμίνων αναβιώνει το έθιμο του «Ντουντουλού», σύμφωνα με το οποίο οι γεωργοί παρακαλούσαν τον Θεό να βρέξει για να μεγαλώσουν τα σπαρτά τους. Το έθιμο τηρούν τα παιδικά χορευτικά τμήματα του συλλόγου, οι γυναίκες του οποίου προσφέρουν χειροποίητες παραδοσιακές πίτες.

Το κοινωνικό πρόσωπο του Δήμου Δέλτα

Ο Δήμος Δέλτα κοντά στον δημότη

Η Αυτοδιοίκηση είναι ο πιο κοντινός στην καθημερινότητα των πολιτών διοικητικός θεσμός της δημοκρατίας. Ο Δήμος Δέλτα οργάνωσε και υλοποιεί πληθώρα κοινωνικών προγραμμάτων και υπηρεσιών, με στόχο να βελτιώσει την ποιότητα διαβίωσης των δημοτών του.

Αιμοδοσία

Στον Δήμο Δέλτα, η μεγάλη προσπάθεια ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των πολιτών, οι συντονισμένες ενέργειες και η κατάλληλη διαχείριση είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας ισχυρής Τράπεζας Αίματος, η οποία πλέον διαθέτει αποθέματα και εξυπηρετεί όλα τα αιτήματα των ολοένα αυξανόμενων αναγκών των συμπολιτών μας σε αίμα. Ο δήμος συνεργάζεται με το ΑΧΕΠΑ και με το Ιπποκράτειο Νοσοκομείο, με το οποίο διατηρεί και την Τράπεζα Αίματος.

Διοργανώνονται κάθε χρόνο δύο κύκλοι αιμοδοσίας (χειμερινός - εαρινός). Σε κάθε κύκλο πραγματοποιούνται επτά προγραμματισμένες αιμοδοσίες στις κατά τόπους δημοτικές κοινότητες (Σίνδος, Διαβατά, Καλοχώρι, Νέα Μαγνησία, Χαλάστρα, Κύμινα, Νέα Μάλγαρα). Ο ετήσιος απολογισμός σε συλλογή φιαλών κυμαίνεται περί τις 600-700 μονάδες, ενώ οι πολίτες που προσέρχονται αγγίζουν τους 1.000 κάθε χρόνο, αριθμός που επιβεβαιώνει πλήρως το ποσοστό του 1,5% της αναλογίας «σύνολο πληθυσμού/αιμοδότες».

Εθελοντική αιμοδοσία Δήμου Δέλτα. (Πηγή: https://www.dimosdelta.gr)

Από το 2016, η Τράπεζα Αίματος του δήμου βραβεύτηκε δύο φορές από το Ιπποκράτειο Νοσοκομείο για την προσφορά της.

Κοινωνικό Παντοπωλείο

Σκοπός του Κοινωνικού Παντοπωλείου του δήμου είναι η παροχή δωρεάν βασικών ειδών διατροφής σε άπορους κατοίκους του δήμου, με μακροπρόθεσμο στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους. Η λειτουργία του βασίζεται στη συνεργασία του δήμου με κοινωνικούς φορείς, αγροτικούς συνεταιρισμούς, επιχειρήσεις και ευαισθητοποιημένους δημότες.

Κοινωνικό Φαρμακείο

Η ίδρυση και η λειτουργία Δημοτικού Κοινωνικού Φαρμακείου βασίζεται στην εθελοντική προσφορά των φαρμακοποιών της περιοχής. Οι ανασφάλιστοι μπορούν να προμηθεύονται δωρεάν τα φαρμακευτικά σκευάσματα που χρειάζονται, εκτός από τις κατηγορίες φαρμάκων που υπάγονται στον νόμο 3549/2006 (φάρμακα ειδικής συνταγογράφησης).

Τον Οκτώβριο του 2016, με απόφαση της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, οι δύο παραπάνω δομές αναβαθμίστηκαν σε ολοκληρωμένες κοινωνικές δομές για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και την καταπολέμηση της φτώχειας, λαμβάνοντας θεσμική μορφή με συγκεκριμένους πόρους.

Δομές κοινωνικού χαρακτήρα

Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών

Η Διεύθυνση ΚΕΠ του Δήμου Δέλτα απαρτίζεται από δύο τμήματα και δύο γραφεία ΚΕΠ: 1) το ΚΕΠ 947 Εχεδώρου, με δύο τμήματα, 2) το γραφείο του ΚΕΠ 943 Αξιού και 3) το γραφείο ΚΕΠ 957 Χαλάστρας. Επίσης, λειτουργεί ΚΕΠ στη Δ.Κ. Ν. Μαγνησίας και προετοιμάζεται η λειτουργία ΚΕΠ στη Δ.Κ. Καλοχωρίου.

Στα ΚΕΠ του δήμου εξυπηρετούνται καθημερινά πάνω από 300 άτομα. Τα επισκέπτονται περισσότεροι από 350-400 άνθρωποι (κατά προσέγγιση, 200 άτομα το ΚΕΠ Σίνδου και από 50 άτομα το ΚΕΠ Χαλάστρας και το ΚΕΠ Αξιού).

ΚΑΠΗ

Σκοπός των Κέντρων Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων του ΚΠΟΔΔ είναι η παροχή εξωιδρυματικής προστασίας στα ηλικιωμένα άτομα κάθε τοπικής κοινότητας και η αντιμετώπιση των ηλικιωμένων ως ισότιμων και ενεργών μελών της κοινωνίας. Στον Κοινωνικό Πολιτιστικό Οργανισμό Δήμου Δέλτα υπάγονται και λειτουργούν τα ΚΑΠΗ Ανατολικού, Διαβατών, Καλοχωρίου, Κυμίνων - Βραχιάς, Ν. Μαγνησίας, Ν. Μαλγάρων, Σίνδου και Χαλάστρας.

Στα ΚΑΠΗ, τα μέλη πρέπει να πληρούν τις εξής προϋποθέσεις: α) να είναι άνδρες και γυναίκες που κατοικούν στην τοπική κοινότητα και έχουν συμπληρώσει το 60ό έτος της ηλικίας τους, β) να είναι άτομα νεαρότερης ηλικίας που είναι σύζυγοι μελών. Το προσωπικό παρέχει στα μέλη κοινωνική εργασία, πρωτοβάθμια ιατρική φροντίδα, ανοσοθεραπεία, πρώτες βοήθειες στον χώρο του ΚΑΠΗ, οργανωμένη ψυχαγωγία και επιμόρφωση, επισκέψεις επιμορφωτικού χαρακτήρα σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, ομιλίες για θέματα που αφορούν στην τρίτη ηλικία. Παράλληλα, στα ΚΑΠΗ λειτουργούν και τα προγράμματα «Βοήθεια στο σπίτι».

«Βοήθεια στο σπίτι»

Βασικοί σκοποί των προγραμμάτων είναι η παραμονή των ηλικιωμένων ατόμων στο φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον τους, η αποφυγή ιδρυματικής φροντίδας και η συνοχή της οικογένειάς τους, με αποτέλεσμα τη βελτίωση και την αναβάθμιση της διαβίωσής τους. Στόχος είναι η κάλυψη των προσωπικών αναγκών των εξυπηρετουμένων, αλλά και ολόκληρου του οικογενειακού περιβάλλοντός τους.

Οι ομάδες των προγραμμάτων «Βοήθεια στο σπίτι» που λειτουργούν στον ΚΠΟΔΔ στελεχώνονται από κοινωνικούς λειτουργούς, νοσηλεύτριες και οικογενειακούς βοηθούς, οι οποίοι, έπειτα από συντονισμένη προσπάθεια και συστηματική επεξεργασία των εκάστοτε δεδομένων, καλούνται να προσφέρουν κοινωνική-ψυχοσυναισθηματική στήριξη, νοσηλευτική φροντίδα και οικογενειακή βοήθεια αναφορικά με τις καθημερινές πρακτικές λειτουργίες.

Γραφείο Ενημέρωσης Ανέργων

Από τον Δεκέμβριο του 2016, ο Δήμος Δέλτα παρέχει μια νέα υπηρεσία στους δημότες, με στόχο την αντιμετώπιση της ανεργίας. Συγκεκριμένα, μπορούν πλέον να απευθύνονται στον δήμο προκειμένου να ενημερώνονται για όλες τις ευκαιρίες απασχόλησης που υπάρχουν σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Το Γραφείο Ενημέρωσης Ανέργων αποτελεί μια ολοκληρωμένη προσπάθεια από πλευράς δήμου για την παροχή άμεσης, ολοκληρωμένης και εξατομικευμένης ενημέρωσης στους άνεργους δημότες σχετικά με κάθε δυνατότητα εργασιακής αποκατάστασης ή απασχόλησης σε όλη τη χώρα (θέσεις εργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, προγράμματα ΟΑΕΔ, προγράμματα κατάρτισης και

προγράμματα επιταγής κατάρτισης στην αγορά εργασίας - vouchers). Λειτουργεί στο δημαρχείο και οι πολίτες μπορούν να ενημερώνονται καθημερινά από κοντά, κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας. Μέχρι σήμερα έχουν προσέλθει περισσότεροι από 680 δημότες.

Γραμμή «Νοιάζομαι» του Δήμου Δέλτα

Τον Απρίλιο του 2017 δημιουργήθηκε η Γραμμή «Νοιάζομαι» του Δήμου Δέλτα, με στόχο την αμφίδρομη βελτίωση της επικοινωνίας δήμου - πολιτών, αλλά και τον προγραμματισμό εργασιών σε διοικητικό επίπεδο για την ταχύτερη διευθέτηση των ζητημάτων της καθημερινότητας.

Όποιος πολίτης διαπιστώνει κάποιο πρόβλημα που αφορά στην καθαριότητα, στο περιβάλλον, στον ηλεκτροφωτισμό, στο οδικό δίκτυο, στα αδέσποτα ζώα κ.ά. μπορεί να καλεί στο τηλέφωνο 2310-795222 ή να επικοινωνεί με την ηλεκτρονική διεύθυνση noiazomai@dimosdelta.gr, προκειμένου να ενημερώνονται οι αρμόδιες υπηρεσίες του δήμου και να επιλαμβάνονται. Αφού καταγράφονται τα στοιχεία και το αίτημα, διαβιβάζονται την ίδια στιγμή στην αρμόδια υπηρεσία. Είχε προηγηθεί, στις αρχές του 2016, η έναρξη εξυπηρέτησης αιτημάτων των πολιτών μέσω της σελίδας του Δήμου Δέλτα στο facebook.

Τα περισσότερα προβλήματα που αναφέρουν οι πολίτες αφορούν στο πράσινο, στην καθαριότητα και στον φωτισμό (λαμπτήρες). Οι δημότες ανταποκρίνονται σε σημαντικό βαθμό στο κάλεσμα για συνεργασία με στόχο την επίλυση των προβλημάτων. Από την άλλη, οι υπηρεσίες του δήμου κάνουν το καλύτερο δυνατό, παρά την υποστελέχωση και την έλλειψη επαρκών κονδυλίων. Υφίστανται προβλήματα για τα οποία απαιτείται μακρόπνοος προγραμματισμός και άλλα, όπου η γραμμή βοηθά στην επίλυσή τους.

Γραμμή «Νοιάζομαι» του Δήμου Δέλτα.
(Πηγή: https://www.dimosdelta.gr)

Μείωση ανεργίας όλων των κοινωνικών ομάδων: Αναπτυξιακή Σύμπραξη «Κύκλος»

Από το 2013 έως το 2015, όταν ολοκληρώθηκε, ο δήμος συμμετείχε στην Αναπτυξιακή Σύμπραξη «Κύκλος», με σκοπό την επιμόρφωση Ρομά και στόχο την εύρεση εργασίας στην ανακύκλωση υλικών. Η χρηματοδότηση του έργου έγινε από το ΕΣΠΑ. Μεταξύ άλλων, έλαβαν χώρα οι παρακάτω δράσεις: αποστολή ερωτηματολογίων σε επιχειρήσεις του Δήμου Δέλτα, έκθεση προβολής της Πράξης «Κύκλος», εγκαίνια έκθεσης και έναρξη λειτουργίας, ημερίδα/workshop με θέμα «Δυνατότητες συνεργασίας των Κοιν.Σ.Επ. της "Κύκλος" με ιδιωτικές επιχειρήσεις και δημόσιους φορείς».

Σχετικά με δράσεις ΑμεΑ

Ο Δήμος Δέλτα στηρίζει όλες τις δομές ΑμεΑ, σε συνεργασία με το Γραφείο Δημάρχου και τους κοινωνικούς λειτουργούς του Δήμου Δέλτα, ενώ ανταποκρίνεται άμεσα σε πρακτικά ζητήματα, όπως εκδρομές, απαραίτητα υλικά, παραχώρηση χώρων κ.ά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ουσιαστικής βοήθειας που παρέχει είναι η πρόταση για την πρόσληψη Ατόμων με Αναπηρία στον Δήμο Δέλτα, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης προσπάθειας βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου τους. Επίσης, υπάρχει η στόχευση για την εξασφάλιση ποιοτικότερων συνθηκών εργασίας για τα Άτομα Με Αναπηρία που ήδη εργάζονται στον Δήμο Δέλτα και την άμεση κάλυψη των σχετικών αναγκών τους.

Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας

Στον Δήμο Δέλτα λειτουργεί Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας στα Διαβατά. Τα μαθήματα που διδάσκονται είναι Ελληνική Γλώσσα, Μαθηματικά, Πληροφορική, Αγγλική Γλώσσα, Κοινωνική Εκπαίδευση, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Φυσικές Επιστήμες και Αισθητική Αγωγή.

Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας είναι ένας θεσμός που δίνει τη δυνατότητα σε άτομα άνω των 18 ετών που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο να ολοκληρώσουν την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση. Πρόκειται για δημόσια σχολεία που παρέχουν στους αποφοίτους τους απολυτήριο ισότιμο του γυμνασίου. Η χρονική διάρκεια του προγράμματος σπουδών είναι 18 μήνες (δύο σχολικά έτη).

Κέντρο Διά Βίου Μάθησης

Στον Δήμο Δέλτα ιδρύθηκε και λειτουργεί Κέντρο Διά Βίου Μάθησης, με τη συνδρομή της Γενικής Γραμματείας Διά Βίου Μάθησης και του Ιδρύματος Νεολαίας και Διά Βίου Μάθησης. Τα προγράμματα που υλοποιούνται αφορούν σε οικονομία - επιχειρηματικότητα, ποιότητα ζωής - περιβάλλον, νέες τεχνολογίες, γλώσσα - επικοινωνία, κοινωνικές δεξιότητες και δράσεις, πολιτισμό και τέχνη, ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, νεανική επιχειρηματικότητα στην αγροτική οικονομία. Το έργο εντάσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» του υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Λαϊκό Πανεπιστήμιο

Τις χρονικές περιόδους 2014-2015, 2015-2016 και 2016-2017 πραγματοποιήθηκαν οι εκδηλώσεις του Λαϊκού Πανεπιστημίου, με σκοπό τη διαρκή επιμόρφωση των πολιτών σε θέματα ιατρικά, κοινωνικά, ιστορικά, νέων τεχνολογιών κ.ά. Κάθε χρόνο διεξάγονται περί τις 16 εκδηλώσεις σε όλες τις κοινότητες, με ομιλητές εξέχοντες επιστήμονες της ακαδημαϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης.

Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ), τα οποία ιδρύονται από το υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, είναι υποστηρικτικές δομές της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, προορισμένες να προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα, επιμορφωτικά σεμινάρια, εκπαιδευτικό υλικό, να συστήνουν θεματικά δίκτυα, να προωθούν τοπικές και διεθνείς συνεργασίες με τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς των σχολείων, καθώς και με το ευρύ κοινό των περιοχών αρμοδιότητάς τους.

Στον Δήμο Δέλτα ιδρύθηκε ΚΠΕ στην περιοχή των Νέων Μαλγάρων, με σκοπό να συμβάλει στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση τόσο της εκπαιδευτικής κοινότητας όσο και του ευρέος κοινού, ενώ σημαντικά θα είναι και τα οικονομικά οφέλη για την τοπική κοινωνία, λόγω των επισκέψεων μαθητικών ομάδων από όμορους –και όχι μόνο– νομούς καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Η αφίσα με τις ημερομηνίες του προγράμματος του Λαϊκού Πανεπιστημίου, που είναι ανοιχτό για όλους τους κατοίκους του Δήμου Δέλτα

Τα Νομικά Πρόσωπα του Δήμου Δέλτα

ΔΕΥΑΔΔ

Η Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης Αποχέτευσης του Δήμου Δέλτα συστάθηκε στο πλαίσιο του νόμου «Καλλικράτης» και προέκυψε από τη συγχώνευση των Δημοτικών Επιχειρήσεων Δήμου Χαλάστρας και Αξιού, «κληρονομώντας» όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συγχωνευόμενων επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των συμβάσεων έργου και εργασίας ορισμένου χρόνου με τη λήξη τους. Ως περιοχή αρμοδιότητας της επιχείρησης ορίζεται η διοικητική περιφέρεια του Δήμου Δέλτα και έδρα της είναι η Δημοτική Κοινότητα Χαλάστρας.

Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της ΔΕΥΑΔΔ, όπως αυτές ορίζονται από το ΦΕΚ σύστασης, υπάγονται η μελέτη, κατασκευή, συντήρηση, εκμετάλλευση έργων μεταφοράς, η διοίκηση και η λειτουργία των δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης ακάθαρτων και όμβριων υδάτων, καθώς και των μονάδων επεξεργασίας λυμάτων της περιοχής αρμοδιότητάς της. Επίσης, η άρδευση, η εφυάλωση και η εμπορία νερού αποτελούν μέλημα της εν λόγω υπηρεσίας, όπως και η αξιοποίηση, η διαχείριση και η εμπορία ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που προέρχονται από τα αντικείμενα της ΔΕΥΑΔΔ ή των οικείων ΟΤΑ.

Στην επιχείρηση ανήκουν τα έργα ύδρευσης και αποχέτευσης της περιοχής αρμοδιότητάς της, τα οποία εκτελέστηκαν ή θα εκτελεστούν με βάση εγκεκριμένες μελέτες. Επιπλέον, σε αυτήν ανήκουν τα δίκτυα ύδρευσης και ο ηλεκτρομηχανολογικός εξοπλισμός που υπάρχει στο τμήμα ύδρευσης (συμπεριλαμβανομένων οχημάτων και μηχανημάτων που χρησιμοποιούνται για τη συντήρηση των δικτύων ύδρευσης - αποχέτευσης).

ΔΗΚΕΔΗΔ

Η Δημοτική Κοινωφελής Επιχείρηση Δήμου Δέλτα συστάθηκε κατόπιν της υπ' αρ. 67/2011 απόφασης του δημοτικού συμβουλίου, η οποία εγκρίθηκε με την υπ' αρ. 22134/9-5-2011 απόφαση του γενικού γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας - Θράκης και δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 1302/16-6-2011, Τεύχος Β΄, όπως τροποποιήθηκε με το υπ' αρ. ΦΕΚ 3142/21-11-2014, Τεύχος Β΄. Η επιχείρηση προέκυψε ύστερα από τη συγχώνευση των κοινωφελών επιχειρήσεων των Δήμων Εχεδώρου, Αξιού, Χαλάστρας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 109 του ν. 3852/2010 «Νέα αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα "Καλλικράτης"».

Ο σκοπός της επιχείρησης είναι μη κερδοσκοπικός και το αντικείμενό της αφορά στους τομείς της απασχόλησης, του αθλητισμού και του περιβάλλοντος.

Το 2017, με ενέργειες της διοίκησης του Δήμου Δέλτα (ΦΕΚ 760/10-3-2017, Τεύχος Β'), η ΔΗΚΕΔΗΔ τέθηκε υπό εκκαθάριση και το προσωπικό μεταφέρθηκε στον Κοινωνικό Πολιτιστικό Οργανισμό Δήμου Δέλτα (ΚΠΟΔΔ). Παράλληλα, ενισχύθηκε με προσωπικό ο ΚΠΟΔΔ, ο οποίος ανέλαβε τις αρμοδιότητες και τις δραστηριότητες της λυόμενης Δημοτικής Επιχείρησης και έγινε ο καθολικός διάδοχος-φορέας αυτής και στα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα.

ΚΠΟΔΔ

Ο Κοινωνικός Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Δέλτα συστάθηκε στο πλαίσιο του «Καλλικράτη» (ν. 3852/2010, άρθρα 1, 102 και 103) και των αρμοδιοτήτων του, όπως αυτές ορίζονται από το ΦΕΚ σύστασης (1258/16-06-2011). Στον ΚΠΟΔΔ λειτουργούν διοικητικές και οικονομικές υπηρεσίες, εννέα παιδικοί, βρεφικοί και βρεφονηπιακοί σταθμοί, ένα ΚΔΑΠ, οκτώ ΚΑΠΗ και τρεις δημοτικές βιβλιοθήκες.

Επίσης, υλοποιεί το πρόγραμμα των πολιτιστικών εκδηλώσεων σε όλες τις κοινότητες του Δήμου Δέλτα.

ΚΕΚ «Νεφέλη»

Η Διαδημοτική Επιχείρηση Δυτικής Υπαίθρου Θεσσαλονίκης «Νεφέλη» λειτουργεί από το 1995 ως πιστοποιημένο από τον ΕΟΠΠΕΠ Κέντρο Διά Βίου Μάθησης επιπέδου 2. Στα 23 χρόνια λειτουργίας της, έχει καταρτίσει πάνω από 2.200 άτομα, ενώ έχουν υλοποιηθεί περισσότερα από 120 προγράμματα. Η κεντρική δομή της βρίσκεται στη Δ.Κ. Γέφυρας, ενώ το 2015 πιστοποίησε και μια νέα δομή εντός του κτιρίου της δημοτικής κοινότητας Διαβατών, σε χώρο που της παραχώρησε ο Δήμος Δέλτα, προκειμένου να εξυπηρετεί καλύτερα τους κατοίκους της περιοχής (ήδη έχει ξεκινήσει την υλοποίηση προγραμμάτων στη συγκεκριμένη δομή).

Προκειμένου να διασφαλίσει την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, από το 2016 η επιχείρηση εφαρμόζει ένα Σύστημα Διαχείρισης Ποιότητας για το οποίο πιστοποιήθηκε από την TUV AUSTRIA HELLAS, σύμφωνα με το πρότυπο ISO 9001:2015, με το ακόλουθο πεδίο εφαρμογής: διεκπεραίωση ενεργειών, προγραμμάτων και δράσεων κατάρτισης και υποστήριξης ενηλίκων και εν γένει Διά Βίου Μάθησης, παροχή υπηρεσιών στήριξης, κοινωνικής ένταξης, ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης προς τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, καθώς και υπηρεσιών που αποσκοπούν στην προώθησή τους στην απασχόληση, εκπόνηση ερευνών και μελετών που σχετίζονται με κοινωνικά ζητήματα, την αγορά εργασίας, την επιχειρηματικότητα και τη Διά Βίου Μάθηση, διοργάνωση δράσεων επικοινωνίας και δημοσιότητας στο πλαίσιο υλοποίησης των προγραμμάτων, διαχείριση και υλοποίηση δράσεων από χρηματοδοτούμενα ευρωπαϊκά και εθνικά προγράμματα.

Φωτογραφία από την εκδήλωση για τα 40 χρόνια του Χορευτικού Χαλάστρας ΚΠΟΔΔ στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης

Έργα και πρωτοβουλίες

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ διοίκησης την πενταετία 2014-2019 συνοψίζεται στην αποκατάσταση της αξιοπιστίας του Δήμου Δέλτα προς τους δημότες και τους τρίτους, τόσο στον τομέα των έργων όσο και σε αυτόν των υπηρεσιών, όπως και στη δυναμική συμμετοχή του δήμου στα συλλογικά όργανα και τα κέντρα αποφάσεων. Ο στόχος ήταν δύσκολος σε ένα περιβάλλον οικονομικής κρίσης και της συνακόλουθης κοινωνικής δυσπραγίας, επετεύχθη όμως χάρη στο πνεύμα συνεργασίας και συναίνεσης που καλλιέργησε η διοίκηση σε όλους, από τις παρατάξεις του δημοτικού συμβουλίου έως τους τρίτους φορείς (ΕΔΑΘΕΣΣ, Εγνατία Οδός κ.ά.) και τα υπερκείμενα όργανα διοίκησης του κράτους (Περιφέρεια, κυβέρνηση κ.ά.).

Σχολική Στέγη

Με τον κρατικό μηχανισμό ανέγερσης σχολείων ή χρηματοδότησης για την ανέγερσή τους να έχει αδρανοποιηθεί από το 2012, καθίσταται αδύνατη για τους περισσότερους δήμους της χώρας η κατασκευή νέων σχολικών κτιρίων.

Με κεντρική φιλοσοφία τη συνέχιση έργων που βάλτωναν επί χρόνια, ο Δήμος Δέλτα, σε συνεργασία με την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, ολοκλήρωσε και απέδωσε στην τοπική κοινωνία το 4ο Γυμνάσιο Εχεδώρου, που λειτουργεί πια στη Νέα Μαγνησία. Το 2ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Μαγνησίας παραδίδεται και θα λειτουργήσει σύντομα, ο Παιδικός Σταθμός Σίνδου ολοκληρώνεται οσονούπω, ενώ η κατασκευή του 2ου Λυκείου Διαβατών (ενταγμένο στο ΕΣΠΑ) είναι σε πλήρη εξέλιξη. Τέλος, το 5ο Νηπιαγωγείο Σίνδου και το 2ο Νηπιαγωγείο Νέας Μαγνησίας λειτουργούν κανονικά από φέτος.

Νέες και «ανανεωμένες» υποδομές

Στις 22 Σεπτεμβρίου 2018, ο δήμαρχος Ευθύμιος Φωτόπουλος και ο περιφερειάρχης Απόστολος Τζιτζικώστας εγκαινίασαν τη Δημοτική Βιβλιοθήκη «Δημήτριος Κ. Χαντές», που αποτελεί δωρεά του Κυριάκου Χαντέ στη μνήμη του γιου του, Δημητρίου. Το κτίριο, το οποίο θεμελιώθηκε στις 15 Ιουλίου 2015, βρίσκεται ανάμεσα στον Ιερό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου και το ΕΠΑ.Λ., μεταξύ δε των τριών κτιρίων και μπροστά από αυτά δημιουργείται μια δημόσια αστική πλατεία, σε συνέχεια της κεντρικής πλατείας της Χαλάστρας. Το κτίριο έχει εμβαδόν 345,60 μ^2, αναπτύσσεται σε δύο ορόφους και περιλαμβάνει αίθουσα εκδηλώσεων, αναγνωστήριο, βιβλιοστάσιο και παιδική βιβλιοθήκη. Ιδιαίτερη μέριμνα έχει ληφθεί για την προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους χώρους του.

Το 2016 έγινε ανακαίνιση του Αστυνομικού Τμήματος Χαλάστρας (σήμερα Α.Σ.) και το 2018 η ανακαίνιση του Κέντρου Υγείας Χαλάστρας (αμφότερες δωρεά Κωνσταντίνου).

Τέλος, καρποί της συνεργασίας του Δήμου Δέλτα με τον Όμιλο ΕΛ.ΠΕ. είναι η δημιουργία του πλήρως εξοπλισμένου Πρότυπου Εργαστηρίου Μηχανολογίας και ο εκσυγχρονισμός του Εργαστηρίου Ηλεκτρολογίας στο 1ο ΕΠΑ.Λ. και το Ε.Κ. Σίνδου, η ανακατασκευή του κλειστού γυμναστηρίου στο 2ο Γυμνάσιο Εχεδώρου στα Διαβατά, η δημιουργία του πρότυπου Εργαστηρίου Φυσικών Επιστημών στο 4ο Γυμνάσιο Εχεδώρου στη Νέα Μαγνησία, οι παιδικές χαρές στα Διαβατά, στο Καλοχώρι και στο μεγάλο πάρκο της Νέας Μαγνησίας κ.ά. Τα έργα υλοποιήθηκαν με αποκλειστική χορηγία του Ομίλου ΕΛ.ΠΕ., στο πλαίσιο της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.

Διάσωση του Παλιού Δημοτικού Σχολείου Σίνδου

Το 2018, ο Δήμος Δέλτα κατάφερε να εντάξει στο χρηματοδοτικό πρόγραμμα ΕΠΑΝΕΚ - «Παλαιά κτίρια σε νέα χρήση» το έργο «Ανακατασκευή - αναπαλαίωση Παραδοσιακού Δημοτικού Σχολεί-

ου Σίνδου και μετατροπή του σε νέο Δημαρχιακό Μέγαρο Δήμου Δέλτα», συνολικού προϋπολογισμού 2.003.000 ευρώ. Στο έργο περιλαμβάνονται η διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου με διατήρηση του κελύφους, ο αναγκαίος λειτουργικός εξοπλισμός και ο αύλειος χώρος.

Επέκταση φυσικού αερίου στη Χαλάστρα

Την Παρασκευή 28 Δεκεμβρίου 2018 τροφοδοτήθηκε για πρώτη φορά με φυσικό αέριο η κοινότητα της Χαλάστρας. Ύστερα από στενή συνεργασία του δήμου με την ΕΔΑΘΕΣΣ, που ξεκίνησε το 2017, ο στόχος επετεύχθη. Το έργο συνεχίζεται με εργασίες επέκτασης του δικτύου σε όλον τον οικισμό της Χαλάστρας, ενώ αναμένεται να ξεκινήσει και στις κοινότητες Κυμίνων, Ν. Μαλγάρων, Βραχιάς και Ανατολικού.

Ανακύκλωση

Ένα ευρύ φάσμα ενεργειών ανακύκλωσης υλοποιούν τα τελευταία χρόνια ο Δήμος Δέλτα και η Αντιδημαρχία Καθαριότητας - Τμήμα Αποκομιδής, Απορριμμάτων και Ανακύκλωσης. Συγκεκριμένα:

- Ανακύκλωση λαμπτήρων με κάδους που βρίσκει ο πολίτης σε όλες τις κοινότητες και στα ΚΑΠΗ.
- Ανακύκλωση συσκευασιών χαρτιού, αλουμινίου, λευκοσίδηρου, γυαλιού και πλαστικού σε μπλε κάδους που είναι τοποθετημένοι στους δρόμους σε όλες τις κοινότητες.
- Ανακύκλωση γυαλιού με σημεία εναπόθεσης σε όλα τα κεντρικά σημεία των κοινοτήτων.
- Ανακύκλωση ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών, για τις οποίες ο πολίτης μπορεί να επικοινωνεί στο τηλέφωνο 2310-796825, ώστε, κατόπιν συνεννόησης, η υπηρεσία να παραλάβει από κάθε σπίτι και επιχείρηση σε κάθε κοινότητα τις προς ανακύκλωση συσκευές και να τις μεταφέρει στο κέντρο συλλογής, που βρίσκεται στο αμαξοστάσιο της Νέας Μαγνησίας.
- Ανακύκλωση μπαταριών με ειδικά δοχεία που είναι τοποθετημένα στο Δημαρχείο (Σίνδος), στις οικονομικές υπηρεσίες (πλατεία Δημοκρατίας, Σίνδος), στο αμαξοστάσιο της Νέας Μαγνησίας, στην κοινότητα Ανατολικού. Λίαν προσεχώς θα τοποθετηθούν και στα υπόλοιπα δημοτικά καταστήματα.
- Ανακύκλωση ρούχων, παπουτσιών, τσαντών, πετσετών, κρεμαστρών, κουβερτών και παιχνιδιών σε ειδικούς κάδους σε ανοιχτούς χώρους, σε όλες τις κοινότητες.

Το 5ο Νηπιαγωγείο Σίνδου

Ενίσχυση του στόλου οχημάτων

Ενισχύθηκε ο στόλος οχημάτων του δήμου, με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών σε θέματα αποκομιδής, τεχνικών έργων (διανοίξεις, καθαρισμοί καναλιών κ.λπ.) και Πολιτικής Προστασίας. Το 2014, ο αριθμός των οχημάτων δεν ξεπερνούσε τα 70, πολλά από τα οποία ήταν παλαιάς τεχνολογίας, ρυπογόνα, εκτός λειτουργίας και ασύμφορα αναφορικά με την επισκευή τους. Σήμερα, το Τμήμα Οχημάτων διαθέτει περισσότερα από 100 μηχανήματα έργου, μηχανήματα αγροτικά, φορτηγά και επιβατικά οχήματα.

ΠΟΑΥ

Με πρωτοβουλία του Δήμου Δέλτα έγιναν αποφασιστικά βήματα για τη θεσμοθέτηση της ΠΟΑΥ Θερμαϊκού (περιοχή Χαλάστρας, Κυμίνων,

Ημαθίας), η οποία, μετά την έκδοση του Προεδρικού Διατάγματος θα αποτελέσει εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη για τις υδατοκαλλιέργειες στη χώρα μας, αλλά πρωτίστως για τους μυδοκαλλιεργητές, τους ανθρώπους του μόχθου, την τοπική και εθνική οικονομία. Στόχος είναι η περαιτέρω ανάπτυξη των υδατοκαλλιεργειών στην περιοχή, μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας, της διασφάλισης της ποιότητας και της υγιεινής των παραγόμενων ειδών, της ιχνηλασιμότητας, της πιστοποίησης. Κι όλα αυτά πάντα με γνώμονα την αειφορία, την προστασία του καταναλωτή και την υψηλή προστιθέμενη αξία, η οποία επιτυγχάνεται με την ανάδειξη της υψηλής ποιότητας των προϊόντων, αλλά και της δημιουργίας brand name.

Η γέφυρα Ανατολικού - Βραχιάς

Ο Δήμος Δέλτα σε συνεργασία με την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας ολοκλήρωσε και παρέδωσε στην κυκλοφορία τη νέα γέφυρα του Αξιού, που συνδέει το Ανατολικό με τη Βραχιά του Δήμου Δέλτα. Η γέφυρα έχει μήκος 171,2 μέτρα, πλάτος 9 μέτρα και ύψος 2,05 μέτρα. Πέραν της ανακατασκευής της, ολοκληρώθηκαν τα έργα σύνδεσής της με το υφιστάμενο οδικό δίκτυο και όλες οι απαραίτητες οδικές προσβάσεις εκατέρωθεν του ποταμού Αξιού.

Τον Ιούνιο του 2012, στη διάρκεια των εκσκαφών, εντοπίστηκε πολεμικό υλικό, που καθυστέρησε για περίπου δύο χρόνια την ολοκλήρωση των έργων. Ακολούθησαν όλες οι απαραίτητες ενέργειες σε συνεργασία με το Τάγμα Εκκαθαρίσεως Ναρκοπεδίων Ξηράς του στρατού και διασφαλίστηκαν στο ακέραιο η λειτουργικότητα και η ασφάλεια του χώρου, που ήταν προαπαιτούμενα για να συνεχιστούν και να ολοκληρωθούν οι εργασίες.

Με την ανακατασκευή της γέφυρας μπήκε τέλος στην ταλαιπωρία των κατοίκων του Δήμου Δέλτα, κυρίως των αγροτών, οι οποίοι αναγκάζονταν για πολλά χρόνια να διανύουν μεγάλες αποστάσεις (ακόμα και 40 χιλιόμετρα) προκειμένου να προσεγγίσουν τις γεωργικές εκτάσεις τους. Η εξομάλυνση της κατάστασης βοήθησε άμεσα όλες τις γεωργικές και εν γένει τις παραγωγικές δραστηριότητες της περιοχής.

Κατασκευή ανισόπεδου κόμβου Κ16

Ο Κ16 είναι ένα από τα πιο σύνθετα τεχνικά έργα που κατασκευάστηκαν με τις πιο σύγχρονες προδιαγραφές. Είναι ένας από τους μεγαλύτερους κόμβους στη χώρα μας και την ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης που, πέρα από το γεγονός ότι αλλάζει τον συγκοινωνιακό χάρτη, αποτελεί τη νέα δυτική είσοδο της Θεσσαλονίκης. Συνδέει βασικούς οδικούς άξονες της χώρας, όπως η περιφερειακή οδός Θεσσαλονίκης, η Εγνατία Οδός και ο άξονας ΠΑΘΕ, αλλά και τη δυτική είσοδο του πολεοδομικού συγκροτήματος. Επίσης, εξυπηρετεί όλες τις κινήσεις της περιοχής του Καλοχωρίου, της ΒΙΠΕΘ, του λιμανιού, αλλά και σημαντικές δραστηριότητες, όπως της λαχαναγοράς, της κρεαταγοράς και των επιχειρηματικών πάρκων της ευρύτερης περιοχής.

Το έργο, συνολικού προϋπολογισμού 52.600.000 ευρώ, που χρηματοδοτήθηκε από το ΕΣΠΑ της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και παραδόθηκε στην κυκλοφορία στις 23 Ιουνίου 2017, έχει μειώσει τέσσερις φορές τον χρόνο που απαιτούνταν για τη μεταφορά των εμπορευμάτων από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης προς το εθνικό οδικό δίκτυο. Θεωρείται όχι απλώς συγκοινωνιακό, αλλά ότι διαδραματίζει ισχυρό αναπτυξιακό ρόλο, καθώς μέσω του Κ16 εκτελείται μεγάλο μέρος του 70% της μεταφορικής δραστηριότητας της χώρας: εξυπηρετεί την Κεντρική Μακεδονία, που είναι πρώτη περιφέρεια της Ελλάδας σε εξαγωγές αγροτικών προϊόντων, η πρώτη σε αφίξεις τουριστών κατά τη θερινή περίοδο, καθώς και στον οδικό τουρισμό (οι οδικές αφίξεις φτάνουν πλέον τις 6.500.000).

Δυτικό παραλιακό μέτωπο

Η αναβάθμιση και η ανάδειξη του δυτικού παράκτιου μετώπου της Θεσσαλονίκης έχουν αναχθεί σε στρατηγικό αναπτυξιακό στόχο της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς πρόκειται για μια περιοχή με χρόνια περιβαλλοντικά και χωροταξικά προβλήματα, αλλά και με σημαντική οικονομική δραστηριότητα και αξιόλογες προοπτικές ανάπτυξης. Εξάλλου, το δυτικό παράκτιο μέτωπο της Θεσσαλονίκης αποτελεί ένα σημαντικό όσο και εξαιρετικά ευαίσθητο οικοσύστημα, που περιλαμβάνει το μητροπολιτικό κέντρο της Θεσσαλονίκης και την πεδιάδα της κεντρικής Μακεδονίας, συνιστώντας αναπόσπαστο στοιχείο της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος του ευρύτερου πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης.

Ανισόπεδος κόμβος Κ16. (Πηγή: YOUTUBE/ΚΟΜΒΟΣ Κ16 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΚΑΛΟΧΩΡΙ)

Απαρτίζεται από τμήματα των Δήμων Θεσσαλονίκης, Αμπελοκήπων - Μενεμένης και Δέλτα, και αποτελεί ένα σύνθετο περιβάλλον, με ισχυρές δεσμεύσεις προστασίας από τη μια και με έντονα «αστικά» χαρακτηριστικά από την άλλη, καθώς σε αυτήν συγκεντρώνεται πλήθος δραστηριοτήτων του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα.

Μέσα από το σχέδιο δράσης που θα παρουσιάσει η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, διατυπώνονται ένα χωρικό όραμα και μια στρατηγική για την περιοχή που καταλήγουν σε συγκεκριμένες προτάσεις για έργα προτεραιότητας και τις πιθανές πηγές χρηματοδότησής τους.

Στο δυτικό παράκτιο μέτωπο της Θεσσαλονίκης, σε συνολική έκταση 6.600 στρεμμάτων στους Δήμους Αμπελοκήπων - Μενεμένης, Δέλτα και Θεσσαλονίκης, διαμορφώθηκε ένα ολοκληρωμένο αναπτυξιακό σχέδιο για την περιοχή, με έργα και δράσεις για την εξυγίανση και την αποκατάσταση από τη ρύπανση, αλλά και συνολικά για την προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος. Σε πρώτη φάση προχωρούν παρεμβάσεις για την εξυγίανση των εδαφών από τη μόλυνση, την αποκατάσταση

Δυτικός Προαστιακός Σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης. (Πηγή: ΕΡΓΟΣΕ)

του φυσικού τοπίου από τη φθορά των βιομηχανικών αποβλήτων και, παράλληλα, τη δημιουργία περιπατητικών και ποδηλατικών διαδρομών.

Το εμπορευματικό κέντρο

Με τον νόμο 3534/2007 διατέθηκε κατά χρήση στη ΓΑΙΑΟΣΕ Α.Ε. γεωτεμάχιο 600.000 τ.μ. στην ευρύτερη περιοχή Θεσσαλονίκης, και ειδικότερα στον Δήμο Δέλτα, που αποτελεί τμήμα του πρώην Στρατοπέδου Γκόνου. Το ακίνητο διαθέτει σιδηροδρομική σύνδεση με τον εμπορικό σταθμό του ΟΣΕ και τον ΟΛΘ, η οποία όμως έχει εγκαταλειφθεί και απαιτείται η αναβάθμισή της. Η θέση του ακινήτου, η μεγάλη έκτασή του και η σιδηροδρομική σύνδεση το καθιστούν ιδιαίτερα ελκυστικό για την ανάπτυξη εμπορευματικού κέντρου συνδυασμένων μεταφορών υπερτοπικής σημασίας.

Το κέντρο logistics που θα δημιουργηθεί εκεί πρόκειται να έχει επιπλέον χωρητικότητα για την αποθήκευση του φορτίου που προορίζεται για τις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Παράλληλα, αναμένεται να υπάρξουν συνέργειες με τις εταιρείες μεταφορών που εδρεύουν στην περιοχή της Σίνδου.

Προαστιακός Δυτικής Θεσσαλονίκης

Ακόμα ένα μεγάλο (μελλοντικό) σιδηροδρομικό έργο, αυτό του προαστιακού σιδηροδρόμου στη δυτική Θεσσαλονίκη, μπαίνει σε φάση μελέτης από την ΕΡΓΟΣΕ. Σύμφωνα με απόφαση της σιδηροδρομικής κατασκευαστικής εταιρείας, προκηρύχθηκε διαγωνισμός «για τη μελέτη της Ανάπτυξης Δικτύου Προαστιακού Σιδηροδρόμου στη Δυτική Θεσσαλονίκη», κόστους 2.800.000 ευρώ. Το δίκτυο θα έχει γενική μορφή Χ, δηλαδή δύο κύριες διασταυρούμενες γραμμές. Η μία θα έχει δυτικό τερματικό σταθμό στη Σίνδο επί της γραμμής Θεσσαλονίκη - Πλατύ Ημαθίας και ανατολικά στην πόλη της Θεσσαλονίκης στον κεντρικό επιβατικό σιδηροδρομικό σταθμό. Η άλλη θα έχει το δυτικό άκρο της στα Διαβατά, επί της γραμμής Θεσσαλονίκη - Αλεξανδρούπολη, και το ανατολικό άκρο στην περιοχή του λιμένα (Προβλήτα 1).

Πέρα από τις ανωτέρω δύο γραμμές, η μελέτη περιλαμβάνει την ανακατασκευή και επέκταση της παρακαμπτήριας γραμμής Ζεϊτενλίκ προς Εύοσμο, Αμπελόκηπους και οδό Λαγκαδά, σε συνδυασμό με τις προγραμματιζόμενες επεκτάσεις του μετρό προς τις περιοχές αυτές. Οι σιδηροδρομικές γραμμές θα είναι κανονικού εύρους (D=1.435m) με ταχύτητες μελέτης 70 km/h και η εκμετάλλευση του δικτύου γραμμών θα είναι επιβατική. Η λειτουργία του προαστιακού θα γίνεται σε μονές ή διπλές ηλεκτροκίνητες γραμμές, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα του υφιστάμενου δικτύου.

Αναμένεται να εξυπηρετήσει σημαντικές περιοχές της δυτικής Θεσσαλονίκης, όπως η Μενεμένη, το Κορδελιό, τα Διαβατά, η Σίνδος, το Καλοχώρι, αλλά και το λιμάνι. Επίσης, υπάρχει πρόβλεψη για τη σύνδεση του προαστιακού με τη μελλοντική επέκταση του μετρό, που θα περνά από τις δυτικές συνοικίες.

Η περιοχή όπου αναμένεται να εγκατασταθεί το Εμπορευματικό Κέντρο. (Πηγή: ΓΑΙΟΣΕ Α.Ε.)

Πηγές

1. Ελληνική Στατιστική Αρχή, Απογραφή 2011, Μόνιμος πληθυσμός.
2. Πρόγραμμα «Καλλικράτης» (ΦΕΚ Α87 της 07/06/2010), επίσημος ιστότοπος του Δήμου Δέλτα: https://www.dimosdelta.gr/.
3. Δήμος Δέλτα, Απολογισμός Έργου, 2014-2017.
4. Δήμος Δέλτα, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2014-2019, Α΄ Φάση: Στρατηγικός Σχεδιασμός, Αυτ. Τμήμα Προγραμματισμού, Οργάνωσης και ΕΠΕ, Ιούνιος 2015.
5. https://www.chalastrarice.gr/.
6. http://www.ricegreece.com/index.php/el/.
7. https://www.youthbandfestival.gr/.
8. Για το κείμενο «Κατασκευή ανισόπεδου κόμβου Κ16: Υπηρεσιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας 2014-2020», τίτλος: «Κατασκευή ανισόπεδου κόμβου Κ16 στη συμβολή ΠΑΘΕ και εσωτερικής περιφερειακής οδού Θεσσαλονίκης - Β΄ Φάση».
9. Για το κείμενο «Δυτικό Παραλιακό Μέτωπο: Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας - Δελτία Τύπου,» με θέμα «Το σχέδιο δράσης για τη μελλοντική ανάπτυξη του Δυτικού Παράκτιου Μετώπου της Θεσσαλονίκης».
10. Για το κείμενο «Το εμπορευματικό κέντρο» (Πηγή: ΓΑΙΟΣΕ Α.Ε.).
11. Για το κείμενο «Προαστιακός Δυτικής Θεσσαλονίκης», ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΜΕΑΚΩΝ ΕΠ ΤΟΥ ΕΤΠΑ ΚΑΙ ΤΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ», Ένταξη της Πράξης «Μελέτη για την Ανάπτυξη Δικτύου Προαστιακού Σιδηροδρόμου στη Δυτική Θεσσαλονίκη» με κωδικό ΟΠΣ 5029393, στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020».
12. Λαογραφικός Σύλλογος Σίνδου «Ο Ρόδακας» (Αρχείο συλλόγου).
13. Σύλλογος Μικρασιατών και άλλων Προσφύγων «Το Φανάρι» (Αρχείο συλλόγου).
14. Σύλλογος Ποντίων Διαβατών «Αλέξανδρος Υψηλάντης» (Αρχείο συλλόγου).
15. Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Καλοχωρίου (Αρχείο συλλόγου).
16. Πολιτιστικός Σύλλογος «Στέγη Γραμμάτων και Τέχνης Χαλάστρας» (Αρχείο συλλόγου).
17. Μορφωτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Βραχιάς (Αρχείο συλλόγου).
18. Πολιτιστικός Σύλλογος Ανατολικού «Βαλμάδα» (Αρχείο συλλόγου).
19. Σύλλογος Γυναικών Χαλάστρας «Χαλαίστρη» (Αρχείο συλλόγου)
20. Σύλλογος Γυναικών Καλοχωρίου «Η Εστία» (Αρχείο συλλόγου).
21. Σύλλογος Δράσεων και Πολιτισμού «Η Χαλάστρα» (Αρχείο συλλόγου).
22. Πολιτιστικός Σύλλογος Οικιστών Εργατικών Κατοίκων Ιωνίας «Μακεδονία» (Αρχείο συλλόγου).
23. Χορευτικό Χαλάστρας ΚΠΟΔΔ (Αρχείο συλλόγου).
24. Σύλλογος Μικρασιατών Ιωνίας «Ηρόδοτος» (Αρχείο συλλόγου).
25. Χορευτικό Συγκρότημα Ιωνίας και Μαλγάρων (Αρχείο συλλόγου).
26. Σύλλογος «Παιδικά Όνειρα» (Αρχείο συλλόγου).
27. Α.Σ. Αρμονία (Αρχείο συλλόγου).
28. Α.Σ. Μαχητές Διαβατών Ιωνίας (Αρχείο συλλόγου).

Βιογραφίες δημάρχων Δέλτα

Ευθύμιος Φωτόπουλος (2014-…)

Ο δήμαρχος Δέλτα Ευθύμιος Φωτόπουλος γεννήθηκε στα Γρεβενά, στις 29 Ιανουαρίου 1959. Αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Παιδαγωγική Ακαδημία Φλώρινας και τη Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, εργάστηκε ως δάσκαλος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Μιλά αγγλικά και σερβικά.

Έως το τέλος Δεκεμβρίου του 2009 ήταν πρόεδρος της Νομαρχιακής Επιχείρησης Θεσσαλονίκης ΝΕΘ Α.Ε. και το 2010 αντινομάρχης Παιδείας, Αθλητισμού, Πολιτισμού, Τουρισμού και Υποδομών Νομαρχίας Θεσσαλονίκης. Το 2011-2012 άσκησε τα καθήκοντα του θεματικού αντιπεριφερειάρχη Ανάπτυξης Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς και του αναπληρωτή περιφερειάρχη Κεντρικής Μακεδονίας.

Ο κ. Φωτόπουλος εξελέγη δήμαρχος Δέλτα στις εκλογές του Μαΐου 2014. Παράλληλα, είναι μέλος του δημοτικού συμβουλίου του Οργανισμού Τουρισμού Θεσσαλονίκης (ΟΤΘ), του Οργανισμού Συγκοινωνιακού Έργου Θεσσαλονίκης (ΟΣΕΘ), της Εκτελεστικής Επιτροπής της Περιφερειακής Ένωσης Δήμων Κεντρικής Μακεδονίας (ΠΕΔΚΜ) και της Επιτροπής Παιδείας της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδος (ΚΕΔΕ). Τη διετία 2003-2005 ανέλαβε πρόεδρος του Ψυχολογικού Κέντρου Βορείου Ελλάδος και το 2006-2008 διοικητής του Ινστιτούτου Αναπτυξιακής Αποκατάστασης. Για οκτώ χρόνια (2002-2010) ήταν αντιπρόεδρος της Ένωσης Ποδοσφαιρικών Σωματείων Θεσσαλονίκης (ΕΠΣΜ), ενώ είναι υπεύθυνος επικοινωνίας της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, της παρουσίασης του Εθνικού Προγράμματος Διά Βίου Μάθησης, μέλος του Δ.Σ. του Διαβαλκανικού Ινστιτούτου Δημόσιας Διοίκησης και μέλος ΟΔΕ στον Τομέα Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής των Ελλήνων.

Γεώργιος Γλώσσης (2012-2014)

Ο Γεώργιος Γλώσσης κατάγεται από τη Νέα Μαγνησία και αποφοίτησε από ιδιωτική σχολή με ειδικότητα μηχανικού αυτοκινήτων. Δραστηριοποιείται στο εμπόριο γεωργικών μηχανημάτων και είναι ιδιοκτήτης θερμοκηπίων και συσκευαστηρίου φρούτων και λαχανικών.

Εκλεγόταν διαδοχικά από το 1994 έως το 2002 δημοτικός σύμβουλος στον Δήμο Ιωνίας και τον Δήμο Εχεδώρου. Έχει διατελέσει μέλος πολλών επιτροπών του Δήμου Ιωνίας και πρόεδρος στη Δημοτική Επιχείρηση Ιωνίας και τη Δημοτική Επιχεί-

ρηση Εχεδώρου. Το 2010 επανεξελέγη δημοτικός σύμβουλος στον Δήμο Δέλτα, όπου ανέλαβε χρέη αντιδημάρχου Οικονομικών, ενώ είναι πρόεδρος της Διαδημοτικής Οργάνωσης της Ν.Δ. Εχεδώρου.

Ο Γεώργιος Γλώσσης εξελέγη δήμαρχος Δέλτα στη θέση του εκλιπόντος Νικολάου Γιουτίκα, ύστερα από ψηφοφορία μεταξύ των δημοτικών συμβούλων του συνδυασμού «Μαζί στον Δήμο Δέλτα».

Νικόλαος Γιουτίκας (2011-2012)

Ο Νικόλαος Γιουτίκας γεννήθηκε το 1945 στη Βραχιά Θεσσαλονίκης και μαθήτευσε στο Γυμνάσιο Σίνδου. Όντας απόφοιτος της Οδοντιατρικής Σχολής Θεσσαλονίκης, εργάστηκε ως οδοντίατρος στο ΕΣΥ και ως διευθυντής του Κέντρου Υγείας Κουφαλίων. Επί σειράν ετών διετέλεσε πρόεδρος της Ανεξάρτητης Συνδικαλιστικής Κίνησης Οδοντιάτρων. Υπήρξε μέλος του Δ.Σ. του Οδοντιατρικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης την περίοδο 1978-2003, καθώς και μέλος της Ελληνικής Οδοντιατρικής Εταιρείας. Ακόμα, ήταν πρόεδρος της Τ.Ο. Νέας Δημοκρατίας, αλλά και της ΕΚΟ Νέας Δημοκρατίας. Επίσης, υπήρξε σύμβουλος του υπουργού Μακεδονίας - Θράκης το 1990-1992 και διευθυντής Γραφείου Νομάρχη από το 2003 έως το 2006. Επιπλέον, υπήρξε μέλος του Διοικητικού και του Εποπτικού Συμβουλίου της Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Θεσσαλονίκης και του Διοικητικού Συμβουλίου Αναπτυξιακής Εταιρείας Θεσσαλονίκης. Από το 2003 διετέλεσε γραμματέας του Δ.Σ. της Σχολής Τυφλών Θεσσαλονίκης. Τέλος, επί πολλά έτη ήταν πρόεδρος του Α.Σ. Μέγας Αλέξανδρος Βραχιάς και μέλος του Δ.Σ. του ΚΕΚ «Γαλήνη».

Άρχισε να ασχολείται με την πολιτική το 1964. Το 1998 εξελέγη πρώτη φορά δήμαρχος Αξιού, το 2003 δημοτικός σύμβουλος, ενώ το 2006 έλαβε δεύτερη φορά το χρίσμα του δημάρχου, όντας επικεφαλής του συνδυασμού «Ενότητα - Ομόνοια - Πρόοδος». Το 2009 ήταν ο πρώτος δήμαρχος Δέλτα.

Ο Νικόλαος Γιουτίκας απεβίωσε στις 12 Ιανουαρίου 2012, σε ηλικία 67 ετών, από ανακοπή καρδιάς. Ήταν παντρεμένος με τη Μερσίνη Κουϊμτζή, με την οποία απέκτησε δύο παιδιά, τον Κωνσταντίνο και την Αθηνά. Το 2016, το όνομά του δόθηκε στην κεντρική πλατεία της γενέτειράς του, Βραχιάς, ύστερα από σχετική απόφαση του δημοτικού συμβουλίου. Επίσης, έγιναν τα αποκαλυπτήρια αναθηματικής στήλης στον χώρο της πλατείας.

Δημοτικό Συμβούλιο 2019

Φωτόπουλος Ευθύμιος, Δήμαρχος
Δημοπούλου - Τυφλιώρη Μαριάνθη, Πρόεδρος
Βαμβάκος Ευάγγελος, Αντιδήμαρχος
Σκουλαριώτης Δημήτριος, Αντιδήμαρχος
Σάκας Πασχάλης, Αντιδήμαρχος
Κηπουρός Δημόκριτος
Λιούλιας Στέφανος
Ζάχος Γρηγόριος
Παππάς Αθανάσιος, Αντιδήμαρχος
Καμανάς Δημήτριος, Αντιδήμαρχος
Αναγνώστου Ανδρέας
Παπαγεωργίου Χρυσοβαλάντης
Χαλκίδης Δημήτριος, Πρόεδρος ΚΠΟΔΔ
Δουζδαμπάνης Κωνσταντίνος, Πρόεδρος Σχολικής Επιτροπής Β/βάθμιας Εκπαίδευσης
Αγγουράς Γεώργιος, Πρόεδρος Σχολικής Επιτροπής Α/βάθμιας Εκπαίδευσης
Καλτσίδης Παναγιώτης
Τσουμπάρης Κωνσταντίνος
Γουρουνίδης Φίλιππος
Μπαλλογιάννη Ελένη, Πρόεδρος ΔΕΥΑΔΔ
Μπέκας Στέργιος
Νικολτζούκη Ελένη
Γλώσσης Γεώργιος
Κουρόγλου Τριαντάφυλλος
Κουκούλη Κυριακή
Ρήγας Ιωάννης
Πάντη Νικολέτα
Ελευθεριάδου Παρασκευή
Ζακαλκάς Δημήτριος
Γκλαβέρης Βασίλειος
Λιακόπουλος Διονύσιος
Σταματάκης Σπυρίδων
Βαλάρης Θεόδωρος
Χατζηκυριάκου Πασχαλίνα
Καϊκής Άγγελος

Κατάλογος Προέδρων Κοινοτήτων - Δημάρχων

(με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία)

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΞΙΟΥ

ΒΡΑΧΙΑ
1953 Τραχανάς Κωνσταντίνος
1957 Ιωαννίδης Βασίλειος
Καραβίδας Θωμάς
Βερβίτης Θανάσης
Ζήφκας Γεώργιος (επί δικτατορίας)
Σβήρκος Ευστάθιος
Μουζάκης Αθανάσιος
Γιουτίκας Παναγιώτης
Καράμπασης Σωτήριος
Λιαλιάς Μιχάλης
Ζήφκας Φώτιος
Μπένας Δημήτριος
Βαρελά Χρυσούλα
«ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» (1998-2010)
Πρόεδροι Κοινότητας
Ζήφκας Φώτιος
Μπένας Αντώνιος
Βαρελά Χρυσούλα
«ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ» (2011-2019)
Πρόεδροι Κοινότητας
2010-2014 & 2014-2019 Βέρρος Αναστάσιος

ΚΥΜΙΝΑ
1931-1932 Πάντης Κωνσταντίνος
1932-1933 Θεοχαρίδης Ιωάννης
1934 Δαρμουσλής Δημήτριος
1935 Σερσίμης Νίκος
1936 Δαρμουσλής Δημήτριος
1937-1938 Πρίντζιος Θωμάς
1943 Κούφαλης Σ.
1950 Κούφαλης Γ.
1951 Γράμπας Αντώνιος
1952 Δάμιαλης Κωνσταντίνος
1953-1956 Σταμάτης Γρηγόριος
1960-1961 Σημηντήρας Κωνσταντίνος
1972-1974 Καρακίζης Αχιλλέας
1975 Υφαντίδης Ηλίας
1975 Σταμάτης Εμμανουήλ
1980-1983 Ρούζιος Πέτρος
1983-1986 Πριμεράκης Θεόδωρος
1984 Παπάς Κωνσταντίνος
1987-1993 Δήμου Ιωάννης
1993-1994 Κώττας Αστέριος
1994-1998 Δήμου Ιωάννης

«ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» (1998-2010)
Πρόεδροι Κοινότητας
Από το 1998, στο πλαίσιο του νέου καποδιστριακού Δήμου Αξιού, τα Κύμινα είναι έδρα του δήμου και δεν υπάρχει τοπική κοινότητα.

«ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ» (2011-2019)
Πρόεδροι Κοινότητας
2010-2014 & 2014-2019 Κατούνας Βασίλειος

ΝΕΑ ΜΑΛΓΑΡΑ
Κατσαρέλης ή Κατσαρέλιας Αλέξανδρος
Αυγουστίδης Αλέξανδρος
Κωστελίδης Νικόλαος
Καραματθαίος Ματθαίος
Σιάκκας Χρήστος
Παπαδημητρίου Γεώργιος
Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος
Κυργίδης Σταύρος
1975-1978 Γιαλαμάς Παντελής
1979-1986 Σιάκκας Χρήστος
1987-1998 Καρυτόπουλος Δημήτριος
«ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» (1998-2010)
Πρόεδροι Κοινότητας
1998-2002 Καραμανλής Ιωάννης
2002-2006 Σιάκκας Πασχάλης
2006-2010 Κουκούλης Στέφανος
«ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ» (2011-2019)
Πρόεδροι Κοινότητας
2011-2012 Σουμπάρας Παναγιώτης
2012-2014 Κουκούλη Κυριακή
2014-2019 Μπαξεβάνης Χρήστος

Δήμαρχοι Αξιού
1998-2002 Γιουτίκας Νικόλαος
2002-2006 Ζακαλκάς Δημήτριος
2006-2010 Γιουτίκας Νικόλαος

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΧΕΔΩΡΟΥ

ΔΙΑΒΑΤΑ
Πρόεδροι Κοινότητας (έως το 1990)
Τσορμπατζόγλου Αθανάσιος
Βεργόπουλος Ιωάννης
Νικολαΐδης Νικόλαος
Μαυρίδης Παναγιώτης
Παναγιώτου Σπύρος

Δήμαρχοι Ιωνίας (1990-1998)
1994-1998 Σελβίδης Μιχάλης
1990-1994 Γιαμούκογλου Σάββας
«ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» (1998-2010)
Πρόεδροι Κοινότητας
1986-2002 Καλτσίδης Νίκος
2002-2006 Κυριακίδης Σάββας
2006-2010 Καλαφάτης Βασίλης

«ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ» (2011-2019)
Πρόεδροι Κοινότητας
2011-2014 Τσάλης Νίκος
2014-2019 Μιχελή Κατερίνα

ΚΑΛΟΧΩΡΙ
1918-1920 Τζωρτζίδης Αθανάσιος
1920-1925 & 1936-1944 Σιδερίδης Σιδέρης
1926-1930, 1932-1934 Τακίδης Χρήστος
1927 Τσιφουτούδης Ιωάννης
1931 Πετκέλης Δήμος
1932-1933 Βαλαβανίδης Αθανάσιος
1934 Βουτσάς Παναγιώτης
1934 & 1936 Αραμπατζής Βασίλειος
1936 Καπετάνιος Αθηνόδωρος
1937-1944 Πασχούδης Πάσχος
1945-1946 Μόζογλου Αθανάσιος
1947-1948 Χατζηκοντίδης Μιλτιάδης
1949-1951 Βαλαβανίδης Αντώνιος
1951, 1953, 1955-1956, 1964-1967
Παντελίδης Παντελής
1952 Μητολίδης Ευστάθιος
1953 Ανατολούδης Νικόλαος
1954 Καραγιαννίδης Γεώργιος
1957-1958 Τουμπίδης Αθανάσιος
1959-1962 Ζαφειρόπουλος Ιωάννης
1962-1963 Παπαδόπουλος Πασχάλης
1967-1974 Πανταζίδης Γεώργιος
1967 & 1974 Διδούδης Μιχάλης
1975-1986 Μουκατατζής Χρήστος
1987-1990 Αραμπατζής Εμμανουήλ
1991-1998 Παντελίδης Ευστάθιος
«ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» (1998-2010)
Πρόεδροι Κοινότητας
1998-2002 Τακίδης Στάθης
2002-2006 Τακίδης Στάθης
2006-2010 Τακίδης Στάθης
«ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ» (2011-2019)
Πρόεδροι Κοινότητας
2011-2013 Νταλαράς Σταύρος
2013-2014 Στατερούδης Δημοσθένης
2014-2019 Στατερούδης Πέτρος

ΝΕΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑ
1928 Χατζημάρκου Αθανάσιος
1929 Διαμαντόπουλος Γεώργιος
1931 Ψαλτόγλου Βασίλης
1933 Διαμαντόπουλος Γεώργιος
1934 Σαρρής Γεώργιος
1936 Βεργόπουλος Θεόδωρος
1938 Λιάπης Αθανάσιος
1940 Σκέντζος Δημήτρης
1941-1948 Ηλιάδης Ιωσήφ
1949 Διαμαντόπουλος Γεώργιος
1951 Καγιαλής Ηλίας
1953 Μαραγκός Νικόλαος
1955 Καγιαλής Ηλίας

1955 Κουκουλέτσος Χρήστος
1974 Κλουσιάδης Πασχάλης
1975 Μπερμπέρογλου Κυριάκος
1983 Σελβίδης Μιχαήλ
1987 Σελβίδης Μιχαήλ
1988 Γιαμούκης Σάββας
1991 Σελβίδης Μιχαήλ
«ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» (1998-2010)
Πρόεδροι Κοινότητας
1999-2002 Αντωνιάδης Κώστας
2002-2006 Καράνταλη Χρυσούλα
2006-2010 Σπανίδης Γιώργος
«ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ» (2011-2019)
Πρόεδροι Κοινότητας
2011-2014 Ελευθεριάδης Γιώργος
2014-2019 Καραπαύλου Σοφία

ΣΙΝΔΟΣ
1951-1954 Σουκούρογλου Πρόδρομος
1955-1959 Αγγελίδης Τριαντάφυλλος
1960-1963 Θωμόπουλος Αβραάμ
1964-1967 Φλώρος Γεώργιος
1967-1974 Μοσχόπουλος Γεράσιμος
1974 Μοσχόπουλος Γεράσιμος
(υπηρεσιακός για 3 μήνες)
1975 Τζανίδης (υπηρεσιακός για 3 μήνες)
1975-1990 Ευθυμίου Τρύφωνας
Δήμος Σίνδου (1990-1998)
1990-1994 Θεοφάνης Κωνσταντίνος
1994-1998 Αρβανιτίδης Γεώργιος
«ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» (1998-2010)
Πρόεδροι Κοινότητας
Από το 1998, στο πλαίσιο του νέου καποδιστριακού Δήμου Εχεδώρου, η Σίνδος είναι έδρα του δήμου και δεν υπάρχει τοπική κοινότητα.
«ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ» (2011-2019)
Πρόεδροι Κοινότητας
2011-2014 Αναγνώστου Ανδρέας
2014-2019 Γκαμανής Δημήτρης

Δήμαρχοι Εχεδώρου
1998-2002 Σελβίδης Μιχαήλ
2002-2006 Αρβανιτίδης Γεώργιος
2006-2009 Αρβανιτίδης Γεώργιος
2009-2010 Σταματάκης Σπύρος

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΧΑΛΑΣΤΡΑΣ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ
1937-1938 Κατσιμένης Νικόλαος
(Προσωρινά διορίζονταν δάσκαλοι για κάποια διαστήματα)
1938 Σιώπης Πέτρος
1948-1949 Καμπράγκος Αριστείδης
1951-1951 Γεωργόπουλος Βασίλειος
1951-1951 Φιδάνης Γεώργιος
1952-1952 Ζελενίκας Δημήτριος
1953-1953 Φιδάνης Γεώργιος
1955 Σιώπης Πέτρος
1956 Φιδάνης Γεώργιος
1956-1959 Φιδάνης Γεώργιος
1959-1961 Σιώπης Πέτρος
1967 Τσιφλιτζής Κωνσταντίνος
1967-1972 Στοΐδης Χρήστος
(διορισμένος επί δικτατορίας)
1973-1982 Σιώπης Πέτρος
1983-1990 Τσιφλιτζής Χρυσόστομος
1991-1994 Γεωργάκης Ιωάννης
1995-1997 Τσιφλιτζής Χρυσόστομος
«ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» (1998-2010)
Πρόεδροι Κοινότητας
1998-2010 Τσιτσούλη Ουρανία
«ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ» (2011-2019)
Πρόεδροι Κοινότητας
2010-2014 Τσιαούσης Βασίλειος
2014-2019 Καρκαμάνης Σπυρίδωνας

ΧΑΛΑΣΤΡΑ
1944-1945 Παπαδημητρίου Δημήτριος
Γκούμας Αντώνιος
Γουγούλας Δημήτριος
Γραμματίκης Αντώνιος
Διαμαντής Κωνσταντίνος
Ζαπρόπουλος Ιωάννης
Ζαρκάδας Αστέριος
Καλογιάννης Φώτης
Καμάνας Ευάγγελος
Μανούκας Ιωάννης
Μαρκούλης Κωνσταντίνος
Μπαντής Αθανάσιος
Παπαγιάννης Αστέριος
Χαντές Θεόδωρος
Χαντές Κυριάκος

Δήμος Χαλάστρας (1990-1998)
1990-1998 Χαντές Γρηγόριος
«ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» (1998-2010)
Πρόεδροι Κοινότητας
Από το 1998, στο πλαίσιο του νέου καποδιστριακού Δήμου Χαλάστρας, η Χαλάστρα είναι έδρα του δήμου και δεν υπάρχει τοπική κοινότητα.
«ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ» (2011-2019)
Πρόεδροι Κοινότητας
2011-2019 Κανάκας Απόστολος

Δήμαρχοι Χαλάστρας
1998-2002 Κράββας Νικόλαος
2002-2010 Ουζούνης Γρηγόριος

Chapter 8

The Municipality of Delta (2011-2019)

by Lazaros Vasiliadis

THE "KAPODISTRIAN" MUNICIPALITIES OF AXIOS, ECHEDOROS, AND CHALASTRA, as part of the "Kallikratis" Reform, joined together into the Municipality of Delta, which belongs to the Regional Unity of Thessaloniki, part of the Region of Central Macedonia ("Kleisthenis" Reform). Its administrative boundaries include the mouths of the Gallikos, Axios and Loudias Rivers, the delta of which named the Municipality. Of the Axios Delta National Park, the Municipality of Delta is 30,043 acres, which are protected as wetlands of international importance, as part of the Natura 2000 network. According to the last census of 2011, the population is 45,839 inhabitants, and its seat is Sindos. It includes the eight municipalities of Sindos, Diavata, Kalochori, Nea Magnisia, Chalastra, Anatoliko, Kymina, Malgara and the community of Vrachia. In its wider area, the Municipality can be deemed as agricultural, as the municipal units of Chalastra and Axios are covered by agricultural land of high productivity, while on the borders of the municipal unit of Echedoros, the Municipality becomes more urban.

The Municipal Library at Chalastra

The emblem of the Municipality of Delta. (Source: https://www.dimosdelta.gr/)

Emblem: it is made up of elements that are typical features of the Municipality: 1) History: the rosette; a jewel, symbol and amulet of antiquity with four petals and four rays, which was found in funerary monuments in Sindos, 2) Ecology: owing to the Axios-Loudias-Gallikos National Park, 3) Primary Sector: owing to the extensive and exportable rice crops, 4) The wet element, combining the above three, owing to the distinctive physiology of the plain, namely, the wetland habitat of the Axios River Delta, yet also to the historical contribution of the inhabitants for the critical passing of the Greek army over Axios River, in order to liberate Thessaloniki in 1912 The leaves of the rice form two «D» letters indicating the name «Delta Municipality,» while the names of the eight municipalities and the single community that compose the Municipality are on the basis of the emblem. Regarding its coloring, earth colors were selected to highlight the particular relationship of the Municipality's entire territory with nature and ecology, due to the cultivations and the Axios River Delta National Park.

Production Activities

The Municipality of Delta is a very productive municipality covering all three sectors of the economy. Concerning agriculture, there are woodlands and vegetable crops, durum wheat, maize, cotton and rice crops, which is the main agricultural production. Moreover, there are cultivations of beets, trefoils, and tomato. The main water supplier of the cultivated areas is Axios River. Regarding livestock farming, which is quite well developed, it is mainly composed of hens, sheep, and cattle. The majority of livestock units are small units located outside the settlements. In the Delta area, traditional fishing and shellfish farming have traditionally been practiced -in particular, mussel-farming. The development of land-based facilities to support shellfish farming in the mouth of Loudias boosts productivity significantly. The municipality also hosts numerous agricultural cooperatives, as well as fishing, shellfish-farming, and dairy cooperatives: the Agricultural Cooperative of Kymina, the Agricultural Cooperative of Nea Malgara, the Agricultural Cooperative of Vrachia, the Fishing Cooperative of Kymina-Nea Malgara, and the Shellfish-Farming Cooperative.

Concerning the secondary sector, the main growth prospects are related to the vertical integration of the agricultural sector and specifically to the production of rice and shellfish. The Municipality is also home to many industries and craft industries linked to the operation of the Industrial Area of Thessaloniki (ΒΙΠΕΘ).

As regards the tertiary sector of the economy, services and trade are limited to the local level. The wetland habitat of the Axios River Delta is an option for some tourist development in the area. It can diversify the image of the region and significantly boost entrepreneurship. Of the sectors of the tertiary sector, a large portion is held by the wholesale and retail trade, followed by transport, storage, and communications services, the branch of financial intermediaries and real estate management. By contrast, the health and social care sector, like the education sector, present the lowest rates of employment.

The Municipality of Culture and Sports

Cultural Associations

Folklore Association of Sindos "Rodakas"

It was founded in 1992, and it is based in Sindos, Thessaloniki. The association aims to record, rescue and disseminate the traditional dances and customs of the Sindos region. It has made appearances in various festivals throughout Greece and abroad (Italy, Turkey, Bulgaria and more). It organizes several events each year that have been established as institutions for Sindos and the wider region.

Association of Asia Minor and Other Refugees "Fanari"

It was founded on 2/1/1999. It is based in Diavata, and its banner is the double-headed eagle. The association organizes some long-standing events, excursions, and lectures on various topics. In addition to its events, it also organizes painting classes for children, adult choirs, and traditional dances learning course.

Association of Pontiacs of Diavata "Alexandros Ipsilantis"

It was founded in 1981 by refugees, first and second generation, caring for the Pontiac element. It aims to preserve the customs of the ancestors, tradition, language, and culture. There are dancing sections, Pontiac lyre and Pontiac dialect lessons.

Cultural-Educational Association of Kalochori

The Thracian culture and tradition is the main subject of this association, which mainly presents dances from the regions of Thrace and other regions of Greece. In addition to performances in various regions of Greece, it has participated in international festivals in France (2003), Serbia (2015) and Bursa, Turkey. It also organizes a festival on the last weekend of September.

Cultural Association "Arts and Letters Club of Chalastra"

A Nonprofit club founded in 2009 and based in the municipal district of Chalastra, Municipality of Delta. Its main activity is the choir, which has many appearances mainly in Greece but also abroad. The club is also engaged in charitable activities.

Cultural-Educational Association of Vrachia

It was founded in 1980 and consists of 60 active members. The association is mainly involved in teaching traditional dances from all over Greece. There is a lending library on its premises, which is enriched every year with new books.

Cultural Association of Anatoliko "Valmada"

In 1978 a group of young and restless people created this club, in order to promote the national tradition via teaching traditional dances and the revival of customs. It represents Greece at international festivals for over ten years. It also organizes other activities such as the Philharmonic and Theatrical group, modern dance and ballet course, Instrumental gymnastics and TAE-KWO-DO courses.

Women's Association of Chalastra "Chalaistri"

The Women's Association of Chalastra has been operating informally for 25 years. It officially started its operation with a statute in 2009, and today it has about 290 members. Its main concern is charity, solidarity, and help for the weak members of society. Its actions include charity, as well as social and cultural events.

Women's Association of Kalochori "Estia"

The Kalochori women's association was founded in 2015 and numbers about 350 members. The

Association of Culture and Tradition of Kymina. (Association Archive)

purpose of its foundation was no less than dealing with issues concerning women and modern society. Its activities are presentations about health, social events, charity events and more.

Cultural Activities Association "Chalastra"

It was founded in August 2015 and is based in Chalastra, Municipality of Delta. The purpose of the association is to engage in many activities, organizing scientific sessions, lectures, open festivals, reviving the traditions and customs of the country.

The Association of Culture and Tradition of Kymina

It aims to preserve the tradition, to transmute the customs of the place and to create various groups promoting culture, such as traditional dance, theater, music, and painting ones. It also organizes charitable, voluntary and ecological work, participating in various events, lectures, and celebrations throughout the year.

The Folklore Association of Kalochori inhabitants from Eastern and Northern Thrace "Kaskarka"

It was founded in 2016 by a group of young people who wanted to cultivate, preserve and promote the cultural identity of the Kalochori inhabitants from Eastern and Northern Thrace. It participates and carries out cultural events to promote and spread traditions and culture. There are courses for learning traditional dances, as well as textiles in a traditional loom. It has created a rich record of songs and old photographs, created a cloakroom with costumes, true copies, from all the origin regions of Kalochori inhabitants, which are constantly renewed.

Celebrations and Customs of the Municipality of Delta

There are many festivals in the municipality every year. An indicative reference of many traditional customs is mentioned below: the celebration of Monday, the first day of Lent, with dancing events and all the well-known customs of that day; the "Lazaritika of Chalastra" that begin at the Saturday of Lazarus and include songs, theater, customs and dances of Chalastra, while the next day young girls go around the village singing carols and gathering treats; celebrations of the church Saints, organized by associations, organizations and clubs, such as Agios Georgios, Agios Dimitrios, Agios Panteleimonas, Agios Fanourios and more; the rice festival in Malgara, dedicated to the main farming activity of the village inhabitants, led by the rice-farmers in the region; the "Ionian" festivals, which are dancing and musical celebrations, theater, exhibitions of paintings, photographs, books and handicrafts, as well as many other entertainment events; the celebration of "Tzamala" and Ai-Giannis Klidonas, organized every year at the last three days of June (Friday, Saturday and Sunday), including the lighting of fire (Tzamala), songs and dances, while the weekend ends at a mussel feast, where local shellfish producers distribute local appetizers based on the mussels of the region; "Diavata Festival-Diavata Stroll of Culture," a dance festival that aims to promote the history and the role of traditional dances in various regions of Greece; the "International Youth Orchestra Festival," which started in 1998 Sindos, where new bands from different parts of Greece and abroad take part, being at the same time a social event linking the Municipality with the whole Region; other festivals are the "Cultural Sindia," and many other traditional customs, such as the "Rougkatsia," the "Kourbani," the custom of "Gourounochara," the "Koldi Bambo," and the "Ntountoulos."

Sports

Sports activities are mainly exercised by the Municipal Enterprise of the Municipality, while the executive planning is implemented by the Municipality's competent departments. The aforementioned include sports events, tournaments and matches of various sports (basketball, football and more), learning programs, efforts to expose the inhabitants of the Municipality to the sporting spirit, promotion of the sporting values, implementation of the program "Sports for All." Many athletic clubs operate in the Municipality. Such a historical club is the "Kampaniakos M.F.O.O.," created in 1964.

A farewell to the year 2018 with the macedonian custom "Rougatsia", in the center of Thessaloniki. (Photography: Xenofon Arabatzis)

The Social Face of the Municipality of Delta

The Municipality of Delta next to the citizens

Local government is the administrative institution that is closest to the citizens' everyday life. For this reason, the Municipality of Delta has organized and carried out a multitude of social programs and services aiming at improving the quality of life of its citizens.

Blood donation

The municipality of Delta, the great effort to raise awareness, the coordinated actions and proper management, resulted in the creation of a Blood Bank, which now has enough stocks and serves all the relevant demands of the increasing needs of our fellow citizens. The Municipality cooperates with ΑΧΕΠΑ (University General Hospital of Thessaloniki) and the Ippokratio Hospital with which it maintains the Blood Bank. Blood donation (winter-spring) is organized twice every year. The annual report on bottle collection each year ranges around 600-700 units, while the donating citizens are around 1,000 each year. The Blood Bank of the Municipality was twice awarded by the Ippokratio Hospital for its offers.

Social Supermarket

The purpose of the Municipality's Social Supermarket is to provide for free food staples to poor people in the Municipality, with the long-term goal of improving the living conditions of the beneficiaries. Its operation is based on the cooperation of the Municipality with social institutions, rural cooperatives, businesses, and sensitized citizens.

Social Pharmacy

The establishment and operation of the Municipal Social Pharmacy of the Municipality are based on the voluntary offer of the pharmacists in the area. The uninsured citizens will be able to obtain free of charge the pharmaceutical preparations they require, except for the categories of medicines that are subject to Law 3549/2006 (special prescription medicines).

Voluntary blood donation of the Municipality of Delta. (Source: https://www.dimosdelta.gr)

Social structures

Citizens Service Centers

The Citizens Service Centers Administration of the Municipality of Delta consists of two departments and two CSC offices. More than 300 people are served on a daily basis by the Municipality. The productivity of these two units increases each year to more than 20%.

Open Care Centers for the Elderly

The purpose of Open Care Centers for the Elderly is to provide non-hospitalized care for the elderly in each local community and to keep the elderly equal and active members of society. The staff provides members with social work, primary medical care, organized entertainment and training, educational visits to museums and archaeological sites and many others.

"I care for the Municipality of Delta" phone line

In April 2017, the phone line-service "I care for the Municipality of Delta" was created, aiming at the improvement of the communication between the Municipality and the citizens, as well as the planning of administrative tasks to solve the problems of everyday life.

Help at home

The primary purpose of the program is to keep seniors in their familiar and social environment, to avoid the use of institutional (hospitalization) care and to preserve the cohesion of their families, resulting in the improvement and upgrading of their living conditions. The goal is to meet the personal needs of the served, yet also of the entire family environment. These programs are staffed by social workers, nurses and family assistants.

Unemployment Information Office

Since December 2016, the Municipality of Delta has provided a new service to the public, aimed at tackling unemployment. In particular, the citizen can now address the Municipality to receive information on all local and regional employment opportunities. The Unemployment Information Office is a new service and a comprehensive effort on the part of the Municipality to provide immediate, integrated and personalized information to the unemployed people regarding any possibility of work rehabilitation or employment across the country.

Actions for People with Disabilities

The Municipality of Delta supports all the structures of people with disabilities, in cooperation with the Mayor's Office and the social workers of the Municipality of Delta. At the same time, it responds directly to practical issues, such as excursions, necessary materials, concessions and more. A typical example of the substantial help

Phone line "I care" of the Municipality of Delta. (Source: https://www.dimosdelta.gr).

Mayors of the Municipality of Delta (Curricula Vitarum)

Efthimios Fotopoulos (2014-…)

The Mayor of Municipality of Delta Efthymios Fotopoulos was born in Grevena on 29 January 29 1959. After completing his studies at the Florina Pedagogical Academy and at the School of Administration and Economics, he worked as a teacher in primary education. He speaks English and Serbian. As Mayor of the Municipality of Delta, he was elected in May 2014, being in office from 1 September 2014 until today. At the same time, he is a member of many committees and councils of great importance for the wider region. In 2003-2005, he was elected President of the Psychological Center of Northern Greece and the following year, he was elected Director of the Developmental Rehabilitation Institute (2006-2008).

Georgios Glossis (2012-2014)

Georgios Glossis was born in Nea Magnisia and graduated from a private school with a specialist in car mechanics. He is active in the trade of agricultural machinery, and is also the owner of greenhouses and a fruits and vegetables packing facility. He was elected consecutively from 1994 to 2002 as a municipal councilor in the Municipality of Ionia and the Municipality of Echedoros respectively. In 2010 he was re-elected municipal councilor in the Municipality of Delta, where he was appointed Deputy Mayor of Finance. Giorgos Glossis was elected Mayor of the Municipality of Delta, replacing Nikos Gioutikas.

Nikolaos Gioutikas (2011-2012)

Nikolaos Gioutikas was born in 1945 in Vrachia, Thessaloniki and was educated at the High-School of Sindos. Being a graduate of the Dental School of Thessaloniki, he worked as a dentist and as a director of a Health Center. He began his political career in 1964. Obtaining various offices over the years, in 1998 he was elected Mayor of the Municipality of Axios, in 2003 a municipal councilor, while in 2006 he was appointed once again Mayor. Nikolaos Gioutikas died on 12 January 2012, at the age of 67. He was married to Mersini Kouimtzi, with whom he had two children, Konstantinos and Athena. In 2016 the name of the late Mayor was given in the central square of his native town of Vrachia, following a decision of the Municipal Council. The dedicatory column was also set up at the square.

provided by the Municipality is the proposal for the employment of Disabled People in the Municipality of Delta, as part of a broader effort to improve their standard of living.

Second Chance School

Second Chance Schools are an institution that provides the opportunity for people over 18 who left school to complete 9-year compulsory education. Second Chance School is a public school and provides its graduates with a high school certificate equivalent to the one of High-School. The courses duration of the curriculum is 18 months (two school years). In the Municipality of Delta, there is a School of Second Chance in Diavata.

The poster with the event dates of the People's University, which is open to all the inhabitants of the Municipality of Delta

People's University

During the years 2014-2015, 2015-2016 and 2016-2017, the People's University launched various events with the aim of continually educating citizens on medical, social, historical, new technologies and many more. Every year, around 16 events take place in all of the Communities, with outstanding scientists as speakers from the academic community of Thessaloniki.

Environmental Education Center

The Environmental Education Centers, established by the Ministry of Culture, Education and Religious Affairs, are supportive structures of Environmental Education designed to offer educational programs, training seminars, educational material, to create thematic networks, promote local and international collaborations among the pupils and school teachers as well as the general public in their areas of reach. A ΚΠΕ was established in the Municipality of Delta in the area of Nea Malgara.

Apart from the above, other structures also function, such as the "Cycle" Development Partnership, aiming at the education of the Gypsy population and the aim of finding a job in material recycling, the Lifelong Learning Center, which implements many training programs.

The Legal Entities of the Municipality of Delta

ΔΕΥΑΔ

The Municipal Enterprise for Water Supply and Sewerage of the Municipality of Delta (ΔΕΥΑΔ) was established within the framework of the Kallikratis Law and came from the merger of the Municipal Enterprises of the Municipality of Chalastra and Axios. It has been a universal successor to all the rights and obligations of the merging enterprises, including the project contracts and fixed-term labor contracts. The area of competence of the enterprise is defined as the administrative district of the Municipality of Delta, while its seat is the Municipal Community of Chalastra. Its responsibilities include the study, construction, maintenance and exploitation of transport projects, the management and operation of water and sewage networks, as well as sewage treatment plants in its area of competence. Also, irrigation in the area of competence, glazing and water-trading are among its services, as well as the exploitation, management and trading of renewable energy sources.

ΔΗΚΕΔΗΔ

The Municipal Public Benefit Organization of Municipality of Delta (ΔΗΚΕΔΗΔ) emerged from the merger of the Public Benefit Organizations of the Municipalities of Echedoros, Axios, and Chalastra. The purpose of the Organization is non-profit, and its objects are: a) to implement the co-financed social programs of the Municipality of Delta both within the co-financed programs and in any other European or national financial instrument in the future, given the Organization participates in subsidized programs; b) The design and implementation of co-financed programs or participation in programs and actions for the inclusion of groups at risk of social exclusion in the life of the local community; c) Implementation

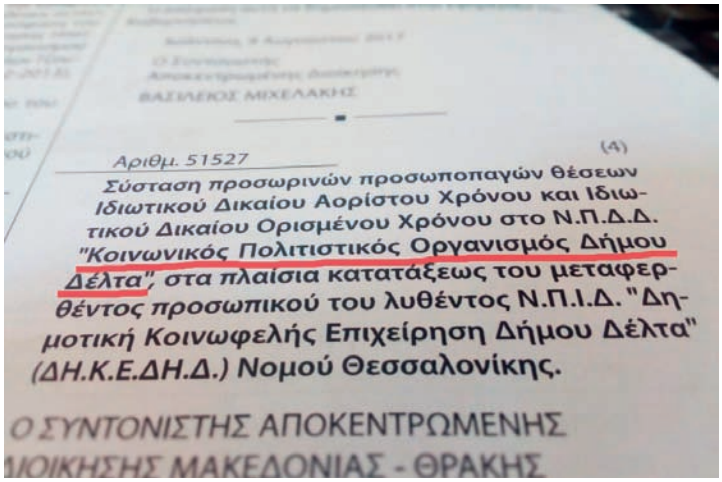

or participation in integrated local programs and initiatives to implement and develop policies for the promotion of employment and the social inclusion of various categories of unemployed in the context of national and European policies; d) Contributing to the absorption of the region's workforce by developing advisory actions that are provided free of charge to the unemployed with the aim of supporting and encouraging them to find employment and promoting equal opportunities for access to the labor market; e) The function of a day-nursery; f) The operation of the center of the creative employment of children with special needs; g) Strengthening vulnerable social groups. It also aims at managing sports facilities, such as municipal gyms and sports centers, promoting and implementing sports programs and organizing sporting events. Finally, it aims at the development of local programs for the protection and enhancement of the natural, architectural and cultural environment in the framework of national and European policies, the protection and management of water resources, and the implementation of several programs and actions of environmental content.

Snapshot from the 40th birthday of the Chalastra Dancing Organization (Social-Cultural Organization of the Municipality of Delta - ΚΠΟΔΔ)

ΚΠΟΔΔ

The Social-Cultural Organization of the Municipality of Delta (ΚΠΟΔΔ) was established under the Kallikratis Law (N3852 / 2010 articles 1, 102, and 103). It operates administrative and financial services, nine preschool stations, infant stations and day-nursery, one center for the creative employment of children with special needs, eight ΚΑΠΗ and three municipal libraries.

Vocational Training Center "NEFELI"

The Inter-municipal Agency of Western Countryside of Thessaloniki "NEFELI" has been operating since 1995 as a Center for Lifelong Learning Certified by the National Organisation for the Certification of Qualifications and Career Guidance. At its 23 years of operation, the agency has trained more than 2200 people, while more than 120 programs have been implemented. In order to be able to ensure the quality of its services, the company implements since 2016 a Quality Management System for which it has been certified by TUV AUSTRIA HELLAS in accordance with ISO 9001:2015, with the following scope: implementation of actions, programs and adult training and support of actions and lifelong learning in general. Among its various programs, it is active in providing support, social inclusion, awareness and information services to vulnerable population groups, as well as services aimed at promoting them in employment, in research and studies related to social issues, the labor market, Entrepreneurship, and Lifelong Learning.

Grand-scale projects

The Anatoliko - Vrachia Bridge

The Region of Central Macedonia completed and handed over the new Axios River Bridge, which connects Anatoliko with Vrachia. The bridge is 171.2 meters long, 9 meters wide and 2.05 meters high. In June 2012 during the excavations, war material was found, which delayed the completion of the project for almost two years. All the necessary actions were followed in cooperation with the Army Landmine Clearance Division, and the full functionality and safety of the site were ensured as a prerequisite for the continuation and completion of the bridge construction works. With this work, normality was restored, and the daily obstacles that the inhabitants had to overcome were reduced. The normalization of the situation directly helped all agricultural and, in general, the productive activities of the region.

Η ΕΚΔΟΣΗ

ΔΗΜΟΣ ΔΕΛΤΑ

ΥΛΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ν.Κ. ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ε.Π.Ε.

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΣΕ 2.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΤΟ 2019

ISBN: 978-618-84288-0-5